

PÄÄKIRJOITUS

4 PÄIVI HONKATUKIA & MARJA PELTOLA

Nuorisotutkimuksen hankala tieto – ketä se haastaa ja miksi sitä tarvitaan?

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIAALT GRANSKAC
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

TUTKIMUSARTIKKELIT

- 14 ■ JENNI KALLIO & SUSANNA ÅGREN Aika ja ajallisuus nuorisotutkimuksessa – hankalaa tietoa vai välineitä itseymmärrykseen?
- 32 ■ LAURI JÄNTTI & NOORA PYYRY Luottamuksen ilmapiiri ja representaatiota pakeneva tieto osallistavassa nuorisotutkimuksessa
- 50 ■ RIIKKA HOHTI, HENRIKA YLIRISKU, VERNERI VALASMO, VARPU MEHTO & RACHEL SINQUEFIELD-KANGAS Kun ei voi hengittää. Ilmapiiri näkökulmana nuorten ja muun luonnon välisiin suhteisiin ympäristökriisissä
- 72 ■ ESSI JULIN JA TIMO HARRIKARI Tunnustaminen ja osallistumisen ehdot sijoitettujen nuorten kertomuksissa

ESITTELYJÄ & ERITTELYJÄ

92 VILLE SUURONEN Puolustuspuhe uudenaikaiselle vasemmistolle

100 TIETEELLINEN ELÄMÄ

TOIMITUS Ari Korhonen, Katariina Mäkinen (päätoimittajat), Juha Raipola (toimitussihteeri), Tanja Tiekso (Numeron taiteilija -osio), Tuomo Alhojärvi, Jussi Backman, Tuukka Brunila, Hanna Kuusela, Jukka Könönen, Emma Lamberg, Aleksi Lohtaja, Hanna Lukkari, Karoliina Lummaa, Jussi Palmusaari, Marja Peltola, Janne Porttikivi, Minna Seikkula, Tero Toivanen, Juhana Venäläinen, Mikko J. Virtanen, Johan Wahlsten
TOIMITUSNEUVOSTO Mika Elo, Yrjö Haila, Ilpo Helén, Merja Hintsa, Samuli Hurri, Markku Koivusalo, Tuija Kokkonen, Turo-Kimmo Lehtonen, Susanna Lindberg, Maiju Loukola, Mika Ojakangas, Tuija Pulkkinen, Kari Saastamoinen, Kimmo Sarje, Petri Ylikoski

TILAUSHINNAT vuosikerta (4 nroa) 35€, Tutkijaliiton jäsenet 26€, opiskelijat ym. 25€, Eurooppaan 35€, Euroopan ulkopuolelle 38€. Välistäjän kautta tilattaessa lisämaksu. Tilaukset ovat jatkuvia. Seuraavaa vuotta koskevat peruutukset kuluva tilauskauden loppuun mennessä.

ULKOASU Otto Donner, Kimmo Kallio

TOTEUTUS Juha Raipola

PAINO Waasa Graphics

ISSN 0356-3677 (painettu) 2954-2162 (verkkajulkaisu)

JULKAISIJA & KUSTANTAJA Tutkijaliitto ry

tiedejaedistys.fi | tiedejaedistys@tutkijaliitto.fi

Nuorisotutkimuksen hankala tieto – ketä se haastaa ja miksi sitä tarvitaan?

PÄIVI HONKATUKIA & MARJA PELTOLA

Sosiologi Karl Mannheim totesi vuonna 1928 julkaistussa esseessään, että nuorilla on tuore kosketus yhteiskuntaan (Mannheim 1952/1928). Mannheimin ”tuoreus” viittaa näkökulmaan, joka ei ole vielä vakiintunut, vaan elää ihmettelyn, pohdinnan ja kyseenalaistamisen kautta. Tuoreus syntyy siitä, että itsenäistyvät nuoret kohtaavat monia asioita, suhteita tai normeja ensimmäisiä kertoja elämässään. Ensikertalaisuus voi avata kysymyksiä ja havaintoja, joita aikuiset eivät enää huomaa – tai joita he eivät ole koskaan nähneet. Nuoret eivät katso maailmaa samasta näkökulmasta kuin aikuiset, eivätkä heidän kokemukseensa pelkästään toista aiempien sukupolvien kokemuksia.

On harhaanjohtavaa ajatella, että tiedämme nuorten ajatukset, koska olemme itsekin joskus olleet nuoria. Nuoruus ei ole pysyvä tila, vaan historiallisesti ja kulttuurisesti muutuva kokemus, jonka ymmärtäminen vaatii herkkyyttä ja valmiutta tunnistaa omat rajamme maailman tulkitsijoina ja tiedon tuottajina. Nuorisotutkimus pyrkii juuri tähän: tavoittamaan nuorten kokemuksia ja asiantuntemusta heidän omilla ehdoillaan mutta samalla kuitenkin suhteessa kulloiseenkin historiallisyhteiskunnalliseen kontekstiin. Nuorten tiedon huomioiminen on tärkeää yhteiskunnalle, joka ilman nuorten tuoretta kosketusta ei välttämättä pysty kyseenalaistamaan omia toimintatapojaan. Se on tärkeää myös

nuorille itselleen, sillä heidän tulevan elämänsä ehtoja raamitetaan nykypäivän yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Nuorten tiedon etualaistamista voidaankin pitää yhtenä nuorisotutkimuksen eettispoliittisena velvoitteena. Tämä velvoite tuntuu erityisen polttavalta nykyhetkessä, kun totuttu ihmiskeskeinen järjestys järisee niin globaalisti, yhteiskunnallisesti kuin ekologisesti.

Tyypillisimmillään yhteiskunnallinen kiinnostus nuoria kohtaan perustuu huoleen tulevaisuudesta: nuorista ollaan huolissaan, koska heidät mielletään tulevaisuuden aikuisiksi. Nuorisotutkimus on aina ollut jännitteisessä suhteessa tähän aikuiskeskeiseen tapaan hahmottaa nuoruutta. Yhtäältä se on aikuisten tekemää tutkimusta, joka joutuu perustelemaan hyödyllisyytensä yhteiskunnalle ja akateemiselle yhteisölle, usein juuri nuoriin kohdistuvien huolien kautta. Toisaalta se pyrkii katsomaan nuoria toisin – heidän omilla ehdoillaan, heidän tietoaan kunnioittaen.

Nuorten tiedon tavoittaminen ei ole helppoa. Nuoria yhdistää lähinnä ikä – ja sekin on laaja ja häilyvä määrittelijä; esimerkiksi nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat, minkä lisäksi lainsäädäntömme on täynnä erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia määritteleviä ikärajoja (Toivonen ym. 2022). Nuoria koskeva tieto on moninaista, muuttuvaa ja paikantunutta. Nuoret usein tunnistavat aikuiskatseen,

joka kohdistuu heihin ylhäältä alaspäin, eivätkä he välttämättä halua asettua sen kohteeksi. Aikuisten kiinnostus nuorten mielipiteisiin voi näyttäytyä nuorille kontrolloivana tai syystä tai toisesta sopimattomina tai epäolennaisiin odotuksiin perustuvana. Se voi myös herättää kokemuksen siitä, ettei heidän näkökulmiaan haluta oikeasti kuulla, vaan heiltä kerätään tietoa muodon vuoksi tai aikuiskeskeisen ajattelun vahvistamiseksi. Näitä luottamuksen ja motivoinnin haasteita nuorisotutkijat ovat pyrkineet ratkomaan monenlaisin keinoin.

Olemme itse tutkineet suostumuksen merkitystä nuorten intiimisuhteissa (Aho & Peltola 2023; Honkatukia ym. 2023; Isotalo 2023). Aihepiiri herätti huolta joidenkin aikuisten keskuudessa, ja itsekin suhtaudumme äärimmäisen vakavasti nuorten seksuaalisten suhteiden ja niihin liittyvien neuvottelujen tutkimiseen eettisesti kestävällä tavalla. Kysymys kuului: voiko nuoria saada puhumaan näin sensitiivisestä aiheesta? Kokemuksemme osoitti, että kyllä voi. Erilaisista asemistaan huolimatta tavoittamamme nuoret olivat kiinnostuneita aiheesta. Heillä oli paljon asiantuntemusta, kokemuksia ja arvokkaita mielipiteitä, ja he vaikuttivat ilahtuneilta siitä, että saivat mahdollisuuden puhua niistä. Tämä kokemus on yksi monista nuorisotutkimuksen kentällä. Se osoittaa, että aikuisnäkökulmasta on helppo aliarvioida sitä, mistä aihepiireistä nuoret pystyvät tuottamaan ja haluavat tuottaa tietoa. Samoin usein ajatellaan, että nuoret pystyvät kertomaan ainoastaan oman elämänsä konkreettisista kysymyksistä, mutta yhteiskunnallisten rakenteiden analyysi kuuluu tutkijoille. Nuorten kanssa keskustelu haastaa tämänkin näkemyksen. Nuorten osallistuminen ei ole itsestäänselvyys, mutta kun luottamus syntyy, avautuu myös mahdollisuus ymmärtää nuorten näkökulmia tavalla, joka ei ole aikuisten ohittavaa puhetta nuorista (Anttila 2010), vaan dialogia, jossa nuoret itse määrittävät, mistä ja miten he puhuvat ja johon nuoret tuovat mukaan tärkeitä, usein piiloon jääviä näkökulmia (Honkatukia 2024).

Nuorisotutkimuksen tiedon hankaluus ei rajoitu vain aikuisten ja nuorten näkökulmien väliseen jännitteeseen. Se elää ajassa ja saa uusia

muotoja suhteessa akateemisiin keskusteluihin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Kuten muunkin yhteiskunta- ja ihmistieteellisen tutkimuksen, myös nuorisotutkimuksen tietoa haastavat lisääntynyt ymmärrys ihmiskeskeisten näkökulmien riittämättömyydestä, ekologiset kriisit ja teknologian vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin.

Tämän teemanumeron artikkelit ovat syntyneet vastauksena kirjoituskutsuun nuorisotutkimuksen tiedon hankaluudesta tässä ajassa. Miten muuttuva maailma ja uudet akateemiset keskustelut haastavat totuttuja nuorisotutkimuksellisia kehyksiä? Mitä annettavaa nuorikeskeisellä tiedolla on akateemisille ja yhteiskunnallisille keskusteluille? Kokonaisuuden neljä artikkelia valottavat näitä teemoja monipuolisesti ja erilaisista lähtökohdista – ja eri tieteenalojen keskusteluja yhdistäen. Teamanumeron toimittajina hahmottelemme tässä tekstissä lyhyesti omaa käsitystämme siitä, millainen ”hankalan tiedon” haaste on ja miten se elää tällä hetkellä nuorisotutkimuksen kentällä.

Nuorisotutkimuksen traditiot ja kritiikki

Nuorisotutkimukseksi nimetty tieteellinen lähestymistapa on kehkeytynyt tiiviissä vuorovaikutuksessa yhteiskuntatieteellisen ajattelun kanssa. Sen vuoksi nuorisotutkimuksessa nuoruus ymmärretään sosiaalisesti rakentuvana, yhteiskunnallisesti hallinnoituna ja kulttuurisesti merkityksellistävänä elämänvaiheena pikemmin kuin sarjana biologisia ja/tai psykologisia kehitysvaiheita. Samaan aikaan nuorten ja nuoruuden käsitteet ovat monimerkityksellisiä, vaihtelevia ja kiistanalaisia, myös nuorisotutkimuksen sisällä (esim. Côté 2016; Threadgold 2020).

Nuorisotutkimuksen juuret paikannetaan usein 1900-luvun alun Chicagon koulukunnan tutkimuksiin, joissa tarkasteltiin nuoria kaupunkitilassa rikollisuuden ja sosiaalisen kontrollin ilmiöiden kautta. Sadan vuoden takaisten ”nuorisojengikeskustelujen” peilaaminen 2020-luvun Suomen mediakeskusteluun paljastaa silmiinpistävästi jatkuvuudet hankauksessa ”nuorisongelmaa” konstruoivan aikuiskeskeisen tiedon

ja nuorten kokemusmaailmaa ymmärtämään pyrkivän nuorisotutkimuksellisen tiedon välillä. Esimerkiksi klassikkoteoksessaan *The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago* Frederic Thrasher (1927) haastoi tuolloin vallinneet ”jenginuoria” patologisoinneet näkemykset ja tulkitsi nuorten jengikäyttäytymistä sosiaalisesti ja tilallisesti rakentuvana ilmiönä, joka ilmensi nuorten pyrkimystä löytää oma paikkansa muuttoliikkeen muovaamassa, muuttuvassa kaupunkiympäristössä. Nuorten jengit olivat Chicagon koulukunnan tutkijoiden mukaan tulosta nuorten pyrkimyksistä elää nuoruutta ja muodostaa merkityksellisiä vertaissuhteita yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joita leimasivat eriarvoistumisen ja marginalisaation ilmiöt.

Chicagon koulukunta oli osaltaan inspiroimassa brittiläistä alakulttuuritutkimusta ja tällä kentällä vaikutusvaltaista Birminghamin yliopiston *The Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS) -tutkimusyhteisöä, jossa nuorten kulttuurisia käytäntöjä alettiin 1970-luvulla tarkastella vastarinnan muotoina suhteessa yhteiskuntaluokkaan ja kulttuuriseen hegemoniaan. Esimerkiksi Paul Willisin (1977) klassikkoteos *Learning to Labour* toi esiin työväenluokkaisten poikien kulttuurisen vastarinnan koulutusjärjestelmää kohtaan. Vaikka molemmat näistä nuorisotutkimuksen kaanoniin yleisesti liitetystä traditioista korostivat nuorten toimijuutta, niiden painotukset erosivat: Chicagon koulukunta keskittyi sosiaaliin olosuhteisiin ja tilallisiin järjestelyihin, kun taas Birminghamin kulttuurintutkijat analysoivat nuorten alakulttuuristen käytäntöjen symbolisia merkityksiä brittiläisen luokkayhteiskunnan kontekstissa.

Historiallisesti nuorisotutkimuksen ”kova ydin” on rakentunut edellä mainittujen alakulttuurien tutkimuksen lisäksi siirtymien, instituutioiden ja vertaissuhteiden tarkastelun ympärille. Andy Furlong kollegoineen (2011) onkin jakanut nuorisotutkimuksen kahteen päälinjaan: toisaalta (ala)kulttuurisiin merkityksenantoihin keskittyviin tutkimuksiin, toisaalta nuoruuden siirtymiä koskevaan traditioon (myös Côté 2016). Näiden lähestymistapojen välinen suhde ei ole ollut yksiselitteinen. Alakulttuuritutkimus – erityisesti

Birminghamin koulukunnan piirissä – on korostanut nuorten kulttuurista toimijuutta, symbolista vastarintaa ja merkitysten tuottamista arjen käytännöissä. Siirtymätutkimus puolestaan on keskittynyt nuorten elämänkulun rakenteellisiin nivelkohtiin, kuten siirtymiin koulutusasteelta toiselle tai koulutuksesta työelämään, ja tarkastellut niitä usein institutionaalisten reittien ja sosiaalisten asemien näkökulmasta. Näiden lähestymistapojen välillä on ollut jännitteitä ja kommunikation puutetta, mikä on osin heikentänyt kykyä tavoittaa nuorten elämismaailmoja kokonaisvaltaisesti. Kulttuurisen toimijuuden ja rakenteellisten siirtymien näkökulmat eivät ole toisensa poisulkevia, vaan voivat täydentää toisiaan nuorten kokemusten ymmärtämisessä (Furlong ym. 2011). Yhteiskunnallisten muutosten, kuten prekaarisuuden, epävarmuuden ja monikriisien leimaamien nuorten elinolosuhteiden ymmärtäminen suorastaan edellyttää näiden traditioiden vuoropuhelua (Threadgold 2019).

On myös tärkeää huomata, että molemmat traditiot ovat saaneet osakseen kritiikkiä nuorisotutkimuksen sisältä. Tärkeää on ollut muun muassa feministisesti orientoituneiden nuorisotutkijoiden 1980-luvulla noussut kritiikki alakulttuuritutkimuksen sukupuolisokeudesta: vaikka tutkimukset väittivät käsittelevänsä ”nuoria yleensä”, ne keskittyivät poikien kokemuksiin ja jättivät tyttöjen tiedon ja toimijuuden näkymättömäksi. Feministisen nuorisotutkimuksen ohella intersektionaalisuudesta ammentava nuorisotutkimus on sittemmin haastanut niin alakulttuuri- kuin siirtymätutkimuksen lähestymistapoja ja tuonut esiin nuorten moninaisuuden, erojen merkityksen ja tiedon paikantuneisuuden. Feministinen kritiikki synnytti vahvan ja monia suomalaisiakin nuorisotutkijoita innoittaneen tyttötutkimuksen tradition (Näre & Lähteenmaa 1992; Aaltonen & Honkatukia 2002; Ojanen ym. 2011), joka haastoi vakiintuneita käsitteellisiä kehyksiä ja avasi nuorisotutkimuksen kenttää moninaisuudelle ja sosiaalisille eroille. Tyttötutkimus on avannut tutkijoiden silmiä sukupuolen merkityksille nuorten elämässä, minkä myötä sittemmin myös poikien elämää ja kulttuureja on alettu tarkastella sukupuolensensitiivisesti ja intersektionaalisesti (esim.

Kivijärvi ym. 2018). Samaan aikaan on syntynyt nuoria koskevaa tutkimusta, joka ei mutkitta asetu siirtymä- ja alakulttuuritutkimuksen kaksijakoon – niin feminististä, kasvatustieteellistä kuin kriminologista – ja joka siten haastaa vakiintuneita käsitteellisiä kehyksiä.

Siirtymätutkimusta on kritisoitu siirtymien normatiivisesta jäsentämisestä (esim. Woodman & Wyn 2019). Nuoruudesta kohti aikuisuutta tapahtuvan siirtymän pitkittymisestä, monimutkaistumisesta ja prekaaristumisesta on puhuttu jo useampia kymmeniä vuosia – siis suurehkon osan koko nuorisotutkimuksen tutkimusalan olemassaolosta (Suomessa esim. Hoikkala & Paju 2002). Queer-tutkimuksen uranuurtaja Eve Kosofsky Sedgwick (2003, 148–149) kirjoittaa siitä, kuinka iän ja sukupolven järjestykset eivät päde tilanteissa, joissa rakenteellinen ja konkreettinen väkivalta, institutionaalisen tuen puute, ympäristötuho ja sairaudet koskettavat elämää: ei ole mahdollista kuvitella normatiivisesti toisiaan seuraavia elämänvaiheita, kun elämän itsensä jatkuminen on epävarmaa.

Sedgwickillä epävarmuuden keskiössä on queer-kokemus. Haluamatta lainkaan kyseenalaistaa sitä lisätaakkaa, jonka normista poikkeavaan vähemmistöön kuuluminen tuottaa, Sedgwickin teksti saa pohtimaan, eikö kokemus sukupolvi- tai sukupolven järjestyksen murenemisesta elämän epävarmuuden ja eriarvoisuuksien edessä ole laajemmin koko nuorta sukupolvea koskettava? Sedgwickin sanat on helppo kuvitella esimerkiksi ilmastoahdistuksen kanssa elävien nuorten suuhun: "whatever else we know, we know there isn't time to bullshit" (Sedgwick 2003, 149). Onkin niin, että samaan aikaan kun yhteiskunta odottaa nuorilta institutionaalisesti jopa aiempaa korostuneemmin ripeitä, selkeitä ja rationaalisia siirtymiä erityisesti koulutuksen ja työelämän suhteen, nuorisotutkimuksen piirissä siirtymän käsitteen mielekkäys on perustavanlaatuisesti kyseenalaistettu (esim. Cuervo & Wyn 2014). Kun nuoret elävät maailmassa, jonka koko tulevaisuushorisontti näyttäytyy paljon aiempaa epävarmempana ja yhteiskunnallinen ympäristö erilaisena kuin aiemmillä sukupolvilla, mitä siirtymän käsitteellä on enää mahdollista tavoittaa?

Mikä nuorisotutkimuksen tiedossa on niin hankalaa?

Nuorisotutkimuksen tieto on siis alusta asti ymmärretty hankalaksi. Hankaluus ei ole tieteenalalla vain metodologinen tai käsitteellinen, vaan syvästi yhteiskunnallinen kysymys. Yhteiskunnalliset valtasuhteet sekä poliittisissa ja mediakeskusteluissa syntyvät nuorisokuvat vaikuttavat siihen, millaista tietoa nuorista tuotetaan, kuka sitä tuottaa ja millä ehdoilla. Nuoret ovat yhteiskunnassa vallaton ryhmä: he ovat usein huolen, kontrollin, määrittelyjen ja uhkakuvien luomisen kohteena. Heidän näkökulmaan ei aina arvosteta, sillä heidät nähdään keskeneräisinä ja vasta kasvamassa yhteiskunnan jäsenyyteen. Myös murrosikädiskurssit ovat olleet luomassa kuvaa nuorista epävakaina, tempoilevina, epäluotettavina ja potentiaalisesti ongelmallisina ihmisryhminä.

Nuorisotutkijoiksi identifioituvat tutkijat ovat pyrkineet ottamaan haltuun nuoruuden ja nuorten näkökulmat keskiöön asettavan, nuorikeskeisen tiedon asiantuntijuuden ja argumentointeen sen tärkeyden puolesta. Nuorisotutkimus ei ole vain tutkimusta nuorista, vaan siihen sisältyy pyrkimys tarkastella kriittisesti nuoria koskevan tiedon muotoja, tuotannon ehtoja ja niihin liittyviä yhteiskunnallisia jännitteitä. Nuorisotutkijat ovat usein nuorikeskeisen tieteellisen tiedon puolesta puhujia – monet heistä pyrkivät myös vaikuttamaan tiedolla ja tuomaan nuorten näkökulmia yhteiskunnalliseen keskusteluun. Samaan aikaan nuorisotutkimuksen piirissä on käyty tärkeitä tutkimuseettisiä keskusteluja, joissa pyrkimystä "nuorten äänen" esiin tuomiseen on pohdittu kriittisesti (esim. Vehkalahti ym. 2010). Jos "nuoren ääni" kuuluu, liian usein myös tutkimuskonteksteissa kyseessä on etuoikeutetun nuoren ääni. On myös syytä pohtia, millä oikeudella aikuinen nuorisotutkija asettuu "nuoren äänen" tulkitsijaksi ja äänitorveksi.

Vaikka epistemologiset kysymykset ovat siis keskeinen osa nuorisotutkimuksen itseymmärrystä, eksplisiittinen epistemologinen pohdinta nuorisotutkimuksen kentällä on ollut kuitenkin yllättävän vähäistä (Kelly & Kamp 2017),

verrattuna vaikkapa merkittävään ja monisyyseen epistemologiseen keskusteluun samoihin aikoihin akateemisen institutionalisoitumisen aloittaneen feministisen tutkimuksen piirissä. Monitieteisyys tuo nuorisotutkimuksen epistemologisiin kysymyksiin oman haasteensa: nuorisotutkimus toivottaa eri tieteenaloilta ammentavat näkökulmat tervetulleiksi, mutta silti keskustelut siitä, mitä tieteenalojen erilaisten epistemologisten sitoumusten kohtaaminen tarkoittaa nuoria koskevan tiedon kannalta ja millaisia neuvotteluja niiden yhteen tuominen edellyttää, ovat jääneet toistaiseksi melko vähäisiksi.

Nuorisotutkimuksella oppiaineena on niin ikään omat ongelmansa. Tutkimusalan akateeminen institutionalisoituminen on ollut hidasta ja osittaista, ja sen asema yliopistojen sisällä Suomessa ja kansainvälisesti on edelleen verraten marginaalinen. Institutionaalista valtaa nuorisotutkijoilla on siten vähän. Onkin melko tyypillistä, että edes nuorisotutkijoiksi identifioituvat tutkijat eivät tee akateemista uraansa nuorisotutkimuksen piirissä, vaan affilioituvat vakiintuneemmille lähitieteenaloille – tai siirtyvät akateemisen maailman ulkopuolelle. Epävakaa ja epävarma institutionaalinen asema ei välttämättä ole yksinomaan huono asia nuorisotutkimuksen hankalan tiedon kannalta: kokemus marginaalissa olemisesta voi myös antaa vapautta epäkonventionaalisempiinkin kokeiluihin, joilla hankalaan tietoon käiksi pääsemistä voi tavoitella. Yksittäisten tutkijoiden toimeentulon, työ- ja mielenrauhan sekä tieteenalan jatkuvuuden kannalta epävarmuutta ei voi tietenkään pitää myönteisenä asiana – vaikka toki tunnistamme, että nuorisotutkijat eivät ole epävarmassa asemassaan suinkaan yksin.

Hankala tieto tässä teemanumerossa

Nuorisotutkimuksen tiedon hankaluus paikantuu siten nähdäksemme niin aikuisten tiedon ja nuorten tiedon väliseen hankaukseen kuin akateemisen tutkimuksen väistämättömän osittaisuuden ja näkökulmaisuuden kysymyksiin. Nuorisotutkimuksen tiedon hankaluus ei ole

asia, jonka olettaisimme olevan ratkaistavissa – sen sijaan se on pysyvällä tavalla tutkimuskenttää muovaava kysymys, jonka äärelle jokaisen nuorisotutkijan on syytä herkiytyä. Tätä teemanumeroa on inspiroinut ennen kaikkea kysymys siitä, mitä nuorisotutkimuksen tiedon hankaluus on tällä hetkellä: mitä ilmiöitä ja näkökulmia jää nuorisotutkimukseen vakiintuneiden käsitteellisten kehikkojen katveeseen ja tavoittamattomiin? Kuten on ollut usein historiassa aikaisemminkin, aikaa, jota elämme, pidetään perustavanlaatuisen murrosten värittämänä: pandemian, ilmastomuutoksen, luontokadon, sotien, teknologisten muutosten ja demokratian rapautumisen kaltaisten haasteiden samanaikaisuus on saanut monet puhumaan ”monikriisistä”, jonka keskellä elämme. Vaikka näillä ilmiöillä on pitkä historiansa, niiden nykyiset ilmenemis- muodot haastavat monien yhteiskunta- ja ihmistieteiden tapoja ymmärtää tutkimuskohteitaan ja niiden suhteita ympäristöönsä. Näin on myös nuorisotutkimuksessa.

Kirjoituskutsussa kutsuimme tutkijoita pohtimaan, mitä käsitteitä, näkökulmia tai uusia avauksia nuorisotutkimuksen piirissä tarvitaan nuorten tämänhetkisten elämismaailmojen ymmärtämiseksi. On kiinnostavaa, että kutsumme viritti aiemmin kuvaamamme nuorisotutkimuksen traditioon nähden uudenlaisia keskusteluja. Teemanumeron artikkeleissa nuorisotutkimuksen perinteisten keskustelujen historiallinen jänite – alakulttuuritutkimus ja siirtymätutkimus – ei ole keskiössä, vaan huomio kiinnittyy uusiin avauksiin, jotka ylittävät perinteiset jaottelut ja etsivät tapoja tavoittaa nuorten kokemusten kompleksisuutta tässä ajassa. Tämä ei tarkoita, että siirtymät tai nuorten kulttuuriset käytännöt olisivat menettäneet merkityksensä. Sen sijaan nuorisotutkimuksen kentällä vaikuttaa olevan tarve etsiä uusia käsitteellisiä avauksia. Tämän teemanumeron artikkelit ovat esimerkkejä uusista tavoista lähestyä nuorten kokemuksia, toimijuutta ja suhteita ympäristöönsä.

Teemanumero ei toki pyri esittelemään kaikkia uudenlaisia monitieteisiä avauksia nuorisotutkimuksen kentällä. Yksi esimerkki tämän teemanumeron ulkopuolelle jääneistä tärkeistä uusista

keskusteluista on nuorisotutkimuksellisten näkökulmien asettaminen dialogiin jälki- ja dekoloniaalisen tutkimuksen kanssa, mikä haastaa globaalin pohjoisen käsitteellisiin järjestelmiin kiinnittyviä tapoja ymmärtää nuoria ja nuoruutta ja tuo esiin, kuinka nuoruuden ymmärtäminen voi vaatia perustavanlaatuisia uudelleenmuotoilua (esim. MacDonald ym. 2019, 4; Cooper ym. 2018).

Teemanumeron kirjoitukset tarjoavat omasta näkökulmastaan vastauksia siihen, miten nuorisotutkimuksen hankalaa tietoa on mahdollista lähestyä tässä ajassa, jota leimaavat maailman kiihtyvä muutos ja monialainen kriisiytyminen. Artikkeleiden taustalla on pyrkimys lähestyä nuoria ihmisiä osana ympäristöään tavalla, jota ihmiskeskeiset yhteiskuntatieteelliset lähestymistavat eivät perinteisesti ole tehneet: suhteessa materiaan, affekteihin, aikaan ja toislajisiin eläimiin. Artikkeleissa harjoitetaan nuorisotutkimuksellista mielikuvitusta eli pyrkimystä ymmärtää nuoria ympäröiviä yhteiskunnallisia rakenteita, kohdata nuoria arvostavasti ja motivoivasti sekä reflektoida kriittisesti tutkijoiden vuorovaikutusta nuorten kanssa (Honkatukia 2024; Willis 2000).

Jenni Kallio ja Susanna Ågren argumentoivat artikkelissaan ”Aika ja ajallisuus nuorisotutkimuksessa – hankalaa tietoa vai välineitä itseymmärrykseen?”, että vaikka aika on nuorisotutkimukselle tärkeä käsite, sen suhde tähän on hankala. Kirjoittajat argumentoivat, ettei ajallisuuden moninaisia merkityksiä nuorille ole riittävällä tavalla huomioitu nuorisotutkimuksessa. Ajallisuuden haaste kiinnittyy Kalliolla ja Ågrenilla ajan monikerroksisuuteen ja nuoriin kohdistettuihin normatiivisiin odotuksiin: yhteiskunnassa odotetaan nuorten edelleen saavuttavan totutut aikuiselämän etapit ja lunastavan kuulumisensa yhteiskuntaan, mutta Hartmut Rosan hahmottelemassa kiihtyneessä ajassa tämä odotus aiheuttaa nuorille merkittävää painetta aikatyöhön, tarjoamatta silti edellytyksiä kokea yhteiskunnallista kuulumista.

Lauri Jäntin ja Noora Pyyryn artikkeli ”Luottamuksen ilmapiiri ja representaatiota pakeneva tieto osallistavassa nuorisotutkimuksessa” keskustelee nuorisotutkimuksellisen tiedon tuottamisesta tutkimuskohtaamisissa, ymmärtäen

nämä kohtaamiset affektiivisina ja tilallisina prosesseina, joihin vaikuttavat vaikeasti verbalisoitavissa olevat affektiiviset voimat, affektiivinen ilmapiiri, kehollinen läsnäolo ja materiaaliset olosuhteet. Artikkelin ankkuroituu nuorisotutkimuksen ohella jälkihanumanistiseen maantieteeseen ja problematisoi mahdollisuuksiimme representoida tutkimuskohtaamisia sekä niihin liittyviä kokemuksia ja tuotettua tietoa pelkästään sanallisesti. Artikkelin kiinnittää huomion luottamuksen rakentumiseen tutkimuskontekstissa prosessina, jossa eivät ole osallisia vain yksilöt, vaan myös tila, materia ja koko tapahtumapaikallisuus yksittäisen tilanteen ympärillä.

Jäntti ja Pyyry hyödyntävät artikkelissaan affektiivisen ilmapiirin käsitettä tarkastellakseen luottamuksen luomista tai luomatta jäämistä nuorten ja tutkijan välillä. Samaa käsitettä hyödyntävät myös Riikka Hohti, Henriikka Ylirisku, Verner Valasmo, Varpu Mehto ja Rachel Sinquefield-Kangas, jotka tarkastelevat sen avulla nuorten suhdetta ympäristökriisiin ihmiskeskeytyksen ylittävällä tavalla. Artikkelissa ”Kun ei voi hengittää: Ilmapiiri näkökulmana nuorten ja muun luonnon välisiin suhteisiin ympäristökriisissä” keskustellaan ilmapiirin etnografian ja taideperustaisten menetelmien mahdollisuuksista tavoittaa affektiivisesti painavia kysymyksiä ihmisen ja muunlajisten eläinten välisistä rajoista, kuolemasta, elämästä ja tulevaisuudesta ympäristökriisin värittämässä nykymaailmassa. Näiden kautta avautuu paitsi näkökulmia monilajiseen olemiseen myös nuorten toimijuuden tilaan ympäristökriisin ajassa, jossa ovat läsnä radikaalisti erilaiset ajalliset, materiaaliset ja affektiiviset mittakaavat – antroposeeni geologisena aikakautena, hätätila, yksittäisen nuoren elämä.

Essi Julinin ja Timo Harrikarin artikkeli ”Tunnustaminen ja osallistumisen ehdot sijoitettujen nuorten kertomuksissa” tarkastelee sijoitettujen nuorten kokemuksia yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja vaikuttamisesta Axel Honnethin tunnustusteorian avulla. Tutkijat tekivät empiiristä tutkimusta aiheesta lastensuojelulaitoksissa ja joutuivat tutkimusprosessin aikana haastamaan aikuiskeskeisiä oletuksiaan tutkimiansa nuorten yhteiskunnallisesta

osallistumisesta. Nuoret eivät osallistuneet innokkaasti ennalta oletetuilla tavoilla, mutta samaan aikaan heillä oli tärkeää omasta arjestaan kumpuavaa kriittistä asiantuntemusta osallistumisen ehdoista – siitä, miten heidät kohdataan ja miten usein heidän ohitseen puhutaan laitoksen arjessa. Mahdollisuudet kuulua ja saada tunnustusta ovat olennaisia, mikäli oikeasti ollaan kiinnostuneita sijoitettujen nuorten asioista yhteiskunnallisina kysymyksinä.

Artikkelit asettuvat omien tärkeiden kontribuutioidensa ohella kiinnostavaan vuoropuheluun keskenään. Kallio ja Ågren nostavat yhtenä ajallisuuden tasona esiin ”eksistentiaalisen ajan”, eli kysymykset elämän itsensä jatkumisen mahdollisuuksista ja siihen kohdistuvista uhista, jotka tämän päivän nuorille näyttäytyvät uudella tavalla kriittisinä. Nykynuorten oman elämän ja koko ihmiskunnan jatkuvuutta koskevien huolten nuorisotutkimukselliseen huomioimiseen yhden mahdollisen vastauksen antavat Hohti kollegoineen, joiden ilmapiirin etnografia antaa tilaa käsitellä ympäristökriisiä ja elämän jatkuvuuden kysymyksiä yhdessä nuorten kanssa.

Jäntti ja Pyry jakavat Hohtin ja kollegoiden kanssa kiinnostuksen niin affektiivisuutta, materiaalisuutta kuin ilmapiirejä kohtaan. Molemmat artikkelit ovat esimerkkejä affektitutkimuksen ja erilaisten jälkihumanististen lähestymistapojen merkityksellisyydestä uusina tiedollisina avauksia nuorisotutkimuksen kentällä.

Jäntin ja Pyryn artikkelin keskiössä on luottamuksen rakentamisen ja rakentumisen haaste maailman jokahetkisen tapahtumapaljouden keskellä. Luottamuksen merkitystä painottavat myös Julin ja Harrikari. Lisäksi he nostavat esiin, Kallion ja Ågrenin tavoin mutta erilaisesta teoreettisesta ja empiirisestä tulokulmasta, kuulumisen välttämättömänä ehtona erityisesti marginaalisissa asemissa olevien nuorten yhteiskunnalliselle osallistumiselle. Nuorille merkityksellinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen lähtee heidän arjestaan ja kiinnittyy käytännöllisiin arjen haasteisiin ja ohi-puhutuksi tulemisen kokemuksiin. Nämä kokemukset voi hahmottaa eräänlaisena marginaalista kumpuavana episteemisenä kitkana (Alcoff

2018, 30-34), joka problematisoi vallitsevia osallistumiskäsityksiä ja vaatii niihin muutosta. Kun kaikki nuoret eivät ole yhtä lailla resursoituja omien mielipiteidensä esiin tuomisessa, on nuorten tiedosta kiinnostuneiden aikuistoimijoiden syytä sovittaa osallistamispyrkimyksensä nuorten arkeen, eikä olettaa kaikkien pystyvän tai haluvan osallistua ennalta määrätellyissä ja konventionaalisissa raameissa.

Lähdimme työskentelemään teemanumeron parissa lähtökohtanamme kiinnostus sitä kohtaan, mitä on nuorisotutkimuksen tiedon hankaluus *juuri nyt*, tässä ajassa. Neljän artikkelin kokelman kehkeytyminen lopulliseen muotoonsa kirjoituskutsuineen sekä kirjoitus- ja vertaisarviointiprosesseineen on itsessään osa sattumanvaraista maailman tapahtumisen paljoutta, eikä tarjoa kattavaa esitystä hankalaa tietoa koskevista pohdintoista nuorisotutkimuksen piirissä. Tästä huolimatta artikkelien keskinäinen dialogi vihjaa, millaiset teemat ja kysymykset nuorisotutkijoita tällä hetkellä erityisesti haastavat ja pohdittavat. Näitä vaikuttavat olevan ainakin ympäristö- ja muihin kriiseihin liittyvät epävarmuudet, ihmiskeskeisyyden ylittäminen ja ylipäättään minkä tahansa tapahtuman, ilmiön, ryhmän tai asian suhteisuus ja sen affektiiviset ja materiaaliset kytkennät jatkuvasti liikkeessä olevaan muuhun todellisuuteen. Artikkeleissa ehdotetut uudet lähestymistavat ja käsitteet, kuten *aikatyö* tai *hengailutieto*, ovat esimerkkejä pyrkimyksistä löytää tapoja käsitellä näitä kysymyksiä.

Tämä teemanumero tekee näkyväksi, ettei nuorisotutkimuksen hankala tieto ole ongelma, vaan mahdollisuus. Se kutsuu tutkijoita käyttämään mielikuvitustaan ja tarkastelemaan tiedon muotoja, tuotannon ehtoja ja nuorten elämismaailmoja uusista näkökulmista. Teemanumeron kirjoitukset osoittavat, että nuorisotutkimus elää ajassa, jossa tarvitaan kriittisyyttä ja rohkeutta kohdata nuoret heidän omista lähtökohdistaan käsin – ei vain pyrkien tavoittamaan heidän näkökulmiaan paneutuneesti ja moniaistisesti, vaan tunnistuen ne olosuhteet, joissa he saavat äänensä kuuluville, ja rakentaen aktiivisesti mahdollisuuksia siihen. ■

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) (2002) *Tulkintoja tytöistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Aho, Timo & Peltola, Marja (2023) "Doing Respectable Heteromasculinities in Boys and Young Men's Talk on Sexual Encounters". *Men and Masculinities* 26:2, 210–228. <https://doi.org/10.1177/1097184X221145959>
- Alcoff, Lina Martín (2018) *Rape and Resistance. Understanding the Complexities of Sexual Violation*. Polity Press, Cambridge.
- Anttila, Anu-Hanna (2010) "Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä". Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Helsinki.
- Cooper, Adam, Swartz, Sharlene & Mahali, Alude (2018) "Disentangled, Decentered and Democratised: Youth Studies for the Global South". *Journal of Youth Studies* 22:1, 29–45. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1471199>
- Côté, James (2016) *Youth Studies: Fundamental Issues and Debates*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Cuervo, Hernán & Wyn, Johanna (2014) "Reflections on the Use of Spatial and Relational Metaphors in Youth Studies". *Journal of Youth Studies* 17:7, 901–915. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.878796>
- Furlong, Andy, Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2011) "Changing Times, Changing Perspectives: Reconciling 'Transition' and 'Cultural' Perspectives on Youth". *Journal of Sociology* 47:4, 355–370. <https://doi.org/10.1177/1440783311420787>
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2002) "Nuorisopolitiikka ja sukupolvien ehdot". Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 14–31.
- Honkatukia, Päivi (2024) "Varjoista valoon – nuorten yhteiskunnallinen ääni ja mielikuvituksen voima". *Nuorisotutkimus* 42:4, 68–75.
- Honkatukia, Päivi, Peltola, Marja, Aho, Timo & Saukkonen, Roosa (2023) "Between Agency and Uncertainty. Young Women and Men Constructing Citizenship Through Stories of Sexual Harassment". *Journal of Social Issues* 79:4, 1389–1410. <https://doi.org/10.1111/josi.12512>
- Isotalo, Anu (toim.) (2023) *Väkivalta nuorten seurustelusuhteissa – kyselytutkimuksen tuloksia*. Tampereen yliopisto, Tampere, 54–66.
- Kelly, Peter & Kamp, Annelies (2017) *Critical Youth Studies for the 21st Century*. Brill, Leiden & Boston.
- Kivijärvi, Antti, Huuki, Tuija & Lunabba, Harry (toim.) (2018) *Poikatutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Kosofsky Sedgwick, Eve (2003) *Touching Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, Durham & London.
- MacDonald, Robert, Shildrick, Tracy & Woodman, Dan (2019) "The Future of Youth Research and the Journal of Youth Studies: Editorial Statement". *Journal of Youth Studies* 22:1, 1–6.
- Mannheim, Karl (1952/1928) "The Problem of Generations". Teoksessa Paul Kecskemeti (toim.) *Karl Mannheim: Essays*. Routledge, London.
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) (1992) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) (2011) *Entäs tytöt? Johdatus tyttöstudiumukseen*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Thrasher, Frederic (1927) *The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago*. University of Chicago Press, Chicago.
- Threadgold, Steven (2019) *Youth, Class and Everyday Struggles*. Routledge, London & New York.
- Threadgold, Steven (2020) "Figures of Youth: On the Very Object of Youth Studies". *Journal of Youth Studies* 23:6, 686–701. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1636014>
- Toivonen, Virve, Korkman, Julia, Laajasalo, Taina & Pollari, Kirsi (2022) "Oikeudellinen ikärajasääntely käyttäytymistieteellisen tiedon valossa". *Lakimies* 103:4, 857–875.
- Vehkalahti, Kaisa, Rutanen, Niina, Lagström, Hanna & Pösö, Tarja (2010) "Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta". Teoksessa Hanna Lagström, Tarja Pösö, Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 10–23.
- Willis, Paul (1977) *Learning to Labour. How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Saxon House, London.
- Willis, Paul (2000) *The Ethnographic Imagination*. Polity Press, Cambridge.
- Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2019) "The New Adulthood and the Future of Youth Studies: An Interview with Professor Johanna Wyn". *Youth and Globalization* 1:2, 315–322. <https://doi.org/10.1163/25895745-00102007>

UUSI PARA-JULKAISUSARJA!

Dimi is dead. Kokeellisen musiikin hiljaisuudet on tutkimustekstiä ja omakohtaisia muistiinpanoja yhdistelevä essee kokeellisen musiikin nerokulteista, rakenteellisesta hiljentämisestä ja kauniista filosofisista ideoista, jotka vaientavat.

Tanja Tiekso on kirjailija ja musiikkitieteen dosentti Helsingin yliopistossa.

TUTKIJALIITTO.FI

Tutkijaliitto

JAAKKO VUORI

Para

MELANKOLIAN PALUU

Jaakko Vuori

ISSN 3087-5773

Melankolian paluu on filosofiskirjallinen essee, jonka lähtökohtana on diagnoosi masennuksesta 2000-lukua leimaavana aikalaissairautena. Esseessään Jaakko Vuori lähilukee suomalaista autofiktiokirjallisuutta, josta tunnistaa masentuneisuuden erityisen muodon: uuden luovan keskiluokan melankolian, joka läpäisee kokemuksen elämästä kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Aika ja ajallisuus nuorisotutkimuksessa – hankalaa tietoa vai välineitä itseymmärrykseen?

JENNI KALLIO & SUSANNA ÅGREN

ABSTRAKTI Aika kietoutuu perustavanlaatuisesti nuoruuteen ja nuorisotutkimukseen. Aika on kuitenkin moniulotteisempi ja ristiriitaisempi kuin nuorisotutkimuksen lineaariseen aikaan nojaavissa keskusteluissa on usein ymmärretty. Muodostaessaan suhdetta yhteiskuntaan, nuoret neuvottelevat joka-päiväisessä elämässään ajan monikerroksellisuuden sekä aikaan liittyvien sosiaalisten normien kanssa. Tätä kutsumme aikatyöksi. Esitämme, että aikasensitiivisen nuorisotutkimuksen avulla on mahdollista ”paljastaa” sosio-historiallisia ja yhteiskunnallisissa vuorovaikutuksissa rakentuvia jännitteitä, joiden keskellä nuoret tekevät aikatyötä eli neuvottelevat olemassaolostaan ja mahdollisuudestaan kuulua yhteiskuntaan. Nuorisotutkijoilla on erityinen eettinen vastuu tukea nuoria aikaan liittyvien kamppailujen ratkaisemisessa.

ASIASANAT *aika, aikatyö, yhteiskunnallinen kuuluminen, nuorisotutkimus*

Nuoruus ja aika kulkevat käsi kädessä sekä yhteiskunnallisessa ymmärryksessä nuoruudesta että nuorisotutkimuksessa. Usein nuoruus ja tulevaisuus liitetään yhteen. Nuoruuteen liittyy kulttuurisia odotuksia ”aikuisiksi kasvamisesta”, jolloin nuoruutta pidetään välivaiheena ihmisen elämässä. Nuoruuden jälkeen odottaa aikuisuus ja yhteiskunnan täysivaltainen jäsenyys. (Wood 2017.) Yhteiskunnassa nuoria myös ohjataan, arvioidaan ja hallitaan tulevaisuuskeskeisesti (Walther & Stauber 2025). Nuorten tulee

tavoitella yhteiskunnassa tunnustettuja positioita veronmaksajina, vanhempina ja aktiivisina kansalaisina (esim. Bessant 2004, 390; Wood 2017). Myös tutkijat ovat kuvanneet nuoruutta toisinaan instrumentaalisesti ja lineaarisesti etenevänä elämänvaiheena, erityisesti nuoruuden ”siirtymiin” liittyvissä keskusteluissa (McPherson 2024; Wood 2017; Woodman & Leccardi 2015). Artikkelissa esitämme¹, että tällainen ymmärrys nuoruudesta ei tavoita nuoruuden kompleksisuutta ja dynaamisuutta tässä ajassa rakentuvina kysymyksinä.

Pohdimme artikkelissa, millaisia kysymyksiä nuorisotutkimukseen ja sen nuoruutta koskevaan ymmärrykseen liittyy niin kutsutun *ajallisuuden* (*temporality*) näkökulmasta. Tarkoitamme ajallisuudella tässä artikkelissa lyhyesti kuvattuna sitä, että aika koostuu erilaisista yhteiskunnallisista, institutionaalisista ja henkilökohtaisen elämän kehityskuluista, joita ihmiset yhteensovittavat omassa elämässään (Adam 1995, 22–23). Tarkastelemme ajan merkityksiä ”nykynuorten” elämässä erityisesti modernin ajan kehityskulkuihin (kuten teknologisoituminen, globalisoituminen ja yksilöllistytminen) liittyvänä kysymyksenä, joiden myötä ajan on kuvattu ”kiihtyneen” (Rosa 2013). Tämän kaltaiset sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset raamittavat erityisillä tavoilla tässä ajassa elävien nuorten elämää.

Hahmotamme ajan olevan moniulotteinen konstruktio. Sen sijaan, että aika olisi yksinomaan lineaarista, se muodostuu menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkuvassa vuorovaikutuksessa osana ihmisten henkilökohtaista kokemusmaailmaa (Adam 1995, 23–24, 150–151; myös Leccardi ym. 2023, 16; Leccardi 2014a, 20). Yksilölliset kokemukset ajasta eivät synny tyhjiössä: aika kerrostuu henkilökohtaisen, elämäntulollisen ja yhteiskunnallisen ajan ulottuvuuksiksi, jotka kietoutuvat toisiinsa (Rosa 2013). Yhteiskunnassa sovitut oletukset ja odotukset siitä, miten aikaa tulee käyttää ja suunnitella ja miten ajan kulkua tulee yrittää hallita, tuottavat aikaan normatiivisia ulottuvuuksia (Rosa 2013, 8–9; Flaherty 2012). Nuoret käyvät arjessaan moniulotteisia neuvotteluja yhteiskunnan ja maailman ajallisista tapahtumista ja kehityskuluista sekä sosiaalisista normeista, jotka ohjaavat sitä, mitä nuoruuden elämänvaiheessa tulisi tapahtua. Kutsumme näitä nuorten neuvotteluja *aikatyöksi* (Flaherty 2012, 2003; Leccardi 2021). Täsmennämme aikaan liittyvää käsitteistöä artikkelin edetessä.

Ajallisuuteen kytkeytyvät nuorisotutkimuksen keskustelut koskevat usein käsityksiä nuorista nyky-yhteiskunnan jäsenenä. Nuorisotutkimuksessa on esimerkiksi tarkasteltu

myöhäismoderniksi kutsutun yhteiskunnan vaihtuksia nuorten elämään. Tutkijat ovat todenneet toisaalta yksilönvastuun, toisaalta epävarmuuksien lisääntyneen nuorten elämässä, mikä yhdistelmänä on vaikeuttanut omaa elämää koskevien päätösten tekemistä (viitaten erityisesti Furlong & Cartmel 2007). Yksilön vastuuttamisen seurauksena nuorten odotetaan hankkivan lisääntyvissä määrin sellaisia taitoja ja valmiuksia, joita esimerkiksi muuttuvilla työmarkkinoilla odotetaan (Farrugia 2019; Nikunen 2017; Kelly 2006). Lisäksi tutkijat ovat olleet kiinnostuneita siitä, miten nykyajalle ominaiset ilmiöt, kuten sosiaalinen media, vaikuttavat nuorten hyvinvointiin ja pärjäämiseen (Hendry 2024). Nuorisotutkimuksessa on keskusteltu myös nuorempien sukupolvien suhteesta edeltäviin sukupolviin, kuten eri sukupolvien todellisuuksien eroavaisuuksista ja jännitteistä (Leccardi 2012; Woodman 2011; Woodman & Wyn 2015). Yhteiskunnan ajalliset ilmiöt ja muutokset ovat erityisillä tavoilla näkyvissä juuri nuoruudessa ja nuorten elämässä (Furlong & Cartmel 2007, 3): nuoruudessa odotetaan samanaikaisesti omaa elämää koskevaa päätöksentekoa, aikaan liittyvien normien ja yhteiskunnallisten olosuhteiden reflektointia. Ajallisuuden käsite havainnollistaa ajan olevan kokemuksena moniulotteinen, mutta samalla keskeinen, pyrittäessä ymmärtämään nuorten suhdetta yhteiskuntaan ja maailmaan.

Osa nuorisotutkijoista on kritisoinut traditio-naalista käsitystä nuoruudesta, jossa keskeistä on lineaarinen elämäntulku ja tulevaisuudessa siintävä aikuistumisen määränpää (mm. Cuervo & McPherson 2024; Cuervo & Wyn 2014; Wood 2017; Woodman & Leccardi 2015; Wyn & White 2015). Tällainen käsitys nuorten elämästä voi olla ”aikasokea”, jolloin se jättää piiloon ajan monet merkitykset nuorten elämässä (Adam 1995, 151). Samoin on kritisoitu sitä, että nuoret nähdään ainoastaan ajallisten ilmiöiden ”uhreina” ja niiden edellyttämien toimenpiteiden kohteina (Threadgold 2020) – esimerkiksi tulkittaessa, että tulevaisuuden epävarmuuksien vuoksi nuoret eivät osaa tai olisi kiinnostuneita pohtimaan sitä pitkäjänteisesti (ks. Cook 2006, 518). Tällöin nuoret nähdään ajan tulkitsijoina lyhytnäköisinä ja

passiivisina (Leccardi 2014b, 2012). Sen vuoksi ei aina tunnisteta, että tehdessään omaa elämäänsä koskevia valintoja ja muodostaessaan suhdettaan yhteiskuntaan nuoret tekevät aktiivista aikatyötä: he käsittelevät, muokkaavat ja reflektovat arjessaan aikaan liittyviä normeja ja reunaehtoja (Flaherty 2012).

Aikatyöhön liittyy ristiriitoja ja jännitteitä, joita voi syntyä esimerkiksi eri sukupolvien välille (esim. Woodman 2011). Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneet sukupolvesta siitä näkökulmasta, millä tavoin nykynuoret neuvottelevat suhteestaan heitä edeltäviin sukupolviin ja näiden luomaan yhteiskuntaan. Heidän kokemuksensa ajallisuudesta voi olla erilainen kuin esimerkiksi heidän vanhemmillaan. Samalla tämä kokemus yhdistää nuoria toisiinsa. (Mannheim 1972/1952, 297–298.) Näemme nuorten tekemän aikatyön siksi ”tuoreena kosketuksena” aikaan. Nuoret kokevat asioita ensimmäistä kertaa ja voivat sen vuoksi suhtautua aikaisempien sukupolvien itsestäänselvyyksinä pitämiin ajallisiin järjestyksiin myös kriittisesti. (Mannheim 1972/1952, 293–294; Ziehe 1991, 27–29.) Emme kuitenkaan jaa ajatusta, että kaikki samaan sukupolveen kuuluvat olisivat samanlaisia. Huolimatta siitä, että he edustavat samaa sukupolvea, nuorten kokemukset ja toimijuus ovat moninaisia, sekä paikallisesti että erityisesti globaalisti (esim. Nilan 2011). Käsittelemme ”nuoruutta” yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa muodostuvana konstruktiona. Kussakin ajassa erityiset kulttuuriset käsitykset ja normatiiviset oletukset vaikuttavat esimerkiksi nuorten asemaan ja oikeuksiin yhteiskunnassa. (Threadgold 2020; Côté 2014, 12.) Herkistymällä nuorten kokemuksille nuorisotutkimuksessa voidaan tehdä näkyväksi olennaisia asioita edeltävien sukupolvien rakentamasta yhteiskunnasta, sen kehitystarpeista ja sukupolvien välisistä ajallisista jännitteistä.

Artikkelissa argumentoimme, että nuoret ovat tietoisia aikaan liittyvistä jännitteistä (ks. Cahill & Leccardi 2020; France & Threadgold 2016, 618–619; Leccardi 2021, 2014b, 50; myös Ågren 2024, 2023). Monet toivovat aikuissukupolvilta tukea ja vastuunottoa ajallisten kysymysten ratkaisemisessa (Honkatukia ym. 2020; Kallio & Honkatukia

2022; Leccardi 2021; Ågren & Kallio 2023). Vahvempi ymmärrys ajasta tutkimusasetelmissa ja teoreettisissa keskusteluissa voi auttaa nuorisotutkimusta tunnistamaan nuorten aikatyötä ja siihen liittyviä jännitteitä: millaisen aikuisuuden nykynuoret kohtaavat, millaisten sukupolvien välisen ehtojen kanssa he neuvottelevat ja miten he selviytyvät ja toimivat moninaisten yhteiskunnallisten muutosten ja tapahtumien keskellä. (esim. Woodman & Leccardi 2015; Woodman & Wyn 2015; Woodman 2011; Wyn 2020.)

Esimerkiksi sosiologi Carmen Leccardi on yhdistänyt ajallisuuden ja nuorisotutkimuksen keskusteluja. Hänen mukaansa ajallisuuden näkökulma mahdollistaa kokonaisvaltaisen ymmärryksen nuorten elämää ja arkea määrittävistä ilmiöistä (Leccardi 2014a, 12). Ajallisuuden käsitteen avulla voidaan tehdä näkyväksi, miten erilaiset paikalliset, yhteiskunnalliset ja globaalit kehityskulut ja ilmiöt – liittyivätpä ne sitten politiikkaan, talouskriiseihin, pandemioihin, työmarkkinoihin tai ilmastonmuutokseen – vaikuttavat toisiinsa ja kerrostuneesti nuorten arjessa muovaten heidän mahdollisuuksiaan voida hyvin nyt ja tulevaisuudessa. Samalla on mahdollista tehdä näkyväksi näihin ajallisiin kehityskuluihin liittyvää eriarvoisuutta ja haavoittuvuutta. (Leccardi 2014a; Wood 2017; Wyn & White 2015; Wyn ym. 2015.) Siksi tutkijan olisi siirrettävä analyttinen katseensa yksittäisistä nuorista yhteiskunnan muutosten ”uhreina” tai ”ongelmana” niihin ajassa rakentuviin yhteiskunnallisiin prosesseihin, instituutioihin ja tapahtumiin, joiden keskellä nuoret elävät ja suunnittelevat elämäänsä.

Avaamme artikkelissa nuoruutta koskevan ajan lineaarisen ymmärryksen problematiikkaa nuorisotutkimuksen keskustelujen avulla. Tarkastelemme myös ajallisuuteen liittyvien keskustelujen mahdollisuuksia nuorisotutkimuksen työkaluna. Selvennämme aiemman tutkimuksen avulla, millä tavoin aika kerrostuu nuorten elämässä. Hyödynnämme tässä sosiologi Hartmut Rosan (2013; myös Woodman & Leccardi 2015) jaottelua arkielämään, elämänkulkuun ja yhteiskuntaan kytkeytyvästä ajasta. Tämän jälkeen esittelemme yhteiskunnallisen kuulumisen käsitteen mahdollisena lähestymistapana nuorten,

yhteiskunnan ja ajan suhteen tarkastelemiseen (*societal belonging*, ks. Kallio 2024; Ågren 2024; vrt. Rättilä & Honkatukia 2023; Valcke ym. 2020). Kuulumisella tarkoitamme kokemusta, joka muodostuu nuoren neuvotellessa omaa arvoaan suhteessa häntä ympäröiviin yhteisöihin ja yhteiskuntaan (esim. May 2013; Yuval-Davis 2006). Artikkelin johtopäätöksissä lähestymme ajallisuutta nuorisotutkimuksen itseymmärrykseen liittyvänä kysymyksenä ja pohdimme aikaan liittyvää ymmärrystä osana eettisesti vastuullisen nuorisotutkimuksen toteuttamista.

Lineaarisen ajan problematiikasta: tapaus työmarkkinakansalaisuus

Ajallisuuden merkityksiä tunnistamaan pyrkivät nuorisotutkimuksen keskustelut nojaavat usein sosiologiseen tulkintaan myöhäis- tai jälkimodernin yhteiskunnan yksilökeskeisyydestä ja sen tuottamista epävarmuuksista nuorten elämässä. Nämä näkemykset ulottuvat 30 vuoden taakse. Tuolloin havahduttiin siihen, miten modernisaation prosessi on tuottanut yksilöiden elämään uudenlaisia riskejä, jotka heidän tulee itse pystyä ratkaisemaan. Siten myös tulevaisuuden suunnittelusta oli tullut vaikeampaa. (Beck 1992.) Tutkimuskeskustelujen mukaan tuolloiselta ”nykyihmiseltä” vaadittiin taitoja itsereflektointiin ja vastuun ottamiseen, sillä elämästä oli tullut projektimaista, jatkuvaa yksilöllisten valintojen tekemistä ja vaikeasti hallittavaa (Giddens 2008/1991).

Nuorisotutkimuksessa nuorten ajalliset kamppailut on liitetty esimerkiksi aikuistumisen siirtymiin epävarmaksi muuttuneessa yhteiskunnassa (Cuervo & McPherson 2024; Woodman & Leccardi 2015). Osa tutkijoista on korostanut, että yhteiskunnan vaatimusten monimutkaisuudessa nuorten ”siirtyminen” aikuisuuteen on pidentynyt tai viivästynyt. Riittävän koulutuksen hankkiminen, työelämään eteneminen ja itsenäistyminen kestävät aiempaa pidempään. Nuoret myös käyttävät aiempaa enemmän aikaa omien valintojensa pohtimiseen. (Esim. Arnett 2000; Walther 2006.) Yksilökeskeisyyteen kasvavat nuoret oppivat syyttämään itseään

valintojensa epäonnistuessa, jos he kokevat, etteivät kykene menestymään ja etenemään yhtäläisesti muiden kanssa (Furlong & Cartmel 2007; myös Berlant 2011). Tällaiset tulkinnot saattavat tahattomasti toisintaa ajatusta lineaarisesta ”elämässä etenemisestä”. Ne sivuuttavat kysymykset siitä, että kaikilla nuorilla ei ole yhdenveroisia mahdollisuuksia puntaroida tai tehdä omaan elämään liittyviä valintoja. (Vrt. Määttä & Westerback 2024; Cuzzocrea 2020; Wyn 2020.)

Lineaarinen aikakäsitys, jossa yksilön elämänvaiheet seuraavat toisiaan ennalta annettussa järjestyksessä, on tärkeä kapitalistiselle yhteiskunnalle. Talous- ja liike-elämä perustuvat tulevaisuudessa siintävään tuottoon ja työntekijöihin, joiden aika täytyy valjastaa talouskasvun käyttöön. (Adam 1995, 28–29, 87–90.) Uusliberalistiseksi kutsutussa yhteiskunnassa kiinnostus nuoriin on usein tulevaisuuskeskeistä: nuoret nähdään tulevina työntekijöinä, yhteiskunnan rakentajina ja talouskasvun ylläpitäjinä (Bessant ym. 2017; Sukarieh & Tannock 2015). Nuoriin kohdistuu erityinen vaatimus työmarkkinakansalaisina (Suikkanen & Viinamäki 1999): nuorten tärkein tehtävä on valita ammatti, löytää opiskelupaikka ja sen jälkeen suunnata työelämään (Kallio 2023; Ågren 2024; Ågren & Kallio 2023). Tulevaisuus tarkoittaa siten ennen kaikkea vakaata ja tuottavaa asemaa työmarkkinoilla. Nuorten työttömyyttä tai yhteiskuntaan osallistumisen ongelmia ei pidetä tällöin ainoastaan yksilön asioina: ne näyttäytyvät yksilön tuottamina ongelmina huoltosuhteeseen ja talousjärjestelmän ylläpitämiseen ja muodostavat uhan yhteiskunnan menestykselle ja tulevaisuudelle (Bessant ym. 2017).

Nyky-yhteiskunta ruokkii monesta suunnasta yksilöä vastuuttavia ideaaleja siitä, millaisia työmarkkinakansalaisia nuorten pitäisi olla (esim. Farrugia 2019; Kelly 2006; Ågren 2024). Myös tutkijoiden tulkinnot saattavat vahvistaa nuorten työmarkkinakansalaisuuteen liittyvää julkista huolta ja nuoriin kohdistettavia työmarkkinakansalaisuuden vaatimuksia (Fevre 2007, 531; Ågren 2024, 114). Esimerkiksi keskustelu nuorten työmarkkina-asemasta pelkistyy usein

nuorten yksilöllisten taitojen ja työllistettävyyden vahvistamiseen (Nikunen 2017). Nuorten on esitetty omaksuvan tällaiset nyky-yhteiskunnan ideaalit ja pyrkivän toimimaan niiden mukaisesti (esim. Farrugia 2019; Franceschelli & Keating 2018; Ågren 2021). Tämä ei kuitenkaan ole ongelmaton tulkinta, etenkin jos nuoret nähdään vain passiivina yhteiskunnan kehityskulkujen uhreina ja kyvyttöminä kritisoimaan heihin kohdistuvia odotuksia (France & Threadgold 2016, 618–619; Threadgold 2020, 692; myös Kallio & Honkatukia 2022; Ågren 2024). Keskusteluihin osallistuessaan nuorisotutkimus saattaa itse kaventaa ymmärrystä nuorten elämään vaikuttavista tekijöistä ja vahvistaa työmarkkinakansalaisuuden normia. Esimerkiksi huoli niin sanotuista NEET-nuorista (*Not in Education, Employment or Training*), eli työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista (ks. Bynner & Parsons 2002), on nuorisotutkimuksessa yhä voimakas, vaikka ”NEET-keskustelu” ohittaa nyky-yhteiskunnan monimutkaisuudet, yhteiskunnalliset valtasuhteet sekä nuoruuden ja nuorten moninaisuuden (esim. Cuervo & McPherson 2024, 57; Cuervo & Wyn 2014; Holte 2017).

Osa nuorten siirtymiin ja työmarkkinakansalaisuuteen liittyvistä tutkimuskeskusteluista vahvistaa siis mielikuvaa nuoruudesta aikuiseksi kasvamisen välivaiheena ja yksilökeskeisenä kamppailuna – korostaessaan nuoruutta sellaisten kysymysten ratkaisemisena, joissa onnistumisen päätepisteenä on seesteinen, vakaa ja tuottava aikuisuus (Woodman & Wyn 2015, 92–93). Nuorisotutkija Charlotte McPhersonia (2024) tulkiten siirtymäkeskustelun taustalla ”kummittelevat” dikotomiset käsitykset nuorista joko epävarman yhteiskunnan suojelua kaipaavina uhreina tai kontrollia tarvitsevinä vaillinaisina yksilöinä (vrt. Threadgold 2020). Tällaisten tutkimusta hallitsevien diskurssien jalkoihin saattaa jäädä piiloon nuorten elämässä keskeistä, mutta hienovaraista, aikatyötä.

Problematisoimme ajatusta siitä, että ajallisuus nuorten elämässä tarkoittaisi ensisijaisesti suhteen luomista epävarmaan tulevaisuuteen tai kipuilla yhteiskunnan kasvaneisiin vaatimuksiin

vastaamisesta. Keskittymällä ainoastaan nuorten koulutus- ja työelämävalintoihin liittyviin kamppailuihin ohitetaan nuorten elämää määrittävät moninaiset ja monimutkaiset kysymykset (Cuervo & McPherson 2024, 56; Cuervo & Wyn 2014; Ågren & Kallio 2023). Nykyhetkessä nuorten elämän ajallisuus kietoutuu myös ilmastokysymyksiin, globaaleihin pandemioihin, perheen perustamisen mahdollisuuksiin, turvallisuuteen sekä geopolitiiseen tilanteeseen liittyviin kriiseihin ja jännitteisiin. Nuorten ratkottavana olevien kysymysten ja niihin liittyvien neuvotteluiden suhde nyky-yhteiskunnan moniulotteiseen, kerrokselliseen ja kiihtyvään aikaan tulisi tunnistaa nuorisotutkimuksessa paremmin. Tämä edellyttää esimerkiksi siirtymiin ja lineaariseen aikaan liittyvien normien uudelleen ajattelua (Walther & Stauber 2025).

Aika nuorisotutkimuksen työkaluna

Aika kerrostuu ihmisen elämässä monista yhtä-aikaisista kehityskuluista ja tapahtumista sekä aikaan liittyvistä reunaehdoista, normeista ja rytmeistä, jotka ovat biologian, fysiikan lakien ja luonnon syklien lisäksi peräisin historiasta, kulttuurista ja sosiaalisista järjestelmistä. Aika on siksi toisaalta pakotettua, mutta toisaalta myös dynaamista ja abstraktia. (Adam 1995.) Kokemus ajasta monimutkaistuu entisestään, kun yksilöt sovittavat omaa henkilökohtaista aikaansa yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin (Leccardi 2014a, 20–21).

Nojaamme artikkelissa aikaan perehtyneiden nuorisotutkijoiden ajatukseen siitä, että nuoria ja nuoruutta tulisi tarkastella laajemmin sosiaalisten, historiallisten, taloudellisten ja poliittisten kehityskulkujen valossa (Woodman 2011). Tällainen lähestymistapa tuo näkyväksi aikaan liittyvät erityisyydet, jotka tekevät nykynuorten elämästä erilaisen suhteessa aiempiin sukupolviin. Se myös tuo esiin ajalliset jännitteet instituutioissa ja järjestelmissä, joiden kautta nuoruutta yhteiskunnassa pyritään ohjaamaan. (Woodman & Leccardi 2015; Woodman 2011.) Aika voikin olla nuorisotutkimukselle voimakas työkalu, joka

paljastaa nuorten elämään liittyviä valtarakenteita. Aikaan kytkeytyvät normit ovat olennainen osa ihmisten sosiaalista kanssakäymistä (Flaherty 2012). Siten tavat, joilla aika nuorten elämässä näyttäytyy, ja joilla aika ymmärretään osana nuoruutta, ovat kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti rakentuneita. Ne muodostuvat esimerkiksi jokapäiväisissä nuoruuteen liittyvissä julkisissa keskusteluissa, joissa korostuu huoli nuorten siirtymisestä aikuisuuteen. (Rosa 2013, 11.)

Ajatus eteenpäin suuntautuvasta ajallisesta jatkumosta on kuitenkin illuusio. Todellisuudessa aika on täynnä ristiriitaisuuksia, eikä tulevaisuus ole vain yhden kehityskulun seurausta (Leccardi ym. 2023, 16; myös McPherson 2024). Sen sijaan tulevaisuus on aina suhteessa menneisyyteen ja nykyisyyteen: sitä koskevilla kuvitelmissa kietoutuvat yhteen erilaiset oletukset ja odotukset siitä, mitä tulevaisuus voisi ja mitä sen pitäisi olla, ja millaisista lähtökohdista tulevaisuuteen suuntaudutaan (Leccardi ym. 2023, 16; Rosa 2013, 10–11). Yksilöiden elämässä aika ei näyttäydy vain tulevaisuuden suunnitteluna, vaan ajasta tehdään selkoa jokapäiväisessä arjessa, suhteessa omaan koettuun ja odotettuun elämänkulkuun sekä laajemmin suhteessa historialliseen aikakauteen, sen tapahtumiin ja kuviteltuun tulevaisuuteen (Rosa 2013, 8, 146). Tällaiset ajan toisiinsa kietoutuvat ulottuvuudet määrittävät yksilöiden strategioita vastata ympäröivän yhteiskunnan normeihin ja mahdollisuuksia sovittaa oma arkensa, elämänsä ja suunnitelmansa niihin (Rosa 2013, 8–9; esim. Leccardi 2014b, 50–51, 2012, 69).

Haluamme ymmärtää ajallisuuden merkitystä ja vaikutusta nuorten elämään nuorisotutkimuksen perinteistä epävarmuuksia ja valintoja koskevaa keskustelua laajemmin. Tässä tarkoituksessa nojaamme Rosan (2013) ajatukseen ”kiihtyvistä ajasta”, joka kuvaa myöhäismodernin yhteiskunnan yleisiä selityksiä hienosyisemmin sitä, millaisten ajallisten kehityskulkujen kanssa nuoret juuri tällä hetkellä neuvottelevat (myös Leccardi 2021, 2012).

Rosa (2013, 4) on kuvannut, kuinka sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ympäristöt ovat etenkin länsimaissa muuttuneet kiihtyvällä vauhdilla. *Ajan kiihtyminen* on Rosan (2013, 301) mukaan

seurausta kolmesta toisiinsa yhteydessä olevasta ajallisesta ilmiöstä: teollisessa tuotannossa, liikkumisessa ja kommunikaatiossa tapahtuneesta teknologisesta kehityksestä, ihmisten elämää ohjaavien instituutioiden ja elämäntyylien nopeiden muutosten seurauksena kiihtyneestä yhteiskunnan muutoksesta sekä näihin liittyvästä elämänrytmin kiihtymisestä, jota värittää tehokkuuden vaatimus, aikaresurssien väheneminen sekä kiire. Näiden seurauksena yksilöt joutuvat neuvottelemaan omana itsenä olemisen mahdollisuuksistaan, asemastaan ja paikastaan yhteiskunnassa jatkuvasti. Yhteiskunnan odotuksiin vastaaminen edellyttää useiden toisiinsa kietoutuvien aikahorisonttien hallitsemista. (Rosa 2013, 238.) Tällaisissa olosuhteissa oman elämän rationaalinen suunnitteleminen kauaskantoisesti on vaikeaa (Rosa 2013, 16).

Kiihtyvän ajan konteksti haastaa odotukset lineaarisesti etenevästä nuoruudesta (Leccardi 2021, 87). Lineaarinen ja tulevaisuuskeskeinen tulokulma nuoruuteen ei riitä kuvaamaan nuorilta tässä ajassa vaadittavaa neuvottelua ja kampaailua omasta toimijuudesta yhteiskunnan muuttuvien rakenteiden ja instituutioiden keskellä.

Kerrostunut aika ja aikatyön vaatimus nykynuorten elämässä

Nykynuorten tekemän aikatyön näkyväksi tekeminen auttaa ymmärtämään, miten nuoret neuvottelevat ja kamppailevat oman olemassaolonsa edellytyksistä. Nuorten tekemä aikatyö muodostuu nuorten omista ajallisuuden kokemuksista arjessa ja heidän omassa elämänkulussaan. Samalla aikatyötä määrittävät edellisten sukupolvien odotukset ja ymmärrys nuoruudesta ja nuorten paikasta yhteiskunnassa sekä yhteiskunnan ajalliset kehityskulut, jotka kietoutuvat esimerkiksi poliittisiin ja taloudellisiin suhdanteisiin. (Leccardi 2021.)

Rosaa (2013) soveltaen nuorten tekemää aikatyötä voi jäsentää kolmen ulottuvuuden kautta. Ensimmäinen niistä on *henkilökohtainen ja arkinen kokemus ajasta*. Se ilmenee arkisessa elämänrytmissä, kun nuoret sovittavat yhteen työtä, opiskelua, vapaa-aikaa ja sosiaalisia

suhteita. Tähän ajan ulottuvuuteen liittyy kokemus ”ajan riittämisestä” tai arkinen kiireen tuntu. Toinen ajan ulottuvuus liittyy elämäntapahtumiin. *Elämäntapahtumien aika* tulee esiin nuorten elämäntapahtumissa ja nuoruuden institutionaalisesti rakentuneissa ”siirtymissä”. Tämän ulottuvuuden tarkasteleminen auttaa ymmärtämään sitä, millaisten siirtymien avulla nuorten katsotaan saavuttavan täysivaltaisen aseman yhteiskunnan jäsenenä, ja siihen liittyy voimakas normatiivinen ulottuvuus. Kolmas ajan ulottuvuus on *yhteiskunnallinen aika*. Se kuvastaa, kuinka kaksi muuta aikatasoa ovat suhteessa yhteiskunnan sosiaalisiin ja historiallisiin kehityskulkuihin ja aiempien sukupolvien kokemuksiin. (Rosa 2013, 8–11.) Tarkennamme seuraavaksi näiden kolmen ulottuvuuden kautta, kuinka nuorten arkinen elämä kietoutuu aikaan liittyviin kysymyksiin ja kuinka aikaan sidottu ymmärrys nuoruudesta normeineen ja odotuksineen voi nuorten kokemuksissa olla myös kompleksista ja ristiriitaista.

Nuorten *henkilökohtaiseen* ja arkiseen aikaan sidoksissa olevassa nuorisotutkimuksessa ajatellaan usein, että vaikka nuorten valinnanmahdollisuudet yhteiskunnassa ovat lisääntyneet, nuorten on mahdotonta tehdä kovin pitkälle tähtääviä suunnitelmia (Woodman & Leccardi 2015, 66). Siten nuoret joutuvat käsittelemään aikaan liittyviä kysymyksiä arjessaan jatkuvasti (Leccardi 2021). Kiihtyvä aika edellyttää nuorilta tarkkaavaisuutta ajallisia kehityskulkuja kohtaan sekä valppautta ja riskien arviointia. Heidän on kyettävä muokkaamaan itseään, elämäänsä, hyvinvointiaan, sosiaalisia suhteitaan ja tulevaisuuden suunnitelmiaan nopeasti. (Cahill 2024, 270; Cahill & Leccardi 2020, 76–77; Leccardi 2014b, 2012, 68–69.) Heidän täytyy yrittää hallita epävarmalta vaikuttavaa tulevaisuutta, samalla kun he joutuvat elämään hetkessä. Nuoret joutuvat miettimään omia valintojaan tarkasti ja muuttamaan elämänsä suuntaa, mikäli tilanne sitä vaatii. (Cuzzocrea 2017, 572–573; Leccardi 2014b, 48–50; 2012, 69–70.)

Nuoret eivät kuitenkaan ole ajallisten odotusten uhreja tai niiden johdattelemia hölmöjä (France & Threadgold 2016, 618–619;

Threadgold 2020, 692). He ratkovat aikaan liittyviä paineita aktiivisesti. Nuoret vaativat aikatyölle ”lisää aikaa” ja ”ajan hidastamista” (vrt. Cuzzocrea 2017, 581–582), kuten joustavuutta valintojen tekemiseen ja inhimillisyyttä tehokkuutta vaatimaan ja kiireiseksi koettuun työelämään. He kaipaavat tilaa hyvinvoinnille ja jaksamiselle sekä aikaa myös sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle ja pitkäjänteisille kohtaamisille palvelujärjestelmissä. (Honkatukia ym. 2020; Kallio 2022; Ågren & Kallio 2023; Ågren 2023.) Nuoret kritisoivat ristiriitaisuuksia, joita he kohtaavat sovittaessaan yhteiskunnan kasvavia vaatimuksia oman elämänsä realiteetteihin ja kohtaamaansa epäoikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen (Kallio 2023; Ågren 2024; Cahill & Leccardi 2020; Niemi 2024). He saattavat vetäytyä kulttuuristen ideaalien ulkopuolelle tai tehdä toisenlaisia valintoja kuin heiltä odotetaan (Kallio & Honkatukia 2022; Cuzzocrea 2017, 579–580).

Henkilökohtainen kokemus ajasta on relationaalinen ja tapahtuu aina tiettyssä sosiaalisessa kontekstissa (Leccardi 2021, 90, 2014a, 20; Wood 2017). Nuoret tekevät aikatyötä osana *elämäntapahtumista aikaa*, jota ohjaavat yhteiskunnallisesti rakennetut normit ja odotukset ”oikeanlaisista” siirtymistä työhön, aikuisuuteen ja ”kunnolliseen” kansalaisuuteen (Cuzzocrea 2020, 69–70; Leccardi 2021, 89–90; Walther & Stauber 2025, 324–325; Ågren & Kallio 2023; Ågren 2023, 2024). Nuorten tekemä aikatyö kietoutuu erityisen voimakkaasti yhteiskunnan virallisiin instituutioihin kuten oppilaitoksiin, nuorten palveluihin ja sosiaaliturvajärjestelmään (Kallio 2023). Tämän vuoksi tulkitsemme nuorten elämäntapahtumista aikaa myös *institutionaalisena aikana* (ks. Leccardi 2021, 90; Walther & Stauber 2025). Tällä viittaamme siihen, että instituutioista muodostuvan järjestelmän keskeinen tehtävä on kiinnittää nuoret yhteiskuntaan ja varmistaa, että he saavuttavat aikaan kytkeytyvät aikuisuuden mittarit kouluttautumisen, työllistymisen ja taloudellisen itsenäisyyden kautta, mutta myös hyvinvoinnin, osallisuuden ja perheen perustamisen näkökulmista (Kallio 2023; Walther & Stauber 2025, 316; Wood 2017, 1182).

Siten instituutioiden järjestelmä noudattaa ja omalta osaltaan vahvistaa nuoruuden ja lineaarisen aikakäsityksen yhteyttä ja tuottaa siihen liittyviä normatiivisia odotuksia oikeanlaisesta aikuistumisesta (Kallio 2022, 2023; Walther & Stauber 2025, 328–329).

Nuorten henkilökohtaisen, arkisen ajan ja institutionaalisen ajan välillä on jännitteitä. Nuoret joutuvat miettimään institutionaalisen ajan tuottamia odotuksia tilanteessa, jossa aiemmille sukupolville mahdolliset elämänkulun siirtymät eivät ole itsestään selviä ja kaikkien saatavettavissa (Cuervo & Wyn 2016; Woodman & Wyn 2015, 81–90; Wyn 2020). Esimerkiksi nuoria vastuutetaan yhä työllistymisestä, vaikka kiihtyvä aika on muuttanut nuorten mahdollisuuksia ratkoa työllistymisen kysymyksiä (Ägren 2024, 2023). Lisäksi nuorten vaaditaan tekevän opiskelua, työllistymistä ja tulevaisuutta koskevia valintoja ”tässä hetkessä” (Leccardi ym. 2023, 74–75; Woodman & Wyn 2015, 138–139). Näin tapahtuu erityisesti institutionaalisesti ajoituissa ikä- ja elämänvaiheissa, kuten peruskoulun yhdeksännellä luokalla, riippumatta siitä, kokevatko nuoret olevansa henkilökohtaisesti valmiita näihin päätöksiin (ks. Honkatukia ym. 2020, 93–94; Kallio 2022, 28). Kyse ei siis ole siitä, etteivät nuoret olisi kiinnostuneita katsomaan pidemmälle tulevaisuuteen. Sen sijaan henkilökohtaisen ja institutionaalisen ajan väliset jännitteet lyhentävät nuorten tulevaisuuden suunnittelemisen aikahorisonttia (vrt. Walther & Stauber 2025, 319).

Yhteiskunnassa vallitsevat institutionalisoidut käsitykset nuoruudesta, nuoruuden ”tehtävistä”, ”siirtymistä” ja ajallisista vaiheista tukeutuvat aiempien sukupolvien menneisyyteen ja kokemukseen nuoruudesta (Threadgold 2020, 694–695; Woodman 2011). Siten institutionaalisen ulottuvuuden lisäksi myös *yhteiskunnallinen aika* ja sen historiasta kumpuavat kehityskulut vaativat nuorilta aikatyötä. Nuoret perivät vanhemmilta sukupolvilta yhteiskunnan, johon heidän tulee rakentaa omanlaisensa suhde. Tämä tapahtuu tekemällä selkoa yhteiskunnan sosiaalisesta järjestyksestä sopeutumalla, kyseenalaistamalla ja soveltamalla sitä omaan

kokemusmaailmaan. (Mannheim 1972/1952, 294–302.) Jos sukupolvien aikahorisontit ja kokemukset ajasta eivät kohtaa, seurauksena voi olla sukupolvien välisiä jännitteitä ja nuorille kasautuvaa aikatyön kuormaa (Leccardi ym. 2023, 98; Leccardi 2021, 87; Walther & Stauber 2025, 328).

McPhersonia (2024) mukailleen aiempien sukupolvien arvot ja normit sekä niihin nojaavat instituutiot ja yhteiskunnan rakenteet ”kummittelevat” nuorten tekemässä aikatyössä muodostaessaan nuoriin kohdistuvia vaatimuksia. Kapitalistisessa yhteiskunnassa yksilönvastuun korostaminen, julkisen vallan merkityksen kaventaminen ja talouskasvun vaaliminen ovat keskeisiä epävarmuuksien syitä, sillä ne pelkistävät yksilöt kuluttajiksi ja talousjärjestelmän ylläpitäjiksi (Bauman 2005; Fraser 2024; Joutsenvirta ym. 2016). Siten nuorten aikatyö kytkeytyy vaihteleviin talouden suhdanteisiin, mutta myös demokraattisessa yhteiskunnassa ajallisesti sykleittäin vaihteleviin poliittisiin ideologioihin, jotka ohjaavat yhteiskunnan järjestelmien rakentumista (Kallio 2023, 30–32). Aiempien sukupolvien tuottamat yhteiskunnalliset, poliittiset ja taloudelliset kehityskulut ikään kuin raamittavat nuorten tässä hetkessä tekemää aikatyötä (McPherson 2024; Leccardi ym. 2023, 99–104; Woodman 2011). Tällaisissa olosuhteissa hyvää tarkoittavista pyrkimyksistä tukea nuoria esimerkiksi palvelujärjestelmässä saattaa tulla väline nuorten institutionaaliselle hallinnalle (Kallio 2023, 49–50; Sukarieh & Tannock 2015).

Vain muutaman sukupolven sisällä olemme nähneet merkittäviä murtumia esimerkiksi teknologisessa kehityksessä, ilmastokysymyksissä ja poliittisessa ilmapiirissä (Leccardi ym. 2023, 85–86). Näihin liittyvät kokemukset ovat yhteiskunnallisessa ajassa jaettuina kaikille sukupolville. Nykynuoret kuitenkin tekevät elämänkulkuunsa liittyvää aikatyötä tässä erityisen sosiaalisen ja historiallisen tempoilevuuden ajassa: keskellä ilmastomuutosta, sotilaallisia uhkia ja pandemioita sekä nopeaa tiedonvälitystä. Näihin kysymyksiin liittyvää hallitsemattomuutta ja turvattomuutta aikaisempien

sukupolvien ei tarvitse enää ratkoa, sillä ne eivät samalla tavalla kosketa heidän tulevaisuuttaan. (Leccardi ym. 2023, 73; Woodman & Leccardi 2015, 66; Cuzzocrea 2018; Leccardi 2012.) Ongelma on, että nuorten elämää koskevia päätöksiä tekevä aikuissukupolvi ei välttämättä tunnista nuorten tekemän ja heiltä vaadittavan aikatyön dynaamisuutta ja kompleksisuutta.

Vaihtoehto nuorten, yhteiskunnan ja ajan suhteen tarkastelemiseen: yhteiskunnallisen kuulumisen käsite

Olemme tehneet tässä artikkelissa näkyväksi, miten ajallisuus kietoutuu nuorisotutkimuksen lähtökohtiin ja keskeisiin kysymyksiin hyvin monin tavoin. Samalla kun nuorisotutkimus on toisinaan ajautunut hankauksiin lineaarisen ja yksilöllöisen aikakäsityksen kanssa, se on myös päättynyt tuottamaan selityksiä, jotka eivät tunnista ajan monikerroksista ja dynaamista luonnetta. Osa tutkijoista on pyrkinyt irrottautumaan siirtymä- ja tulevaisuuskeskeisistä keskusteluista ja esittänyt vaihtoehtoisia ja aikaa moniulotteisemmin tulkitsevia tapoja nuorten ja yhteiskunnan välisen suhteen tarkasteluun. Yhden keskeisen näkökulman keskusteluun avaa *kuulumisen* käsite (*belonging*, esim. Cuervo & Wyn 2014; Harris ym. 2021). Käytämme käsitettä esimerkkinä jäsentämään nuorten, ajan ja yhteiskunnan kompleksista suhdetta.

Kuulumisella viitataan siihen, millaiseksi yksilö tulkitsee oman arvonsa ja asemansa suhteessa muihin ihmisiin ja yhteisöihin sekä yhteisöissä vallitseviin poliittisiin, kulttuurisiin ja eettisiin normeihin ja odotuksiin (Yuval-Davis 2006). Kuulumisen kokemus muodostuu arkisessa kanssakäymisessä esimerkiksi läheisten, vertaisten, nuorten elämää ohjaavien ammattilaisten tai työyhteisöjen kanssa, mutta myös neuvotteluissa yhteiskunnan rakenteiden sekä niihin nojaavien instituutioiden ja ideaalien kanssa (Yuval-Davis 2006; May 2013; Kallio 2024; Ågren 2024). Käsitteen avulla voidaan tarkastella nuorten elämää kokonaisvaltaisesti ja pelkistämättä sitä koulutus- tai työelämäsiirtymiin (Cuervo &

McPherson 2024; Cuervo & Wyn 2014). Käsitteen avulla voidaan tuoda myös esiin yhteiskunnan muutoksiin liittyvää monimutkaisuutta, jota nuoret kohtaavat arkisessa elämässään (Cuervo & McPherson 2024, 55; Ågren 2024). Kuulumiseen liittyvät kokemukset elävät ja muuttuvat ajassa, joten käsitteen kautta on mahdollista tarkastella myös yhteiskunnan muutosten vaikutuksia (May 2013).

Kuulumisen käsitteessä on potentiaalia aikaan liittyvälle sensitiivisyydelle, sillä yksilöiden kokemukset omista kuulumisen mahdollisuuksistaan muodostuvat yhteydessä muistoihin ja elämänkulun tapahtumiin (Cuervo & McPherson 2024, 63). Kuulumisen kokemus ei kuitenkaan muodostu ainoastaan emotionaalisena tai sosiaalisena kiinnittymisenä läheisiin ihmisiin ja paikkoihin. Tällaisten suhteiden tarkastelu ei avaa riittävästi nuorten kuulumisesta käymien neuvottelujen monimutkaisuutta ja niiden yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan. Kuulumisen ja yhteiskunnan suhdetta ei avaa myöskään riittävästi sen tarkasteleminen, kuinka nuoret neuvottelevat asemastaan ja mahdollisuuksistaan yhteiskunnan instituutioiden ja järjestelmien kanssa (Kallio 2023; May 2013; Yuval-Davis 2006) – ainakaan mikäli tarkastelu jää yksilön tasolle. Osa nuorisotutkimuksen kuulumiseen liittyvistä keskusteluista saattaakin jäädä sokeaksi ajalle (vrt. Cuervo & McPherson 2024; Cuervo & Wyn 2014; Wood 2017). Kuulumisen kokemusten ymmärtäminen edellyttää kokonaisvaltaista ja laajaa perspektiiviä, jossa tunnistetaan nuorten neuvottelujen muotoutuvan ja kehittyvän erityisesti ja erityisillä tavoilla suhteessa aikaan.

Kuulumisen käsitteen tavanomaisia tulkin-toja voidaan terävöittää huomioimaan yhteiskunnallisia olosuhteita ja niiden ajassa muotoutuvaa luonnetta puhumalla *yhteiskunnallisesta kuulumisesta*. Yhteiskunnallisella kuulumisella tarkoitamme yksilöiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhteiskuntaan sekä kokemusta siitä, että on hyväksytty ja arvokas yhteiskunnan jäsen (ks. Kallio 2023, 50–54; Ågren 2024, 44–46, 2021; vrt. *societal participation*, Rättilä & Honkatukia 2023). Tämä kokemus syntyy kohtaamisissa ja neuvotteluissa yhteiskunnan arvoin

ja poliittisiin päämääriin nojaavien rakenteiden (esim. työmarkkinakansalaisuus, ks. Ägren 2024) ja niitä toteuttavien järjestelmien kanssa (esim. viranomais- ja palvelujärjestelmä, ks. Kallio 2023). Tälle ajalle tyypilliset normatiiviset odotukset esim. työmarkkinakansalaisuuteen siirtymisestä luovat aikatyön painetta nuorten arkeen ja asettavat tähän paineeseen vastaamisen heidän kuulumisensa ehdoksi, samaan aikaan kun ne eivät tue kuulumisen kokemusta yksilöllisellä tasolla esimerkiksi inklusiivisuuden, oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin kokemusten kautta (esim. Moosa-Mitha 2005; Niemi 2024; Ägren & Kallio 2023). Onko nuorilla esimerkiksi mahdollisuuksia neuvotella yhteiskunnallisesta kuulumisesta myös muulla tavoin kuin mukautumalla työmarkkinakansalaisuuteen (myös Cuervo & Wyn 2014; Harris ym. 2021) ja saada näihin neuvotteluihin yhteiskunnan tukea ja ymmärrystä?

Vaikka nuorisotutkimuksessa on tehty arvokkaita avauksia kuulumisen käsitteen merkityksestä ja potentiaalista korvata ajallisesti yksioikoista siirtymiin tai työmarkkinakansalaisuuteen liittyvää keskustelua, nämäkään hahmotelmat eivät täysin kykene ottamaan huomioon nuorten elämässä ilmenevää ajan moniulotteisuutta. Tämä johtuu siitä, että usein kuulumisessa on nähty olevan kyse ennen muuta nuorten kansalaisuuteen kytkeytyvistä neuvotteluista. Näissä neuvotteluissa nuoret joko pyrkivät kiistämään ja muotoilemaan uudelleen tai mukautumaan yhteiskunnan jäsenyyden sen hetkisiin keskeisiin ehtoihin (esim. Harris ym. 2021; vrt. Valcke ym. 2020). Sen sijaan kuulumista ei juuri tulkita laajempaan kysymyksenä, jossa nuoret neuvottelevat olemassaolostaan tekemällä aikatyötä erityisessä kiihtyvän ajan (Rosa 2013, 301) kontekstissa: nopeasti muuttuvassa globaalissa maailmassa ja ekosysteemeissä.

Carmen Leccardi (2021) on osoittanut, ettei nuorten tekemä aikatyö pelkisty enää kamppailuiksi omasta yhteiskunnallisesta asemasta suhteessa aiempien sukupolvien asettamiin määreisiin ja instituutioiden odotuksiin, eli yhteiskunnalliseen ja institutionaaliseen aikaan. Sen sijaan neuvottelut ovat monimutkaistuneet. Nuorten aikatyö toteutuu kiihtyvässä ajassa, jossa läsnä

ovat sekä menneisyyden että tulevaisuuden ristipaineet. Tulevaisuus on epävarma sekä työmarkkinoiden, koulutuksen ja itsenäistymisen mahdollisuuksien, että talouden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden näkökulmasta (Leccardi ym. 2023, 85). Samanaikaisesti nykyiset yhteiskunnan instituutiot ja rakenteet vaikuttavat jähmeiltä ja kyvyttömiltä vastaamaan nuorten tarpeisiin (Leccardi 2021, 87). Lisäksi nuorten aikatyön kamppailut nivoutuvat globaaleihin, koko elämää ja olemassaoloa uhkaaviin ja mullistaviin yhteiskunnan muroksiin ja kriiseihin, joiden vuoksi tuntemiemme elämänmuotojen ja yhteiskuntiemme järjestämisen tapojen on muututtava perustavanlaatuisesti. Nuoret joutuvat siten arvioimaan uudelleen toisaalta edellisten sukupolvien luomia järjestelmiä, toisaalta tulevaisuudessa tarjolla olevia elämän edellytyksiä (Rosa 2013, 9–11). Siinä missä aiemmat sukupolvet rakensivat yhteiskuntaa työmarkkinakansalaisuuteen perustuvan talouskasvun ja luonnonvarojen jatkuvan hyödyntämisen varaan, nuorten näkökulmasta neuvottelujen taso on nyt tyystin toinen (Leccardi ym. 2023, 85–87, 114–115). Olemme peruuttamattoman ilmastokatastrofin ja maailmanlaajuisen hätätilan äärellä, jonka seuraamukset ovat arvaamattomia (Ripple ym. 2024). Sen seurauksena kapitalistiset yhteiskunnat joutuvat ajattelemaan uudelleen talous- ja valtajärjestelmänsä, tuotantonsa sekä suhteensa ei-inhimilliseen luontoon (Fraser 2024, 13–14).

Näiden kehityskulkujen totaalisuuden mutta samalla ennustamattomuuden vuoksi yhteiskunnallisen kuulumisen käsite voi toimia varteenotettavana linssinä ajallisten jännitteiden tarkasteluun nuorten elämässä. Käsitteen avulla voidaan jäsentää nuorten suhdetta yhteiskuntaan ja aikaan perustavanlaatuisena eksistentiaalisena kysymyksenä – kapea-alaisen siirtymäkeskustelun sijasta.

Eksistentiaalinen aika ja aikatyö nuorten kamppailuna kuulumisesta

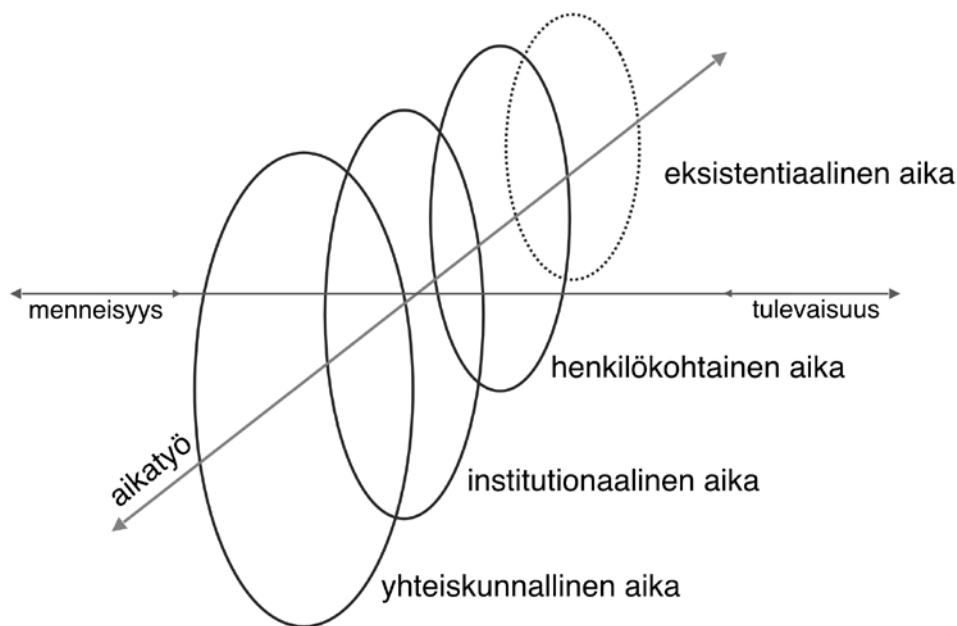
Olemme edellä havainnollistaneet, miten monin tavoin aika kerrostuu nuorten elämässä ja mil-laisiin monimutkaisiin aikaan sidoksissa oleviin

neuvotteluihin nykynuoret joutuvat rakentaessaan suhdetta yhteiskuntaan ja maailmaan. Alla oleva kuvio tiivistää havaintomme.

Kuvio 1 havainnollistaa ensinnäkin, kuinka ajallisuus kietoutuu nuorten elämässä sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti muodostuvana kokemuksena. Nuorten elämässä läsnä ovat sekä menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus; mutta eivät lineaarisesti etenevänä ja ainoastaan eteenpäin suuntautuvana aikana, vaan yhtäaikaista ja toisiinsa kietoutuvina horisontaalisen ajan elementteinä. Aika kerrostuu nuorten elämässä myös vertikaalisesti: nuorten kokemusmaailmassa läsnä ovat sekä yhteiskunnallinen aika, institutionaalinen aika että henkilökohtainen aika arkisen ajan ulottuvuus. Tämän monimutkaisen ajan kerrostumista muodostuvan verkoston läpäisee nuorten

tekemä aikatyö, jonka avulla he pyrkivät saattamaan tasapainoon ajan eri tasojen väliset jännitteet ja ristiriidat, ja näin saavuttamaan yhteiskunnallisen kuulumisen kokemuksen kansalaisina ja yhteisöjen jäseninä. Tulkitsemme nuorten tekemää aikatyötä siis nimenomaisesti kamppailuna yhteiskunnallisesta kuulumisesta.

Toiseksi kuvio tuo esiin, että nuoret eivät neuvottele tässä ajassa kuulumisesta vain omaa elämäänsä lähellä olevissa suhteissa, kuten perheessä, palvelujärjestelmässä tai työmarkkinoilla, vaan he neuvottelevat kysymyksistä, jotka ovat heidän olemassaolonsa kannalta kohtalokkaita – eksistentialisia (vrt. Antonsich 2010, 647). Eksistentialisten kysymysten ratkomisen liittyy siihen, miten yksilöt pyrkivät ymmärtämään ympäröivän todellisuuden olosuhteita ja

Kuvio 1. Kerrostunut aika ja nuorten tekemä aikatyö.

niiden muuttumista, ja yhtäaikaaisesti kokemaan toimijuutta ja toiminnan mahdollisuuksia, luomaan merkityksiä ja löytämään elämästään merkityksellisyttä. Eksistentiaalinen ymmärrys on relationaalista, sillä siinä on kyse siitä, mitä on olla ihminen suhteessa muihin, mikä johtaa kysymyksiin myös oikeudenmukaisuudesta, vastuullisuudesta ja kohtuullisuudesta. (Esim. Aho, Altman & Pedersen 2024, 2–3; Antonsich 2010, 647; vrt. Giddens 2008/1991, 37, 47–55.) Nykynuorten elämän eksistentiaaliset kysymykset liittyvät siihen, miltä heidän oman elämänsä, elinympäristönsä ja planeetan tulevaisuus näyttävät ajassa, jossa niitä uhkaavat monenlaiset kriisit, ja jossa turvallisuuden tunne on perustavalla tavalla uhattuna (vrt. Giddens 2008/1991, 184–185).

Totuttua maailmanjärjestystä ravistelevien ja nuorten yhteiskunnallisen kuulumisen kannalta kriittisten kysymysten täyttämä aika muodostaa uudenlaisen ajallisuuden tason, ”eksistentiaalisen ajan”, joka on erityisen merkittävä – ja aikatyösään erityinen – juuri tämän ajan nuorille sukupolville. Nuorisotutkimuksen keskustelujen aikasensitiivinen luenta tuo näkyville, kuinka nuorten ”siirtymissä aikuisuuteen” on todellisuudessa kyse myös sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta, demokratiasta ja globaaleista solidaarisuuden kysymyksistä sekä ihmisten välillä että ihmisten ja toislaajisten välillä.

Nuorten aikatyön ja siten yhteiskunnallisen kuulumisen edellytysten varmistaminen on aikaisempia sukupolvia moraalisesti vastuuttava tehtävä (vrt. Lister 2007, 705; Kyllönen 2023, 64–65, 73–74). Yhteiskuntaan liittyvät päätökset ja valinnat, joita tässä ajassa tehdään – tai jätetään tekemättä – vaikuttavat tulevien sukupolvien mahdollisuuksiin neuvotella itselleen yhteiskunnallisen kuulumisen kokemuksia (Cuzzocrea 2018, 676). Nykyinen keskustelu yhteiskunnan rakentamisen keskeisistä kysymyksistä on ajallisesti hyvin lyhytjänteistä ja erilaisten ideologioiden vuoksi kiistanalaista, eivätkä nuoret saa siinä ääntään juuri kuuluville (Leccardi ym. 2023, 120; Mietola ym. 2023, 286, 293–295). Nuoret tulkitaan usein demokraattisilta oikeuksiltaan ja kyvyiltään vasta ”tulevaisuuden kansalaisina”

(esim. Lister 2007, 696–699), joiden tulevaisuutta koskevista reunaehdoista nykyinen, hegemonisessa asemassa oleva sukupolvi voi päättää parhaan ymmärryksensä mukaan. Nykyisiin nuoriin kohdistuvia toimenpiteitä perustellaan ”tulevien sukupolvien” parhaalla, mikä tekee tämän päivän nuoresta sukupolvesta väliinpuotoajan sukupolvien välisen solidaarisuuden illuusiossa. Näin ”eksistentiaalisen ajan” kanssa kamppaileminen jää nuorten itsensä ratkaistavaksi, olkoonkin että sillä on perustavanlaatuinen merkitys heidän kokemuksilleen yhteiskunnallisesta kuulumisesta ja elämän edellytyksistä (myös Rättilä & Honkatukia 2023).

Johtopäätökset: Nuorisotutkimuksen painolastia purkamassa

Olemme kuvanneet artikkelissa nuorisotutkimuksen ja ajallisuuden osin jännitteistä suhdetta ja siihen liittyvää problematiikkaa. Nuorisotutkimuksen traditionaaliset keskustelut nojaavat tapaan selittää nuoruuteen liittyviä kysymyksiä perustuen lineaariseen ja tulevaisuuskeskeiseen ymmärrykseen ajasta. Tällaiset selitysmallit eivät tavoita kompleksisuutta ja dynaamisuutta, mikä syntyy ajan eri ulottuvuuksien välisistä ristiriitaisuuksista nuorten elämässä. Asetelmaa voi luonnehtia ”nuorisotutkimuksen painolastiksi”. Ajan ja ajallisuuden käsitteet voivat toimia nuorisotutkijalle hyödyllisenä työvälineenä nuorten elämän kokonaisvaltaisemmassa ymmärtämisessä. Ne avaavat dynaamisen näkökulman tarkastella nuorten elämään liittyviä jännitteitä yhteiskunnallisessa, sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissa, jossa nuorten odotetaan tekevän omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja, kokevan yhteiskuntaan kuulumista ja voivan hyvin.

Ajan moniulotteisuuden ymmärtäminen tuo esiin, että nuorten elämän keskeiset kysymykset eivät typisty siirtymiin ja työmarkkinakansalaiseen aseman saavuttamiseen, vaan ne kytkeytyvät kokonaisvaltaisesti heidän olemassaolonsa mahdollisuuksiin sekä kuulumisen ja ymmärretyksi tuleamisen edellytyksiin (Cuzzocrea 2018, 682).

Nykynuorten elämää leimaavat jännitteet liittyvät yhteiskunnan nopeaan kehittymisen tuottamaan kokemukseen alati kiihtyvästä ajasta, yksilöllisiin ajan hallitsemisen vaatimuksiin sekä menneisyydestä kumpuavien oletusten, lyhytjanteisen nykyisyyden ja eksistentiaalisia uhkia sisältävän tulevaisuuden ristipaineisiin (vrt. Walther & Stauber 2025). Nuorten pitää ratkoa kysymyksiä, jotka liittyvät paitsi heidän arkiseen elämänkulkuunsa, myös laajasti ihmiskunnan olemassaolon mahdollisuuksiin (Walther & Stauber 2025, 322). Nuorisotutkimuksessa on tärkeää ymmärtää nämä kysymykset nuorille eksistentiaalisina yhteiskunnallisen kuulumisen kysymyksinä, jotka muovautuvat suhteessa aikaan.

Yhteiskuntaan kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen ehdot kietoutuvat siihen, ketkä tunnustetaan kansalaisiksi, joilla on arvoa yhteiskunnallisina toimijoina (Kallio 2023; Ågren 2024). Nämä määrittelyt voivat olla latautuneita nuoria koskevilla stereotyyppioilla ja aiempien sukupolvien ”hyvää elämää” koskevista käsityksistä kumpuavilla oletuksilla (McPherson 2024; Woodman 2011). Tällaiset oletukset ovat etäällä nykynuorten omasta arkitodellisuudesta, mutta vaikuttavat silti keskeisesti heidän yhteiskunnallisesta kuulumisesta käymiinsä neuvotteluihin.

Sukupolvien välisen ymmärryksen lisäämiseen esitetään ratkaisuksi usein sukupolvien välisen dialogin vahvistamista (esim. Bessant ym. 2017; Rättilä & Honkatukia 2023). Ajalle sensitiivisen nuorisotutkimuksen näkökulmasta tämä ei kuitenkaan yksin riitä. Nykyisten ja edeltävien sukupolvien tavat orientoitua aikaan, ja siten myös tulevaisuuteen, poikkeavat toisistaan. Nykynuorille tulevaisuus ei ole ainoastaan epävarma, kuten myöhäismodernia kuvaavat selitykset esittävät (vrt. Beck 1992; Giddens 2008/1991), vaan jopa hallitsematon ja uhkaava. Ilmasto- ja geopolitiittisten kriisien ajassa riskit realisoituvat eri tavalla kuin aiemmille sukupolville, joille tulevaisuus oli avoin ja itsensä kehittämisen mahdollisuudet vaikuttivat rajattomilta. (Leccardi ym. 2023, 73, 85–86.) Sukupolvien välisessä dialogissa keskustelu ei aina ulotu yhteiskuntajärjestelmän periaatteisiin ja niissä tarvittaviin muutoksiin, eikä yhteiskunnallisen kuulumisen

mahdollisuuksia pyritä tarkastelemaan lähtökohtaisesti nuorten näkökulmasta (Mietola ym. 2023). Yhteiskunnan rakentamisessa olisi kuitenkin tärkeää olla avoin nuorempien sukupolvien näkemyksille (Mannheim 1972/1952, 302). Mutta jos sukupolvien huolenaiheet ja prioriteetit ovat kaukana toisistaan, on vaikea löytää yhteistä kieltä, yhteisiä tavoitteita ja sukupolvien välistä luottamusta (myös Leccardi ym. 2023, 89).

Sosiologit Carmen Leccardi, Paolo Jedlowski ja Alessandro Cavalli (2023, 6, 67, 124) ovat esittäneet, että osa ihmisistä – ja siten myös osa päätöksentekijöistä – etsii konservatiivisista arvoista ja nostalgiaista keinoja hallita kompleksista aikaa. Kun tulevaisuus koetaan vaikeaksi tai mahdottomaksi kuvitella, parempaa maailmaa etsitään menneisyyden piirteistä – todellisista tai olete- tuista – ja samalla hylätään ajatus tulevaisuuteen suuntautuvien kehityskulkujen mahdollisuuksista tuottaa kestäviä ja hyvinvoivia yhteiskuntia ja jaettua hyvää (Bauman 2017). Tällaiset pyrki- mykset voivat näkyä esimerkiksi kansallismielisyytenä ja paluuna protektionismiin sekä populististen puolueiden nousuna (vrt. Bauman 1991) tai yhteiskunnan arvopohjan polarisoitumisena (Wass & Kauppinen 2024). Nuorten elämään menneisyyttä nostalgisoivat ajatukset heijastuvat usein heihin kohdistuvana huolipuheena ja moraalisen paniikkina, jotka toisinaan konkretisoituvat poliittisiksi vaatimuksiksi nuorten kovemmasta kontrolloinnista ja rajoittamisesta (Threadgold 2020, 691). Tällä hetkellä Suomessa keskustellaan kiivaasti esimerkiksi syntyvyyden laskuun liittyvästä huolesta, sosiaalisen median haittavaikutuksista tai ”mielenterveyskriisin” vaikutuksista nuorten työkykyyn. Nämä ovat esimerkkejä siitä, kuinka aikaan liittyviä hallitsemat- tomuuden kokemuksia kanavoidaan julkisessa puheessa ja päätöksenteossa erityisesti nuorempiin sukupolviin (McPherson 2024). Ajallisissa kriiseissä menneisyyteen turvautuminen on toisaalta ymmärrettävä reaktio (Leccardi ym. 2023, 68–69). Toisinaan nuoret itsekkin toimivat näin, esimerkiksi hakeutuessaan manosfääriin kaltai- siin konservatiivisiin yhteisöihin (esim. Botto & Gottzén 2023). Menneisyyden haikaileminen ei kuitenkaan tarjoa ratkaisuja eksistentiaalisen

ajan problematiikkaan, eli nuorten kannalta keskeisiin olemassaolon ja yhteiskunnallisen kuulumisen kysymyksiin.

Artikkelissa olemme esittäneet, että yhteiskunnallisen kuulumisen kokemus on nuorten aikatyöhön kytkeytyvä eksistentiaalinen kysymys, jonka pitäisi olla lähtökohta, kun mietimme nuorten hyvinvointia ja jäsenyyttä yhteiskunnassa. Nuorilla tulee olla mahdollisuuksia kuulua yhteiskuntaan omista lähtökohdistaan käsin ja itselle merkityksellisillä sekä hyvinvointia tuottavilla tavoilla. Tämän kysymyksen ratkaisemisesta ei voi muodostua nuorille individualistista pakotetta normatiiviseen kuulumiseen, sillä se ei ole yksinomaan nuorten ratkaistavissa oleva kysymys. (Ägren & Kallio 2023; myös Kallio 2024, 2023; Ägren 2024.) Sen sijaan vastuu nuorten yhteiskunnallisen kuulumisen olosuhteiden mahdollistamisesta kuuluu ennen kaikkea aikuisyhteiskunnalle: vanhemmille sukupolville ja poliittisille päättäjille, mutta myös nuorisotutkijoille.

Nuoria tutkivilla on erityinen eettinen vastuu tunnistaa tutkimuskeskusteluihin sisältyvien aikasokeiden painolastien olemassaolo. Niiden purkaminen edellyttää ensinnäkin nuoruutta koskevien uskomusten ja nuoruuteen liittyvien valtasuhteiden tiedostamista, sekä sellaisten metodologioiden kehittämistä, jossa nuorten näkemykset aidosti asetetaan tiedontuotannon keskiöön (Honkatukia 2024). Tämän ohella painolastien purkaminen vaatii nuorisotutkimuksen itseymmärryksen reflektointia osana tieteellistä keskustelua ja keskustelua tieteen asemasta yhteiskunnassa. Kuten Zygmunt Bauman (1991) on tuonut esiin, käsitys tieteestä ja tiedontuotanto eivät ole irrallisia yhteiskunnallisista kehityskuluista. Tieteentekijät vastaavat yhteiskunnassa ilmeneviin tiedontarpeisiin ja vastavuoroisesti heillä on vastuu nähdä ja ymmärtää oman työnsä vaikutukset yhteiskuntaan (Bauman 1991, 42–50). Nuorisotutkimukselta odotetaan usein yhteiskuntaa palvelevaa ajanmukaista tiedontuotantoa nuorista ja nuoruudesta sekä käytännönläheisiä ratkaisuja näihin kysymyksiin. Siten nuorisotutkimuksen tutkimusaiheet nousevat yhteiskunnallisesta tarpeesta reagoida ajankohtaisiin nuoruutta koskeviin ilmiöihin ja keskustelunaiheisiin (Kelly

2018). On olennaista kysyä, mihin keskusteluihin nuoria tutkiva ottaa osaa ja miksi, millaista ymmärrystä nuorista hän kantaa mukanaan ja millaisen yhteiskunnan ja tulevaisuuden rakentamiseen hän tutkimuksellaan osallistuu.

Ajankohtaisiin nuorisokysymyksiin tarttessaan nuorisotutkijat vaikuttavat käsityksiin nuorista ja nuoruudesta (Kelly 2018; Sukarieh & Tannock 2015; Juusola ym. 2023). He ovat myös asemassa, jossa heillä on mahdollisuus tutkimuksen kautta ohjata päätöksentekijöitä nuorten yhteiskunnalliseen kuulumiseen kietoutuvien eksistentiaalisten kysymysten äärelle ja osoittaa päättäjille heidän vastuunsa näiden kysymysten ratkaisemisessa (Suoranta & Rynänen 2014). Samalla tutkimus osallistuu keskusteluihin siitä, millaisten panostusten arvoisena nuoret yhteiskunnassa nähdään ja millaisen yhteiskunnan rakentamiseen heidät otetaan mukaan (McPherson 2024; Kelly 2018). Aikaan virittyneellä nuorisotutkimuksella on kyky näissä keskusteluissa ymmärtää ja tuoda esille aikaan liittyviä kehityskulkuja, jotka vaikuttavat nuorten elämään ja hyvinvoinnin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi kapitalistinen talouspoliittinen ideologia, individualistisen yksilönvastuun korostaminen ja luonnon ymmärtäminen ihmiselle alisteisena resurssina ovat länsimaisen yhteiskuntajärjestyksen taustalla olevia ”kummituksia” (McPherson 2024). Ne ovat johtaneet hallitsemattomaan ilmastokriisiin ja vahvistavat yhteiskunnan valtasuhteiden polarisaatiota (Fraser 2024). Samalla ne lisäävät nuorten aikatyön kompleksisuutta ja tuottavat nuorille, kuten kaikille muillekin, epävarmuuksia, eriarvoisuutta ja turvattomuutta (Leccardi ym. 2023; Rosa 2013). Nuorisotutkimuksen kentälle tarvitaan tutkimusta, jossa tunnistetaan ajan moniulotteisuuden tuottamia epävarmuuksia ja jännitteitä, joita nuorten erilaisiin elämäntilanteisiin ja resursseihin sekä sukupolvien välisiin suhteisiin liittyy (Walther & Stauber 2025, 328–329; Yuval-Davis 2007).

Mikäli nuorisotutkimus kuljettaa mukanaan ”aikasokeita” teoreettisia oletuksia ja metodologisia sitoumuksia, niistä uhkaa tulla ”painolas-teja”, jotka eivät tavoita nykynuorten kohtaamaa

todellisuutta. Ajallisuuden huomioiva tutkimus edellyttää aikaan liittyvää refleksiivisyyttä ja sensitiivisyyttä sekä uudenlaisia tutkimuksen metodologisiin valintoihin liittyviä perusteluita. Tämä voi tuntua ”hankalalta”. Nuorisotutkijat voivat kuitenkin valjastaa ”hankaluuden” voimavarakseen ja nostaa sen tieteenalan erityiseksi itsemyörryksen välineeksi. Nuorisotutkimuksessa ”hankala tieto” voi tarkoittaa aktiivista pyrkimystä kriittiseen tietoon: sitä, että tutkijat ovat valmiita esittämään kiusallisia ja vaikeita kysymyksiä, jotka pakottavat arvioi maan uudelleen nuorista esitettyjä näkemyksiä, nuorista tuotettua tietoa ja nuoriin kohdistuvia vaatimuksia ajassa, jossa nuorten yhteiskunnallisen kuulumisen kysymyksistä on tullut eksistentiaalisia. Viime kädessä myös nuoret tarvitsevat nuorisotutkimuksen tukea näiden kysymysten ratkaisemiseen. ■

KIITOKSET

Tutkimusta ovat rahoittaneet Brita Maria Renlundin muistosäätiö ja Niilo Helanderin Säätiö.

VIITTEET

- 1 Artikkelin kirjoittajat on merkitty aakkosjärjestykseen; molemmat ovat julkaisun ykköskirjoittajia.

KIRJALLISUUS

- Adam, Barbara (1995) *Timewatch. The Social Analysis of Time*. Polity Press, Cambridge.
- Aho, Kevin, Altman, Megan & Pedersen, Hans (2024) ”Introduction”. Teoksessa Kevin Aho, Megan Altman & Hans Pedersen (toim.) *The Routledge Handbook of Contemporary Existentialism*. New York: Routledge, 1–9.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2000) ”Emerging Adulthood. A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”. *American Psychologist* 55:5, 469–480.
- Antonsich, Marco (2010) Searching for Belonging – An Analytical Framework. *Geography Compass* 4:6, 644–659.
- Bauman, Zygmunt (1991) *Modernity and Ambivalence*. Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Zygmunt (2005) *Work, Consumerism and the New Poor*. Second edition. Open University Press, Maidenhead.
- Bauman, Zygmunt (2017) *Retrotopia*. Polity Press, Cambridge.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. SAGE Publications, London.
- Berlant, Lauren (2011) ”Cruel Optimism”. *Differences* 17:3, 20–36.
- Bessant, Judith (2004) ”Mixed Messages: Youth Participation and Democratic Practice”. *Australian Journal of Political Science* 39:2, 387–404.
- Bessant, Judith, Farthing, Rys, & Watts, Rob (2017) *The Precarious Generation: A Political Economy of Young People*. Routledge, Abingdon, Oxon.
- Botto, Mateo & Gottzén, Lucas (2023) Swallowing and Spitting out the Red Pill: Young Men, Vulnerability, and Radicalization Pathways in the Manosphere. *Journal of Gender Studies* 33:5, 596–608.
- Bynner, John & Parsons, Samantha (2002) ”Social Exclusion and the Transition from School to Work: The Case of Young People Not in Education, Employment, or Training (NEET)”. *Journal of Vocational Behavior* 60:2, 289–309.
- Cahill, Helen (2024) ”Re-thinking Resilience in Transitional Times”. Teoksessa Jenny Chesters (toim.) *Research Handbook on Transitions into Adulthood*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 260–271.
- Cahill, Helen & Leccardi, Carmen (2020) ”Reframing resilience”. Teoksessa Johanna Wyn, Helen Cahill, Dan Woodman, Herman Cuervo, Carmen Leccardi ja Jenny Chesters (toim.) *Youth and the New Adulthood: Generations of Change*. Springer Singapore Pty. Ltd, Singapore, 67–81.

- Cook, Julia (2016) "Young Adults' Hopes for the Long-Term Future: From Re-Enchantment with Technology to Faith in Humanity". *Journal of Youth Studies* 19:4, 517–532.
- Côté, James (2014) *Youth Studies. Fundamental issues and debates*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Cuervo, Hernan & McPherson, Charlotte (2024) "The Usefulness of the Concept of Belonging in Youth Transitions". Teoksessa Jenny Chesters (toim.) *Research Handbook on Transitions into Adulthood*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 55–66.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2014) "Reflections on the Use of Spatial and Relational Metaphors in Youth Studies". *Journal of Youth Studies* 17:7, 901–915.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2016) "An Unspoken Crisis: The 'Scarring Effects' of the Complex Nexus Between Education and Work on two Generations of Young Australians". *International Journal of Lifelong Education* 35:2, 122–135.
- Cuzzocrea, Valentina (2017) "Moratorium or Waithood? Forms of Time-Taking and the Changing Shape of Youth". *Time & Society* 28:2, 567–586.
- Cuzzocrea, Valentina (2018) "A Possibility to Square the Circle? Youth Uncertainty and the Imagination of Late Adulthood". *Sociological Research Online* 23:3, 671–686.
- Cuzzocrea, Valentina (2020) "A Place for Mobility in Metaphors of Youth Transitions". *Journal of Youth Studies* 23:1, 61–75.
- Farrugia, David (2019) "How Youth Become Workers: Identity, Inequality and the Post-Fordist Self". *Journal of Sociology* 55:4, 708–723.
- Fevre, Ralph (2007) "Employment Insecurity and Social Theory: The Power of Nightmares". *Work, Employment and Society* 21:3, 517–535.
- Flaherty, Michael G. (2003) "Time Work: Customizing Temporal Experience". *Social Psychology Quarterly* 66:1, 17–33.
- Flaherty, Michael G. (2012) "Age and Agency: Time Work Across the Life Course". *Time & Society* 22:2, 237–253.
- France, Alan & Threadgold, Steven (2016) "Youth and Political Economy: Towards a Bourdieusian Approach". *Journal of Youth Studies* 19:5, 612–628.
- Franceschelli, Michela & Keating, Avril (2018) "Imagining the Future in the Neoliberal Era: Young People's Optimism and Their Faith in Hard Work". *YOUNG* 26:4, 15–17S.
- Fraser, Nancy (2024) *Kannibaalikapitalismi. Miten päästä eroon järjestelmästä, joka syö demokratian, hyvinvoinnin ja maapallon*. Suom. Sauli Havu & Janika Harju. Vastapaino, Tampere.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (2007) *Young People and Social Change: New Perspectives*. Open University Press, Maidenhead.
- Giddens, Anthony (2008/1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.
- Harris, Anita, Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2021) *Thinking about Belonging in Youth Studies*. Springer International Publishing AG, Cham.
- Hendry, Natalie Ann (2024) "Youth Health and Wellbeing in Digital Cultures". Teoksessa Johanna Wyn, Helen Cahill & Hernan Cuervo (toim.) *Handbook of Children and Youth Studies*. Springer, Singapore, 197–210.
- Holte, Bjørn Hallstein (2017) "Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalized Youth". *YOUNG* 26:1, 1–16.
- Honkatukia, Päivi (2024) "Varjoista valoon – nuorten yhteiskunnallinen ääni ja mielikuvituksen voima". *Nuorisotutkimus* 42:4, 68–75.
- Honkatukia, Päivi, Kallio, Jenni, Lähde, Miia & Mölkänen, Jenni (2020) *Omana itsenä osa yhteiskuntaa – Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Joutsenvirta, Maria, Hirvilampi, Tuuli, Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) *Talous kasvun jälkeen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Juusola, Henna, Ägren, Susanna & Valtonen, Annika (2023) "Governance of Young People's Participation: Critical Reflections". Teoksessa Tiina Rättälä & Päivi Honkatukia (toim.) *Reclaiming the Future! Young People as Agents of Sustainable Way of Life and Society*. Routledge, London, 94–108.
- Kallio, Jenni (2022) "'Siitä tuli ihan hirveen paperisota' – Kansalaispätevyys nuorten aikuisten institutionaalisissa kohtaamisissa". *Sociologia* 59:1, 19–34.
- Kallio, Jenni (2023) *Eletty, opittu, kamppailtu: Itsenäistyvien nuorten kansalaisuuden rakentuminen institutionaalisessa järjestelmässä*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Kallio, Jenni (2024) "'Basically, My Only Dream Is to Be a Part of Society' – Young Adults' Negotiations for Citizenship in the Institutional System". *Journal of Youth Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13676261.2024.2396332>
- Kallio, Jenni & Honkatukia, Päivi (2022) "Everyday Resistance in Making Oneself Visible: Young Adults' Negotiations with Institutional Social Control in Youth Services". *International Journal of Child, Youth and Family Studies* 13:1, 98–123.
- Kelly, Peter (2006) "The Entrepreneurial Self and 'Youth at Risk': Exploring the Horizons of Identity in the 21st Century". *Journal of Youth Studies* 9:1, 17–32.
- Kelly, Peter (2018) "Three Notes on a Political Economy of Youth". *Journal of Youth Studies* 21:10, 1283–1304.

- Kyllönen, Simo (2023) "Demokratia ja tulevien sukupolvien oikeudenmukainen kohtelu". Teoksessa Markku Oksanen & Henri Vogt (toim.) *Huomisen huomaava demokratia: Pitkäjänteisen politiikan mahdollisuudet*. Vastapaino, Tampere, 53–76.
- Leccardi, Carmen (2012) "Young People's Representations of the Future and the Acceleration of Time: A Generational Approach". *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung* 7:1, 59–73.
- Leccardi, Carmen (2014a) "Time of Society and Time of Experience: Multiple Times and Social Change". *KronoScope* 14:1, 10–24.
- Leccardi, Carmen (2014b) "Young People and the New Semantics of the Future". *Società Mutamento Politica* 5:10, 41–54.
- Leccardi, Carmen (2021) "Redefining the Link Between Structure and Agency". Teoksessa Magda Nico & Ana Caetano (toim.) *Structure and Agency in Young People's Lives. Theory, Methods and Agendas*. Routledge, London, 82–97.
- Leccardi, Carmen, Jedlowski, Paolo & Cavalli, Alessandro (2023) *Exploring New Temporal Horizons: A Conversation Between Memories and Futures*. Bristol University Press, Bristol.
- Lister, Ruth (2007) "Why Citizenship: Where, When and How Children?" *Theoretical Inquiries in Law* 8:2, 693–718.
- Mannheim, Karl (1972/1952) *Essays on the Sociology of Knowledge*. Viides painos. Toim. Paul Kecskemeti. Routledge & Kegan Paul Ltd, London.
- May, Vanessa (2013) *Connecting Self to Society: Belonging in a Changing World*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- McPherson, Charlotte (2024) "Considering the Past, Present and Future: Making the Case for a Hauntological Approach to Youth". *Journal of Youth Studies*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13676261.2024.2328121>
- Mietola, Reetta, Kallio, Jenni & Honkatukia, Päivi (2023) "Nuoret ja pandemian jälkeistä yhteiskuntaa koskeva päätöksenteko". Teoksessa Markku Oksanen & Henri Vogt (toim.) *Huomisen huomaava demokratia: Pitkäjänteisen politiikan mahdollisuudet*. Vastapaino, Tampere, 275–298.
- Moosa-Mitha, Mehmoona (2005) "A Difference-Centered Alternative to Theorization of Children's Citizenship Rights". *Citizenship Studies* 9:4, 369–388.
- Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2024) "Elämässä etenemisen ideaali nuorten aikuisten korona-ajan kertomuksissa". Teoksessa Päivi Honkatukia, Jenni Kallio & Mirja Määttä (toim.) *Elämää korona-ajassa. Poikkeusolot nuorten aikuisten kokemana*. Vastapaino, Tampere, 53–85.
- Niemi, Anna-Maija (2024) "Assemblages of Well-Being and Belonging in Young Adults' Life-Historical Narrations: Experiences from Education and the Labour Market". *Journal of Youth Studies*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/13676261.2024.2370248>
- Nikunen, Minna (2017) "Young People, Future Hopes and Concerns in Finland and the European Union: Classed and Gendered Expectations in Policy Documents". *Journal of Youth Studies* 20:6, 661–676.
- Nilan, Pam (2011) "Youth Sociology Must Cross Cultures". *Youth Studies Australia* 30:3, 20–26.
- Ripple, William, Wolf, Christopher, Gregg, Jillian, Rockström, Johan, Mann, Michael, Oreskes, Naomi, Lenton, Timothy, Rahmstorf, Stefan, Newsome, Thomas, Xu, Chi, Svenning, Jens-Christian, Cardoso Pereira, Cássio, Law, Beverly & Crowther, Thomas (2024) "The 2024 State of the Climate Report: Perilous Times on Planet Earth". *BioScience* 74:12, 812–824.
- Rosa, Hartmut (2013) *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*. Käänt. Jonathan Trejo-Mathys. Columbia University Press, New York.
- Rättilä, Tiina & Honkatukia, Päivi (2023) "Introduction". Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättilä (toim.) *Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the Future*. Routledge, London, 1–37.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena (1999) "Life Paths and Labour Market Citizenship". Teoksessa Jens Christiansen, Pertti Koistinen & Anne Kovalainen (toim.) *Working Europe: Reshaping European Employment Systems*. Ashgate, Aldershot, 189–209.
- Sukarieh, Maysoun & Tannock, Stuart (2015) *Youth Rising? The Politics of Youth in the Global Economy*. Routledge, New York, NY.
- Suoranta, Juha & Ryynänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Into, Helsinki.
- Threadgold, Steven (2020) "Figures of Youth: On the Very Object of Youth Studies". *Journal of Youth Studies* 23:6, 686–701.
- Valcke, Barbara, Van Hiel, Alain, Onraet, Emma & Dierckx, Kim (2020) "Procedural Fairness Enacted by Societal Actors Increases Social Trust and Social Acceptance Among Ethnic Minority Members Through the Promotion of Sense of Societal Belonging". *Journal of Applied Social Psychology* 50:10, 573–587.
- Walther, Andreas (2006) "Regimes of Youth Transitions: Choice, Flexibility and Security in Young People's Experiences Across Different European Contexts". *YOUNG* 14:2, 119–139.
- Walther, Andreas & Stauber, Barbara (2025) "Doing Youth in Time? A Relational Perspective on the Temporal Constructions of Youth". *Time & Society* 34:3, 312–333.
- Wass, Hanna & Kauppinen, Timo M. (2024) Sukupuolisakset äänestyslipulla: sukupuolen ja iän

- yhteys äänestäjien poliittisiin valintoihin". Teoksessa Anna Rajavuori (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa* 2024. Kalevi Sorsa -säätö, Helsinki, 73–103.
- Wood, Bronwyn E. (2017) "Youth Studies, Citizenship and Transitions: Towards a New Research Agenda". *Journal of Youth Studies* 20:9, 1176–1190.
- Woodman, Dan (2011) "A Generation's Approach to Youth Research". Teoksessa Sally Beadle, Roger Holdsworth & Johanna Wyn (toim.) *For We Are Young and...? Young People in a Time of Uncertainty*. Melbourne University Press, Melbourne, 29–48.
- Woodman, Dan & Leccardi, Carmen (2015) "Generations, Transitions, and Culture as Practice: A Temporal Approach to Youth Studies". Teoksessa Dan Woodman & Andy Bennett (toim.) *Youth Cultures, Transitions, and Generations*. Palgrave, London, 56–68.
- Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2015) *Youth and Generation: Rethinking Change and Inequality in the Lives of Young People*. SAGE Publications Ltd, London.
- Wyn, Johanna (2020) "Introduction". Teoksessa Johanna Wyn, Helen Cahill, Dan Woodman, Hernan Cuervo, Carmen Leccardi & Jenny Chesters (toim.) *Youth and the New Adulthood: Generations of Change*. Springer Singapore Pty. Ltd, Singapore, 1–12.
- Wyn, Johanna & White, Rob (2015) "Complex Worlds, Complex Identities: Complexity in Youth Studies". Teoksessa Dan Woodman & Andy Bennett (toim.) *Youth Cultures, Transitions, and Generations*. Palgrave, London, 28–41.
- Wyn, Johanna, Cuervo, Hernan & Landstedt, Evelina (2015) "The Limits of Wellbeing". Teoksessa Katie Wright & Julie McLeod (toim.) *Rethinking Youth Wellbeing: Critical Perspectives*. Springer, Singapore, 55–70.
- Yuval-Davis, Nira (2006) "Belonging and the Politics of Belonging". *Patterns of Prejudice* 40:3, 197–214.
- Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso: epätavanomaisen oppimisen puolustus. Vastapaino, Tampere.
- Ågren, Susanna (2021) "Exploring Vocational Education Students' Visions of a Successful Transition to Working Life from the Perspective of Societal Belonging". *Journal of Applied Youth Studies* 4:1, 67–81.
- Ågren, Susanna (2023) "Shaping Worker-Citizenship: Young Vocational Education Graduates' Labour Market Positionings Within New Adulthood". *Journal of Youth Studies* 27:6, 819–834.
- Ågren, Susanna (2024) *Epistemological Dissonance of Worker-Citizenship: Young Vocational Students' and Graduates' Negotiations of Societal Belonging Within the Changing Labour Market*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Ågren, Susanna & Kallio, Jenni (2023) "Young Adults' Perceptions of Citizenship Outside and Beyond Labour Market Citizenship". Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättälä (toim.) *Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the Future*. Routledge, London, 113–127.

Luottamuksen ilmapiiri ja representaatiota pakeneva tieto osallistavassa nuorisotutkimuksessa

LAURI JÄNTTI & NOORA PYYRY

ABSTRAKTI Artikkelit pureutuu hankalan tiedon teemaan tarkastelemalla luottamuksen rakentumisen ja tiedontuotannon välistä suhdetta osallistavassa nuorisotutkimuksessa. Luottamuksen ilmapiiri syntyy toisiinsa kytkeytyvien ja vaikeasti verbalisoitavien affektiivisten voimien kentässä, eri tavoin kussakin tutkimustilanteessa. Kyseistä jaettua ilmapiiriä ei voida koskaan kokonaisuudessaan tiivistää ohjesäännöiksi tai muuten kuvailla sanojin. Tämä kuvaamisen hankaluus linkittyy tiedontuotantoon ja artikkeli haastaakin tutkijoita lähestymään sekä luottamusta että tieteellistä tietoa yksilöt ylittävinä tilallisina kehkeyminä. On luovuttava representaatioimperatiivista. Luottamuksen ilmapiiri edesauttaa kiinnittymistä käsillä olevaan ja tekee tilaa epäröinnille itsestään selvänä pidetyn, jo-tiedetyn ja totutun edessä. Näin avautuu uusia ajattelun reittejä ja tiedontuotannon mahdollisuuksia.

ASIASANAT *luottamus, osallistava tiedontuotanto, affektiivinen ilmapiiri, nuorisotutkimus, hengailutietäminen*

Astumme neljän yläkouluikäisen nuoren kanssa sisään noin 10 m²:n kokoiseen pienryhmäluokkaan. Koulu on itselleni entuudestaan tuttu, mutta oppilaat eivät. Ennen kun esittelen heille tutkimustani ja tähän kietoutuvaa digitaalisen oppimispelin kehitykseen liittyvää työpajaehdotusta, järjestelen tovin luokasta löytyviä huonekaluja. Tarkoituksena on istua mukavasti ja tasavertaisesti yhteisen pöydän ympärillä. Pöydän lisäksi tilassa on punainen sohva, säkkituoli, muutama irtotuoli ja kaikenlaista pientavaraa. Siirtäessäni pöytää huoneen keskelle,

kyselen ja juttelen niitä näitä pyrkimyksenäni luoda rentoa tunnelmaa. Samaan aikaan kolme nuorista istuu sohvalle ja neljäs säkkituoliin oven viereen. Lopuksi otan itselleni yhden tuoleista ja yhden jätän vapaaksi heidän opettajalleen, joka ei ole vielä saapunut. Kysyn säkkituolissa istujalta, eikö hän istuisi tuolille, mutta hän jää mieluummin paikalleen. Tässä asetelmassa lähtee pelinkehitysideointi alkuesittelyni kautta käyntiin. Varsin nopeasti tila täyttyy vaihtelevissa rytmeissä ja rekistereissä pulpuavasta puheesta, jossa yksittäiset sanat ja lauseet

kuljettavat ideointia erilaisiin suuntiin: mieleentulemisia, muistumia, nopeita reagointeja, naurunpyrkähdyksiä, päälle puhumista, kuuntelua, katkoksia ja suunnanmuutoksia – siis kaikkea sellaista, mikä kuuluu hyvään keskusteluun. Muuten kaikki tuntuu sujuvan kuin tanssi, mutta säkkituolissa istuja ei oikein missään vaiheessa tule osaksi keskustelua. Tämä ei jää itseltäni huomaamatta, mutta yritykseni osallistaa hänet mukaan, esimerkiksi kysymällä hänen näkemystään jostakin heränneestä ideasta tai laajemmin hänen ajatuksistaan, epäonnistuvat. Seuraavan viikon tapaamiskerralle hän ei saavu.

Myöhemmin tuolla viikolla hän kävelee vastaani koulun käytävällä. Näen tilaisuuden ”tarttua hihasta” ja jutella hänen kanssaan hetken edeltävän viikon tapaamiskerrasta kahden kesken ilman ulkopuolisia korvia. Pyrkimykseni on erityistä empaattisuutta osoittaen kysyä, miten hän ensimmäisen tapaamiskerran koki ja mitä hän ajattelee työpajasta ja omasta osallistumisestaan.

Kuvaus on Lauri Jäntin kenttäpäiväkirjamerkin­tojen pohjalta kirjoittama *re-presentaatio* (kts. Doel 2010; Thrift 2000) eräästä tutkimustilanteesta. Kuvaus liittyy hankkeeseen, jonka tavoitteena on ollut kehittää yhdessä nuorten kanssa taidelähtöisiä toiminnallisia ehdotuksia arkisten kaupunkitilojen avaamiseksi luovan oppimisen kentiksi maantieteen opetuksen yhteyteen. Kuten representaatiot yleensä, myös tämä kuvaus on auttamatta puutteellinen: se kertoo tapahtuneesta jotain, jostakin näkökulmasta, mutta jättää paljon myös piiloon. Lyhyeksi jääneen käytäväkohtaamisen aikana nuori kertoi tutkijalle, että syy poisjättäytymiseen oli se, ettei häntä ”vain kiinnostanut”. Vaikka tutkija tilanteessa ”tiesi” (aisti, tunsu, koki) – ja edelleen ”tietää” (kuvittelee, tulkitsee) – ettei tämä ollut (koko) totuus, ei hän tästä huolimatta löytänyt tilanteesta mielekästä tapaa kysyä ilmassa väreileestä ”muusta”. Parhaista aikeista ja yrityksestä huolimatta kohtaamistilanne johti kokemukseen uudesta ”epäonnistumisesta”, jonka tutkija tul­kitsi luottamuksen puutteeksi itsensä ja nuoren välillä. Päiväkirjamerkintä tuolta kyseiseltä päivältä on paljonpuhuva:

Tuntui vaikealta jutella. Tuntui kuin olisin syyttänyt häntä jostakin. Tunsin olevani isompi ja ikään kuin vaatimassa selitystä. Tuntui, etten löydä pois tästä asetelmasta. En voi olla ilman roolia, joka minulle tulee. Katsoin häntä korkeammalta, ikään kuin katseeni kahlehtisi hänet.

Otamme tapahtumasarjan artikkelimme lähtökohdaksi monista toisiinsa kytkeytyvistä syistä. Siihen paikantuvilla ”epäonnistumisilla” ja näihin kietoutuvilla tulkinnoilla oli voima kutsua, kenties jopa pakottaa, viipymään luottamuksen tematiikan äärellä. Kuvattu tilanne on hyvä esimerkki siitä, kuinka osallistavan nuorisotutkimuksen ytimessä olevat kysymykset valtasuhteista kietoutuvat hankalasti lähestyttävään kysymykseen luottamuksesta (esim. Askins 2018; Cahill 2007a; 2007b; Kaukko ym. 2019; Skelton 2008). Kyse on siitä, kenen näkökulmasta puhutaan, miksi ja minkälaisista motiiveista käsin tutkimusta tehdään, kuka tai mikä tutkimuksessa saa ”äänensä” kuuluville ja mitä ylipäättään ”äänellä” tarkoitetaan (kts. Jackson & Mazzei 2008; Jackson 2003). Tällaiset luottamukseen kietoutuvat tiedontuotannon kysymykset ovat nuorisotutkimuksessa erityisen tärkeitä, koska pyrkimyksenä on nostaa etualalle nuorten tieto ja toimijuus. Kuten Caitlin Cahill (2007a) toteaa, pyrkimys tutkijan ja nuorten välisten valtahierarkioiden madaltamiseen on keskeinen osallistavaa tutkimusta ja tiedontuotantoa ohjaava periaate.

Kuvatussa kenttätutkimustilanteessa on kyse vallasta ja luottamuksesta, mutta myös representaation rajoista – ennen kaikkea siitä, mikä pakenee kuvausta, ja jää siksi helposti huomaamatta ja vaille kriittistä tarkastelua (esim. Anderson 2019). Osallistava tutkimus – ja arkinen maailmamme – on täynnä affektiivisia tilanteita, joissa tunnemme, koemme ja aistimme kehollamme kaikenlaista, mikä saa aikaan tulkintoja ja toimintaa, mutta ei ole suoraan tai lainkaan sanoin kuvattavissa. Erityisesti luottamuksen olemassaoloa, edellytyksiä ja vaikutuksia on vaikea empiirisesti todentaa. Luottamus on silti yksi osallistavan tutkimuksen lähtökohta, koska sen varaan rakentuu yhdessä ajattelu (Kaukko & Kiilakoski 2018). Samalla on selvää, että tutkimustilanteissa

tapahtuu aina enemmän kuin voimme tuoda tietoisin reflektion piiriin ja että tutkijan tulkinta, esimerkiksi kokemus luottamuksesta tai sen puutteesta, kumpuaa tilanteesta mutta on myös vain yksi luenta tapahtuneesta. Suomalaisella nuorisotutkimuskentällä keskustelua representaation haasteesta on käyty viime aikoina esimerkiksi keholliseen tietoon liittyvien metodologisten kysymysten yhteydessä (Mulari & Hartman 2024). Myös omalla taustatieteenalallamme nuorten maantieteessä objektiivisuuden mahdottomuudesta sekä tuotetun tiedon osittaisuudesta vallitsee pitkälti yhteisymmärrys (esim. Pink 2012; Skelton 2024).

Pureudumme nuorisotutkimuksen osallistavan tiedontuotannon hankaliin kysymyksiin jälkihumanistisen maantieteellisen teoretisoinnin keinoin. Käytämme analyysin ja ajattelun ärsykkeenä edellä esiteltyä tutkimustilannetta. Tiedontuottamisen ja luottamuksen suhdetta pohtiessamme kiinnitämme huomion erityisesti tutkimustilanteiden representaatiota pakenevaan tapahtumallisuuteen, johon liittyvää keskustelua on maantieteessä viime vuosikymmeninä käyty erityisesti *nonrepresentational theory* (NRT) -nimikkeen alla (esim. Anderson & Harrison 2010; Simpson 2021; Thrift 2008). NRT:n maailman suhteisuutta ja liikettä korostava ontologia asettaa tiedontuottamisen tavoille representaatioon nojaavan ”evidenssin” kyseenalaistamisen lisäksi myös toisen suuren haasteen: ihmis- ja yksilökeskeisyydestä luopumisen (Pyyry 2015). Tiedon tuottamista ei tarkastella ennalta rajatun yksilösubjektin ”pään sisäisenä”, lineaarisena tai selvärajaisena prosessina, eikä vain ihmisten välisenä sosiaalisena kanssakäymisenä, vaan tietämisen ja uuden tiedon ymmärretään kehkeytyvän monenkeskisissä tilallisissa suhteissa, aina osana maailmaa – siis tilallisena ja materiaalisena prosessina. Maantieteellinen tila viittaa tässä niihin suhteisiin, joista luottamus ja tietävä ihmissubjekti nousevat (esim. Anderson 2014; Anderson & Wylie 2009). Tila on siis paljon enemmän kuin vain tausta ihmisen toiminnalle; tilallisuus sisältää sen jaetun liikkeen, jossa tutkimusprosessi avautuu – osallistujien kehot, tutkimusta kehystävän institutionaalisen kontekstin, sen historian

ja ideologian, fyysiset puitteet ja jokaisen osallistujan henkilökohtaiset muistot, kokemukset ja osaamisen – mukaan lukien monet hetkelliset ja ohikiitävät mutta samalla voimakkaasti affektiiviset kohtaamiset. Keskitymme tässä artikkelissa luottamuksen ja tiedontuotannon väliseen suhteeseen NRT:n tilallisesta näkökulmasta.

Tilallisen teoretisoinnin avulla tarkennamme huomion yksilön ylittäviin ja toisaalta yksilösubjektia jatkuvasti rakentaviin mutta vaikeasti verbalisoitaviin affektiivisiin voimiin. Affektilla viittaamme tässä artikkelissa kehojen välillä ja niiden lävitse liikkuviin intensiteetteihin, jotka tuntuessaan ja kehoja liikuttaessaan joko energisoivat tai latistavat tutkimustilanteen ilmapiiriä. Maantieteilijä Nigel Thrift (2004) viittaa näihin tilallisiin voimiin ”elämän tönäisyinä”. Affektia ei tässä tule sekoittaa vaikutuksen seuraukseen havaittajassa. Tämä affektio, joka tulkitaan henkilökohtaiseksi tunteeksi tai kokemukseksi, on jo *re-presentaatio*, jonka ontologisen varmuuden laadullisen tutkimuksen usein itsestäänselvänä lähtökohtana haluamme haastaa. Affekti on esi-individuaalinen, aina jollain lailla jaettu, kiinni tapahtumaa rakentavissa suhteissa. Jaetun ilma- piirin kautta se joko rajaa tai tukee subjektin toimintakykyä (Anderson 2014). Tässä artikkelissa olennaista on tutkimustilanteen luottamusta vahvistava tai rapauttava *affektiivinen ilmapiiri* (Anderson 2009), joka voimistaessaan ihmissubjektin toimijuutta samalla tekee tilaa osallistavalle tiedon tuottamiselle. Jälkihumanistinen otteemme pitää sisällään humanismin jäljet, emmekä kiellä ihmistoimijuuden erityisyyttä, mutta väitämme, että ymmärtämällä tiedontuotannon tilallisuutta voimme ymmärtää paremmin myös, mistä ”yksilön puhe” eli tässä tapauksessa nuorten ”äänet” kumpuavat.

Tarkastellaksemme tutkijan toimintamahdollisuuksia osana luottamuksen ja tiedontuotannon yhteenkietoutuvaa tilallista dynamiikkaa osallistavan tutkimuksen tilanteissa otamme käyttöön Pyyryn (2015; 2019; 2022) nuorisotutkimuksesta ammentavan *hengailutietämisen* käsitteen, joka keskittyy representaation ylittävään (osallistavaan) tiedontuotantoon. Käsite suuntaa huomion leikin radikaaliin potentiaaliin

vaihtoehtoisten ajattelun horisonttien avaamisessa sekä hengailun vastahankaisuuteen hyödyn ja päämäärien ohjaamassa maailmassa: ajattelua lähestytään tilan tekemisenä ja uusien reittien (eli assosiaatioiden) syntymisenä. Ajan ja tilan tuhlailu, improvisaatiot ja harhapolut mahdollistavat mielekkään kytkeytymisen siihen, mitä tapahtuu tässä ja nyt. Käsite perustuu edellä viitattuun jälkihumanistiseen ihmismaantieteelliseen teoretisointiin (NRT) ja keskittää huomion kohtaamisiin, jotka luovat mahdollisuuksia olla – eli tietää – jotenkin toisin. Käsite perustuu ajatuksen tietämisen ja tuntemisen erottamattomuudesta: osallistava tiedontuotanto tapahtuu näiden yhteisessä liikkeessä. Leikin ja hengailun väljä ilmapiiri tekee tilaa epäroinnille ja kysymiselle varmana pidetyn äärellä, ja mahdollistaa näin tiedon jäsentymisen totutusta poikkeavalla tavalla.

Jälkihumanistinen teoretisointimme tähtää ymmärryksen lisäämiseen tutkimustilanteiden tilallisuudesta ja sotkuisuudesta. Emme niinkään etsi vastausta kysymykseen, *mitä* luottamus on, vaan pohdimme, *miten* luottamus monien voimien yhteentulemisina ja hankauksina kehkeytyy, ja mitä se saa aikaan eli tekee osana (tutkimus)tilanteita (esim. Horton & Kraftl 2006; Thrift 2000). Osallistavan nuorisotutkimuksen yhteydessä haluamme tarjota välineitä sen ymmärtämiseksi, miten yhdessä tietäminen tapahtuu ja minkälaisia muotoja se ottaa. Teorian ja uusien käsitteiden tehtävänä on siis haastaa ymmärrystä todellisuudesta, asettaa uusia kysymyksiä ennemmin kuin antaa selkeitä ”tuloksia” representaatioiden muodossa. Sanallistaessamme tutkimustilanteissa vaikuttavia voimia pyrkimyksenämme ei ole tuottaa niistä (kattavaa) kuvausta tai (systemaattista) luokittelua. Käsitteellistämällä haluamme avata luottamuksen ja tiedontuotannon suhteen teoreettisen kanssakäytelyn kentäksi, joka toivon mukaan kutsuu nuorisotutkijoita erilaisien näkökulmien ristiinpölytykseen ja kokeiluun.

Tilallisten voimien analyysillä haluamme myös vastustaa kvalitatiivista tutkimusta uhkaavaa ”representaatioimperatiivia”, jonka paineessa jopa osallistava tutkimus saattaa yksinkertaistaa

nuorten muuttuvien kokemusten moninaisuudet eräänlaisiksi pysäytyskuviksi tai kantaa ajatuksia autonomisista ja sellaisenaan tavoitettavista ”nuorten äänistä”. Paine tutkimustuloksiin sanallisten tai muiden kuvausten muodossa tuottaa vaatimuksen ”sormella osoittamisesta” (ts. representaatioista evidenssinä), joka voi tahattomasti kaventaa tietämisen kenttää. Tällöin myös luottamuksen rakentumisen tilallinen dynamiikka on vaarassa redusoitua yksioikoiseksi ohjeistukseksi tai julistukseksi esimerkiksi turvallisen tilan kriteereistä (Trento ym. 2025). Keskeinen kontribuutiomme nuorisotutkimuksen kentälle on teoreettisen ymmärryksen lisääminen siitä, mitä nuorisotutkimuksessa etusijalle asetetut nuorten tieto ja ääni tarkoittavat. Kun tiedontuotantoa tarkastellaan suhteisena prosessina, myös nuorten ääntä voidaan analysoida selkeämmin oman aikansa ja tilallisten olosuhteidensa tuotteena. Representaatioiden selitysvoimaa kyseenalaistava tietokäsitys (NRT) muuntaa vaateen ”äänen antamisesta”, eli pyrkimyksen tehdä tilaa nuorten näkemyksille, eettis-poliittiseksi haasteeksi lisätä nuorten toimintamahdollisuuksia käytännössä – tässä ja nyt.

Artikkelin seuraavassa osiossa esittelemme luottamukseen liittyvää keskeistä tutkimuskirjallisuutta. Tarkennamme keskustelun erityisesti luottamukseen osallistavassa nuorisotutkimuksessa. Esittelemme tämän jälkeen kenttätutkimuksen ja aineiston, jonka jälkeen avaamme tilallista näkökulmaa tietämiseen jälkihumanistisen maantieteen voimin. Hengailutietämisen käsitteen kanssa ajatellen osoitamme, miksi luottamusta on tärkeää tarkastella juuri tilallisuuden näkökulmasta. Pääsemme tätä kautta palaamaan alussa kuvattuun tapahtumasarjaan koulussa ja pohtimaan sen avulla luottamuksen roolia osallistavassa tiedontuotannossa. Tilanteiden affektiivisia voimia kartoittamalla ja teoretisoiden pyrimme tuomaan esille luottamuksen ja tiedontuotannon yhteenkietoutuneisuuden tilallisen dynamiikan. Päätämme artikkelin keskusteluun argumenttimme merkityksestä nuorisotutkimukselle ja tarjoamme lukijalle neljä keskeistä huomiota, jotka koemme hyödyllisiksi suunniteltaessa osallistavaa nuorisotutkimusta.

Kokonaisuutena artikkelissamme on kyse myös yrityksestä tehdä selkoa tutkimuksesta, joka perustavalla tavalla sotkuisena ja epälineaarisen prosessina itsessään pakenee representaatiota.

Luottamus nousee suhteista toisiin

Tutkimusta luottamuksesta ja luottamuksen ympärillä on tehty paljon. Jotta voimme tarkentaa huomion erityisesti representaatiota pakenevaan arjen ohikiitävään paljouteen, on tarpeen artikuloida joitakin huomioita tästä tutkimuskentästä. Oivallinen, vaikkakin triviaali tapa todentaa tutkimuksen paljous, on käyttää apuna Google Scholar-hakukonetta, joka hakusanalla *trust* listaa luettavaksi liki viisi miljoonaa englanninkielistä aihiota. Suomenkielinen *luottamus* tuottaa sekin yli 75000 tulosta. Jo pelkän mittakaavan hahmottaminen tällaisen tekstimassan edessä ottaa aikansa. Keskeistä on huomioida, että luottamuksen kysymyksiä voidaan lähestyä mitä moninaisimpia ja erilaisissa rekistereissä tapahtuvia ilmiöitä. Tutkimuksen kohteena voi olla esimerkiksi luottamus tietoon (McCraw 2015) tai brändeihin (Sung & Kim 2010), mutta luottamuksen kautta voidaan tarkastella myös ihmisten suhteita toisiinsa (Rotter 1971), toisiin eläimiin (Armstrong 2010) tai itseensä (Jones 2012). Moninaisuutta kohdatessa kätevä apuväline ovat erilaiset luokittelut. Yksi vakiintunut jakolinja on eronteko *institutionaaliseen luottamukseen* ja *interpersoonalliseen luottamukseen*, joista ensimmäisessä tutkitaan suhteita erilaisiin yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja jälkimmäisessä ihmisten välisiä suhteita sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Misztal 1996).

Vaikka näkökulmien, teoretisointien ja yksittäisten tutkimusten kirjo on valtava, yksi lähestymistapamme kannalta olennainen asia yhdistää eri alojen tutkijoita: luottamus ymmärretään perustavalla tavalla ihmisten välisiä suhteita tai koko koettua maailmaa koossa pitäväksi voimaksi. Tämä näkyy erityisen hyvin tutkimustekstien johdannoissa. Julian Rotter (1971, 443), yksi luottamustutkimuksen pioneereista ja sosiaalisen oppimisen teorian kehittäjä, esimerkiksi toteaa, että ”koko arkipäiväisen elämämme ja yhteiskuntajärjestyksemme rakenne perustuu luottamukseen

– oli sitten kyseessä bensan ostaminen, verojen maksaminen, hammaslääkärillä käynti tai lentäminen konferenssiin – lähes kaikki päätökset sisältävät luottamusta johonkin toiseen”. Rotenberg (2019, 1) lausuu samalla väkevyydellä, vaikkakin toisella painotuksella liki puoli vuosisataa myöhemmin, että ”luottamus on yhteiskunnan kulmakivi ja sen selviytymisen perusta”. Sitaatit paljastavat, että kysymys luottamuksesta lävistää koko arjen kokemusmaailman. Vihjatuksi tulee myös, että kysymys luottamuksesta viettää kohti perustavia kysymyksiä olemisesta. Esimerkin tästä antaa Sheets-Johnstone (2016, 174), joka Niklas Luhmanniin (1979) tukeutuen toteaa, että ”ihmisenä olemisen perimmäinen luonto on luottamus”. Luonnehdinta on oivallinen, koska luottamus nousee siinä tarkastelun kohteeksi samassa syvyydessä kuin kysymykset ”ihmisenä olemisesta” tai ”perimmäisestä luonnosta”. Viime kädessä kysymys luottamuksesta kietoutuu siis kysymykseen todellisuuden luonteesta.

Oman näkökulmamme kannalta edellä esitetyt huomiot ovat tärkeitä, koska ne kertovat siitä syvyydestä ja voimasta, jolla kysymys luottamuksesta kietoutuu kysymykseen maailmassa olemisesta. Tuntemme nahoissamme, mistä luottamuksessa on kyse, erityisesti jos luottamus jostain syystä menetetään. Luottamus on siis sana, joka monissa käyttöyhteyksissä arvottaa koettua suhdettamme erilaisiin toisiin. Käsitteen sumeus kumpuaa käyttöyhteyksien laveudesta. Tämä tulee tutkimuskirjallisuudessa usein epäsuorasti esiin, esimerkiksi kritiikeissä sellaisia tutkimuksia kohtaan, joissa luottamusta erilaisten kyselyjen kautta kartoitettaessa oletetaan vastaajien ymmärtävän käsitteen samalla tavalla (Brehm & Savel 2019). Samalla kritiikki kertoo juuri siitä, kuinka luottamus on kohdatessa usein helppo tunnistaa (oletus jaetusta ymmärryksestä), vaikka kokemuksen rikkaus kavahtaakin yksiselitteistä haltuunottoa (representaatio).

Luottamuksen tilallinen tarkastelu ja pohdinnat sen kytköksistä osallistavaan tiedontuotantoon edellyttävät luottamusta rakentavien suhteiden teoretisointia. Tärkeää ei ole selittää tai kuvailla, mitä luottamus ”pohjimmiltaan” on, vaan pohtia, minkälaiset voimat rakentavat

luottamusta ja mitä luottamus maailmassa tekee. Käytämme tässä voiman käsitettä tilallisessa mielessä, eli viittaamme (tutkimus)toiminnan kenttään, jossa on aina monia eri suuntiin vetäviä voimia. Näitä voimia on mahdotonta kattavasti kirjoittaa ja usein vaikea verbalisoida, mutta niiden affektiivinen lataus voidaan *tuntea*. Luottamus ja tietäminen ovat kentän tuotteita: riippuvaisia osallistujista ja heidän kohtaamisestaan sekä vallitsevista arvoista, ideologioista, päämääristä ja mahdollisuuksista. Suunnatessaan huomionsa kohtaamisen materiaalisuuteen ja tilallisuuteen – sanalla sanoen sen maantieteellisyteen – representaation ylittävä käsitteellinen analyysi tarjoaa mahdollisuuden tarkastella luottamuksen rakentumiseen liittyviä voimia (esim. Dewsbury 2015; Massumi 2015). Tästä syystä tarkastelemme luottamusta *affektiivisena intensiteettinä* (kts. Massumi 2015; Thrift 2004), joka vahvistuessaan rakentaa tutkimuksen osallistujien toimintakykyä ja tukee näin tiedontuotannon prosessia. Luottamuksessa on kyse avoimuudesta ja sen rakentuminen perustuu sensitiivisyyteen tutkimustilanteen jaetulle affektiiviselle ilmapiirille, sen erilaisille ”mikroilmastoille” ja hienovaraisille muutoksille. Kuten Annette Baier (1986, 235) kauniisti sanoittaa, on luottamus ”hyväksyttyä haavoittuvuutta toisen mahdollista mutta ei odotettavaa pahantahtoista toimintaa kohtaan”.

Edellä esitetyn kautta tulee ilmeiseksi, että lopulta jokainen osallistava tutkimus kietoutuu jollakin tavalla myös kysymykseen luottamuksesta. Nuorisotutkimuksen yhteydessä on mielekästä keskittyä kahteen osa-alueeseen. Yhtäällä on tutkimus, jossa eksplisiittisesti selvitetään, mitä luottamus toisia kohtaan saa aikaan nuorten arkisissa maailmoissa, minkälaisia koettuja laatuja luottamuksen yhteyteen kytkeytyy ja mitä luottamus edellyttää. Toisaalla ovat tutkimusmetodologiaan liittyvät kysymykset luottamuksen rakentamisesta aikuisen tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien nuorten välisissä suhteissa.

Tutkimusta luottamusta herättävien ihmissuhteiden tärkeydestä nuorten arkisessa elämässä on paljon (esim. Alotaibi ym. 2023; Suhonen 2023; Bryk & Schneider 2002). Tutkimuksia on tehty esimerkiksi nuorten ja nuorisotyöntekijöiden

(Valenti ym. 2020), nuorten ja heidän vanhempiensa (Ying ym. 2015), nuorten ja heidän opettajiensa (Russell ym. 2016; Gregory & Ripski 2008), nuorten ja harrastustoiminnan ohjaajien välisistä (Cadwell 2018) sekä nuorten keskinäisistä (D’Urso ym. 2018) suhteista. Tutkimukset kertovat laajasti luottamuksellisten suhteiden tärkeydestä sekä siitä, että luottamus toisiin kytkeytyy moniin positiivisiksi ymmärrettyihin asioihin, kuten itseluottamukseen (Butt ym. 2019) ja koulumenestykseen (Klem & Connell 2004; Basch 2012; Niedlich ym. 2021). Nuorten ohjattua vapaa-ajantoimintaa tutkineet Griffith, Larson ja Johnson (2018) nostavat esiin tiiviin ja riittävän pitkäkestoisen yhdessäolon sekä ohjaajien herkkyyden ja kyvyn tukea nuorten omia tavoitteita kuvattaessaan luottamuksen rakentumista nuorten ja aikuisten välille.

Edellä mainitut tekijät avaavat oivaltavia näkökulmia myös nuorisotutkimuksen metodologiaan. Erityisesti etnografisesti orientoituneet nuorisotutkijat ovat korostaneet luottamuksen rakentumista ensiarvoisen tärkeänä mutta aikaa vievänä ja verkkaisena prosessina. Luottamus ei ole itsestäänselvyys tai ”ilmoitusasia”, vaan syvenee pienin askelin tutkimustoiminnan yhteydessä avaten samalla ovia kohti nuorten kokemusmaailmoja (Honkasalo 2018; Tickle 2017). Samalla on myös hyvä muistaa, että luottamukselliset suhteet ja niihin kietoutuva inhimillinen läheisyys voivat johtaa eettisesti hyvinkin haastaviin tilanteisiin, esimerkiksi koskien seksuaalisia viehättymisiä tai laitonta toimintaa (Blackman 2007).

Nuorisotutkimus painii saman hankaluuden kanssa kuin tutkimus laajemminkin: kysymys luottamuksesta – siis se, mitä luottamuksen käsitteellä yritetään ilmaista – sotkeutuu erottamattomasti hyviin ihmissuhteisiin yleisesti liitettyihin mutta vaikeasti määriteltäviin kokemuslaatuihin ja arvostuksiin, kuten kunnioitukseen, yhteyden kokemukseen, hyväksytyksi tulemiseen, osallisuuteen, huolenpitoon tai turvallisuuden tunteeseen. Kenties tämä käsitteellinen sumeus ja toisaalta luottamukseen liitettävä arkinen ”itsensäselvyys” ovat syitä sille, että vaikka luottamus nähdään ensiarvoisen tärkeänä asiana erilaisissa

yhteyksissä, on luottamuksen rakentumisen sosiaalista dynamiikkaa lopulta tutkittu hyvin vähän (Russell ym. 2016). Tähän haasteeseen käymme käsiksi esittämällä seuraavaksi pedagogisen kokeilun, johon analyysimme pureutuu – ja josta se myös ammentaa.

Pedagoginen kokeilu osallistavan tutkimuksen lähtökohtana

Artikkelimme argumentti on kehkeytnyt alussa kuvaillun pedagogisen kokeilun kanssa ”hengailien”, eli kuulustelemalla tapahtunutta teorian valossa ja käsitteellistämällä siinä vaikuttaneita voimia. Keskittäessämme artikkelissamme huomion luottamukseen ja ammentaessamme yhdestä osallistavan nuorisotutkimuksen tilanteesta haluamme tuoda esiin, että laajempi tutkimusprosessi siihen liittyvine keskusteluineen on pitänyt sisällään myös muita osallistavan nuorisotutkimuksen hankkeita. Jäntille tämä on tarkoittanut esimerkiksi viikoittaisen maantieteen kokeellisen opetuksen projektikurssin toteuttamista helsinkiläisessä lukiossa syyslukukaudella 2024 ja Noora Pyrylle hänen aiempaa tutkimustaan teini-ikäisten nuorten kanssa (esim. Aiava & Pyry 2024; Pyry 2012; 2015).

Tässä artikkelissa käsiteltävä kokeilu oli helsinkiläisessä yläkoulussa toteutettu maantieteen opetuksen menetelmiin liittyvä työpaja, jossa kehiteltiin nuorten kanssa digitaalista oppimispeliä. Työpaja toteutettiin syksyllä 2022 ja se kytkeytyi osaksi koulun kestävyyskasvatukseen liittyvää Vihreä lippu -toimintaa. Työpajaan osallistui yhteensä kuusi yläkouluikäistä nuorta. Nuoria osallistava kokeilu toteutettiin yhden oppitunnin mittaisilla (n. 90 min) tapaamiskerroilla useamman viikon aikana, ja yhteensä tapaamiskertoja oli neljä. Kokeiluun liittyviä aikatauluvalintoja ohjasi ja samalla rajoitti koulun työjärjestys. Käytännössä kaikille sopivia aikoja etsittiin siis osallistuvien nuorten lukujärjestysten raameissa ja Vihreä lippu -toimintaa koordinoivan maantieteen opettajan ohjauksessa. Työpajan yhteydessä Jäntti kirjoitti aineistonamme toimivaa kenttäpäiväkirjaa. NRT:n jälkihumanistiseen – representaatioita kriittisesti tarkastelemaan

– lähestymistapaan nojaten päiväkirjamerkin­töjä ei lähestytty ”todisteina” tapahtuneesta, vaan tutkimustilanteiden tuottamina jälkinä, jotka tarjoavat mahdollisuuden nostaa tapahtunut muisteltavaksi ja muistelun myötä uudelleen pohdit­tavaksi, teoretisoitavaksi ja käsitteellistettäväksi.

Kokeilun yhtenä lähtökohtana olivat osallistavan toimintatutkimuksen (*participatory action research, PAR*) perinteestä kumpuavat ajatukset *kanssatutkimuksesta* (esim. Kulmala ym. 2023; Skelton 2008) sekä halu kehittää taidelähtöisiä työskentelytapoja hyödyntäen toiminnallisia ehdotuksia, joiden avulla nuorten arkisia tiloja voidaan avata yhteisen kokeilun, luovan kanssaajattelun – siis (toisin) tietämisen, olemisen ja oppimisen kentiksi. Kanssatutkimus viittaa tutkimustapaan, jossa tietoa tuotetaan jollakin tavalla yhdessä tutkimuksen ”kohteena” olevien ihmisten kanssa. Usein osallistavia menetelmiä käytetään silloin, kun tutkimus liittyy ihmisryhmään, kuten tässä nuoriin, joiden koetaan tavalla tai toisella jäävän yhteiskunnan marginaaliin ja joiden toimintamahdollisuuksien parantamiseen tutkimus tähtää (Taavetti & Lehtonen 2018). Käytännössä osallistava tutkimus kattaa laajan kirjon tapauskohtaisesti toisistaan eroavia tutkimusasetelmia, joiden yhteydessä käytetyt menetelmät, tiedon tuottamisen osallisuuden aste sekä ymmärrys tiedosta ja tietämisestä vaihtelevat.

Tässä tutkimuksessa osallistaminen kytkeytyi opetusmenetelmien kehittämiseen, johon nuoret haluttiin kutsua mukaan asiantuntijoina kanssa-kehittäjiksi. Työpajatyöskentelyn konkreettisena lähtökohtana oli mukana oleville nuorille esitetty avoin kutsu ideoida yhdessä digitaalinen maantieteellinen oppimispeli, joka jollakin tuoreella ja nuoria itseään inspiroivalla tavalla johdattaisi pelaajansa (opiskelijan) ulos koululuokasta tutkimaan ja tarkastelemaan erilaisia arkisia (kaupunki)tiloja ”uusin silmin”. Yhteiskehittelyyn vaikutti tutkijan ääneen lausuma kysymys siitä, miten maantieteen opetus voisi paremmin tarjota nuorille mielekkäitä osallistumisen tapoja sekä mahdollistaisi kytkentöjen luomisen heidän arkisiin kokemusmaailmoihinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa. Tapaamiskerroilla tutkijan työskentelyä ohjasi pyrkimys esittää nuorille selkeä

ja inspiroiva mutta lopputuleman suhteen väljä toimintaehdotus sekä yritys tarttua mahdollisimman herkillä otteella tilanteista kumpuaviin nuorten ideoihin ja ehdotuksiin niiden yhteiskeshittelylle ja kanssa-ajattelulle tilaa luoden.

Pyrkimys luottamuksen rakentamiseen oli työpajatyöskentelyn lähtökohta. Luottamusta voidaan pitää osallistavan nuorisotutkimuksen perusarvona, joka rinnastuu pyrkimyksiin vahvistaa nuorten arjen toimijuutta, yhteiskunnallista osallisuutta ja heidän ”äänensä” kuulumista (Cahill 2007a; Pyyry 2012; Skelton 2008; 2010). Jos ja kun osallistavassa tutkimuksessa nuoret halutaan nähdä aktiivisina toimijoina, joiden kanssa tutkimusta todella tehdään yhdessä ja lähtökohdaksi asetuu pyrkimys yhdenvertaisuuteen tutkijan ja tutkittavien välillä sekä ymmärrys siitä, että tutkittavat ovat omien tilanteidensa ja maailmojensa parhaita asiantuntijoita, on luottamusta mahdollonta jättää ulos yhtälöstä. Vaikka luottamuksen voi nähdä kietoutuvan osaksi osallistavan nuorisotutkimuksen eettistä koodistoa ja arkisia tutkimuskäytäntöjä, ei luottamuksen käsite itsessään välttämättä nouse eksplisiittisesti metodologisen tai teoreettisen pohdinnan kohteeksi. Toisinaan luottamuksen arvo tulee metodologisessa kirjallisuudessa artikuloitua suoraan (esim. Kallio ym. 2015), mutta usein asia ilmaistaan vaihtoehtoisin tavoin, kuten esimerkiksi huomiona lämpimän ja nuoret tervetulleiksi toivottavan tunnelman tärkeydestä (Cahill 2007a).

Kuten aiemmin mainitsimme, etnografisesti orientoitunut nuorisotutkimus korostaa luottamuksen rakentumisen prosessin verkkaaisuutta. Ajallisuuden merkitystä voi tuskin yliarvioida osallistavan tutkimusotteen yhteydessä, mutta painotus saattaa kuitenkin jättää tilallisuuden pohdinnan vähäisemmäksi. Toki nuorisotutkimuksessa myös tilallisuutta on luottamuksen yhteydessä pohdittu, esimerkiksi kysymyksenä turvallisesta tai turvallisemmasta tilasta (Vaughan 2014), mutta usein tila ymmärretään pikemminkin (passiivisena ja staattisena) taustana ihmisten sosiaaliselle toiminnalle kuin (aktiivisena) toimintana tai yhteisenä liikkeenä (jossa ihminen ja hänen asuttamansa tila jakavat

kyseisen liikkeen). Kuten Trento ja kumppanit (2025) tuovat esiin, turvallisempien tilojen (ja ilmapiiirin) rakentamiseksi tarvitaan teoreettista ymmärrystä tilasta (*space*) sen aktiivisena tulemisena, eli tilasta verbinä (*spacing*). Tämä tilan tekemisen toiminta ei ole redusoitavissa yleisiksi ohjeiksi, koodistoiksi tai muiksi turvallisen tilan ”pysäytyskuviksi” vaan vaatii aina – ja ennen kaikkea – tilannekohtaista herkkyyttä (turvallista) tilaa rakentaville usein ristivetoisillekin voimille. Päästäksemme pohtimaan näiden affektiivisten voimien suhdetta osallistavaan tiedontuotantoon siirrymme seuraavaksi avaamaan tarkemmin tilallista näkökulmaa tietämiseen ottamalla analyysimenetelmäksi Pyyryn hengailutietämisen käsitteen.

Tilallinen näkökulma tietämiseen: hengailutietäminen kumpuaa kohtaamisista

Pyyryn kehittämän hengailutietämisen käsite perustuu NRT:n subjektikäsitukseen ja ammentaa hänen nuorten hengailua tilan tekemisen ja tietämisen näkökulmista käsitteellistäneestä tutkimuksestaan (2015; 2019; 2022). Hengailulla tarkoitetaan nuorten näennäisen hyödyttöntä ja tuhlailtavaa tapaa viettää aikaa yhdessä. Se mikä päällisin puolin, ja kenties erityisesti aikuisin silmin, saattaa näyttää ajanhukalta, paljastuukin lähemmässä tarkastelussa luovaksi ja nuorten maailmassa suuntimisen kannalta tärkeäksi, itsessään merkitykselliseksi toiminnaksi ja tilan tekemiseksi. Pyyry tuo esille nuorten tarpeen viettää aikaa vertaistensa kanssa, piilossa aikuisen valvonnalta sekä erilaisten arkea organisoivien aikataulutusten, ohjatun toiminnan ja näihin kietoutuvien vastuiden ristipaineesta. Hengaillessa yhdessä olemisen tarvetta määrittää halu kytkeytyä irti aikuisten maailmasta, halu ”vain olla”. Hengailu irrottaa nuoret arjen pakottavista kahleista ja vapauttaa tilaa kiireettömälle ja leikkisälle maailmasuhteelle, joka avaa tilaa ja uusia suuntia spontaaniin kokeiluun ja tilannelähtöisen improvisaatioon. Hengailu tekee tilaa ihmetylle, koska ihmistä ei ohjaa kiire seuraavaan asiaan tai paikkaan. Hengailun välineellisyttä

kyseenalaistava päämäärättömyys ja leikkisyys sekä näihin liittyvät yllättävät kohtaamiset tekevät mahdolliseksi kysymyksen olemisesta: maailman ja ihmisyyden ymmärtämisen jotenkin toisin. Tämä representaation ylittävä kysyminen on tietämisen kannalta oleellista. Valottamalla erilaisia toisinoleminen ja -tietämisen mahdollisuuksia hengailutietämisen käsite vastustaa näin myös kilpailuyhteiskunnan asettamia paineita ja ottaa tätä kautta kantaa kysymykseen nuorten hyvinvoinnista.

Artikkelimme argumentin kannalta oleellista on se, että hengailutietämisen käsite auttaa ymmärtämään tapaa, jolla tietäminen kumpuaa kohtaamisista. Maantieteessä *kohtaaminen* viittaa enemmän kuin vain kahden elementin, kehon tai kappaleen ”tapaamiseen”; se on vihjaus erosta ja murtumasta (Wilson 2016). Jotain yllättävää tapahtuu ja kohtaaminen saa aikaan *epäröintiä* itsestäänselvyyksien edessä (kts. Thrift ym. 2010): esiin nousee *ilmapiirin asettama kysymys* asioiden vallitsevasta tilasta (Pyyry 2022). Hengailun metaforan kautta tietämistä lähestytään tilan työstämisenä ja uusien ajattelun reittien avautumisena. Hengailutietäminen ei tuota (välineellistä) tietoa *jostakin* tietyistä – se on uusia ajattelun horisontteja avaavaa. Se on ennen kaikkea kohtaamisen tilallisista suhteista nousevaa, subjekti-objekti-jaon ylittävää kysymistä yhdessä maailman tapahtumallisuuden kanssa. Siksi se edellyttää herkkyyttä käsillä olevan äärellä, avautumista ja heittäytymistä jaettuun.

Hengailutietämisen käsite tuo esiin erityisesti sen, että tietämisen ei tarvitse olla rationaalista tai verbalisoitavissa ollakseen tärkeää. Esimerkiksi nuorten arjessa tapahtuu paljon voimakkaan affektiivisia asioita, joita on vaikea pukea sanoiksi, saati sitten viestittää akateemiselle tutkijalle. Hengailutietäminen on lähtökohteisesti representaatiota pakenevaa uusien reittien ja assosiaatioiden kehkeytymistä. Tutkijoina olemme kiinnostuneita siitä, miten voisimme paremmin päästä kosketuksiin ja ymmärtää tätä hankalaa tietoa.

Hengailutietämisen teoreettinen voima on sen kyvyssä käsitteellistää tietämisen affektiivisuutta ja siihen liittyvää tilanteisuutta; sitä, että

tietäminen tapahtuu aina jossakin ja nousee käsillä olevan kohtaamisen monisuuntaisista suhteista. Käsite kutsuu huomioimaan, etteivät tietämisen tilanteet koskaan ole vain kahden kauppa, vaan etenevät aina monen affektiivisen voiman tanssina – tai kompurointina. Osallistavaan tutkimukseen liittyvillä tietämisen kentillä hengailutietäminen kutsuu tutkijaa luottamaan itseensä ”tietävänä-tuntevana” (*thinking-feeling*; kts. Manning & Massumi 2014), maailmaan kytkettyneenä tutkimusinstrumenttina. Tämä tarkoittaa avautumista monesti taustakohinalta kuulostavalle maailman puheelle, toisin sanoen tutkimustilanteen ”lukemista” koko keholla. Tutkijan taituruudessa tulevat yhteen hänen lukeneisuutensa ja kokemuksensa, mutta ennen kaikkea hänen malttinsa ja kykynsä viipyillä kentän vihjeiden kanssa niiden monitulkintaista avoimuutta sietäen.

Jokainen, joka on käytännössä ja tosissaan tehnyt osallistavaa nuorisotutkimusta, tietää, että tilanteiden ennakoimattomuus ja yllättävyys takaavat, että halusi tutkija sitä tai ei, kyse on improvisaatiosta, jossa paraskin yritys on aina nimenomaan yritys. Oleellista on tilan tekeminen epäröinnille ja myös virheille. Tämä tarkoittaa käytännönläheistä ja vilpittöntä pyrkimystä olla läsnä nuorten kanssa tutkimustilanteissa sekä havainnoida niissä tapahtuvia monisuuntaisia liikkeitä. Tähän kuuluu lähtökohtainen pyrkimys pysyä avoimena affektiivisen ilmapiirin muutoksille, hengailta kohtaamisista kumpuavan kanssa, eli yritys kuunnella herkällä korvalla kentän monesti ristiriitaisiakin kuiskauksia: vastahankaisuuksia, uusia ehdotuksia ja kysymyksiä, vihjeitä vaihtoehtoisista suunnista. Tätä hengailua sävyttää vaatimus olla kiirehtimättä kohti ratkaisua, eli jarrutella ilmapiirin asettaman kysymyksen äärellä. Pyrkimyksenä on tehdä tilaa epäröinnille, harhapoluille ja myös ”epäonnistumisille” – toisin sanoen ihmettelylle ja uudelle tiedolle piiloutumatta ennalta määriteltyjen roolien tai toimintatapojen taakse (kts. McCormack 2008; St. Pierre 2021; Trento ym. 2025). Tutkijan taituruudella emme siis viittaa tutkijan kykyyn tulkita tapahtumia ”oikein”, vaan mahdollisuuksiin pysyä avoimena vallitsevan ilmapiirin viesteille sekä tapaan

kuulustella tutkimustapahtuman jälkeensä jättämiä jälkiä kriittisesti teorian valossa.

Luottamuksen affektiivinen ilmapiiri energisoi tutkimusta

”Tyhjästä on paha nyhjästä”, sanoo sananlasku ja tämä pätee myös osallistavan nuorisotutkimuksen tilanteisiin tiedontuottamisen tapahtumina. Kuten jälkihumanistinen maantiede huomauttaa, ei ajattelu nouse tyhjästä tai tapahdu maailmasta irrallaan ”pään sisäisyydessä”. Ajattelu tapahtuu affektiivisissa kohtaamisissa, joissa eteen tuleva sytyttää uusia reitityksiä jo-tiedettyyn. Ajattelu on (maailmaa) luovaa toimintaa, jota virittävät ja värittävät kaikenlaiset assosiaatiot, muistamiset ja mieleen tulemiset sekä tuntumiset. Ajattelu on myös intiimiä, sillä tilanteissa avautuva koskettaa ja liikuttaa meitä monin tavoin. Avatessaan uusia reittejä assosiaatioiden muodossa ajattelu aina myös paljastaa jotakin ja altistaa jollekin. Osallistavan tutkimuksen yhteydessä hengailutietämisen esittämä haaste onkin pohtia, miten ajattelulle voidaan niin kuvainnollisesti kuin konkreettisesti tehdä enemmän tilaa, jotta tietäminen uusien assosiaatioiden ja horisonttien avautumisena tulisi mahdollisemmaksi. Miten tehdä enemmän tilaa ihmettelylle ja epäroinnille? Miten sallia akateemisen tutkimuksen aikataulu- ja tulospainaisissa ajattelun harhapolut, jotka usein tarkoittavat umpikujia mutta myös kompurointia kohti uutta tietoa?

Muistaen luonnehdinnat luottamuksesta koetuna haavoittuvuutena palaamme seuraavaksi artikkelin alussa esiteltyyn tapahtumasarjaan ja pohdimme affektiivisen ilmapiirin käsitteen avulla luottamuksen rakentumiseen vaikuttavia moninaisia voimia sekä luottamuksen suhdetta tiedontuotantoon. Affektiivisen ilmapiirin kautta kohdistamme huomion siihen, ettei luottamuksen rakentumisen (tai rapautumisen) tilanteissa ole kyse yksittäisistä asioista ja teoista tai (vain) kahdenvälisistä vuorovaikutussuhteista. Kyse on monien voimien tilannekohtaisista yhteen-tulemisista ja (yhteis)vaikutuksista: ilmapiiristä, joka joko energisoi ajattelua tai torppaa sen kehkeytymisen. Aiemmin esittelemämme

tutkimustilanteen kohdalla kysymys kuuluu myös, olisiko tutkija voinut tehdä jotain toisin – ja näin tehdä paremmin tilaa osallisuudelle ja yhdessä ajattelulle, ja samalla kohtaamisesta kumpuavalle ”nuorten äänelle”?

Tutkimustilanteessa kehkeytyneen affektiivisen ilmapiirin sekä tutkijan toimintamahdollisuuksien ymmärtämiseksi täytyy huomioda, että tutkimus toteutettiin koulussa. Viipyilevä hengailu tuskin on asia, joka koulusta tulee ensimmäisenä mieleen – ainakaan, jos kysymys on nuorten ja koulussa työskentelevien aikuisten välisistä suhteista. Koulussa nuorten ja aikuisten välisiin suhteisiin vaikuttaa voimakenttä, jonka yhtenä lähteenä on laissa määritelty oppivelvollisuus, joka velvoittaa nuoret opiskelemaan aikuisten määräämillä tavoilla aikuisten määrittämiä asioita aikuisten määrittämissä aikatauluissa. Aikuiset myös seuraavat ja arvioivat jatkuvasti nuorten toimintaa ja onnistumista erilaisin välinein, kuten kokein, arvosanoin ja Wilma-merkinnöin eli koulun sähköiseen järjestelmään tehdyin huomaautuksin ja kirjauksin. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, etteivät koulu-paineita nuoriin kohdista ainoastaan yksittäiset aikuiset opettajat, vaan myös koulussa materia-lisoituva (kilpailu)yhiteiskunta arvoineen (Pyyry & Sirviö 2024), nuorten vanhemmat odotuksi-neen sekä maailman ristipaineissa muotoutuvat unelmat tulevaisuuden aikuisuudesta (kts. myös Ruutu & Jahnukainen 2024). Toisaalta koulun ilmapiiriä muovailee se, ettei koulu ole nuorille pelkkää opiskelua tai aikuisten ja nuorten välistä hierarkiaa, vaan myös toisten nuorten kanssa jaettua intensiivistä arkea iloineen, suruineen ja hankauksineen. Ilmapiiriä ei rakenna vain se, mikä tapahtuu koulun seinien sisäpuolella, vaan mitä moninaisimmat kouluarkeen soluttautu-vat, monin tavoin toisiinsa kytkeytyvät mutta yhteismitattomilta tuntuvat asiat, kuten kotiolot, yhteiskunnan arvot tai maailman tila sekä näi-den tuottama toivo tai toivottomuus sekä monet muut keskenään sotkeutuvat tekijät.

Kouluarki on monien ristiin vetävien voimien kautta potentiaalisesti äärettömän moniin suun-tiin laajentuva kenttä, joka ei asetu sellaisenaan sanoin ja kuvin tavoitettavaksi. Jaetun ilmapiirin

kautta kouluarki kuitenkin raamittaa sitä, minkälaisia ajattelun mahdollisuuksia kouluun paikan-
tuvissa osallistavan tutkimuksen tilanteissa voi
avautua. Osallistuvien nuorten vaihtelevat taustat
ja keskinäiset suhteet vaikuttavat tutkimuksen
kulkuun, mutta siihen vaikuttavat myös monet
muut asiat, kuten se, että kouluun tullessaan
myös tutkija tuntee kehossaan koulun ja yhteis-
kunnan järjestysvallan. Tilan tekemisen näkökul-
masta huomio kääntyy kohti tutkimusasetelmaa
eli sitä, mikä voisi auttaa tutkijaa laskeutumaan
ajattelun mahdollisuuksia kahlitsevasta auktori-
teettiasemasta käytännössä askelen lähemmäs
aitoa kanssatutkijuuutta.

Kun seuraavaksi kehitämme argumentti-
amme eteenpäin sanallistamalla tutkimustilan-
teen affektiivista ilmapiiriä rakentaneita voimia,
on tärkeää ymmärtää, ettei päämääränämme ole
tarjota (kokonais)kuvausta tai (ulossulkevaa) luo-
kittelua siitä, mitä (kaikkea ja tiettyä) juuri tässä
tilanteessa tapahtui. Pyrkimyksemme on raken-
taa tapahtumallisuuteen liittyvä teoreettinen
argumenttimme tavalla, joka avaa lukijalle mah-
dollisuuden kanssa-ajatteluun: miten erilaiset
osatekijät (taustatilanteet, ideologiat, esineet, jär-
jestykset, huomionkohdistukset, tulkinnat, mie-
leen tulemiset, tuntemukset, sattumat jne.) tut-
kimustilanteen *ekologiassa* vaikuttavat toisiinsa
ja tuottavat yhdessä sen affektiivista ilmapiiriä
(kts. Bennett 2010). Koska affektit ja tämänkal-
tainen tietäminen pakenevat representaatiota, tar-
vitsemme käsitelähtöistä analyysia. Tarjoamalla
lukijalle yhden, toivottavasti teoreettista mieli-
kuvitusta inspiroivan luennan tapahtumaan vai-
kuttaneista voimista, haluamme kutsua hänet
mukaan pohtimaan luottamuksen ilmapiirin ja
tiedontuotannon suhdetta.

Yhtenä tekijänä artikkelin alussa kuvaamas-
samme tilanteessa oli tutkijan esiymmärrys kou-
luista (nuorille) voimakkaan affektiivisina tiloina
sekä se, että kyseinen koulu ja luokkahuoneet
olivat hänelle entuudestaan tuttuja. Tähän kie-
toutuen huonekalujen järjestämistä ohjasi osal-
listavan nuorisotutkimuksen tavoite tasoittaa
valta-asetelmaa ja luoda rento, innostunut ja toi-
sia huomioiva ilmapiiri tuomalla osallistajat istu-
maan yhteisen pöydän ympärille, samalle tasolle,

lähelle ja kohti toisiaan. Myös sattuma vaikutti
tapahtumien kulkuun. Tapaamiskerta oli alun
perin sijoitettu toiseen luokkaan, mutta koska
tila oli yllättäen muussa käytössä, oli seurauksena
hetkessä improvisoitu siirtymä pienluokkaan.
Tilannekohtainen improvisaatio generoi omat
voimansa, avaten esimerkiksi luontevan tilaisuus-
den rentoon jutusteluun huonekalujen siirtämi-
sen yhteydessä. Samalla improvisaatio yhdessä
tuntemattomien taustatekijöiden kanssa – epäil-
lemättä kaverisuhteet olivat osa kuviota – johti
siihen, ettei huonekalujen järjestelystä seurannut
tutkijan ennalta ideoimaa ”pyöreän pöydän rita-
rit”-asetelmaa, vaan lopulta kolme nuorista istui
sohvalle ja neljäs säkkituoliin muista hieman eril-
leen ja alemmaksi.

Tämä monien tilannekohtaisten tekijöiden
tuloksena kehkeytnyt lähtöasetelma oli mukana
orkestroimassa tapahtumien myöhempää kulkua,
joka vuorostaan oli rakentamassa luottamuksen
ilmapiiriä tutkijan ja kolmen nuoren välille sekä
samalla tuottamassa neljättä nuorta ulossulkevaa
dynamiikkaa. Kun seuraavaksi tarkennamme eri-
tyishuomion joihinkin tiettyihin tilallisiin yksi-
tyiskohtiin, kuten esimerkiksi sohvan rooliin, ei
tarkoituksemme ole ylikorostaa juuri näiden vai-
kutusta, vaan tuoda esiin ja konkretisoida affek-
tiivisen ilmapiirin kehkeytymisen dynamiikan
moniulotteisuutta, jossa osatoimijoina eivät ole
vain sanat, eleet ja yksittäiset ihmiskehot, vaan
kaikenlainen paikan päällä materialisoituva
ja tapahtumassa voimautuva (kts. *thing power*,
Bennett 2010).

Sohvan mahdollistama fyysinen läheisyys
(kosketusetäisyys) tuotti tilanteessa vierekkäin
ja yhdessä olemista, joka tuntui innostavan
nuoria ideoimaan. Samalla läheisyys avasi nuo-
rille mahdollisuuksia ottaa ideointia enemmän
omakseen, eli osallistua. Tämä puolestaan tun-
tui energisoivan ideointia tuottaen sytykkeitä
kaikenlaisten mieleen juolahtaneiden assosi-
aatioiden ja omakohtaisten arjen sattumusten
jakamiselle. Ääneen sanottuina nämä avasivat
reitityksiä nuorten arkisen elämän maisemiin,
mikä taas tarjosi tutkijalle mahdollisuuden ja
täkyjä, joiden avulla avata keskustelua luonte-
vasti ja myös epäroiden uusiin suuntiin uusien

kysymysten muodossa. Tutkijan ja nuorten välille kehkeytyvän keskustelun edetessä kasvoi myös tutkijan rohkeus asettua enemmän *kohti* ja olla vahvemmin *mukana*. Tämä tarkoitti esimerkiksi uskallusta viljellä enemmän huumoria, tuoda vastavuoroisesti esiin omia arjen sattumuksiaan ja haastaa nuorten esiin tuomia näkökulmia vaihtoehtoisilla kannoilla.

Keskustelutilanteesta muotoutui itseään ruokkiva vastavuoroisen assosioinnin, kyselyn ja innostumisen kierre, joka ajan myötä syvenevänä ”leikkinä” oli mukana tasoittamassa tutkimustilanteen valtageometriaa. Samalla yhteinen ”leikki” synnytti luovia ideoita ja hengailu kehkeytyvän kanssa elävöitti uusia maailmoja toisille jaettavaksi ja yhdessä ihmeteltäväksi. Kehkeytynyt vastavuoroisuus sekä kaikki se, mikä ideoinnin raamissa tuli jaetuksi, rakensivat yhdessä luottamuksen ilmapiiriä, joka

kietoi osalliset elävöittävän vaikutuksensa alaisuuteen. Luokkahuone pienen kokonsa, sisustuksen kotoisuutensa sekä toisista luokkahuoneista ja koulutilanteista erillisyytensä kautta oli mukana vahvistamassa ilmapiirin intensiivisyyttä. Tutkija ja nuoret tulivat tilanteen myötä tutuiksi toisilleen. Tilanteen affektiivisesta voimasta kertoo se, että pelinkehityspajasta syksyllä alkanut yhteistyö kolmen nuoren kanssa jatkui koko seuraavan kevään toisen vapaaehtoisuuteen perustuvan opetuskokeilun parissa.

Osallistavan tiedon tuottamisen tilanteet ovat moniulotteisia ja toisinaan ristiriitaisia kehkeytymisen kenttiä. Siinä missä edellä luonnehdittu tapahtumien kulku rakensi luottamusta tutkijan ja kolmen nuoren välille, oli se siis samaan aikaan osa prosessia, joka tuntui työntävän neljättä nuorta ulos yhdessä olemisen ja ideoinnin piiristä. Osallistamisen hankaluus on kenties

Kuva 1. Luottamus syntyy jaetun energisoivan affektiivisen ilmapiirin pohjalta ja sen ruokkima osallisuuden tunne edesauttaa kiinnittymistä tutkimusprosessiin. Tunne kanssatutkijuudesta tekee tilaa yhteiselle pohdinnalle ja epäröinnille itsestään selvinä pidettyjen ”totuuksien” äärellä. Epäröinti mahdollistaa uusien kysymysten nousemisen ja avoimuuden vaihtoehtoisille tietämisen tavoille. Hengailutietämisen innostus tarttuu ja kumuloituu syklisesti.

parhaiten konkretisoitavissa hetkiin, joissa tutkija yritti houkutella neljättä nuorta mukaan keskusteluun osoittamalla hänelle suoria kysymyksiä. Tapahtuman tilallisen dynamiikan visaisuuden ymmärtämiseksi nostamme keskiöön tavan, jolla nuorelle osoitetut kysymykset kohdistivat huomion häneen sekä yhteyden, jota vasten kohdistuminen tapahtui.

Huomion kohdistuminen tarkoitti kohti kääntymistä, katsomista, hiljentymistä ja odottamista. Edeltävien tapahtumien kautta kehkeytyneessä asetelmassa hiljaisuus ei ollut ”neutraalia” hiljaisuutta, vaan selkeä katkos iloisen puheensorinaan sekä sen leimaamaan tunnelmaan. Huomion kohdistumisen intensiteettiä tuntui vahvistavan se, että kysymysten kohteena oleva nuori istui säkkituolissaan muita alempana. Tässä sommitelmassa mukaan kutsuviksi, huomioiviksi ja inspiroiviksi tarkoitettut kysymykset tuntuivatkin tuottavan eräänlaisen ”kaikki vastaan yksi” -asetelman, estradin ja yleisön, jossa sekä kysyminen että vastaaminen olivat omiaan terävöittämään nuoren erillisyyttä suhteessa toisiin. Sen sijaan, että nuori olisi kysymysten voimasta innostunut osallistumaan keskusteluun, tuntuivat kysymykset tilanteessa kääntyvän pikemminkin osatekijäksi, joka eristi häntä entisestään. Huomio tästä oli yllättävä ja jätti tutkijan tilanteessa neuvottomaksi tyrehdyttään myös uudet osallistamisyhteydet.

Osallistavan tutkimuksen yhteydessä edellä avattu tilanne piirtää esiin tärkeän huomion. Toisinaan tutkijan hyvää tarkoittavat yritykset osallistaa nuorta saattavat osana tutkimustilanteen tilallista ekologiaa muuttua tahattomasti osaksi ulossulkemisen dynamiikkaa. Myöhempi kohtaamistilanne koulun käytävällä oli tutkijan tilannekohtaisesti harkittu vastausyritys: yritys jutella tapahtuneesta nuoren kanssa kahden kesken, vailla ulkopuolista huomiota, jälkikäteen, jossakin toisaalla, empatiaa ja huolenpitoa osoittaen, mutta samalla välttämällä tekemästä asiasta ”suurta numeroa”. Se, mitä käytävällä tapahtui, on omiaan syventämään ymmärrystä tutkijan toimintamahdollisuuksien rajoista sekä siitä, kuinka haavoittuvasta ja visaisesta, mutta samalla tärkeästä prosessista luottamuksen

rakentumisessa on kyse. Toistamme otteen kenttäpäiväkirjasta:

Tuntui vaikealta jutella. Tuntui kuin olisin syyttänyt häntä jostakin. Tunsin olevani isompi ja ikään kuin vaatimassa selitystä. Tuntui, etten löydä pois tästä asetelmasta. En voi olla ilman roolia, joka minulle tulee. Katsoin häntä korkeammalta, ikään kuin katseeni kahlehtisi hänet.

Tutkijan päiväkirjamerkintä kertoo kohtaamistilanteesta, joka tutkijan parhaista ja ennalta punnituista aikeista huolimatta ei ole hänen hallittavissaan. Tilanteessa jopa tutkijan oma kokemus sosiaalisesta taitavuudestaan ja harkitut sanat tuntuvat asettuvan hänen pyrkimyksiään vastaan. Tarkoitettun empaattisuuden sijaan hän kokee sanansa syyttäväksi, asentonsa ymmärtävän sijaan autoritaariseksi ja katseensa lempeän sijaan vastausta vaativaksi. Mielenkiintoista on, ettei tutkija tunne saavansa tilanteessa ravistettua pois tekojaan kahlitsevaa roolia siitä huolimatta, että hän roolista tietoisena yrittää parhaan taitonsa mukaan juuri näin tehdä. Päiväkirjan sanat kertovat tilanteesta, jossa vallitsevan ilmapiirin voiman voi tuntea *tapahtuman toimijuutena* (kts. Manning & Massumi 2014) – koulun ilmapiiri tuntuu ikään kuin ”kaappaavan” tutkijan toimintamahdollisuudet tuomiten hänet vastoin tahtoaan toisintamaan koulun ja yhteiskunnan valtasuhteiden mukaisia aikuisen auktoriteetin ja kasvatettavan nuoren positioita näiden purkamisen sijaan.

Lopuksi: luottamus tekee tilaa yhdessä tietämiselle

Artikkelimme tavoitteena on ollut tuoda esiin luottamuksen valtavaa merkitystä osallistavassa nuorisotutkimuksessa ja osoittaa tutkimustilanteen affektiivisen ilmapiirin voima tiedontuotannon siivittäjänä. Tutkimustilanteissa rakentuva luottamuksen affektiivinen ilmapiiri pakenee ”sormella osoittamista” mutta edesauttaa nuorten osallisuutta ja tekee tilaa uusille assosiaatioille – leikin, yhdessä epäroinnin ja tutkimusaiheen äärellä hengailun kautta. Maailman

tapahtumallisuuteen huomionsa kohdistava teorialähtöinen tutkimuksemme vahvistaa tutkimuskirjallisuuden laajalti esiin nostamat huomiot siitä, että luottamuksen rakentuminen tutkijan ja osallistujien välille on osallistavan nuorisotutkimuksen onnistumisen edellytys. Luottamus kuitenkin vaatii pidättäytymistä välineellisestä suhteesta osallistujiin: sitä ei voi kuitata rastilla ruutuun, vaan se on jatkuvaa neuvottelua tutkimustilanteissa. Luottamus on avautumista kohtaamisiin, joita värittää alttius toisten vaikuttavuudelle ja jaetun ilmapiiirin intensiivisyydelle. Osallisuus rakentuu luottamuksen pohjalta, mutta kyse on hankalan moniulotteisesta ja monisuuntaisesti kehkeytyvästä tilallisesta prosessista, jota ei voida koskaan kattavasti kuvata.

Päämääränämme tässä yhden tutkimustilanteen tarkastelussa ei ole ollut yksiselitteisen tai systemaattisen kuvauksen tuottaminen siitä, mitä (kaikkea) juuri tuossa tilanteessa tapahtui tai miten jokin (tietty) asia tarkalleen ottaen vaikutti. Tällainen kuvaus on mahdoton, koska tilanteet ovat eläviä kenttiä. Emme koskaan voi tietää, mitä kaikkea tutkimustilanteissa on läsnä ja vaikuttaa: tulehtuneita kaverisuhteita, hyvin tai huonosti nukuttuja öitä, stressiä tulevista matikankokeista, perhehuolia, aamulla otettuja tai unohdettuja lääkkeitä, intoa tai jännitystä uudesta ihastuksesta, häpeää rikkinaisista kengistä, muistumia eilisestä tai jotakin muuta. Kuten jälkihumanistinen maantieteellinen näkökulma tähdentää, ei tapahtunutta voi koskaan sellaisenaan myöskään toistaa, ja näin tapahtumallisuus rajaa myös tulkinnan mahdollisuuksia. Kartta ei ole sen kuvaama maasto (kts. Kitchin & Dodge 2007). Menneet tutkimustapahtumat avautuvat muistettaviksi esimerkiksi päiväkirjamerkintöjen kautta, mutta nämä ovat aina luonteeltaan fragmentaarisia ja muistelu itsessään on nykyisyydessä tapahtuvaa uutta luovaa toimintaa, jossa asioita yhdistellään, rajataan ja unohdetaan. Mennyt ja sen tämänhetkinen kuvaus ovat kuin performatiivinen tanssi, jossa taakse katsominen tuottaa uusia etenemisen mahdollisuuksia – ja rajaa niitä pois. Vain murto-osa kaikesta tapahtuvasta ja toimintaamme vaikuttavasta tulee ikinä tietoisien reflektion piiriin ja sekin jälkikäteen

uutena kuvauksena, *re-presentaationa* (kts. Doel 2010; Thrift 2000; 2008). Tämä *reflektio* on aina jollain tavalla tapahtunutta ja koettua etäännyttävää toimintaa.

Hengailutietämisen käsitteen avulla hankala kysymys siitä, mitä tutkimustilanteessa tapahtui, asettuu toisin. Miten tuoda jo tapahtunut uudeleen pohdittavaksi tavalla, joka syventää ymmärrystä luottamuksen affektiivisen ilmapiiirin rakentumiseen vaikuttaneista voimista? Kysymys on tärkeä, koska ymmärrys affektiivisista voimista on edellytys sille, että voimme harjaantua ja herkistyä ”lukemaan” tutkimustilanteita paremmin. Miten harjoittaa ”tietävää-tuntevaa” kehoaan tutkimusinstrumenttina ja tulla taitavammasi tilanteiden tapahtumallisuuden hahmottamisessa? Miten suunnitella parempia tutkimusasetelmia, jotka edistävät luottamuksen ilmapiiirin kehkeytymistä? Artikkelimme lopuksi haluamme nostaa esiin neljä jälkihumanistisesta empiriasta kumpuavaa huomiota, jotka koemme hyödyllisiksi osallistavassa nuorisotutkimuksessa.

1. Konkreettiset tilajärjestelyt vaikuttavat siihen, miten affektiivinen ilmapiiiri tutkimustilanteissa kehkeytyy. Vaikka kuvatus tutkimustilanteen yhteydessä onkin mahdotonta osoittaa, miten pienluokkahuone ja siellä olleet huonekalut tarkalleen ottaen ottivat osaa tapahtumien kulkuun, olivat sohva, pöytä, tuolit ja säkkituoli mukana järjestämässä tilaa ja tilaisuuksia lähellä-, vieressä-, kohti-, erillään- ja kanssa-olemiselle. Samalla ne myös muokkasivat affektiivista ilmapiiiriä esteetikallaan tuottaen esimerkiksi kotoisuuden ja rentouden tuntua. Monet teoreetikot, kuten Jane Bennett (2010), ovat tuoneet esille tapoja, joilla erilaiset elottomat asiat ja esineet voivat voimautua tai saada jonkinlaista toimijuutta (*thing power*) osana tapahtumisen ekologiaa. Tilanne luokkahuoneessa on muistutus siitä, että sanojen lisäksi kaikenlaisilla paikalla olevilla fyysisillä elementeillä, kuten esineillä ja arkkitehtuurilla, voi olla paljonkin toimijuutta sen suhteen, min-käläisiin suuntiin osallistavat tutkimustilanteet kehkeytyvät. Toisinaan jokin mitättömältä tuntuva sivuseikka saattaa nousta keskeiseen rooliin ja sysätä tapahtumien kulun uusiin suuntiin. Onkin

mielekäästä pohtia niin etu- kuin jälkikäteen sekä tutkimustilanteiden aikana, miten fyysiset elementit järjestävät tilaa ja ohjaavat asioiden tapahtumista. On kuitenkin syytä muistaa, että varsinkin koulukontekstissa nämä elementit kantavat mukanaan monia näkymättömiä kytköksiä instituution historiaan ja valtasuhteisiin. Voimien kenttä tuntuu eri tavoin eri kehoissa: se mikä yhdelle on voimauttavaa, voi toiselle olla muistutus esimerkiksi koulukiusaamisesta ja ulossulkemisesta. Tilanteiden elävyys tarkoittaa aina ennakoimattomuutta.

2. Tutkija ymmärryksineen ja pyrkimyksineen on aina osa tutkimuksen ekologiaa, hänen mahdollisuutensa nousevat tutkimustilanteessa vaikuttavista, usein moniin suuntiin vetävistä voimista. Olemme kehoina, sanoina, eleinä ja tekoina tutkimustilanteita ohjaava veturi, mutta tämä ei tarkoita, että voisimme olla tietoisia (kaikista) tavoista, joilla vaikutamme. Emme myöskään pysty täysin hallitsemaan vaikutustamme osana tutkimuksen tilallista liikettä. Kehoina olemme monin tavoin neurokirjavia (Kenna 2023), pystyviä ja ei-pystyviä (Johnstone 2002) ja harjoituksen myötä taitavaksi tulevia (Klemola 2004), mutta ennen kaikkea eläviä ja affektiivisesta ilmapiiristä toimijuuttamme ammentavia. Kuvattu tutkimustilanne on muistutus siitä, että tapahtuman toimijuus, eli monien osatekijöiden yhteisvaikutuksessa kehkeytyvä affektiivinen ilmapiiri ylittää tutkijan intentionaalisen (ihmis)toimijuuden rajat (kts. Manning & Massumi 2014). Koulun käytävälle paikantunut tilanne oivalluttaa, että toisinaan jopa luottamuksen lisäämiseen tähtäävät harkitut sanat ja tutkijan omakseen kokema keho saattavat reaktiivisesti harhautua toimimaan hallitsemattomalla tavalla suunniteltua päämäärää vastaan. Tutkimustilanteissa onkin tärkeää kohdistaa huomiota siihen, miten kohtaamiset kehollistuvat, ja viipyä kohtaamisissa väreilevien affektiivisten intensiteettien kanssa niitä kuulostellen. Erityisesti viipyminen kaikenlaisen ”epäonnistumiseksi” koetun kanssa on tärkeää, koska se avaa mahdollisuuksia kokeilla seuraavaksi jotakin muuta sen sijaan, että päätyisi varioimaan sitä, mikä jo epäonnistui. Näin

on mahdollista liikkua sopeutumisesta ja reaktiivisuudesta kohti aktiivisuutta ja uuden luomista (kts. Deleuze 2006/1962).

3. ”Nuorten ääni” kumpuaa kohtaamista rakentavista suhteista, niin ikään osana tutkimuksen ekologiaa (kts. Jackson 2003). Nuorten ajattelun ja toiminnan mahdollisuudet rakentuvat osana tapahtumisen elävää kenttää, affektiivisen ilmapiirin tuotoksina. Tapahtuman toimijuutta korostava tilallinen näkökulma tietämiseen haastaa pohtimaan uudelleen nuorisotutkimuksen kentillä laajasti viljeltyä tapaa käsitellä nuorten osallisuuteen ja toimijuuteen liittyviä kysymyksiä ”äänen” metaforan kautta paljastamalla sen tavoittamiseen ja erityisesti ”äänen antamiseen” kietoutuvan perustavan hankaluuden (kts. Jackson & Mazzei 2008). Tilallisesta näkökulmasta kysymystä lähestyttäessä on selvää, etteivät nuorten äänet ole erotettavissa muista maailmaa rakentavista äänistä ja ettei maailmassa toisten kanssa olemisen ylitsevyöryvä tapahtumallisuus tai tämän pyörteissä kehkeytyvien kokemusten rikkaus ole kahlittavissa sanotuiksi tai muiksi pysäytyskuviksi – edes silloin, kun ne ovat nuorten itsensä esittämiä. Näin kysymys ”äänen antamisesta” muuttuu eettis-poliittiseksi haasteeksi tehdä tilaa olemisen asentojen moninaisuudelle, eli lisätä nuorten toiminnan ja kokeilun mahdollisuuksia käytännössä.

4. Luottamuksen syntymiseen ei ole oikotietä. Luottamus ei rakennu itsestään tai esimerkiksi tapahtumista irrallisten julistusten tai ohjeistusten tuotteena, vaan vaatii syntyäkseen paitsi tilaa myös aikaa. Sanat ovat tekoja, mutta luottamusta ne rakentavat vain, jos ne saavat aikaan mielekäästä yhteistä toimintaa. Luottamuksesta kertovat representaatiot voivat myös jäädä tyhjiksi ja lopulta jopa toimia tarkoitustaan vastaan. Yhdessä tekeminen rakentaa jaettua ilmapiiriä, joka kietoo osalliset vaikutuspiiriinsä ja synnyttää kokemuksia yhteisestä suunnasta. Mahdollisuus viipyä kiireettömästi tekemisen äärellä ja tila ajatella eli hengaila yhdessä ”tyhmiäkin” kyselen ovatkin sekä luottamuksen edellytyksiä että tuloksia. Kiirehtiminen kohti ratkaisua ja ennalta

määriteltyä tai toivottua lopputulosta on omiaan sulkemaan luovan yhdessä olemisen mahdollisuuksia. Luottamuksen ja osallistavan tiedontuotannon paritanssi on epälineaarinen, mutta spiraalimaisesti syvenevä verkkainen prosessi. Tila ja aika pohtia asioita yhdessä rakentaa luottamuksen ilmapiiriä, joka synnyttää vähitellen varmuuden siitä, että ajattelulle todella on tilaa. Yksi keskeinen kysymys kuuluukin, onko tehostamis- ja tuottavuuspaineiden kiristämässä akateemisissa maailmassa (ylipäättään) mahdollista tehdä yrityksistä ja erehdyksistä hengittävää kunianhimoista osallistavaa nuorisotutkimusta, joka vastustaa aikamme representaatioimperatiivia. Kysymyksemme pitää sisällään kaipauksen seläistä akateemista maailmaa kohtaan, jossa käytetyt käsitteet, tässä tapauksessa hengailutietäminen ja luottamus, ovat avautumista maailman tapahtumallisuudelle, eivät maailman moninaisuuden kaappaavia, kuolettavia pelkistyksiä. ■

KIRJALLISUUS

- Aiava, Raine & Pyyry, Noora (2024) "Finland Extended: Encounters with Top Gun Films and the Emerging Post-Social Landscapes of Youth". Teoksessa Stuart C. Aitken & Jacob Rowlett (toim.) *The Film Landscapes of Global Youth: Imagining Young Lives*. Routledge, New York.
- Alotaibi, Turki, Alkhalifah, Khalid, Alhumaidan, Norah, Almutiri, Wijdan, Alsaleh, Saad, AlRashdan, Faisal, AlRashdan, Hadeel, Sabi, Ahmed, Almawash, Abdullah, Alfaifi, Mayyasah & Mourgi, Majed (2023) "The Benefits of Friendships in Academic Settings: A Systematic Review and Meta-Analysis". *Cureus* 15:12, e50946. <https://doi.org/10.7759/cureus.50946>
- Anderson, Ben (2009) "Affective Atmospheres". *Emotion, Space and Society* 2:2, 77–81.
- Anderson, Ben (2014) *Encountering Affect: Capacities, Apparatuses, Conditions*. Ashgate.
- Anderson, Ben (2019) "Cultural Geography II: The Force of Representations". *Progress in Human Geography* 43:6, 1120–1132.
- Anderson, Ben & Harrison, Paul (2010) *Taking Place: Non-Representational Theories and Geography*. Ashgate, Farnham.
- Anderson, Ben & Wylie, John (2009) "On Geography and Materiality". *Environment and Planning A* 41:2, 318–335.
- Armstrong, Oma (2010) "Between Trust and Domination: Social Contracts Between Humans and Animals". *World Archaeology* 42:2, 175–187.
- Askins, Kye (2018) "Feminist Geographies and Participatory Action Research: Co-Producing Narratives with People and Place". *Gender, Place & Culture* 25:9, 1277–1294.
- Baier, Annette (1986) "Trust and Antitrust". *Ethics* 96:2, 231–260.
- Basch, Cheryl (2012) "Student-Teacher Trust Relationships and Student Performance". Education Doctoral, Paper 118.
- Bennett, Jane (2010) *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Duke University Press, London.
- Blackman, Shane J. (2007) "'Hidden Ethnography': Crossing Emotional Borders in Qualitative Accounts of Young People's Lives". *Sociology* 41:4, 699–716.
- Brehm, John & Savel, Meg (2019) "What Do Survey Measures of Trust Actually Measure". Teoksessa Masamichi Sasaki (toim.) *Trust in Contemporary Society*. Brill, Leiden, 233–260.
- Bryk, Anthony & Schneider, Barbara (2002) *Trust in Schools: A Core Resource for Improvement*. Russell Sage Foundation, New York.
- Butt, Sijil, Shahbaz, Jamil, Farhat & Khalid, Ruhi (2019) "Cyberbullying, Self-Esteem and Interpersonal Trust in Young Adults". *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology* 17:1, 38–46.
- Cahill, Caitlin (2007a) "Doing Research with Young People: Participatory Research and the Rituals of Collective Work". *Children's Geographies* 5:3, 297–312.
- Cahill, Caitlin (2007b) "The Personal Is Political: Developing New Subjectivities Through Participatory Action Research". *Gender, Place & Culture* 14:3, 267–292.
- Cadwell, Stephen (2018) "Falling Together: An Examination of Trust-Building in Youth and Social Circus Training". *Theatre, Dance and Performance Training* 9:1, 19–35.
- Deleuze, Gilles (2006/1962) *Nietzsche and Philosophy*. Engl. Hugh Tomlinson. Esipuhe, Michael Hardt. Columbia University Press.
- Dewsbury, J.-D. (2015) "Non-Representational Landscapes and the Performative Affective Forces of Habit: From 'Live' to 'Blank'". *Cultural Geographies* 22:1, 29–47.
- Doel, Marcus (2010) "Representation and Difference". Teoksessa Ben Anderson & Paul Harrison (toim.) *Taking Place: Non-Representational Theories and Geography*. Routledge, London, 117–130.
- D'Urso, Giulio, Petrucci, Irene & Pace, Ugo (2018) "The Interplay Between Trust Among Peers and

- Interpersonal Characteristics in Homophobic Bullying Among Italian Adolescents". *Sexuality & Culture* 22:4, 1310–1320.
- Gregory, Anne & Ripski, Michael (2008) "Adolescent Trust in Teachers: Implications for Behaviour in the High School Classroom". *School Psychology Review* 37:3, 337–353.
- Griffith, Aisha, Larson, Reed & Johnson, Haley (2018) "How Trust Grows: Teenagers' Accounts of Forming Trust in Youth Program Staff". *Qualitative Psychology* 5:3, 340–357.
- Honkasalo, Veronika (2018) "Etnografinen ote". Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Vastapaino, 183–195.
- Horton, John & Kraftl, Peter (2006) "What Else? Some More Ways of Thinking and Doing 'Children's Geographies'". *Children's Geographies* 4:1, 69–95.
- Jackson, Alecia Y. & Mazzei, Lisa A., toim. (2008) *Voice in Qualitative Inquiry: Challenging Conventional, Interpretive, and Critical Conceptions in Qualitative Research*. Routledge, London.
- Jackson, Alicia Youngblood (2003) "Rhizovocality". *International Journal of Qualitative Studies in Education* 16:5, 693–710.
- Johnstone, David (2002) *An Introduction to Disability Studies*. 2nd edition. Routledge, London.
- Jones, Karen (2012) "The Politics of Intellectual Self-Trust". *Social Epistemology* 26:2, 237–251.
- Kallio, Kirsi-Paoliina, Korkiamäki, Riikka & Häkli, Jouni (2015) "Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen". Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi-Paoliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 9–35.
- Kaukko, Mervi, Kiilakoski, Tomi (2018) "Tutkimus on toimintaa". Teoksessa Tomi Kiilakoski & Tomi; Päivi Honkatukia (Toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Vastapaino, Tampere, 243–260.
- Kaukko, Mervi, Korkiamäki, Riikka & Kuusisto, Anna-Kaisa (2019) "Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen: tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa". Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, 86–102.
- Kenna, Theresa (2023) "Neurodiversity in the City: Exploring the Complex Geographies of Belonging and Exclusion in Urban Space". *Geographical Journal* 189:2, 370–382.
- Kitchin, Rob & Dodge, Martin (2007) "Rethinking Maps". *Progress in Human Geography* 31:3, 331–344.
- Klem, Adena & Connell, James (2004) "Relationships Matter: Linking Teacher Support to Student Engagement and Achievement". *Journal of School Health* 74, 262–273.
- Klemola, Timo (2004) *Taidon filosofia – filosofin taito*. Tampere University Press, Tampere.
- Kulmala, Meri, Spišák, Sanna & Venäläinen, Satu (2023) *Kansatutkimus: Ihanteet ja käytännöt*. Tampere University Press, Tampere.
- Luhmann, Niklas (1979) *Trust and Power: Two Works by Niklas Luhmann*. John Wiley & Sons, Chichester.
- Manning, Erin & Massumi, Brian (2014) *Thought in the Act: Passages in the Ecology of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Massumi, Brian (2015) *Politics of Affect*. Polity Press, Cambridge.
- McCraw, Benjamin (2015) "The Nature of Epistemic Trust". *Social Epistemology* 29:4, 413–430.
- McCormack, Derek (2008) "Geographies for Moving Bodies: Thinking, Dancing, Spaces". *Geography Compass* 2:6, 1822–1836.
- Misztal, Barbara (1996) *Trust in Modern Societies: The Search for the Bases of Social Order*. Polity Press, Cambridge.
- Mulari, Heta & Hartman, Maaria (2024) "Mitenkähän tää nyt selitetään? Apua! Menetelmällisiä mahdollisuuksia kehollisen tiedon ja flowtaiteen ymmärtämiseen". *Nuorisotutkimus* 42:2, 35–50.
- Niedlich, Sebastian, Kallfaß, Annika, Pohle, Silvana & Bormann, Inka (2021) "A Comprehensive View of Trust in Education: Conclusions From a Systematic Literature Review". *Review of Education* 9:1, 124–158.
- Pink, Sarah (2012) *Situating Everyday Life: Practices and Places*. Sage, London.
- Pyyry, Noora (2012) "Nuorten osallisuus tutkimuksessa – menetelmällisiä kysymyksiä ja vastauserityksiä". *Nuorisotutkimus* 30:1, 35–53.
- Pyyry, Noora (2015) *Hanging out with young people, urban spaces and ideas: Openings to dwelling, participation and thinking*. University of Helsinki, Department of Teacher Education, Research Report 374, <http://urn.fi/URN:ISBN:78-951-51-1126-5>.
- Pyyry, Noora (2019) "Akateeminen hengailu – Lumoutumisen tiloja ja radikaalin ajattelun mahdollisuuksia". *Terra* 131:4, 223–233.
- Pyyry, Noora (2022) "Hanging-Out-Knowing – The Potential of Dwelling With Our Affective Landscapes of Research-Creation". *Reconceptualizing Educational Research Methodology* 13:3, 65–80.
- Pyyry, Noora & Sirviö, Heikki (2024) "Landscape of Competition – Education, Economisation and Young People's Wellbeing". *Environment and Planning A: Economy and Space* 56:2, 491–507.

- Rotenberg, Ken (2019) *The Psychology of Interpersonal Trust: Theory and Research*. Routledge, London.
- Rotter, Julian (1971) "Generalized Expectancies for Interpersonal Trust". *American Psychologist* 26:5, 443–452.
- Russell, Shannon, Wentzel, Kathryn & Donlan, Alice (2016) "Teachers' Beliefs About the Development of Teacher–Adolescent Trust". *Learning Environments Research* 19, 241–266.
- Ruutu, Piia & Jahnukainen, Markku (2024) "Koulussa koetut paineet ja koulunkäynnin keskeytyminen – nuorten monien maailmojen näkökulma". *Nuorisotutkimus* 42:1, 5–22.
- Sheets-Johnstone, Maxine (2016) "Strangers, Trust, and Religion: On the Vulnerability of Being Alive". *Human Studies* 39, 167–187.
- Simpson, Paul (2021) *Non-Representational Theory*. Routledge, London.
- Skelton, Tracey (2008) "Research with Children and Young People: Exploring the Tensions Between Ethics, Competence and Participation". *Children's Geographies* 6:1, 21–36.
- Skelton, Tracey (2010) "Taking Young People as Political Actors Seriously: Opening the Borders of Political Geography". *Area* 42:2, 145–151.
- Skelton, Tracey (2024) "Musings and Reflections: Children, Young People, Film". Teoksessa Stuart C. Aitken & Julia Rowlett (toim.) *The Film Landscapes of Global Youth: Imagining Young Lives*. Routledge, New York.
- St. Pierre, Elizabeth (2021) "Why Post Qualitative Inquiry?" *Qualitative Inquiry* 27:2, 163–166.
- Suhonen, Eira (2023) "K-O-toiminnan osallisuus pitkittyneiden kiusaamistilanteiden ratkaisemisessa". *Nuorisotutkimus* 41:1, 50–68.
- Sung, Yongjun & Kim, Jooyoung (2010) "Effects of Brand Personality on Brand Trust and Brand Affect". *Psychology & Marketing* 27, 639–661.
- Taavetti, Riikka & Lehtonen, Jukka (2018) "Metodologisia ja eettisiä kysymyksiä sateenkaarinuorten etnografisessa ja osallistavassa tutkimuksessa". Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Vastapaino, Tampere, 274–292.
- Thrift, Nigel (2000) "Afterwords". *Environment and Planning D: Society and Space* 18, 213–255.
- Thrift, Nigel (2004) "Intensities of Feeling: Towards a Spatial Politics of Affect". *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 86 B:1, 57–78.
- Thrift, Nigel (2008) *Non-Representational Theory – Space, Politics, Affect*. Routledge, London.
- Thrift, Nigel, Harrison, Paul & Anderson, Ben (2010) "The 27th Letter': An Interview With Nigel Thrift". Teoksessa Ben Anderson & Paul Harrison (toim.) *Taking-Place: Non-Representational Theories and Geography*. Ashgate, Farnham, 183–198.
- Tickle, Sarah (2017) "Ethnographic Research with Young People: Methods and Rapport". *Qualitative Research Journal* 17:2, 66–76.
- Trento, Fran, Pyyry, Noora, Aiava, Raine & Jäntti, Lauri (2025) "Creating Safer Spaces in Higher Education: Failure and Discomfort in Spacing for Difference". *Emotion, Space and Society* 55, 101095. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2025.101095>
- Valenti, Michael, Celedonia, Karen, Wall-Parker, April & Strickler, Amy (2020) "Trust Is Essential: Identifying Trust Building Techniques from Youth Providers Across the Service Array". *Children and Youth Services Review* 117, 105295.
- Vaughan, Cathy (2014) "Participatory Research with Youth: Idealising Safe Social Spaces or Building Transformative Links in Difficult Environments?" *Journal of Health Psychology* 19:1, 184–192.
- Wilson, Helen (2016) "On Geography and Encounter: Bodies, Borders, and Difference". *Progress in Human Geography* 41:4, 451–471.
- Ying, Liuhua, Ma, Fengling, Huang, Huahua, Guo, Xiaolin, Chen, Chuansheng & Xu, Fen (2015) "Parental Monitoring, Parent-Adolescent Communication, and Adolescents' Trust in Their Parents in China". *PLOS ONE* 10:8, 1–9.

Kun ei voi hengittää

Ilmapiiri näkökulmana nuorten ja muun luonnon välisiin suhteisiin ympäristökriisissä

RIIKKA HOHTI, HENRIKA YLIRISKU, VERNERI VALASMO,
VARPU MEHTO & RACHEL SINQUEFIELD-KANGAS

ABSTRAKTI Tutkimme artikkelissa nuoruutta ympäristökriisien ilmapiirissä keskittyen erityisesti muutoksessa olevaan ihmisen ja muun luonnon suhteeseen. Ilmapiiri on meille sekä tutkimuskohde että affektiivisen ja ontologisen virittymisen metodi. Esittelemme tutkimusta, jota olemme tehneet luonnontieteellisessä museossa yhdessä nuorten kanssa. Erittelemme ihmisen ja muunlajisten välisiä rajanvetoja, elämän, kuoleman ja eloisuuden teemoja sekä nuorten tulevaisuuden näköaloja lajikadon hiljentämässä maailmassa. Ilmapiirin etnografia ja taideperustainen työskentely nostavat esiin aistivan ja tietävän ihmistä laajemman maailman sekä suhteissa kehkeytyvän subjektin. Ilmapiirin käsite tuottaa monitahoista tietoa tämän hetken nuoruudesta toisaalta paikantamalla, toisaalta laajentamalla tarkastelua ja vastustamalla yksinkertaista kausaalisuutta ja aikatilakäsityksiä. Ilmapiirien kautta voi lähestyä sekä nuoria että monilajista maailmaa kunnioittaen ambivalensseja ja ei-tietämistä ja avaten tilaa ihmisyyden uudelleen määrittelyn kriittiselle liikkeelle.

ASIASANAT *ilmapiiri, ympäristökriisi, nuoret, museo, monilajisuus*

Yhtäaikaist ja toisiinsa limittyvät ympäristökriisit kuten ilmastonmuutos, sään ääri-ilmiöt ja luontokato muovaavat käsityksiä ihmisyydestä ja ihmisen asemasta muun luonnon osana. Ne muuttavat lapsuutta ja nuoruutta siinä missä aikuisuuttakin (esim. Kraftl ym. 2020). Vaikka muutokset koskevat kaikkia, saattavat ne tuntua nuorten elämässä erityisin tavoin. Erityisyys kumpuaa nuorten yhteiskunnallisesta asemasta sekä niistä odotuksista, toiveista ja mielikuvis- ta, joita nuoruuteen yhteiskunnassa liitetään.

Ympäristökriisejä on viime aikoina usein käsitteellistetty niin kutsutun antroposeenin ajan kehityksessä. Antroposeeni, ”ihmisen aika”, kertoo ihmisen toiminnan ja planeettamme kietoutuneisuudesta (Crutzen & Stoermer 2000; Hohti ym. 2022a). Maanviljelyksen, teollistumisen ja ydinkokeiden kaltaiset prosessit ovat aiheuttaneet näkyviä muutoksia maankuoreen, ilmakehään ja lajikirjoon. Antroposeenin jäljet näkyvät myös ihmisruumiissa, joihin siirtyy veden ja ilman myötä mikromuovia ja muita teollisesti

valmistettuja materiaaleja pieninä hiukkasi-
na. Planeetan ja ruumiin yhteys on läpäisevä ja
monisuuntainen, toisin kuin länsimaisissa ajatte-
lutavoissa perinteisesti ihmisestä ja luonnosta on
ajateltu.

Tässä artikkelissa tutkimme sitä, miten ympä-
ristökriisien aika muovaa nuoruutta. Erityisesti
pohdimme, miten nuorten muuttuvaa suhdetta
luontoon ja muunlajisiin eläimiin voisi ymmär-
tää laadullisesti tässä ”normalisoituneen epäva-
kauden” ajassa (Massumi 2009). Olemme ryhmä
monitieteistä kasvatustiedettä tekeviä tutkijoita,
joiden tutkimusalueet sivuavat kestävyystieteitä,
lapsuuden- ja nuorisotutkimusta, monilajista
tutkimusta, taidekasvatusta, käsityötieteitä sekä
teknologiantutkimusta. Lähtökohtamme on aja-
tus siitä, että yllä kuvattu ihmisen ja planeetan
ontologinen kietoutuneisuus on luonteeltaan
myös affektiivista: ympäristökriisi on yhtä lailla
tunteiden kriisi kuin ekologinen, sosiaalinen tai
poliittinen hätätila (Bryan & Mochizuki 2024).

Ekologisen kriisin psykologisia ja mentaalisia
ulottuvuuksia kuten ympäristöahdistusta ja sen
käsittelyn keinoja on avattu paljon myös nuori-
sotutkimuksessa (esim. Karsgaard & Davidson
2021; Hickman ym. 2021). Suomessa on vuosittai-
sissa nuorisobarometreissa käsitelty ympäristöön
ja nuorten omiin vaikutusmahdollisuuksiin liit-
tyviä tunteita sekä tulevaisuuden perspektiivejä
(Kiilakoski 2022; Happonen & Kiilakoski 2025).
Tässä tavoitteemme ei kuitenkaan ole eritellä
ympäristökriiseihin liittyviä tunteita sinänsä. Sen
sijaan haluamme pohtia niitä osana muuttuvaa
ihmisen ja muun luonnon välistä suhdetta.

Perinteiset luontoa ja ihmistä erottaneet ajat-
telutavat ovat sisältäneet käsityksen ihmisestä
erillisenä toimijana ja luonnosta toiminnan
taustana tai sen kohteena. Tämä on vaikuttanut
myös nuorisotutkimuksen kysymyksenasettelui-
hin, lähestymistapoihin ja metodologioihin, joi-
den keskiöön on usein asetettu ihminen, usein
ikään kuin muista olennoista ja ei-inhimillisestä
ympäristöstä erillisenä (ks. Tammi & Rautio
2022). Valtaosa tutkimusten pääargumenteista
on koskenut ihmisen toimintaa, esimerkiksi
ihmisen luomia suhteita luontoon sekä ihmisen
erityistä toimijuutta ja roolia ympäristökriisiin

ratkaisijana – tavalla, jossa muunlajisten toimi-
joiden osuutta ei aina huomioida. Ekologisen
kriisin ontologinen ja affektiivinen kietoutunei-
suus on synnyttänyt tarpeen hakea uudenlaisia
tutkimuksen tekemisen ja representaation tapoja
(Kraftl ym. 2020, Malone 2017). Tähän haaste-
eseen esittelemme yhden mahdollisen vastauksen,
ilmapiirin käsitteen, jonka potentiaaleja poh-
dimme nuorisotutkimuksen lähestymistapana.

Ilmapiirin käsite nousee affektitutkimuk-
sesta, jossa painottuu kollektiivinen, esitietoinen
ja dynaaminen näkökulma tunteisiin. Tunteista
puhutaan tällöin ihmistä laajempina voimina ja
toimintana ihmisyyksilöön sijoittuvan tunneko-
kemuksen sijaan (Massumi 2009; Seigworth &
Gregg 2010). Laadullisen ympäristötutkimuksen
lähestymistapana ilmapiiri tai *affektiivinen ilma-
piiri* (Anderson & Ash 2015) rikastaa niin kutsut-
tuihin ympäristötunteisiin liittyvää keskustelua,
joka usein pohjautuu kyselytutkimuksiin (esim.
Hickman ym. 2021; Kiilakoski 2022). Suhteisena
käsitteenä ilmapiiri sijoittuu fyysisen ympäristön
ja elävien olentojen – niin ihmisten kuin muun-
lajistenkin – välille, mahdollistaen monenlais-
ten yhteen kerääntyvien elementtien tarkaste-
lemisen osina samaa ilmiötä (Anderson & Ash
2015). Ilmapiiri voi toisinaan tuntua selkeänä
ja jaettuna kokemuksena, kuten esimerkiksi
jalkapallo-ottelussa voiton tai häviön hetkellä.
Toisinaan ilmapiiri taas voi olla harsomainen,
häilyvä ja ohikiitävä, sellainen kuin vaikkapa
marraskuun päivään hiipivä tunne väsymyk-
sestä ja alakulosta. Joka tapauksessa ilmapiiri on
aina ihmistä laajempi kokonaisuus, ja siten sen
kautta voi lähtökohtaisesti ylittää edellä kuvat-
tuja totuttuja ihmiskeskeisiä ajattelutapoja.
Tutkimuksellemme erityisen tärkeää on ilma-
piirin käsitteeseen sisältyvä dynaaminen kak-
sisuuntaisuus: ympäristössä ja yhteiskunnassa
tapahtuvat muutokset synnyttävät tietynlaisia
ilmapiirejä, mutta affektiiviset ilmapiirit osal-
taan myös vaikuttavat ympäristöön ja yhteiskun-
taan muotoillen ajatuksia ihmisen toimijuudesta
ja asemasta osana luontoa.

Artikkelissa kysymme, miten ihmisen ja
muun luonnon suhdetta voi tutkia ilmapiirin
näkökulmasta ja miten ilmapiiri käsitteenä ja

lähestymistapana avaa nuorten kokemuksia ympäristökriiseissä. Ilmapiiri on tutkimuskeskukseksi läsnä sekä ilmiönä, affektiivisena voimana, että käsitteenä, jota käytämme nuorisotutkimuksellisenä lähestymistapana. Siten sekä tutkimme ympäristökriisin ja siihen liittyvien muutosten ilmapiirejä että lähestymme ilmapiirin kautta niitä tapoja, joilla ympäristön vaarantuminen tihkuu, kertyy, painostaa ja toistuu nuorten arjessa – tapoja joilla ympäristökriiseistä tulee ”ilmaa, jota nuoret hengittävät”.

Monitahoisena, aisteihin pohjautuvana ja tunnustelevana lähestymistapana ilmapiirin metodologia haastaa laadullisen tutkimuksen tekijää. Sillä on omat rajoitteensa varsinkin silloin, jos tavoitteena on perinteinen tieteellinen argumentointi ja selkeät johtopäätökset. Ilmapiireissä yksiselitteisesti määrittyvä aika ja paikka sekä lineaariset syy-seuraussuhteet eivät päde (Stewart 2011). Tällä on puolestaan vaikutuksensa tapoihin, joilla analyysia voidaan tehdä, sekä tieteellisen esittämisen tyyliin ja muotoon. Tässä tutkimuksessa ilmapiiriin käsite on ohjannut sekä tutkimusasetelmaa, menetelmien valintaa että analyysia, jossa keskeistä on herkiminen, ilmapiiriillisten ilmiöiden seuraaminen sekä niiden keskusteluttaminen ajankohtaisten teorioiden ja käsitteiden kanssa (ks. Taguchi & St Pierre 2017). Tavoitteemme on myös osin kokeellisen ja monitahoisesti pohtivan kirjoittamisen avulla vaalia ilmapiiriin kuuluvaa avoimuutta ja hengittävää otetta.

Seuraavassa osiossa sijoitamme tutkimuksemme osaksi nuorisotutkimuksen viimeaikaista ekologista painotusta ja siihen liittyvää keskustelua nuorten ympäristötunteista. Esittelemme tämän jälkeen tarkemmin ilmapiiriin käsitteen ja käymme läpi sitä, miten käsitettä on määriteltä ja käytetty viimeaikaisen yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen alueilla. Tätä seuraavassa osiossa esittelemme ilmapiiriä metodologiana pohjaten luonnontieteelliseen museoon sijoittuvaan nuorten kanssa toteutettuun etnografiseen tutkimukseen. Tuomme esille, miten ilmapiiri lähestymistapana suuntaa havainnointia ja nostaa esille uudenlaisia kysymyksiä ja etnografisia herkkyyksiä.

Kuvaamme lopulta, miten ilmapiirejä voi aktiivoida taiteen keinoin. Empiiristä tutkimusta valottaa aineisto, johon kuuluu tutkijoiden etnografisia kenttämuistiinpanoja ja valokuva-aineistoa sekä nuorten osallistujien tekemiä muistiinpanoja ja piirroksia. Lisäksi käytämme aineistona tutkijoiden, nuorten osallistujien ja museon asiantuntijoiden välisiä keskusteluja sekä nuorten toteuttamia dioraamateoksia.

Nuorisotutkimuksen ekologinen käänne ja ympäristötunteet

Kuten kaikki tieteenalat myös nuorisotutkimus on uuden edessä ympäristökriisien haastaessa ihmisyyteen ja yhteiskuntaan liittyviä totuttuja käsityksiä. Parastaikaa ymmärretään uudella tavalla yhteiskunnallisten kehityskulkujen ihmistä laajempaa luonnetta. Ihmisten kulttuurisia saavutuksia arvioidaan uudelleen valottaen sitä, miten ne ovat perusteiltaan yhteissaavutuksia, perinjuurin riippuvaisia muiden luontokappaleiden suomasta tuesta ja resursseista taikka heidän hyväksikäytöstään (esim. Grusin 2015).

Nuorisotutkimuksen alueella voidaan puhua ekologisesta käänteestä, jonka myötä perinteisiä teemoja, kuten osallistumista, toimijuutta ja demokratiaa, tarkastellaan entistä useammin ympäristöön ja kestävytyteen (Bryan & Mochizuki 2023; Gorman ym. 2024) sekä planetaarisiin rajoihin (Laine 2023) liittyvinä kysymyksinä. Nuorten oma tieto, joka on perinteisesti haastanut vallitsevia yhteiskunnallisia normeja, liitetään nyt usein ympäristöliikkeeseen ja -aktivismiin (esim. Rousell & Cutter-MacKenzie-Knowles 2020). Aikamme nuoriin liitetään ekologisen käänteen myötä kenties entistä intensiivisempiä affektiivisia odotuksia ja toiveita sekä toisaalta uhan ja epävarmuuden näkymiä. Lapsuudentutkija Sheldon (2016) on huomauttanut, että jännitteiseksi tilanteen tekee se, että lapsia halutaan suojella ympäristökriisin julmilta ja ahdistavilta toisasioilta samalla kun heiltä odotetaan aktiivista roolia kriisin ratkaisemisessa. Tällaisia odotuksia voi nähdä myös nuorisotutkimuksen alueella esimerkiksi nuorisokeskeisessä planetaarisen terveyden opetussuunnitelmassa (ks. Tiliczek ym.

2023), jonka tavoitteena on ottaa nuoret mukaan aktiivisina toimijoina ja muutosagentteina.

Nuorten ja ympäristön välistä yhteyttä tulkitaan tänä päivänä usein tunnekokemuksen kautta. Ympäristötunteiden ja ympäristöahdistuksen käsitteistä (ks. esim. Pihkala 2022) on tullut osa aikamme yleiskieltä. Kyselytutkimuksissa on todettu, että ilmastonmuutos on yksi suurimpia, joidenkin mukaan suurin, lasten ja nuorten tämänhetkistä huolenaiheista Suomessa (esim. Kiilakoski & Laine 2021; Pekkarinen & Tuukkanen 2020). Bryan ja Mochizuki (2024) puhuvat ympäristöaktivismiin liittyvästä ”emotionaalistumisesta”. Tunteiden korostaminen vaikuttaa olevan ilmiö, joka koskee ympäristöpuhetta laajemminkin, mutta erityisesti nuorten ja ympäristön suhdetta.

Ympäristötunteita ja niiden kanssa selviytymistä pidetään tärkeänä aiheena muun muassa siksi, että niiden avulla ylläpidetään solidaarisuutta ja niitä voidaan oppia käsittelemään ja kanavoimaan aktivismiin ja ympäristöä suojelemaan toimintaan (Pihkala 2024). Näissä näkökulmissa tunnistetaan ihmiskeskeisen ajattelutavan ongelmallisuus, mutta toisaalta niiden taustaoletuksissa säilytetään ainakin jonkinasteinen ihmisen ja luonnon välinen ontologinen erillisuus. Tässä artikkelissa meitä kiinnostavat sellaiset tutkimuksen tekemisen tavat, joissa tätä perinteistä humanistista taustaoletusta lähtökohtaisesti haastetaan. Tavoitteenamme on välttää erillisyyden mahdollistamat representaatiot, joissa luonto kuvautuu ihmisen toiminnan kohteena ja ihminen taas toimijana passiivisen luonnon taustaa vasten. Ilmapiirin käsitettä käyttämällä haluamme siirtää tunnekesustelun painopistettä kohti suhteisuutta ja kehittää sitä kautta laadullisen nuorisotutkimuksen ontologista herkkyyttä ja ekologista refleksiivisyyttä (Celermajer ym. 2025). Ontologisella herkkyydellä tarkoitamme sitä, että ihmisen oletettu erillisuus ja erityisasema muun luonnon joukossa tunnistetaan, sitä tutkitaan kriittisesti ja myös haastetaan.

Ennen kuin siirrymme esittelemään empiiristä tutkimustamme, syvennymme vielä tarkemmin affektin ja ilmapiirin käsitteisiin ja siihen, miten niitä on aiemmin käytetty tutkittaessa

ympäristön fyysisten muutosten, tunteiden, yhteiskunnallisten ja sosiaalisten rakenteiden sekä ympäristötoimijuuden välisiä suhteita.

Affekti ja ilmapiirin käsite

Ilmapiirin käsite pohjautuu affektitutkimukseen. Tunteen ja affektin termejä käytetään toisinaan samankaltaisiin tarkoituksiin ja limittäin (esim. Ahmed 2014). Useimmiten affektin yhteydessä kuitenkin viitataan laajempaan tuntuvaan kokemukseen, jota ei voi redusoida yksittäisiin nimettyihin tunnetiloihin. Affektia voi ajatella esipersonallisenä ja esikielellisenä intensiteettinä, joka toimii tapahtumien sisällä ja niiden kautta yksilön ja yksilöllisen tietoisuuden ylittävillä tavoilla. Siitä puhutaan ruumiiden tasolla ja niiden välillä vaikuttavana ja kiertelevänä voimana, joka joko lisää tai rajoittaa kyvykkyyksiä ja toimintaa (Seigworth & Gregg 2010.) Emootion eli tunteen voi puolestaan hahmottaa ihmisen tietoisuuteen jääväksi jäljeksi laajemmas- ta affektiivisesta kohtaamisesta, jossa ihminen sekä vaikuttaa että vaikuttuu (Rousell ym. 2024). Sosiaalitieteissä affektin käsitettä käytetään usein laajentamaan tarkastelua siten, että etusijalla ei ole järjen ja tavoitteiden mukaan toimiva ihmismieli. Sen sijaan kriittinen huomio kohdistuu ruumiisiin, niiden keskinäisiin vaikutuksiin ja ekologiisiin suhteisiin (Rousell ym. 2024).

Eräs tapa määritellä ilmapiiri on ajatella asioiden kerääntymistä yhteen tilanteiksi tai sommitelmiksi (Tsing 2015) ja sitä, millaisia affekteja, intensiteettejä ja laatuja näissä kerääntymisissä ilmenee. Tsingille (2015) sommitelma (*assemblage*) on rajoiltaan avoin asioiden, materiaalien ja ilmiöiden kokoontuminen. Sommitelma on myös lähestymistapa, jonka avulla voi luoda uusia kysymyksiä ja tutkia prosesseja olettamatta niitä ennalta. Ilmapiiriä voi ajatella sommitelmaan liittyvänä affektiivisena ulottuvuutena. Kuten sommitelma, myös ilmapiiri on ihmistä laajempi tarkastelun kohde: se tarjoaa tavan tutkia ruumiita, aikatiloja, affekteja, tunteita ja tunnelmia niiden samanaikaisissa yhteen tulemisissa. Näin ilmapiiri sekä käsitteenä että tutkimuksellisenä lähestymistapana on avoin

ja heterogeeninen. Se ei sitoudu yhteen ilmiöön tai tieteenalaan vaan kutsuu poikkitieteiseen tarkasteluun ja monien erilaisten tietämisen tapojen huomioimiseen.

Sekä tunteista että affekteista puhuttaessa joudutaan usein liikkeessä olevaan ja sekoituneeseen maastoon. Affektit ylittävät ajan ja paikan rajoja (Thomson ym. 2012). Esimerkiksi traumakokemukset osoittavat, että affektit voivat aktivoitua tuoreina uudelleen pitkänkin ajan kuluttua. Toisinaan tunteet taas tarttuvat ”tahmeina” paikkoihin ja materiaaliisiin esineisiin ja asioihin (Ahmed 2014), ja usein ne myös sekoituvat toisiinsa. Ympäristöahdistusta kuvataan perheeksi monitahoisia toisiinsa linkittyviä tunteita (Pihkala 2022). Tunteet eivät sulje toisiaan pois, vaan ne esiintyvät usein ambivalentteina: arjen tilanteissa sama ihminen voi sekä välttää ympäristöstä että olla välittämättä. Ekologinen suru voi kohdistua jo menetettyihin eläin- tai kasvilajeihin tai ekosysteemeihin, mutta suru voi laajentua koskemaan yhtä lailla myös tulevia, odotettavissa olevia menetyksiä (Cunsolo & Ellis 2018). Massumi (2009) puolestaan kuvaa ympäristökatastrofin uhkaa sanoen, että uhan affekti tuntuu kaikista voimakkaimmin pinnanalaisen odotuksen tunteessa, silloin, kun mitään oikeastaan ei tapahdu.

Cunsolo Willox ja kollegat (2013) käyttävät *ekologisen affektin* käsitettä lähestyäkseen sen avulla ympäristön muutosten ja tunne-elämän hyvinvoinnin välistä yhteyttä. Rousell ja kumppanit (2024) analysoivat samaan tapaan nuorten ympäristöaktivismiin liittyviä ilmapiirejä ja sitä, miten kokemukset ilmastonmuutoksesta voivat liittyä samanaikaisesti sään ja affektien liikkeisiin. Heille ilmapiirin käsite toimii välineenä lähestyä näiden ulottuvuuksien välistä suhteista dynamiikkaa. Ilmapiirin näkökulmasta affektiiviset kokemukset ympäristöstä voivat toimia energiaa eri tavoin jakelevina ja kanavoivina voimina, jotka eivät ala ihmisyksilön sisältä eivätkä jää yksilöihin. Ne voivat noudattaa samankaltaista logiikkaa kuin sään ilmiöt: ne saattavat kumuloitua monipaikkaisina, liittyä ja purkautua, toisinaan ennakoitusti, mutta myös ennakoimattomasti (Rousell ym. 2024.) Prosessit eivät siis

välttämättä etene syyn ja seurauksen logiikalla lineaarisessa ajassa. Niiden ymmärtämiseksi tarvitaan kompleksisempia paikan ja ajan ymmärtämisen ja käsitteellistämisen tapoja (ks. myös Kurth & Pihkala 2022).

Tutkimuksen tekeminen ilmapiirissä, ilmapiiristä, ilmapiirin avulla, on luonteeltaan uppoutuvaa, immersivistä. Verlie ja Neimanis (2023) ovat tutkineet hengittämistä ilmiönä ja lähestymistapana, joka sitoo yhteen ympäristön muutosten fyysisiä ja mentaalisia puolia lisäten näihin näkökulmiin myös yhteiskunnalliset eriarvoisuudet. Viime aikoina hengittämiseen liittyvä kriittinen tutkimus on saanut ajankohtaisuutta esimerkiksi maastopalojen, suurkaupunkien ilman hälyttävän korkeiksi nousevien saastepitoisuuksien ja Black Lives Matter -liikkeen yhteydessä. ”I can’t breathe” viittaa tunnettuun rasistiseen väkivaltatapaukseen, mutta rasismi voi olla myös ilmapiirillinen ilmiö, joka läpäisee yhteiskunnan kuin sää (Sharpe 2016, viitattu Rousell ym. 2024).

Ilmapiiri menetelmänä

Andersonin ja Ashin (2015) mukaan ilmapiiri ei niinkään kuvaa tai esitä (representoi) ilmiöitä vaan toimii ennemmin niiden sisältämien suhteiden analyysin välineenä. Ilmapiirin käsitteestä on viime aikoina kiinnostuttu esimerkiksi mediatutkimuksen, johtamis- ja organisaatiotutkimuksen ja antropologian aloilla (ks. esim. Ingold 2016; Julmi 2017; Brown ym. 2019). Ilmapiirin näkökulmasta on tutkittu esimerkiksi tunnettyötä (Kolehmainen & Mäkinen 2021), kaupunkisuunnittelua (Edensor & Sumartojo 2015), poliittista osallistumista (Rousell ym. 2024; Salo ym. arvioitavana) ja koulutusta (Vaahtera ym. arvioitavana). Ilmapiirin metodologian avulla on toisaalta eritelty ilmiöiden paikantuneisuutta, toisaalta taas haastettu teollisen tutkimuksen tuottamaa pysäytettyä kuvaa ja nostettu etusijalle liikettä, muutosta ja ilmiöiden tarttuvaa ja tartuttavaa luonnetta (Anderson & Ash 2015). Stewart (2011, 445) puhuu ilmapiireihin virittymisistä (*atmospheric attunements*). Hänelle ilmapiirit ovat kouriintuntuvia ja aistittavissa, mutta samalla

mielikuvituksellisia ja hallitsemattomia, materiaalisia ja abstrakteja. Niihin kuuluu rytmejä, arvoja, mielialoja, tuntemuksia, tempoja ja elinkaaria. Ne voivat terävöittää aisteja tai toisaalta häiritä niitä.

Schroer ja Schmitt (2018) määrittelevät ilmapiirin etnografian (*atmospheric ethnography*) tutkimukseksi, joka kohdistuu ilmapiiriin voimiin ja merkitykseen liikkuvassa maailmassa. Sen parissa analysoidaan suhteisia ja transformatiivisia prosesseja, joiden kautta ihmiset ja muunlaisiset havaitsevat, kokevat ja elävät yhdessä. Andersonille ja Ashille (2015) ilmapiirin metodologiassa kyse on pitkälti tutkimuksen tyylistä: tavoista, joilla tutkimus voi rekisteröidä intensiteettejä, kosketuksia ja yhteyksiä. Tutkimuksemme kannalta ilmapiiriin kiinnostaviin mutta toisaalta myös haastaviin piirteisiin kuuluu sen kaksisuuntainen dynamiikka: ilmapiiri muotoilee tapahtumia ja tapahtumat puolestaan muotoilevat ilmapiiriä (Anderson & Ash 2015). Ilmapiiri ei näin ole ihmisen toiminnan tausta vaan ennemmin vuorovaikutussuhde. Kiinnostavaa ei tällöin ole yksittäinen tunne reaktiona ympäristön muutoksiin, vaan tunteiden kirjon moninaiset seuraukset toiminnassa (ks. myös Pihkala 2022). Nuo seuraukset puolestaan voivat vaikuttaa tunteisiin ja ilmapiireihin ja muovata niitä uudelleen.

Toinen tutkimusmetodologisesti haastava piirre on ilmapiiriin hetkittäinen ohuus ja ohikiitävyys. Ilmapiiriin laadulliseen moniselitteisyyteen kuuluu niiden toisinaan hiipivä, toisinaan räjähdysmäisesti tarttuva ja leviävä luonne. Erityisesti digitaalisen median aikakaudella hiipien alkanut ilmapiiri saattaa yllättäen muuttua järeäksi poliittiseksi voimaksi, joka vaikuttaa esimerkiksi äänestyskäyttäytymisen tai pörssikurssien kaltaisissa ilmiöissä. Ilmapiiriin voimaa valjastetaan myös tehokkaasti erilaisiin kaupallisiin tarkoituksiin lukemattomissa eri yhteyksissä, edistäen vaikkapa aamiaismurojen tai asuntojen liikkeitä markkinoilla (ks. Wall 2019).

Kasvatustieteilijöinä ja lapsuuden ja nuoruuden tutkijoina inspiroidumme erityisesti Kathleen Stewartin (2011) ajatuksesta, jonka

mukaan asioita opitaan ja muistetaan, ei niinkään asiasisältöinä, vaan erilaisina laatuina, rytmeinä, voimina, suhteina ja liikkeenä – ilmapiireinä, joita näihin asioihin liittyy. Kasvatuksen käytännöissä on pitkään tunnistettu koululuokan ilmapiiriin merkitys oppimiselle (Raustevon Wright ym. 2003). Tutkimuksemme liittyy aiempaan kriittiseen museotutkimukseen, jossa ilmapiiriin käsitettä on käytetty havaintojen herkistämiseen liittyvänä työkaluna. Ilmapiiriin kautta on muun muassa kiinnitetty huomiota tapoihin, joilla länsimaisen luonnontieteen auktoriteetti syntyy museon arkkitehtuurin ja sen kertomusten muodostamisessa sommitelmissa, samalla kun toiset näkökulmat – kuten muinaisesineet louhineiden orjien tai kaivannoilla työskennelleiden hevosten kokemukset – jäävät vaikeasti tunnistettaviksi tai näkymättömiksi (Hohti ym. 2022b). Museopedagogiikassa luodaan tarkoituksella ilmapiirejä, joissa puhutellaan uteliaisuutta, nuorten oletettua luontaista tiedonhalua. Uteliaisuuden ilmapiireissä voidaan kuitenkin nähdä myös ei-viattomia kolonialismin kaikuja (Sitomaniemi-San 2019). Hiljaisuudet, näkymättömyydet ja kahden ilmapiiriin, kuten vaikkapa ihastuksen ja hämmennyksen, väliset hankaukset ovat kriittisen tutkimuksen tärkeitä lähtökohtia (Anderson & Ash 2015; Hohti ym. 2022b).

Tutkimuksemme ja sen takana olevan laajemman hankkeen lähtökohtana on, että ilmapiiriin avulla voi tutkia antroposeeniin liittyviä rajanvetoja ihmisen, luonnon, eläimen ja kulttuurin välillä. Olemme yhdistäneet ilmapiiriin metodologiaa *monilajisen tutkimuksen* ”huomioimisen taitoihin” (van Dooren ym. 2016) ja aistietnografiaan (Pink 2015). Tällöin olemme kiinnittäneet huomiota esimerkiksi tuoksuihin, jotka kertovat siitä, miten jopa ihmisen puhtaaksi siivoamat ympäristöt ovat mikrobisella tasolla väistämättä monilajisia.

Seuraavaksi kuvaamme museossa toteuttamamme tutkimusta avaten sitä, miten edellä kuvattu virittyminen ja herkistyminen voivat auttaa tarkastelemaan ihmisen, luonnon ja eläimen välisten suhteiden ja rajanvetojen piirteitä.

Ilmapiirin etnografiaa luonnontieteellisessä museossa

Toteutimme pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa luonnontieteellisessä museossa työpajojen sarjan, johon kutsuimme 16–18-vuotiaita nuoria tutkimaan kanssamme ihmisen ja muiden eläinten välisiä muuttuvia suhteita. Kutsua levitettiin sekä museon omilla sosiaalisen median kanavilla että lumipallona tuttujen opettajien ja taidepedagogien kautta. Kokoonnuimme kahdeksan nuoren kanssa museossa viitenä iltana aukioloajan päätyttyä tutkimaan museon tiloja, näyttelyitä ja kokoelmia. Nuoret olivat mukana vapaaehtoisesti, ja heiltä pyydettiin asianmukaiset suostumukset koskien tutkimukseen osallistumista, aineiston käyttöä ja julkaisua. Nuoria muistutettiin pitkin tutkimusta siitä, että heitä ei voi tunnistaa tutkimuksesta, tutkimukseen osallistumisen voi milloin vain keskeyttää ja että tietyn aineiston osan käytön voi halutessaan estää.

Työpajoihin ilmoittautuneet nuoret olivat monin tavoin kokeneita ympäristöasioiden ajattelijoita, osa jopa vaikuttajia aktivisteina ja nuorisopolitiikassa. Joillekin nuorille ympäristöstä välittäminen oli seikka, joka sai heidät tuntemaan itsensä erilaisiksi esimerkiksi koulutovereiden joukossa. Valkoihoisina lukiolaisina he edustivat etuoikeutettua keskiluokkaista kuplaa, minkä he itsekin tiedostivat ja näkivät usein kyynisessä valossa. He eivät voineet hyväksyä sitä, että luonnonsuojelua kohdellaan mielipideasiana.

Työpajakerroilla oli kullakin oma teemansa, johon johdatteli museolla työskentelevän ammatilaisen alustus. Teemoja olivat tutustuminen luonnontieteelliseen tutkimukseen ja sen historiaan, eläin nimeltä ihminen, luontokato sekä nuorten ja muun luonnon suhde. Viimeisellä tapaamiskerralla teemoja vedettiin yhteen ja järjestettiin pop up -näyttely työpajoissa valmistetuista teoksista.

Miten ilmapiirien kehkeytymistä seurataan etnografisesti? Ilmapiiri kulki työpajoissa mukana tutkimuksen osallistujien ja tutkijoiden yhteisenä lähestymistapana, joka sisälsi havainnointia, aistimista ja virittymistä. Ilmapiirin metodologia auttaa toisaalta tarkentamaan

yksityiskohtiin ja näin havainnoimaan kunkin sommitelman erityislaatuista, toisaalta liittämään tutkittavaan ilmiöön uusia ulottuvuuksia. Kuljetimme kuhunkin tapaamiskertaan liittyviä teemoja mukana museon huoneesta toiseen. Näyttelyhuoneiden ilmapiirien vaihtuessa kysymykset, kuten kysymys ihmisen ja eläimen välisestä erosta, rikastuivat ja saivat seuraansa uusia kysymyksiä. Työskentelyssämme korostui aistiva ja läsnä oleva tutkija sekä mukana hengaaava havainnoinnin muoto. Kuten McCormack (2018) kuvaa, ilmapiirin kautta työskennellessään tutkija ei ainoastaan seuraa tiettyä tilannetta vaan hän tunnistaa sen, miten asiat ja tilat myös seuraavat ja kutsuvat häntä, joten hän ei toimi ainoastaan oman intentionsa tai suunnitelmansa ohjaamana. Meille tämä tunne tuli usein museon yleisöltä suljetuissa tiloissa ja kokoelmissa, kun pysähdyimme huomaamaan esillä olevien eläinten elottomia ja kuitenkin eloisiksi tehtyjä ruumiita.

Hyödynsimme myös taideperustaisia menetelmiä, joissa esimerkiksi piirtämis- ja kirjoitus-harjoitusten avulla palasimme yhä uudestaan prosessin aikana koettuihin tunnelmiin työstääksemme ihmistä ja muuta luontoa koskevia kysymyksiä. Nuorille oli jaettu omat muistikirjat, joihin heitä kannustettiin tekemään muistiinpanoja. Muistikirjat toimivat työpajasarjojen kertoja yhdistävinä materiaalisina matkakumppaneina, joiden parissa nuoret tekivät samaa työtä kuin työpajoissa mukana olleet etnografisia kenttämuistiinpanoja kirjoittavat tutkijat. Muistiinpanojen avulla nuoret ja tutkijat saattoivat palata havaintoihinsa, jotka kerrostuivat ja edelleen rakentuivat työpajojen välisinä aikoina.

Stewartin (2011) mukaan myös kirjoittaminen toimii reittinä tilanteiden ja tapahtumien ilmapiirillisiin tekijöihin. Kirjoittamisen keinoin voi harjoittaa virittymistä kohti kompleksisia, vasta kehkeytymässä olevia maailmoja (mt. 452). Kyse on ”tavasta, jolla asiat eletään, muotojen ja voimien rekisteröimisestä, odotuksen tai inhon tiloista, pysähtymisestä, joka liittyy tunnistamiseen tai pieneen hengähdystaukoon” (mt. 450). Ilmapiirin etnografiaa kirjoitettaessa sekä luetulla teorialla että tutkijan omalla historialla on merkitystä. Muistiinpanot eivät siis ole ”puhtaan

taulun” havaintoja, vaan ne kirjataan tietyn käsitteen, teorian, tai kokemuksen kanssa ajatellen (ks. Jackson & Mazzei 2022). Tutkimuseettisesti on ratkaisevaa, että tutkimus antaa mahdollisimman todentuntuisen kuvan niistä monista aineksista, jotka etnografisen tiedon tuottamiseen osallistuvat (Lappalainen 2007). Kirjoittaessamme ilmapiirin etnografiaa olemme suosineet lauseiltaan ja havainnoiltaan avoimeksi jäävää kirjoittamisen tapaa (ks. *bag lady storytelling*, Haraway 2016). Muistiinpanojen kirjoittamisen tyylillä tavoittelemme myös refleksiivisen liikkeen mahdollisuutta: katkaistujen ja harvassa olevien rivien kautta mahdollistuu tunnusteleva uudelleen ajatteleminen, palaileva ja kääntyilevä aineiston lukeminen (Hohti & Tammi 2024).

Seuraavaksi tuomme ilmapiirin metodologiaa koskevat pohdintamme empiiriseen kontekstiin kenttämuistiinpanojen katkelmien ja niiden kanssa kirjoitetun analyysin avulla. Etnografista tutkimusaineistoa tuotettiin nuorten kanssa toteutetuissa työpajoissa, niihin liittyvissä alustuksissa ja harjoitteissa sekä nuorten kanssa työpajojen jälkeen käydyissä keskusteluissa. Mukana on myös museon näyttelytiloissa tuotettuja tutkijoiden muistiinpanoja. Nostamme esille nimenomaan metodologian kannalta kiinnostavia katkelmia, tarkoitus ei niinkään ole rakentaa kronologista kertomusta kentältä. Edellä kuvasimme ilmapiirin menetelmään liittyvää kääntyilevää ja rikastavaa liikettä. Analyysissa tuo liike näkyy siten, että aineistoja, käsitteitä ja teorioita luetaan toistensa läpi, jolloin syntyy diffraktiivista, uusiin suuntiin aaltojen tavoin kulkevaa pohdintaa (ks. Barad 2007).

Aula ja sademetsähuone: aidot ja keinotekoiset ilmapiirit¹

Aula.

Luonnontieteellisen museon painava ovi
sokaiseva kevätaurinko
tämä rakennus on valoa tulvillaan
seisomme aulassa
lapsiryhmät kerääntyvät, jotkut ovat jo kierroksillaan
Norsu vastaanottaa kävijät

kuulen lasten kysyvän tuttua kysymystä: onko se aito? onko se feikki?

ehkä sen nahka on aito mutta peitetty jollakin uretaanilla.

(Tutkijan kenttämuistiinpanot.)

Yllä olevassa katkelmassa tutkija havainnoi museon tilaa ilmapiirin etnografiaa harjoitellen. Museon aula on vaikuttava tila, jonka affektiivinen intensiteetti kutsuu kävijää ja puhuttelee hänen uteliaisuuttaan. Myös meidän työpajamme alkoivat aina tapaamisella museon aulassa. Ilmapiirejä syntyy paikkojen ja kokemusten yhteen tulemisina (esimerkiksi arvovaltainen painava ovi yhdistyy tieteellisen tiedon arvovaltaan ja traditioon), mutta niitä myös muokataan monenlaisiin tarpeisiin (Hohti ym. 2023). Museossa kävijän huomio pyritään vangitsemaan vaikuttavilla eläinhahmoilla ja tarinoilla: jättimäisen norsun lisäksi aulassa on esillä kuuluisan, edellisenä kesänä Kaakkois-Suomeen eksyneen ja menehtyneen Stena-mursun täytetty nahka. Kysymys aitoudesta ja keinotekoisuudesta tarttui herkkyytenä matkaan ja alkoi suunnata kenttämuistiinpanojen huomioita.

Muovin ja luonnonmateriaalien hämmentävä sinfonia

Sillisolaatissa on urbaaniakin

bussipysäkki, lähiöitä

dioraamoissa luonto on ilman ihmistä, ”puhdas”

(Tutkijan kenttämuistiinpanot.)

Sademetsän luontoon keskittyvää näyttelyhuonetta kiertävien kasvien lehdet oli tehty muovista, ja niitä leyhytteli tuulikone. Kuulimme asiantuntijana toimivan museon suunnittelijan kertovan lehtien pesemisen vaivalloisuudesta. Toiseen näyttelyhuoneeseen astuessamme huomasimme, että mammutin vatsakarvat värisivät ilmassa. Dioraaman mammutti oli päällystetty myskihärän turkilla, vitriineissä kylläkin oli aitoja mammutin luita. Muovista oli valmistettu myös esihistoriallisen näyttelysalin jättimäiset lieko-, korte- ja saniaispuut ja niiden runkojen

suomut. Jossakin on siis oltava tehdas, joka valmistaa esihistoriallisen kasvin suomuja, kuten myös lasisia silmiä, joiden ilmeestä ja kiillosta rakentuu suuri osa näytteillä olevien konservoitujen eläinten eloisuudesta. Kun kiinnitimme konservoituihin eläimiin ja muihin näyttelyesineisiin huomiota ”ilmapiirillisinä esineinä” (ks. *atmospheric things*, McCormack 2018), niiden monille tahoille viittovat kapasiteetit tulivat esiin. Ne levittivät ympärilleen samanaikaisesti kuolleiden ruumiiden mykkää hiljaisuutta, elävyyden ja vapauden illuusiota ja niiden aikaansaamiseksi tarvittaviin teknologioihin liittyviä kysymyksiä.

Konservointihuone ja enkelinsiipihuone: tieteellisen tiedon ilmapiiri

Matkalla konservointihuoneeseen ohitamme pakastimen, jossa lukee ”raatoja”
hajusta on puhetta, mutta en haista mitään
tulemme isoon huoneeseen, jossa nyljetään rottia ja hiiriä
”otat näin irti nahan kuuloluun alapuolelta
se näkyy vaaleampana lihana”
sitten silmät, silmäluomet.. niin että silmät itsessään jäävät kiinni lihaan killittämään
työelämään tutustumassa oleva yläkoululainen silittelee hiiren turkkia kädessään
välillä riisuu kertakäyttöhanskan jotta voi ottaa kuvan nylkemästään hiirestä
edellisenä päivänä oli otettu dna-näytteet
nyt otettiin nahkat
ja sitten niistä otetaan vielä luurangot
-kolme luonnontieteellistä näytetyyppeä

(Tutkijan kenttämuistiinpanot.)

Pääsimme nuorten kanssa tutustumaan myös sellaisiin kokoelman osiin, jotka eivät normaalisti ole yleisölle avoinna. Kokoelmat sijaitsivat museon kellarissa, jossa käytävät ja huoneet jatkuivat toinen toisensa perään kertoen tarinaa luonnontieteestä ja ihmisen tiedonhalusta. Konservointihuoneen haju tuntui toisinaan vain heikosti, mutta sen kerran aistittuaan sitä

ei hevin unohda. Museomestari kertoi museon tieteellisestä tehtävästä:

Eläimen eli näiden hiirten ja rottien kehoista voi lukea koko ekosysteemin

DNA:ta sekvensoimalla siitä mitä ne ovat syöneet, ja sitä kautta vaikka muutoksista tietyn paikan hyönteispopulaatioista

(Tutkijan kenttämuistiinpanot.)

Kellarissa sijaitseva enkelinsiipihuoneeksi kutsuttu kokoelmatila pysäytti hyllyille laskostetuilla joutsenen nahoillaan. Irrallisia joutsenen siipiä oli vieri vieressä henkareille ripustettuina. Muistikirjassa ja loppukeskustelussa moni nuorista käsitteli tuon huoneen ilmapiiriä, joka ehkä kaikkia muita kokoelmahuoneita voimakkaammin herätti kysymyksiä liittyen ihmisen ontologiseen asemaan tietäjänä ja muiden lajien hallitsijana. Joutsenten ruumiiden materiaalisuus, niiden myrkyllisyys (vielä muutama vuosikymmen sitten konservointiin käytettiin arsenikkia), ruumiiden käyttäminen tieteellisenä datana ja tapa, jolla keskenkasvuisen joutsenen nokka oli aseteltu kohti isompaa, oletetusti äitijoutsenta. Yksityiskohdat kerääntyivät ilmapiiriksi, joka painui mieleen, ja johon palattiin myöhemmissä keskusteluissa usein.

Huomasimme, että keskustelut kulkivat erityisen rönsyävinä siirtymissä: museon käytävillä, portaikoissa ja naulakoilla sekä yhteisillä evätauoilla. Nämä välitilat tulivat tärkeiksi, koska ne mahdollistivat palaamisen aiheisiin ja tunnelmiin, jotka olivat tarttuneet mukaan museokierrosten varrella. Yksi näistä aiheista oli kuolema. Museon ja koko luonnontieteen perinne rakentuu pitkälti kuolleiden eläimien, kuten enkelinsiipihuoneen joutsenien, ja kasvien tutkimisen varaan. Kuolema tuli konkreettisesti iholle, kun nuoret tunnustelivat oppaan ojentamia luita (ja sieraimille, kun vierailimme eläinten konservointihuoneessa). Vaikka kuolema on kaikkien ekosysteemien olemassaolon edellytys (Rose 2011), se on länsimaisessa yhteiskunnassa siivottu näkymättömiin. Tällaisen kuolemakielteisyyden on nähty olevan erityisen vahvaa kasvatuksen käytännöissä (Affifi & Christie

2018; Russell 2017). Toisaalta esimerkiksi Russell (2017) esittää, että juuri kuolema opettaa ihmiselle paljon hänen suhteistaan muunlajisiin.

Nuoret pohtivat museossa kuoleman eriarvoisuutta, sitä, mitä erilaiset kuolemat kertovat ihmisen ja eläimen välisistä eroista. *Miksi kuolleita eläimiä saa esitellä museossa, ihmisiä ei?* Kuitenkin luurankoja tarkastellessamme olimme huomanneet loputtomasti samankaltaisuuksia lajien väleillä, ja toisaalta oppineet siitä, miten jokainen eläin on yksilöllinen niin kuin ihminenkin, omien persoonallisten piirteidensä ja ruumiillisen rakenteensa tasolla. *Entä jos me olisimme lasin takana ja muut eläimet kiertelisivät katsomassa? Mikä on kunnioittavaa? Onko ilmahautaus kunnioittavaa?* Yhdessä muistelimme tarinaa siitä, miten erään intialaisen yhteisön perinteeseen kuulunut ilmahautaus, kuolleiden ihmisten ruumiiden jättäminen toislajisten eläinten ravinnoksi, ei enää onnistunut, kun ruumiit aiemmin puhtaiksi nokkineiden korppikotkien kanta heikkeni alueella. Thom van Doorenin (2014) kirjasta löytyvä kuvaus kertoo siitä, miten kuolema ja elämä kietoutuvat monilajisessa yhteisössä. Korppikotkien vähenemisen taustalla vaikutti lehmien hoitamiseen käytetty *diflofenac*-lääkeaine. Nyt korppikotkien sijasta koirat alkoivat ruokailla lehmien ruhoilla. Mutta koska koirat eivät hoitaneet ruumiiden hävitystä yhtä nopeasti ja tehokkaasti, levisi ruhoista ympäristöön vaarallisia tauteja aiheuttavia bakteereita, jotka vuorostaan vaaransivat ihmis-yhteisön elossa olevien jäsenten terveyden. (van Dooren 2014.)

Valaan viestit: kohti monilajisia ilmapiirejä

Ilmapiirien lähestyminen monilajisina on ollut tutkimuksemme läpäisevä, meitä tutkijoina jatkuvasti haastava tavoite. Harawayn (2016) käsittein puhutaan monilajisesta kontaktialueesta, jolle olemme yhä uudelleen palauttaneet havaintomme ja kysymyksemme. Länsimaisen tieteen ihmiskeskeinen perintö tekee monilajisesta tutkimuksesta ja huomioimisesta vaativaa. Lorimer ja kollegat (2019) kirjoittavat suurelta osin ihmisen aistimaailman ulkopuolella olevista eläinten ilmapiireistä. Tuon tutkimuksen luettuaamme

olemme oivaltaneet, millaisia ilmapiirien mestareita ovat muunlajiset eläimet, joiden kommunikaatio perustuu lukemattomiin kemiallisiin, elektromagneettisiin ja muihin signaaleihin.

Seuraavassa kenttämuistiinpanokatkelmassa tutkija kuuntelee museon näyttelyhuoneessa kuuluvaa valaan ääntä:

Valaan viestit

Tähän on otettu valaan ääniä ilman kontekstia

ja ilman mitään tietoa mahdollisesta viestistä

pariutumiskutsu? lemменkipeää huutelua?

tuskanhuuto? valitusta?

hauskanpitoa ystävien kanssa?

Ajatella jos ihmisen puhetta ja kirjoitusta esiteltäisiin samalla periaatteella

mitä vaan bla bla bla

(Tutkijan kenttämuistiinpanot.)

Ilmapiirin, kuten muiden virittymistä vaativien metodologioiden, tavoitteena ei ole todeta ja juhlia suhteisuutta tutkimuksen päätepiirteenä, vaan suhteisuus on vasta lähtökohta. Tehtävänämme on yksityiskohtaisen havainnoinnin kautta edetä kysymään, kuinka tämä yhteismuotoutuva suhteisuus tulee merkitykselliseksi eri tavoin (van Dooren ym. 2016). Meille tämä tarkoittaa fokuoimista niihin käytäntöihin, jotka tuottavat ja uusintavat ihmistä ja muita eläimiä erottavia jakolinjoja, ja sitä kautta oikeudenmukaisemman ja kestävämmän yhteiselon hahmottelemista (ks. Celermajer ym. 2025). Monilajinen havainnointi (van Dooren ym. 2016) yhdessä ilmapiirille virittymisen kanssa voi avata lajien välisiä yhteyksiä, mutta yllä olevassa katkelmassa se nostaa paradoksaalisesti esille katkoksen ja etäisyyden. Huomaamme, miten museon ilmapiiri on luotu juuri ihmisiä varten ja tarkoitettu itse asiassa estämään monenlaista ei-toivottua monilajista elämää, kuten näytteitä syöviä hyönteisiä. Museon tila, joka on tieteellisen tiedon tyysija, täytyykin ei-tietämisestä ja ihmettelystä. Monilajisuudelle herkistyminen voi myös muistuttaa valtavasta määrästä maailmoja, joita ihmisen aistein ei voi tietää eikä tavoittaa (van Dooren 2019).

Tieto ja tietäminen voivat saada monenlaisia funktioita, joiden huomasimme elävän samanlaisina museon ilmapiireissä. Tutkimuksemme nuoret olivat lähtökohtaisesti orientoituneita museon tarjoamaan luonnontieteelliseen tietoon, jota he suorastaan ahmivat ja tallensivat muistikirjoihinsa. Yllä kuvatun ei-tietämiselle herkimystymisen lisäksi tutkimuksemme osoitti, että tieteellisellä tiedolla voi olla funktionsa tärkeänä ”tuntoelimenä”, joka kasvattaa eettistä herkkyyttä ja monilajista empatiaa. Verlie ja Neimanis (2023) painottavat tieteellisen tiedon merkitystä liittyen ilmapiirilliseen tutkimuksen riskiin: siihen, että tarkastelu palautuu tuntevaan ihmisyksilöön, joka ottaa aseman tapahtumien keskipisteenä. Näin heidän mukaansa käy, mikäli immerssiivistä kokemuksesta ei täydennetä ”välittäjätarinoilla” (*proxy stories*). Tällaiseen välittäjän rooliin he lukevat myös tieteellisen tiedon. Luonnontieteellisellä tiedolla on usein objektiivisuuteen perustuvaa auktoriteettia, mutta se voidaan siis nähdä myös apukeinona, ilmapiiriin ”tuntoelimenä”. Esimerkiksi lintulajien tuntemus voi osaltaan kasvattaa lajikirjon arvostusta, eettistä herkkyyttä ja ekologista refleksiivisyyttä.

Elämän ja kuoleman ilmapiirit dioraamoissa

Työskentelyssämme liitimme havaintojen tekemiseen jatkuvasti erilaisia taideperustaisia työtapoja. Työpajasarjan kokoavana taiteellisena projektina nuoret tekivät pienoisdioraamoja, kenkälaatikon kokoisiin pleksiseinäisiin laatikoihin rakennettuja esine- ja materiaalikoosteita. Tutkimuksemme museossa oli vahva perinne erilaisten ekosysteemien representoimiseen dioraamojen keinoin. Osittain kolmiulotteinen asetelma esitti valittua lajienvälistä tapahtumaa elävöittäen ja havainnollistaen näyttelyitä. Elävyyden vaikutelmaa tavoiteltiin paradoksaalisesti täytettyjen eläinten nahkojen ja muovisten tehosteiden, kuten kasvien tai liskojen avulla. Nyt nuoret rakensivat omia dioraamojaan, joissa tutkimuksemme aikana koettuja ilmapiirejä työstettiin eteenpäin. Tieteellisten alustusten teemat ja nuorten omat, muistikirjoihin

kirjatut havainnot tarjosivat aineksia taiteelliseen työskentelyyn, joka jatkui materiaalilähtöisellä suunnittelulla pienryhmissä. Suuntasimme työskentelyä tulevaisuuteen: millainen voisi olla tulevaisuuden tilannetta tai tunnelmaa esittävä dioraama?

Xx:n [nuoren osallistujan] työskentely alkaa siitä, että hän kerää pöydälle eteensä kauhtuneita kiittäjiä perhoskokoelmasta, jonka museo on antanut meidän käyttöömme. Monia, monia kiittäjiä – suuria, kellastuneita. Sormet tunnustelevat hellästi niiden karvaisia pintoja. Tallentavat kiittäjät seuraavaa viikkoa varten odottamaan laatikkoon. Ehkä jonkinlainen idea on lähtenyt kytemään. Hän ei puhu mitään.

Pidämme yhteyttä työpajakertojen välillä viestipalvelun kautta. Xx lähettää sinne pian huolella tehtyjä luonnospiirroksia, joissa on ihmisen pääkallo, jonka pinnalla parveilee suuria yöperhosia. ”Miten näitä saisi kiinnitettyä?” hän kysyy teknistä tukea.

(Tutkijan kenttämuistiinpanojen pohjalta.)

Seuraavalla viikolla sama nuori saapui työpajaan kassin kanssa, jossa oli aidon kokoinen ihmisen pääkallo (ehkä muovista valmistettu), ja pieni koristeellinen lintuhäkki, jonka sisään hän aikoi kallon asettaa. Hän kertoi, että teoksen idea heräsi siitä, kun kuuntelimme suojelubiologin äänialustusta, jossa käsiteltiin luontokatoa ja sukupuuttoja. Että ihminen helposti unohtaa muunlajisten sukupuuton tarkoittavan, että myös ihmislaji on vaarassa – myös ihminen voi kuolla sukupuuttoon.

Pohdimme yhdessä, kuinka hentoja kiittäjiä saisi kiinnitettyä muovisen kallon pintaan. Ehdotan pienten reikien tekemistä manuaalisella pienoismalliporalla ja kiittäjien ruumiin läpäisevien neulojen kiinnittämistä reikiin pikaliimalla. Nuori lähtee kokeilemaan poran käyttöä. Kumartuu keskittyneesti kallon ympärille. Hiljaisuus. Herkät ja tarkat (nuoret) kädet työskentelevät klassisten kuoleman symbolien ääressä. Pora pyöri sormien välissä.

(Tutkijan kenttämuistiinpanojen pohjalta.)

Kuva 1: Luonnospiirroksia dioraamasta. (Kuva: Varpu Mehto ja Rachel Sinquefield-Kangas.)

Nuoret suunnittelivat ja rakensivat dioraamojen pienoismaailmoihin omia ilmapiirejään, käyttäen osin samankaltaisia keinoja kuin museo itse. Ihmetyksen, kauhun ja uteliaisuuden kaltaisten tunteiden herättäminen yllättävien yhdistelmien avulla tuli osaksi museoiden perinnettä viktoriaanisen ajan kuriositeettikabinettien ja imperialististen valloittajien tuomien kaukomaiden ihmeellisten löytöjen mukana (Carroll 2008). Nyt sama tekniikka muuntui kommentoimaan luonnon ja kulttuurin, ihmisen ja muiden lajien suhdetta ympäristökriisin groteskilla jatkokaudella. Kallodioraaman vieressä työstettiin dioraamaa otsikolla *Antroposeenin rannalla*. ”Tässä ollaan tulevaisuuden rannalla ja näkyy että halu karata on suuri. Vaikka ihminen on poissa niin se antroposeeni jatkuu sen vaikutusten kautta. Tietokoneen palasia on kaikkialla ja siel on dyyni, joka on lopulta muovia ja se on jonkun puhejalustana sitten”, yksi ryhmäläisistä kertoi. Dioraamasta kurkotti ulos henkensä kaupalla pakenemassa oleva kenguru-eläimen muovifiguuri, toinen hahmo paasasi pitäen puhetta monilajiselle joukolla, ja tulevaisuuden ranta irvaili ihmisen lyhytnäköisyydelle esitellen hänen valmistamiensa tuotteiden pitkiä materiaalisia jälkiä.

Dioraamatyöskentelyn ilmapiirissä oli usein mukana huumoria. Kenties käytössä olleet materiaalit yhdistyivät yllättävästi ja tuottivat humoristisia, absurdeja kokeiluja ja mielleyhtymiä, jotka taas toivat uusia kierteitä nuorten tulevaisuudenvisioihin? Myös Mayes ja Center (2023) kuvaavat, miten huumori on nuorille ympäristöaktiivismin tärkeä elementti, vaikka se ei automaattisesti tule mieleen ympäristökatastrofin yhteydessä. Ja kuitenkin toisissa yhteyksissä nuorten ajatukset saivat meille tutkijoille lohduttomuudessaan palan kurkkuun. Bryanin ja Mochizukin (2024) mukaan nuorten toimijuutta tai ympäristöön liittyviä tunteita tulisi ymmärtää huomattavasti rikkaammin kuin vain vallitsevan toivon ja toivottomuuden kahtiajakautuneen logiikan mukaisesti (ks. myös Seymour 2018). Ympäristökasvatukseen liitetään usein taiteellisia ja taideperustaisia työskentelytapoja ajatellen, että ne tarjoavat terapeuttisia, kokonaisvaltaisia tapoja käsitellä vaikeita aiheita. Bryanin ja Mochizukin ja Seymourin tavoin me ajatlemme kuitenkin, että taiteen potentiaali on instrumentaalista hyvinvointifunktiota laajempi (Ylirisku 2021). Tutkimukssessamme olemme huomanneet, että taiteellisen työskentelyn keinoin saattoi tutkia rinnakkain ontologista ihmisen ja

eläimen välistä eroa ja ympäristötunteiden kirjoja. Taiteiden keinoin voi aktivoida monenlaisia ilmapiirejä ja tehdä tilaa tavallisesti ei-toivotuina pidetyille, ”huonoille” ympäristönteille – sellaisille kuin huumori, ironia, satiiri, absurdus ja halveksunta (Seymour 2018).

Viimeisellä kerralla järjestimme yhteen näyttelyhuoneeseen, museon dioraamojen keskelle, pienoisdioraamojen pop up -näyttelyn ja näyttelyn avajaiset. Ääni ja valo muokkasivat näyttelyn ilmapiiriä voimallisesti. David Rothenbergin *Why Birds Sing* -albumin soidessa kaiuttimista pimeässä huoneessa yksinkertaisilla taskulampuilla kohdevalaistut dioraamat heräsivät eloon hehkuvien timanttien tavoin, muuttaen meidän ja yleisön keskuudessa vallitsevaa ilmapiiriä aiheuttamalla huudahduksia, kuiskauksia, huokauksia. Dioraamoista tuli esiin ulottuvuuksia, jotka olivat uusia ehkä niiden tekijöillekin.

Niin kovin tilavaa

Tutkimusprosessin loppuvaiheessa tutkimuskysymyksemme ihmisen ja muun luonnon suhteesta sekä nuorten kokemista ympäristökriisin ilmapiireistä kiertyivät erityisesti kolmen teeman ympärille. Näitä olivat luontokato, ihminen muiden lajien joukossa sekä näiden yhteydessä nuorille hahmottuva toimijuuden tila.

Luontokato: avara ja ahdistava ilmapiiri

Yhdellä tapaamiskerroista kuulumme suojelubiologin alustuksen luontokadosta sekä siitä pienestä toivon kipinästä, jonka hän löytää toiminnasta lajien suojelun hyväksi. Alustuksen jälkeen kokoonnuimme nuorten kanssa istumaan kokoushuoneeseen, suuren pöydän ääreen. Luontokadon ajatus hiljensi ilmapiirin. Lähestyimme tunnelmaa tekemällä runoharjoituksen, jossa alustuksen aikana kirjoitettiin muistikirjaan kirjoitettuja sanoja lapuille. Tämän jälkeen jokainen osallistuja valitsi sanavalikoimasta muutaman sanan ja kirjoitti näiden sanojen pohjalta lyhyen runon, jossa kuviteltiin tulevaisuuteen sijoittuvaa hetkeä, tunnelmaa tai tilannetta.

kertomus menneestä
sirpaleiksi ajansaatossa hajonnut
epäuskoinen naurahdus
ympärilläni ilmaa
niin kovin tilavaa
mutta henkeä ei saa

(Nuoren runo.)

Nuoren kirjoittamassa ja työpajassa ääneen luke-
massa runossa tunnustellaan luontokadon auti-
oittamaa maailmaa. Mielikuva avarasta maail-
masta, jossa ei voi hengittää, yhdistelee ympä-
ristökriisin ilmapiirin ääripäitä toisiinsa tavalla,
joka vaikutti meihin kuulijoihin voimakkaasti.
Tässä tapauksessa taiteelliseen työskentelyyn ei
voinut liittää selkeitä tavoitteita, esimerkiksi län-
nä olevien ihmisten aktiivisuuden tai toiveikkuu-
den lisäämistä. Sen sijaan runon välittämä ilma-
piiri tuntui arvoituksellisuudessaan tavoittavan
ympäristökriisin kokemukselliset ulottuvuu-
det jopa tarkemmin kuin vaikkapa tunnetilan
nimeäminen ja sen käsitteleminen psykologian
kielellä. Runon ulottuvuudet toimivat affektin
tasolla ja voivat tarttua mukaan kapasiteettina
(Seigworth & Gregg 2010) – herkkyytenä, tun-
toaistina tai ajattelun tilana, jossa ympäristö-
kriisin voi monin tavoin paitsi tietää myös tun-
tea. Taidetyöskentelyssä tapahtuva muutos voi
ilmentää oppimista, joka ei palaudu kognitiiv-
isen ympäristötietoisuuden lisääntymisen tai
tunteiden tietoisien käsittelemisen tavoitteisiin
(Ylirisku 2021) vaan koskee ennemmin suhdetta
maailmaan ja kanssaeläjiin.

Ihminen muiden lajien joukossa: erojen ja samankaltaisuuksien ilmapiirit

Työpajojen lopuksi keskustelimme nuorten kans-
sa katsellen heidän muistikirjoihinsa piirtyneitä
kuvia ja tekstejä. Kävimme keskustelut rauhalli-
sessa tilassa nuorten kanssa yksitellen tai kaksi
kerrallaan ja videoimme ne. Muistiinpanoihin
ja piirroksiin palaamisen kautta keskusteluun
kietoutui tutkimuksen aikana koettuja ilma-
piirejä, jotka muuttivat keskustelun aikana
myös muotoaan. Nostamme tässä tarkempaan

tarkasteluun katkelmia tuosta keskustelusta, tarkoituksenamme osoittaa hetkiä, joissa ilmapiirin metodologia toimi tuottaen uudenlaista ymmärrystä nuorten ja ympäristön muuttuvista suhteista.

Museossa oli esillä runsaasti tieteellistä tietoa esimerkiksi nisäkkäiden luuston rakenteesta. Nuorten muistikirjoihin piirtyi leukaluita, jalkoja ja kalloja, ja yksityiskohtien havainnoiminen toi jatkuvasti lisää ulottuvuuksia heidän pohdintoihinsa. Sukupuuttoon kuolleen stellerinmerilehmän luuranko kosketti, ja monien muiden eläinten yksilöllisyys tuli lajien katoamisen näkökulmasta esiin erityisen arvokkaana.

No tässä on se stellerinmerilehmä. Ja tää on siltä justiinsa ekalta kerralta, niin tota se herätti niinku tosi paljon ajatuksia. Siitä niinku että kuinka eri tavalla ihmisiä ja eläimiä kohdellaan. Esimerkiksi mitä niille käy niinku kuoleman jälkeen, että kaikki vaikka säännöt että ihmisiä ei saa pitää näytillä museossa, mutta sitten taas eläin ja saa ja niinku tälleen. Ja sitten oli kanssa ihan kiinnostavia faktoja niinku että sorkkaeläimillä ei ole ylähampaita, niin kirjoitin sen.

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Luontokadon ilmapiiri seurasi meitä loppuvaiheen yksilö- ja parikeskusteluihin. Monen nuoren mielestä luontokato on kaikista ympäristökriisin muodoista raskain. ”Ilmastonmuutokseen voi edes kuvitella vaikuttavansa, mutta luontokato ja lajien katoaminen vain tapahtuu.” Luontokadossa yhden lajin vaarantuminen on samalla väistämättä aina monilajinen tapahtuma, joka koskee myös ihmistä ja ihmiskulttuuria, kuten pääkallo-dioraamaa työstänyt nuori huomautti aiemmassa esimerkissä. Lajien katoamisen myötä hiljenee lopullisesti osa muunlajisten äänistä ja viesteistä. Alustuksessa kuulimme, että se köyhdyttää myös omaa kieltämme, sillä esimerkiksi monille metsää kuvaaville sanoille ei enää ole vastinetta suomalaisessa metsäluonnossa.

Mä en niinku jotenkin pienenä silloin tiennyt, että ihminen on jotenkin sama kuin muut eläimet. [...]

No en mä sitten tiedä mistä se on tullut se ajatus. Kai se on kasvatuksesta ja niinku mitä meidän ympärillä on, niin sitten se. Se on jotenkin tosi outoa, että lapsena ajattelee tuollaista ja sitten se pitää vähän niinku oppia [...] siis muut eläimet on ihan yhtä arvokkaita kun ihmiset.”

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Katsellessamme työpajojen aikana tehtyjä luonnoksia ja muistiinpanoja nuorten ajatuksiin ihmisen asemasta muiden eläinten joukossa ilmaantui kummastelevia sävyjä. Kummastelua herätti muun muassa se, että ihmisen ja muiden eläinten samankaltaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on pitänyt erikseen opetella. Ihmisyyden määrittelemisessä on pitkään nojattu siihen ajatukseen, että ihminen jotenkin ratkaisevasti eroaisi muista lajeista, vaikka yhtä hyvin määrittely voisi nojautua lajien välisiin suhteisiin ja samankaltaisuuksiin (Grusin 2015). Ihmisen erityisyyttä vaaliva ilmapiiri, joka korostuu luonnontieteen representaatiossa, vaikuttaa kasvatusperinteessä toisinaan läpäisemättömältä. Projektissa siihen muodostui havainnoinnin taitojen (van Dooren ym. 2016) myötä säröjä ja uusia sävyjä.

Voimattomuus ja mittakaavat: toimijuuden tila

Meillä ihmisillä on valtavasti tietoa ympäristökriisin syistä sekä siitä minkä täytyisi muuttua, jotta luontokato ja ilmastonmuutos edes hidastuisivat. Jos tiedon lisääminen riittäisi muuttamaan ihmisen toimintaa, maapallo ei olisi hälytystilassa. (Rautio 2024.) On mahdollista, että työpajojen aikana nuoret vielä voimakkaammin tiedostivat sen, miten paljon tietoa on saatavilla, ja ettei sitä silti ole osattu käyttää elonkirjon suojelemiseksi. Luontokatoa koskevaan ilmapiiriin yhdistyi erityistä painostavuutta. Mitä enemmän luontokadosta tulee tietoiseksi, sitä vaikeampaa sitä on yrittää sulkea ulos tietoisuudestaan. Luontokadon teema sai nuoret kenties voimakkaammin pohtimaan myös ihmisyyttä ja ihmisen oikeutta omistaa ja hallita. Ilmapiirin etnografiaa tehdessämme olimme keskustelleet siitä, miten luonnontieteen

käytännöt yhä uudelleen asettavat ihmisen tiedon tuottajaksi ja muut eläimet tiedon kohteiksi. Nyt tarjolla olevan tiedon käyttäminen ja tietomäärän kanssa pärjääminen yhdistyivät nuorten pohdinnoissa ympäristökriisiin eksistentiaaliseen kriisiin.

[Vastauksena kysymykseen, miten jaksat tämän tilanteen kanssa:] No huonosti [heh], en mä tiedä. Musta ihmismieltä ei oo alunperin suunniteltu niin valtavalle tietomäärälle mitä me nykyään saadaan kaikista suunnista joka päivä. Kyl mä huomaan, et se niinku rasittaa mua, mut en mä niinkun koe, et se niinku paras vaihtoehto ois täysin laiminlyödä se ja elää omassa sellaisessa omassa iliossa kuplassa. Mun mielestä meillä on kuitenkin vastuu tiedostaa niitä ongelmia ja tärkeitä ajankohtasia aiheita, mitä meidän ympärillä on. Mut se on kyl aika tosi rasittavaa, vaikka en mä nyt osaa sanoa, et mul ois joku erityinen ratkaisu. Mut kyl mä jotenkin koen, et mä oon tosi rasittunut tästä aiheesta varsinkin.

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Voimattomuuden ja väsymyksen tunteet mainitaan usein nuorten aktivismia koskevassa tutkimuksessa, ja toisinaan nuoriin kohdistuvat odotukset herättävät epäoikeudenmukaisuuden tunnetta nuorissa itsessäänkin (esim. Hickman ym. 2021). Keskustelumme nuorten kanssa heijastivat monilta osin vuoden 2024 nuorisobarometrin havaintoa nuorten tulevaisuusuksen vähentymisestä (Happonen & Kiilakoski 2025). Tässä tutkimuksessa tavoitimme ilmapiirin kautta monenlaisia toisiinsa sekoittuvia kokemuksia: nuorten näkökulmat velloivat ja poukkoilivat laidasta toiseen erilaisten mahdollisten asenteiden välillä. Näissä vaihtoehtoissa tuntuu Sheldonin (2016) kuvaama yhteiskunnallinen nuoriin kohdistuva jännite: toisaalta vastuu, toisaalta kyyninen näkökulma, jonka mukaan ympäristöaktivismin on yksi tapa ylläpitää tyytyväistä ihmiskeskeisyyden luuppia. Lisäksi kaiken keskellä voisi yhtä hyvin elää iliossa kuplassa tai ”tahallisuudessa tiedostamattomuudessa”.

En mä tiedä, ei ne [luontokatoon liittyvät tunteet] mun mielestä ole oikein käsiteltävissä mitenkään. En

mä ainakaan... koska se on niin sellainen, että siis se on suurimmaksi osaksi täysin semmoinen, että mun on mahdotonta tehdä asialle niinku silleen mitään. Totta kai mä voin mennä osoittamaan mieltä ja voin kirjoittaa vihapostia vaikka minnekin ja voin vaikka kuinka vastuullisesti yrittää elää mut loppujen lopuksi mä oon aika voimaton tälle. Periaatteessa mul täytyisi olla jotain poliittista valtaa tai olla jonkun suuren firman tai järjestön joku vähän isompi tyyppi, että voisin tehdä asialle oikeasti jotain.

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Kun tarkastelemme nuorten toimijuutta ympäristökriisissä ilmapiirien kautta, eteemme hahmotuu *toimijuuden tila*, jossa velloo edellä kuvattu vaihtoehtojen ja asenteiden maasto tai ”keitto”, kuten olemme tutkijaryhmän kesken kuvanneet. Ajattelemme, että tuo vellovuus liittyy siihen, miten ympäristökriisi törmäyttää jopa radikaalisti erilaisia mittakaavoja toisiinsa. Ilmapiiriin näkökulmasta affektiiviseen kokemukseen yhdistyy erilaisia ajallisuksia ja materiaalisuuksia. Antroposeenissa puhutaan geologisten aikakausien kieltä, ilmastonmuutoksessa vallitsee hätätilan retoriikka, sukupuuton lopullisuus lamaanuttaa, politiikassa toimivat maailman rikkaat ja mahtavat, ja nuorten kokema vastuu pelkistyy yhden ihmisen elämän mittaiseksi ja kokoiseksi. Ympäristön muutosten mittakaavat ja nuoren oma vaikutuspiiri tuntuvat olevan kaukana toisistaan. Myös muissa konteksteissa olemme huomanneet tilanteita, joissa nuoren on ehkä mahdollista kuvitella omaa henkilökohtaista tulevaisuuttaan, mutta sen yhdistäminen planetaariseen tulevaisuuteen on vaikeaa. Toisaalta planetaarisen ympäristökriisin mittakaavassa oman tulevaisuuden kuvittelemisen tyrehtyy. Skaalat eivät kohtaa.

Ihmisen ja muun luonnon suhde sukupuutossa: surun, väkivallan ja erkanemisen ilmapiirit

Kun tutkimuksessamme seuraamme nuorten ajatusta, jonka mukaan vaikein ympäristökriisin ilmenemismuodoista on luontokato, löydämme

itsemme ihmisen ja muun luonnon suhteen ytimestä. Luontokadossa tätä suhdetta määrittää menetys ja sen myötä suru, jota on paljon tutkittu ympäristötunteiden näkökulmasta. Ekologinen suru on esimerkiksi murhetta ja surullisuutta, jota tunnetaan rakkaiden paikkojen, ekosysteemien ja lajien menetyksestä (Ojala ym. 2021). Toisaalta luontokato on hidas, ylisukupolvinen prosessi, jota on vaikeaa edes huomata, yhä uuden ”uuden normaalin” vaihtuessa toiseen (Soga & Gaston 2018). Planetaarisia ympäristökriisejä voi tarkastella myös väkivaltana, jossa yhdistyvät ajalliset, materiaaliset että affektiiviset ulottuvuudet. Queer-kuolemantutkimukseen ja feministiseen posthumanismiin nojautuen Radomska (2023) toteaa, että osa tästä väkivallasta on selkeitä ja äkillisiä tekoja. Tämän lisäksi hän kuvaa hidasta väkivaltaa, jossa ei-kestävät elinolosuhteet pikkuhiljaa lisäävät ihmisten ja muiden lajien kuolemia, kokonaisten ekosysteemien tuhoutumista ja massasukupuuttoa. Väkivallan ilmapiirissä ahdistuksen, vihan ja surun kaltaiset tunteet saavat yhä enemmän sijaa kulttuurisissa tarinoissa sekä aktivismissa (Radomska 2023).

Se on niin vaikea aihe. Mutta ainakin mun elämässä joo kyllä se vaikuttaa tosi paljon. Just niinku en mä tiedä haluanko mä niinkun ylläpitää edes tätä maailmaa, tai silleen haluanko mä mitään, niinkun haluan ko mä edes hankkia lapsia. Tai tietysti mä haluan, mutta onko se hyvä, koska ei me tehdä mitään hyvää.

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Kuten aiemmin totesimme, kuolema opettaa meille paljon ihmisen ja muiden eläinten suhteesta (Russell 2017). Toimme edellä esille Rosen (2011) näkemyksen, jonka mukaan kuolemasta pitäisi puhua enemmän, sillä se kuuluu elämään ja mahdollistaa kaiken elämän. Mutta sukupuutossa tällekin ajatukselle on näkyvissä päätepiste. Kuten yllä esitelty Radomskan (2023) queer-ekologinen näkökulma korostaa, aina kuolema ei mahdollista uutta elämää. Ja kuten van Doorenin (2014) tarinassa ilmahuautauksesta, yhden lajin katoaminen on aina suhteiden katoamista, jossa myös ihmisen

kietoutuminen monilajiseen elämään ja kuolemaan järkkyy.

Keskustellessamme yllä olevista asioista tutkimukseen osallistunut nuori pohti, haluaako hän saada lapsia tällaisessa maailmassa. Tämä ei ollut tutkimuksessamme jaettu tunnetila tai johtopäätös, mutta se oli kuitenkin selvästi erottuva osa yllä kuvattua näkökulmien ”keittoa”. Toisinaan näytti siltä, että sukupuoli ajatus imaisi sisäänsä muut näkökulmat ja tunnelmat vaikuttaen kaikin voimakkaimmin siihen, millaisia perspektiivejä nuoret tulevaisuudelleen rakensivat.

Tuntuu, että ei sinällään pysty auttamaan niitä eläimiä enää mitenkään. Ja se on siellä vähän väistämättömän tuntuista, että ne kuolee. Ja sitten kyllä mä aika usein niinku mä ajattelen ihmisistä silleen että olisi vaan parempi jos kaikki ihmiset kuolisi ja niinku että meitä ei ois täällä vaikka. Koska me ollaan niinkun ne huonot eläimet. Ja se olisi vaan niinku parempi koko maailman kannalta, et ihmisiä ei olisi.

(Keskustelu nuoren kanssa.)

Sukupuutto on myös filosofinen provokaatio, jota on pohtinut muun muassa Claire Colebrook (2019). Hänen mukaansa sukupuutossa kauhua aiheuttaa etenkin ajatus irtautumisesta ja erkanemisesta. Monet tutkimuksemme nuorista eivät nähneet ihmiskunnalle minkäänlaista tulevaisuutta tai osanneet kuvitella kestäviä tulevaisuuksia. Heidän mukaansa ihmisen poistuminen näyttämöltä olisi jopa suotavaa. Colebrookin (2019) mukaan ihmisyyden lopun hämmäyttäminen saat- taan vaatia jotakin muuta kuin ihmisen erityisen arvon korostamista, toisin sanoen tämänhetkisen ihmiskäsityksen kyseenalaistamista ja radikaalia irtautumista siitä. Colebrookin näkemys ei mielestämme ole misantropiaa, ihmisvihaa. Kyse on filosofisesta vapaudesta kysyä, millaiset olemassaolon muodot voivat olla mahdollisia sen oletuksen tuolla puolen, että tämä maailma ja tämä ihminen, tällaisenaan, pitäisi pelastaa? Tutkimuksessamme ihmiskunnan loppu tuli esille ilmapiirien kautta ennalta määrittelemättömänä asiana. Sitä voitiin lähestyä ei-normatiivisesti

ja avoimesti. Ihmisen sukupuoli ei ole meille läsnä tässä hetkessä, mutta ilmapiiriin kannalta se toisaalta kuitenkin on, vaikuttaen ilmapiirillisenä tekijänä voimakkaasti siihen, millaisin tavoin nuoren toimijuuden tila määrittyy.

Lopuksi: Miksi ilmapiiriin metodologia?

Nuorisotutkimuksen tieto on perinteisesti haastanut ja jopa hankaloittanut vallitsevia tiedon tuottamisen tapoja. Nyt ympäristön muutokset hankaloittavat ja vaarantavat olosuhteita maapallolla muuttaen ymmärrystä ihmisen ja muun luonnon suhteesta. Tämän myötä myös ihmistieteellisen tutkimuksen lähtökohdat ovat monien mielestä muuttokassa. Totuttuja, suoraviivaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja kenties pitääkin hankaloittaa, jotta voisimme tavoittaa paremmin suhteiden kompleksista ja usein ristiriitaista dynamiikkaa.

Tutkimuksemme on ottanut kantaa ympäristötutkimuksen ”emotionaalistumiseen” (Bryan & Mochizuki 2024) ja esitellyt vaihtoehtoisen, affektiivisiin ilmapiireihin perustuvan tavan lähestyä eletyn nuoruuden ja ympäristön muutosten välisiä yhteyksiä. Ilmapiiriin lähestymistapa painottaa tunteiden ja tunnelmien kerääntymisiä ihmistä laajemmassa suhteisessa todellisuudessa. Erityisenä mielenkiinnon kohteena tässä artikkelissa on ollut se, miten ympäristöä ja siihen liittyviä tunteita koskevassa tutkimuksessa voitaisiin olla tuottamatta uudelleen tietävän ihmisen ja tiedon kohteena olevan luonnon kahtiajakoa.

Suhteisuuteen perustuvana lähestymistapana ilmapiirit voivat nostaa esiin uudenlaisia kysymyksiä koskien ihmisen asemaa luontokappaleiden joukossa: mikä on uusi normaali, miten yhdistän oman tulevaisuuteni planetaarisen tulevaisuuteen, mikä on suremisen arvoista? Näin ilmapiiriin käsite voi avata ihmisen ja muun luonnon suhteita uudellenmäärittelylle, jossa yhdistyvät ympäristö kriisin fyysiset, emotionaaliset ja ontologiset ulottuvuudet.

Ilmapiiriin näkökulma lisää nuoruutta koskevaan tutkimukseen ontologista herkkyyttä ja ekologista refleksiivisyyttä. Avoimuudessaan

tämä lähestymistapa auttaa välttämään liiallisia ennalta määrittelyjä ja normatiivisuuksia esimerkiksi nuorelle tarjoutuvan yhteiskunnallisen roolin tai vastuun suhteen. Nuorten toimijuuden tilan kannalta tällainen lähestymistapa voi auttaa tuntemaan ja tunnistamaan vaihtoehtoja, jotka laajentavat vakiintuneita ja totunnaisia poliittisen osallistumisen repertuaareja (Rousell ym. 2024). Vaikean ja ambivalentin ilmapiirissä perinteinen aktivismitoimijuus voi tuntua vaativalta. Tässä artikkelissa olemme kuvanneet, miten nuorelle avautuva *toimijuuden tila* voi olla monien asenteiden ja tulevaisuuskuvien ”keitto”, johon mahtuu liikettä eri perspektiivien, mittakaavojen ja suhtautumistapojen välillä. Ympäristökeskustelua yleensä hallitseviin teemoihin toimijuuteen ja toivoon/toivotonmuuteen liittyy joukko muita affektiivisia ulottuvuuksia kuten luopumisen, voimattomuuden, pienuuden, väsymisen, huumorin ja kyynisyyden ulottuvuudet.

Ilmapiiriin metodologiassa on selvät rajoitteensa, jotka liittyvät siihen, että tutkimuksen tulokset eivät asetu perinteisen argumentin muotoon, vaan ymmärrys rakentuu monipaikkaisesti ja suhteisesti, usein kokeillen. Hankaluutta liittyy jo ilmapiiriin ja affektin määritelmiin, joissa korostetaan esikielellisiä lähtökohtia. Ilmapiiri vaatii tutkijoilta immersiiivistä, aistivaa ja ruumiillista tutkimuskohteeseen uppoutumista, ja samankaltaista uppoutumista jossain määrin vaaditaan myös tutkimuksen yleisöltä. Tuotettu ymmärrys voi olla enemmän tuntemisen kuin tietämisen kaltaista. Tällöin tutkimusta ei aina selitetä puhki, vaan sen sijaan luotetaan affektin voimaan ja liikkeeseen myös tutkimuksen tulosten välittämisessä, samaan tapaan kuin Tsing (2015) puhuu tarinoiden tartuttavasta voimasta (ks. myös Stewart 2011). Samalla kun ilmapiiriin tutkimuksessa luovutaan varmojen johtopäätösten odotuksesta, siihen kuuluu yksityiskohtia ja kysymyksiä rikastava laajeneva liike. Näin ilmapiiriin perustuva lähestymistapa toimii vastoin analyyttistä perinnettä, joka pyrkii vähentämään monimutkaisuutta ja redusioimaan sen ennalta määrättyihin kategorioihin (esim. Taguchi 2009).

Miten luotettavaa on ilmapiirin etnografian ja kokeellisten taideperustaisten lähestymistapojen avulla tuotettu tieto? Kuten kaikessa laadullisessa tutkimuksessa, ensisijaista on, että lukija pystyy seuraamaan teoreettisten perustelujen valossa tehtyjä tutkimuksellisia valintoja (esim. Lappalainen 2007) sekä sitä, miten nämä valinnat avaavat yksityiskohtia ja sävyjä tuottaen ymmärrystä tutkittavana olevasta ilmiöstä. Näiden tutkimuseettisten lähtökohtien varassa ilmapiirin lähestymistapa voi viitoittaa tietä muille ympäristökriisien ajan lähestymistavoille, joissa ihmisen erityisasema ja erillisuus muusta luonnosta nähdään metodologioita muuttavana haasteena.

Tutkimuksessamme olemme toistuvasti kiinnittäneet huomiota hengittämiseen. Se on auttanut meitä ajattelemaan suhteita, ruumiillista läsnäoloa ja ilmapiirien yhtäaikaista fyysistä ja affektiivista puolia. Nuoren kirjoittamassa runossa hengittämisen kuvaus johdatti meidät miettimään toimijuuden tilassa yhdistyviä, jopa vastakkaisia ulottuvuuksia. Mikäli ympäristökriisi on sekä fyysinen, ontologinen että

affektiivinen kriisi, on tärkeää varmistaa, että metodologiset valinnat eivät valmiiksi sulje ulos joitakin näistä ulottuvuuksista eivätkä oleta liikaa ennalta. Päättämme tämän artikkelin ajatuksen hengittämisestä metodologisena provokaationa. Ilmapiirin kautta voi tunnistaa ja haastaa menetelmällisiä ahtauksia. Sellaisia, jotka estävät tutkijoita hengittämästä yhdessä nuorten kanssa nykyisessä välillä tukehduvassa todellisuudessa.

Lopuksi kokoamme muistilappuun tutkimuksessamme esiin tulleita ilmapiirin metodologian potentiaaleja. Muistilapun näkökulmat ovat syntyneet paitsi tämän tutkimuksen, myös teorian lukemisen, teorian tulkinnan sekä omien taiteellisten, taidepedagogisten ja monilajisen etnografian kokeilujemme kautta. Näkemykset ovat suodattuneet myös aiempien ilmapiirin metodologiaa käyttävien tutkimusten läpi. Jotkut ilmapiirin metodologian potentiaaleista on varustettu sanalla ”mutta”, joka kuvaa sitä, miten siihen usein kuuluu refleksiivisiä ja kriittisiä käännähdyksiä. ■

Kuva 2. Valmis dioraama pop up -näyttelyssä.
(Kuva: Henrika Ylirisku.)

Ilmapiiri käsitteenä ja ilmiönä

- Ilmapiirit ovat ihmistä laajemman maailman ilmiöitä ja niiden tutkimisen välineitä.
- Ilmapiirit ovat avoimia sommitelmia, joissa affektilla on erityinen sija.
- Ilmapiirit kertovat tunteista suhteissa syntyvinä, erityisinä ja paikantuneina.
- Ilmapiirit kertovat affektien liikkeestä ja muutoksista.
- Ilmapiirit kertovat tunteista kollektiivisina ja esitietoisina, mutta ne eivät kerro vain tunteista.
- Esineet ja maisemat voivat huokua ja resonoida omia ilmapiirejään.
- Myös muut kuin ihmiset luovat ilmapiirejä ja rakentavat elämänsä niiden perusteella.
- Ilmapiiri vaikuttaa toimintaan ja toiminta vaikuttaa ilmapiiriin.

Ilmapiiri metodologiana

- Ilmapiirien kautta voi kysyä asioiden ja voimien kokoontumisista.
- Ilmapiiri on suhteinen lähestymistapa.
- Ilmapiirien kautta voi tunnistella sitä, mitä ei ole helposti näkyvillä: haamumaisia läsnäoloja, historioita, sitä mistä ei puhuta tai mikä on tarkoituksella poispyyhitty.
- Ilmapiirin metodologioiden valossa ilmiöt näyttävät usein ambivalentin puolensa, ne ovat sekä-että.
- Ilmapiirin kautta voi avata ajan ja paikan kompleksisuutta (tärkeää etenkin digitaalisessa maailmassa).
- Ilmapiirin kautta voi avata sosiaalisten prosessien laatua: rytmejä, intensiteettejä, voimia ja liikkeitä.
- Ilmapiirejä tutkimalla voi kehittää huomioimisen taitoja.
- Ilmapiiri korostaa aistien merkitystä tutkimuksessa mutta muistuttaa myös tuntevasta maailmasta ihmisen aistien tuolla puolen.
- Ilmapiiri auttaa tutkimaan materiaalisen ja affektiivisen todellisuuden kietoutuneisuutta ja sen muutoksia.
- Ilmapiirin etnografiassa on etusijalla tunteva ja ruumiillisesti läsnä oleva tutkija.
- Ilmapiirien ristiriitaisuus ja hankaukset ovat tärkeitä kriittisen tutkimuksen lähtökohtia.
- Ilmapiirin tutkimus välttää johtopäätöksiin kiirehtimistä.
- Ilmapiirin tutkiminen suosii kokeilevia analyysin ja tieteellisen esittämisen tapoja.

Taulukko 1, muistilappu. Ilmapiiri käsitteenä, ilmiönä ja metodologiana.

VIITTEET

- 1 Kun tässä luvussa etenemme museon ilmapiiiristä toiseen, nostamme otsikoihin muutaman nimetyn ilmapiiirin, joita tarkastelemme erityisesti. Museon ilmapiiirit eivät kuitenkaan pelkisty näihin nostoihin.

KIRJALLISUUS

Affifi, Ramsey & Christie, Beth (2019) "Facing Loss: Pedagogy of Death". *Environmental Education Research* 25:8, 1143–1157.

Ahmed, Sara (2014) *The Cultural Politics of Emotion*. NED-New edition, 2. Edinburgh University Press, Edinburgh. <http://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1g09x4q>

Anderson, Ben & Ash, James (2015) "Atmospheric Methods". Teoksessa Philip Vannini (toim.) *Non-representational Methodologies: Re-envisioning Research*. Routledge, New York, 34–51.

Barad, Karen (2007) *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, Durham.

Steven D. Brown, Ava Kanyeredzi, Laura McGrath, Paula Reavey & Ian Tucker (2019) Affect theory and the concept of atmosphere, *Distinktion: Journal of Social Theory*, 20:1, 5-24, DOI: 10.1080/1600910X.2019.1586740

Bryan, Audrey & Mochizuki, Yoko (2024) "Rethinking Agency, Affect, and Education: Towards New Childhood and Youth Studies in the Anthropocene". Teoksessa Johanna Wyn, Helen Cahill & Herman Cuervo (toim.) *Handbook of Children and Youth Studies*. Springer, Singapore, 1075–1094. https://doi.org/10.1007/978-981-99-8606-4_137

Carroll, Khadija Z. (2008) "Curating Curiosity: Wonder's Colonial Phenomenology". Teoksessa Tim Mehigan (toim.) *Curating Curiosity: Wonder's Colonial Phenomenology*. Rodopi, Amsterdam, 203–225.

Celermajer, Danielle, Burke, Anthony, Fishel, Stefanie, Fitz-Henry, Erin, Rogers, Nicole, Schlosberg, David & Winter, Christine (2025) *Institutionalising Multispecies Justice*. Cambridge University Press, Cambridge.

Colebrook, Claire (2019) "A Cut in Relationality: Art at the End of the World". *Angelaki* 24:3, 175–195.

Crutzen, Paul J. & Stoermer, Eugene F. (2000) "The 'Anthropocene'". *Global Change Newsletter* 41: 17–18.

Cunsolo, Ashlee & Ellis, Neville R. (2018) "Ecological Grief as a Mental Health Response to Climate Change-Related Loss". *Nature Climate Change* 8:4, 275–281.

Cunsolo Willox, Ashlee, Harper, Sherilee L., Edge, Victoria L., Landman, Karen, Houle, Karen, Ford, James D. & the Rigolet Inuit Community Government (2013) "The Land Enriches the Soul: On Climatic and Environmental Change, Affect, and Emotional Health and Well-Being in Rigolet, Nunatsiavut, Canada". *Emotion, Space and Society* 6:1, 14–24.

van Dooren, Thom (2014) *Flight Ways: Life and Loss at the Edge of Extinction*. Columbia University Press, New York.

van Dooren, Thom (2019) *The Wake of Crows: Living and Dying in Shared Worlds*. Columbia University Press.

van Dooren, Thom, Kirksey, Eben & Münster, Ursula (2016) "Multispecies studies: Cultivating arts of attentiveness". *Environmental Humanities* 8:1, 1–23.

Edensor, Tim & Sumartojo, Shanti (2015) "Designing Atmospheres: Introduction to Special Issue". *Visual Communication* 14:3, 251–265.

Gorman, Jamie, Kiilakoski, Tomi, Pasic, Lana & Vallado, Esther (2024) *Youth and Democracy in the Climate Crisis*. Youth Knowledge 31. Council of Europe and European Commission.

Grusin, Richard (ed.) (2015) *The nonhuman turn*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Guttorm, Hanna, Kantonen, Lea & Kramvig, Britt (2019) "Pluriversal Stories with Indigenous Words Creating Paths Behind the Next Mountain". *Dutkansearvvi dieđalaš áigedála* 3:2, 148–172.

Happonen, Konsta & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2025) *Nuoruuden kolme vuosikymmentä. Nuorisobarometri 2024*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 251, valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 78. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.

Haraway, Donna J. (2016) *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press, Durham.

Hickman, Caroline, Marks, Elizabeth, Pihkala, Panu, Clayton, Susan, Lewandowski, R. Eric, Mayall, Louise E., Wray, Britt, Mellor, Catriona & van Susteren, Lise (2021) "Climate Anxiety in Children and Young People and Their Beliefs About Government Responses to Climate Change: A Global Survey". *The Lancet Planetary Health* 5:12, e863–e873. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3)

Hohti, Riikka & Tammi, Tuure (2024) Composting storytelling: An approach for critical (multispecies) ethnography. *Qualitative Inquiry* 30:7, 595–606.

Hohti, Riikka, Tammi, Tuure, Rautio, Pauliina, & Pyyry, Noora (2022a) "Kasvatus antroposeenin aikaan". *Kasvatus & Aika* 16:3, 2-8.

Hohti, Riikka, Haapalainen, Riikka, El Harouny, Noora, Halli, Jonna, Kanko, Miina, Orenius, Marika, ...

- & Wiikari, Lumi (2022b) "Egyptin loiston varjo: Antikoloniaalinen museotyö antroposeenin hetkellä". *Kasvatus & Aika* 16:3, 100-123.
- Hohti, Riikka, Rousell, David, MacLure, Maggie & Chalk, Hannah-Lee (2023) "Atmospheres of the Anthropocene. Sensing and rerouting dis/inheritances in a university museum with young people". *Children's Geographies* 21:1, 123-136.
- Ingold, Tim (2016). On place and the atmosphere. *PAN: Philosophy Activism Nature* (12): 11-12.
- Jackson, Alecia Y. & Mazzei, Lisa A. (2022) *Thinking with Theory in Qualitative Research*. Routledge.
- Julmi, Christian (2017) The concept of atmosphere in management and organization studies." *Organizational Aesthetics* 6.1: 4-30.
- Karsgaard, Carrie & Davidson, Debra (2021) "Must We Wait for Youth to Speak out before We Listen? International Youth Perspectives and Climate Change Education". *Educational Review* 75:1, 74-92. <https://doi.org/10.1080/00131911.2021.1905611>
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (toim.) (2021) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 237, valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 69. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Kolehmainen, Marjo & Mäkinen, Katariina (2021) "Affective Labour of Creating Atmospheres". *European Journal of Cultural Studies* 24:2, 448-463.
- Kraftl, Peter, Taylor, Affrica & Pacini-Ketchabaw, Victoria (2020) "Introduction to Symposium: Childhood Studies in the Anthropocene". *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 41:3, 333-339.
- Kurth, Charlie & Pihkala, Panu (2022) "Eco-Anxiety: What It is and Why It Matters". *Frontiers in Psychology* 13, 1-3.
- Laine, Sofia (2023) "New Framework Proposal: Planetary Youth Research". *Youth and Globalization* 5:1, 15-43.
- Lappalainen, Sirpa (2007) "Havainnoinnista kirjoitukseksi" Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino: Tampere.
- Lorimer, Jamie, Hodgetts, Tim & Barua, Maan (2019) "Animals' Atmospheres". *Progress in Human Geography* 43:1, 26-45.
- Malone, Karen (2017) *Children in the Anthropocene: Rethinking Sustainability and Child Friendliness in Cities*. Springer / Palgrave Macmillan, London.
- Massumi, Brian (2009) "National Enterprise Emergency: Steps Toward an Ecology of Powers". *Theory, Culture & Society* 26:6, 153-185.
- Mayes, Eve & Center, Evan (2023) "Learning with Student Climate Strikers' Humour: Towards Critical Affective Climate Justice Literacies". *Environmental Education Research* 29:4, 520-538.
- McCormack, Derek P. (2018) *Atmospheric Things: On the Allure of Elemental Envelopment*. Duke University Press, Durham.
- Ojala, Maria, Cunsolo, Ashlee, Ogunbode, Charles A. & Middleton, Jacqueline (2021) "Anxiety, Worry, and Grief in a Time of Environmental and Climate crisis: A Narrative Review". *Annual Review of Environment and Resources* 46:1, 35-58.
- Pekkarinen, Elina & Tuukkanen, Terhi (2020) *Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:4.
- Pihkala, Panu (2022) "The Process of Eco-anxiety and Ecological Grief: A Narrative Review and a New Proposal". *Sustainability* 14:24, 1-53.
- Pihkala, Panu (2024) "Youth Work and Climate Emotions". Teoksessa Jamie Gorman, Tomi Kiilakoski, Lana Pasic & Esther Vallado (toim.) *Youth and Democracy in the Climate Crisis*. Youth knowledge 31. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 89-110.
- Pink, Sarah (2015) *Doing Sensory Ethnography*. SAGE, London.
- Radomska, Marietta (2023) "Ecologies of Death, Ecologies of Mourning: A Biophilosophy of Non/Living Arts". *Research in Arts and Education* 2023:2, 7-20. <https://doi.org/10.54916/rae.127532>
- Rauste-von Wright, Maijaliisa, von Wright, Johan & Soini, Tiina (2003) *Oppiminen ja koulutus*. WSOY, Helsinki.
- Rautio, Pauliina (2024) "Miltä luontokato tuntuu?". Must-hanke. <https://must-project.fi/milta-luontokato-tuntuu/>
- Rose, Deborah Bird (2011) *Wild Dog Dreaming: Love and Extinction*. University of Virginia Press, Charlottesville & London.
- Rousell, David & Cutter-Mackenzie-Knowles, Amy (2020) "A Systematic Review of Climate Change Education: Giving Children and Young People a 'Voice' and a 'Hand' in Redressing Climate Change". *Children's Geographies* 18:2, 191-208.
- Rousell, David, Mayes, Eve & Verlie, Blanche (2024) "Atmospheres of Youth Climate Justice Activism: Movements of Affective Political Participation". Teoksessa Johanna Wyn, Helen Cahill & Hernán Cuervo (toim.) *Handbook of Children and Youth Studies*, 2. painos. Springer Nature Singapore, Singapore, 1293-1306.
- Russell, J. (2017) "'Everything Has to Die One Day:' Children's Explorations of the Meanings of Death in Human-Animal-Nature Relationships". *Environmental Education Research* 23:1, 75-90. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1144175>

- Salo, Ulla-Maija, Hohti, Riikka, Lahelma, Elina, Lappalainen, Sirpa & Mietola, Reetta (arvioitavana) Suomettunut lapsuus? Ilmapiiri, muistot ja lapsuuden poliittiset maailmat.
- Schroer, Sara Asu & Schmitt, Susanne B. (toim.) (2018) *Exploring Atmospheres Ethnographically*. Routledge, London.
- Seigworth, Gregory J. & Gregg, Melissa (2010) "An Inventory of Shimmers". Teoksessa Melissa Gregg & Gregory J. Seigworth (toim.) *The Affect Theory Reader*. Duke University Press, Durham, 1–25.
- Seymour, Nicole (2018) *Bad Environmentalism: Irony and Irreverence in the Ecological Age*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Sharpe, Christina (2016) *In the wake: On blackness and being*. Duke University Press.
- Sheldon, Rebekah (2016) *The Child to Come: Life after the Human Catastrophe*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Sitomaniemi-San, J. (2019) "Explorers of the World: Colonial Residues in the Making of Curious Learners". Paper to be presented at CIES 2019 session *Making the Neo-Colonizer: Strategies and Tactics of Subjectification for Development*.
- Soga, Masashi & Gaston, Kevin J. (2018) "Shifting Baseline Syndrome: Causes, Consequences, and Implications". *Frontiers in Ecology and the Environment* 16:4, 222–230.
- Stewart, Kathleen (2011) "Atmospheric Attunements". *Environment and Planning D: Society and Space* 29:3, 445–453.
- Taguchi, Hillevi Lenz (2009) *Going Beyond the Theory/ Practice Divide in Early Childhood Education: Introducing an Intra-active Pedagogy*. Routledge, New York.
- Taguchi, Hillevi Lenz & St. Pierre, Elizabeth Adams (2017) "Using concept as method in educational and social science inquiry". *Qualitative Inquiry* 23:9, 643–648.
- Tammi, Tuure & Rautio, Pauliina (2022) "Kysymmekö oikeita kysymyksiä? Lyhyt johdanto yleisen ihmisen seikkailuihin nuorisobarometrisa ja maailmassa, joka meiltä jää". Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 237, valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 69. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Thomson, Rachel, et al. (2012) "Situated Affect in Traveling Data: Tracing Processes of Meaning Making in Qualitative Research". *Qualitative Inquiry* 18:4, 310–322.
- Tilleczek, K., Terry, M., MacDonald, D., Obrinski, J. & Stinson, J. (2023) "Towards Youth-Centred Planetary Health Education". *Challenges* 14:1, 1–14. <https://doi.org/10.3390/challe14010003>
- Tsing, Anna Lowenhaupt (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Wall, Illan Rua (2019) "Policing Atmospheres: Crowds, Protest and 'Atmotechnics'". *Theory, Culture & Society* 36:4, 143–162.
- Verlie, Blanche & Neimanis, Astrida (2023) "Breathing Climate Crises: Feminist Environmental Humanities and More-than-Human Witnessing". *Angelaki* 28:4, 117–131.
- Winter, Christine J. (2023) "Unearthing the Time/Space/ Matter of Multispecies Justice". *Cultural Politics* 19:1, 39–56.
- Ylirisku, Henrika (2021) *Reorienting Environmental Art Education*. Aalto University, Helsinki.

Tunnustaminen ja osallistumisen ehdot sijoitettujen nuorten kertomuksissa

ESSI JULIN & TIMO HARRIKARI

ABSTRAKTI Alaikäisillä nuorilla on oikeus osallistua niin itseään koskeviin kuin yhteiskunnallisiin asioihin. Käytännössä erityisesti lastensuojelun piirissä olevien nuorten osallistumismahdollisuudet ovat rajatut. Artikkelissa kysytään tunnustusteorian ohjaamana, miten lastensuojelulaitoksissa asuvien nuorten tarpeet huolenpidosta, arvostuksesta ja kunnioituksesta tunnustetaan ja miten tunnustaminen vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa osallistua yhteiskunnallisiin asioihin. Aineistona on kolme ryhmähaastattelua, joihin osallistui yhteensä 12 lastensuojelulaitoksiin sijoitettua 15–17-vuotiasta nuorta. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavalla temaatteisella sisällönanalysillä. Nuoret kuvaavat kaasaantuvia tunnustamattomuuden ja väärin tunnustamisen tilanteita niin perheenjäsenenä, lastensuojelulaitoksen asukkaana kuin kansalaisena. Toistuvat epäreilouden ja ulossulkemisen kokemukset voivat johtaa arvottomuuden tunteeseen, minkä seurauksena osallistumista ei nähdä merkityksellisenä.

ASIASANAT kansalaispätevyys, lastensuojelu, sijaishuolto, tunnustusteoria, yhteiskunnallinen osallistuminen

Lapset ja nuoret on kautta maailman tunnustettu ryhmiksi, jotka tarvitsevat erityistä yhteiskunnallista suojelua. Menneinä vuosikymmeninä monet maat ovat siirtäneet painopistettä lasten ja nuorten suojelusta kohti heidän osallisuutensa ja osallistumisensa vahvistamista kansainvälisen ihmisoikeussäätelyn ohjaamana, ja periaate on heijastunut myös kansalliseen lainsäädäntöön. Keskeisin säätelyasiakirja on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989), jonka kolme pääperiaatetta eli oikeus suojeluun (*protection*), oikeus osallisuuteen yhteiskunnan voimavaroista

(*provision*) sekä osallistumisoikeus (*participation*) ohjaavat lapsen oikeuksien toteuttamista YK:n jäsenvaltioissa. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1991 ja on sitoutunut sen periaatteisiin omassa lainsäädännössään (Harrikari 2019).

Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut lapset ja nuoret elävät arkeaan vahvasti säädellyissä ja rajoitetuissa olosuhteissa. Tämä korostaa kahta velvoitetta: lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) 12 artiklan mukaista oikeutta tulla kuulluksi itseä koskevista asioista sekä perustuslain (731/1999) mukaista oikeutta saada vaikuttaa itseään

koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Useat kansainväliset analyysit viittaavat siihen, että siinä missä valtaväestöön kuuluville nuorille on tarjolla lukuisia kansalaispätevyyden toteuttamisen, kansalaisyhteiskunnan toimintaan osallistumisen ja poliittisen vaikuttamisen foorumeita, lastensuojelun piirissä olevien nuorten mahdollisuudet osallistua edes itseään koskeviin asioihin, puhumattakaan laajemmin yhteiskuntaan, ovat huomattavasti rajatumpia ja edellyttävät erityisten reunaehtojen täyttymistä (Percy-Smith & Thomas 2010; Quennerstedt 2010; Skauge ym. 2021).

Tarkastelemme tässä artikkelissa lastensuojelun piirissä olevien nuorten osallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä. Kysymme, millaisin erityisin ehdoin lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollisuudet ja heidän kansalaispätevyytensä rakentuvat. Tutkimme aihetta hyödyntäen 15–17-vuotiailta laitoksiin sijoitetuilta nuorilta keräämäämme laadullista haastatteluaineistoa, jota jäsenämme tunnustusteorialla (Honneth 1995; Taylor 1992) ja analysoimme temaattisella sisällönanalyysillä. Tunnusteoria tarjoaa mahdollisuuksia tarkastella, miten sijoitettujen nuorten kokemus omasta arvostaan rakentuu sekä heidän sosiaalisissa suhteissaan että elinympäristöissä, erityisesti lastensuojelulaitoksissa ja niihin kytkeytyvän lastensuojelujärjestelmän rakenteissa. Tarkastelumme lähtökohtana ovat tutkimukset, jotka painottavat sijoitettujen nuorten kansalaispätevyyden ja osallistumisen mahdollisuuksien ja esteiden tiivistä kytkeytymistä nuorten hyvinvointiin sekä heidän tunnustamisensa puutteisiin välittömissä arjen toimintaympäristöissä (esim. Cameron-Mathiassen ym. 2022; Kallio 2022; Rättälä & Honkatukia 2023; Skauge ym. 2021; Thomas 2012). Kansalaispätevyys kuvaa yksilön kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksistaan yhteiskunnassa ja politiikassa (Kestilä-Kekkonen ym. 2022). Analyysimme osoittaa, että sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollisuudet ja esteet rakentuvat kehittäin ja tavalla, jossa arjen tunnustussuhteet ovat myös välittömän arkipäivän elinympäristön ulkopuolelle laajentuvan kansalaispätevyyden ja osallistumisen välittäviä

mekanismeja ja välttämättömiä reunaehtoja (esim. Percy-Smith & Thomas 2010; Quennerstedt 2010; Skauge ym. 2021).

Avaamme artikkelimme aluksi osallistumisen käsitettä kahden sitä määrittävän rinnakkaiskäsitteen eli osallisuuden ja kansalaispätevyyden kautta. Tavoitteenamme on taustoitaa analyysiamme luonnehtimalla, millaisia valmiuksia ja kokemuksia osallistumiseen edellytetään ja erityisesti, mitä sellainen vaatii sijaishuollossa eläviltä nuorilta. Laajennamme taustoitusta empiirisiin tutkimuksiin siitä, mitä tiedämme sijaishuollossa elävien lasten ja nuorten osallistumisesta. Liitämme tähän keskusteluun tunnustusteoreettisen näkökulman, joka toimii empiirisen analyysimme teoriaohjaavana viitekehyksenä. Tämän jälkeen esittelemme tutkimusasetelman, jossa konkretisoimme nuorisotutkimuksen ”hankalaa tietoa” ja sen ilmentymistä sijaishuoltoon sijoitettujen nuorten haastattelutilanteissa tavoitettavuuden ja yhteisen kielen löytämisen haasteina. Empiiriset havainnot haastatteluista kuvaavat sijoitettujen nuorten kokemuksia heidän tunnustamisensa toteutumisesta kolmella tunnustusteorian ulottuvuudella eli lähi- ja huolenpitosuhteissa, oikeuksien toteutumisessa ja yhteisöllisessä arvostuksessa. Vedämme lopuksi tutkimustulokset yhteen ja refleктоimme viimeiseksi sijoitettuja nuoria koskevan hankalan tiedon kysymystä tutkimusprosessiamme vasten.

Osallisuus, kansalaispätevyys ja osallistumisen edellytykset

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen käsitteet esiintyvät usein rinnakkain. Osallistuminen esitetään keinona, jonka kautta lapset ja nuoret saavat yhteyden yhteiskuntaan ja mahdollisuuden vaikuttaa sen toimintaan (Kiili 2016; Luhtakallio & Mustranta 2018, 126). Myös lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (1989) osallistuminen (*participation*) viittaa konkreettiseen mahdollisuuteen vaikuttaa omiin asioihinsa ja sitä koskevaan päätöksentekoon, kun taas osallisuuden periaate (*provision*) määritellään oikeudeksi päästä osalliseksi yhteiskunnan resursseista (myös mm.

Sassi 2002). Osallistumisen ja osallisuuden periaatteet kietoutuvat tiiviisti toisiinsa: osallistumisen yhteisön toimintaan voi jäädä vähäiseksi ja etäiseksi, jos kokemus omasta osattomuudesta on vahva (Luhtakallio & Mustranta 2018, 46).

Yhteiskunnallisen osallistumisen tarkastelussa on usein hyödynnetty kansalaispätevyyden käsitettä, jolla viitataan yksilön kokemukseen omista vaikutusmahdollisuuksistaan yhteiskunnassa ja erityisesti politiikassa (Kestilä-Kekkonen ym. 2022). Nuorten kansalaispätevyyden määrittelemisessä on painotettu käsitteen ymmärtämistä laaja-alaisesti tavalla, jossa huomioidaan sekä nuoren kyky toimia yhteiskunnassa ja vaikuttaa omaan elämäänsä että mahdollisuus olla osa yhteisöä (Kallio 2022; Rättilä & Honkatukia 2023). Nuoren kansalaispätevyyden synnyn on esitetty edellyttävän luottamusta muihin ihmisiin ja kokemusta heiltä saadusta tuesta, joiden ehdoilla puolestaan luottamus instituutioihin ja kokemus omasta toimijuudesta kehittyvät (Kallio 2022). Luottamus toisiin ihmisiin ja instituutioihin sekä kokemus vaikutusmahdollisuuksista edistävät sitoutumista ja osallistumista lainvalmistelun kaltaisten yhteiskunnallisten asioiden hoitoon.

Kansalaispätevyyden synnyn ja kehittymisen käänköpuolia ovat epäluottamus ja tunne vaikutusvallan puutteesta, jotka voivat olla seurausta yhteiskuntarakenteellisista tekijöistä, syrjivistä tai syrjäyttävistä käytännöistä ja kokemuksista tai kansalaispätevyyden kapeista tulkinnoista. Nuorten kokemus kansalaispätevyydestään vaihtelee sosiaalisen taustan mukaan; korkeasti koulutettujen ja taloudellisesti vauraiden vanhempien jälkipolvi arvioi pätevyytensä ja osallistumismahdollisuutensa yleensä muita nuoria paremmiksi (Kestilä-Kekkonen ym. 2022). Useat tutkimukset osoittavat, etteivät osallistumisoikeyden tueksi kehitetyt edustukselliset käytännöt kuten lapsiparlamentit ja nuorisovaltuustot tavoita lapsia ja nuoria yhdenvertaisesti. Niihin osallistuvilla lapsilla ja nuorilla on muutoinkin vahvemmat osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. (Cockburn 2010; Kiili 2013; Kiili 2016; Tisdall 2013; Turkie 2010; Wyness 2009.) Myös syrjivät viranomaiskäytännöt ja kasaantuneet

ulkopuolisuuden kokemukset saattavat murentaa omanarvontuntoa, horjuttaa pystyvyyden tunnetta ja vähentää halua osallistua kansalaisyhteiskunnan ja politiikan foorumeille (Luhtakallio & Mustranta 2018, 46). Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten, on usein vaikea osallistua yhteiskunnallisen keskustelun toimintarakenteisiin. Tiina Rättilä ja Päivi Honkatukia (2023) muistuttavatkin nuorten osallistumisen ja hyvinvoinnin kysymysten välisestä kiinteästä yhteydestä, jossa hyvinvointi voi olla yhtä lailla osallistumisen edellytys kuin sen lopputuloskin. Mikäli nuoren hyvinvointi on puutteellista ja inhimilliset perustarpeet jäävät tyydyttymättä, häneltä on kohtuutonta odottaa aktiivista osallistumista. Toisaalta osallistuminen voidaan nähdä myös yhtenä perustarpeena muiden joukossa, jolloin kokemus puutteellisesta kuulluksi tulemisestä heikentää hyvinvointia.

Osallistumisen kysymys sijaishuollossa

Lastensuojelutoimien piirissä olevien lasten ja nuorten osallistumista on tutkittu kansainvälisesti tarkastellen viime vuosina paljon, ja aiheesta on myös julkaistu useita metatutkimuksia (esim. Bessell 2011; McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018; van Bijleveld ym. 2015). Osallistumista on määritelty eri tavoin (van Bijleveld ym. 2015), ja on arvioitu, että suojelunäkökulman painottuminen lastensuojelutyössä sivuuttaa helposti osallistumisen kysymykset (Heimer ym. 2018; Kosher & Ben-Arieh 2020).

Lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten osallistumista tutkittaessa osallistuminen tulkitaan usein yksilökeskeisesti, eli oikeudeksi tulla kuulluksi omissa asioissaan (LOS 1989, 12 artikla; Skauge ym. 2021). Tätä lähestymistapaa on kritisoitu, ja tutkimuksissa on säännönmukaisesti korostettu tarvetta siirtyä kohti laajempaa ymmärrystä lapsista ja nuorista kansalaisina, joilla on demokraattiset oikeudet (Percy-Smith & Thomas 2010; Quennerstedt 2010; Skauge ym. 2021). Sijaishuollossa elävät nuoret saattaisivat olla kiinnostuneita osallistumisesta

laajemminkin (Bessell 2011), mutta tutkimusten mukaan näiden nuorten mahdollisuudet osallistua edes omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ovat usein rajalliset. Heidän osallistumisensa liittyy arjen pieniin asioihin ja on luonteeltaan epämuodollista, mikä ei tarjoa todellisia kannustimia ja foorumeita kansalaispätevyyden kehittämiseen. Aidosti merkittävän vaikuttamisen mahdollisuudet koetaan vähäisiksi, mikä puolestaan heikentää osallistumisen mielekkyyttä (Bessell 2011; McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018).

Nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat keskeisiä sijaishuoltoon sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollistajia. Luottamukseen perustuvat suhteet ammattilaisiin tukevat osallistumista erityisesti silloin, kun nuori on kokenut tulleen kohdelluksi ymmärtävästi ja kunnioitettavasti (McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018; van Bijleveld ym. 2015). Käytännössä suhteet ammattilaisiin saattavat kuitenkin olla ristiriitaisia, ja nuori voi kokea itsensä eristetyksi perheestään ja yhteiskunnasta laajemminkin (Cameron-Mathiassen ym. 2022). Kansalaispätevyyden kehittymistä ja osallistumisen mahdollisuuksia ei luonnollisestikaan määritä vain yksittäisten ammattilaisten asenne vaan laajemmin sijaishuolto-organisaation toimintakulttuuri. Sijaishuollon toimintaympäristö on usein vahvasti säädelty ja aikuisjohtoisuuteen perustuva, mikä rajaa nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon (Cameron-Mathiassen ym. 2022; McPherson ym. 2021).

Organisatorisista, kulttuurisista ja rakenteellisista esteistä huolimatta tutkimuksissa on tuotu esiin lastensuojelun ammattilaisten vahvaa osaamista lasten näkemysten esiin tuomisessa. Sosiaalialan ammattilaiset suhtautuvat pääosin myönteisesti lasten osallistumiseen ja osallisuuden edistämiseen (Kiili ym. 2021; van Bijleveld ym. 2015). Lastensuojelutoimien piirissä olevien osallistumista on pyritty Suomessakin vahvistamaan: vuoden 2007 lastensuojelulakiin (417/2007) sisällytettiin useita menettelysäännöksiä, joiden tarkoituksena on ollut edistää lasten osallistumista. Viimeaikaiset selvitykset osoittavat, että sijaishuoltoon sijoitettujen näkemyksiä

osataan kuulla aiempaa paremmin, mutta niiden vaikutus päätöksentekoon jää usein vähäiseksi (Stenvall ym. 2023).

Osallisuus, osallistuminen ja tunnustaminen sijaishuollossa

Nuorten kansalaispätevyyden ja osallistumisen kysymykset kietoutuvat erottamattomasti heidän hyvinvointiinsa (Rättälä & Honkatukia 2023). Analyttinen katse on näin ollen perusteltua suunnata sijaishuollossa niihin arjen käytäntöihin ja kohtaamisiin, joissa sijoitettujen nuorten kansalaispätevyyttä edellyttävää oman arvontuntoa, toimijuutta ja osallisuutta voidaan tukea, myös silloin kun kyse on välittömästi heidän omia asioitaan laajemmista yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisemmista kysymyksistä. Vastaavasti sijaishuoltoon nuorten osattomuuden ja syrjinnän kokemukset rakentuvat arjessa, jossa sosiaaliset erottelut ja hierarkiat asemoivat heitä konkreettisissa vuorovaikutustilanteissa (Luhtakallio & Mustranta 2018; Sassi 2002). Tämän arjen ulottuvuuden ymmärtäminen on ratkaisevaa tarkasteltaessa niin sijaishuoltoon sijoitettujen kuin laajemmin muiden nuorten mahdollisuuksia osallistua ja tulla tunnustetuiksi yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä.

Olemme valinneet empiirisen analyysimme lähtökohdaksi tunnustusteoreettisen viitekehyksen avaamaan laitoksiin sijoitettujen nuorten osallisuuden ja osallistumisen kokemuksia. Tunnustusteoriasta esiintyy painotuksiltaan erilaisia versioita (mm. Fraser 2003; Honneth 1995; Taylor 1992), mutta niitä yhdistää ajatus ihmisten perimmäisestä yhdenvertaisuudesta sekä kunnioituksen ja arvostuksen tarpeesta riippumatta yksilön kyvystä tuoda potentiaalinsa näkyväksi. Tunnusteoreettinen lähestymistapa tarjoaa käsitteellisesti jäsentyneen viitekehyksen tarkastella, miten yksilön kokemus omasta arvostaan ja toimijuudestaan rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Sijaishuollossa elävien nuorten osallistumista ja kansalaispätevyyttä tarkasteltaessa tunnustusteoreettinen lähestymistapa siirtää huomion nuorten kyvyistä ja muista yksilöllisistä ominaisuuksista heidän arjessaan esiintyviin sosiaalisiin ja

institutionaalisiin suhteisiin (Moensted 2021), eli osallistumisen rajat eivät synny nuorten elämänhallinnan tai taitojen puutteista, vaan suhteista ja ympäristöistä, jotka joko tukevat tai rajoittavat toimijuutta ja hyvinvointia (Korkiamäki 2015).

Hyödynnämme analyysissämme kahden keskeisen tunnustusteoreettisen ajattelijan, Axel Honnethin ja Charles Taylorin, näkemyksiä. Empiirisessä osuudessa painopiste on etenkin Honnethin esittämässä jaottelussa tunnustamisen kolmesta ulottuvuudesta. Tunnetuimmassa teoksessaan *The Struggle for Recognition* (1995) Honneth esittää, että tunnustetuksi tulemisen kokemukset rakentuvat kolmella ulottuvuudella. Ensimmäinen liittyy rakkauteen, hoivaan ja huolenpitoon (*Love*), jotka muodostuvat läheisissä ihmissuhteissa ja luovat perustan yksilön perusuottamukselle, omanarvontunnolle sekä kyvylle tunnistaa ja ilmaista omia tunteitaan ja tarpeitaan. Toinen ulottuvuus koskee itsearvostusta, joka rakentuu, kun yksilö kokee tulevansa tunnustetuksi laillisten oikeuksien haltijana ja yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (*Rights*). Kolmas ulottuvuus liittyy itsetuntoon, joka vahvistuu, kun yksilö saa osakseen sosiaalista arvostusta ja tunnustusta omasta ainutlaatuisuudestaan yhteisönsä jäsenenä (*Solidarity*). Nämä ulottuvuudet rakentuvat toistensa varaan, ja tunnustuksen puute missä tahansa niistä voi vakavasti heikentää yksilön kokemusta omasta arvostaan ja toimijuudestaan (mt.).

Charles Taylor (1992) korostaa, että yksilön identiteetti rakentuu tunnustuksen kautta suhteessa toisiin. Se, millä tavoin yksilö tulee nähdyksi ja kuulluksi sosiaalisissa suhteissa, vaikuttaa hänen käsitykseensä itsestään. Taylorin mukaan tunnustuksen puute (*nonrecognition*) tai vääristynyt tunnustus (*misrecognition*) voi haitata identiteetin muodostumista ja johtaa yksilön marginalisoimiseen. Tunnustuksen politiikka ei siten koske pelkästään näkyvyyttä, vaan perustavanlaatuisia oikeutta tulla kohdatuksi omista lähtökohdistaan käsin. Kirsi Kallio ja kollegat (2015) ovat tarkentaneet tätä jaottelua esittämällä aktiivisen kielteisen tunnustamisen (*disrecognition*) omana, alistavana tunnustuksen muotonaan. Siinä missä Taylor painottaa tunnustamista kulttuurisena ja

dialogisena ehtona identiteetin rakentumiselle, Honneth korostaa sen merkitystä yksilön moraalikehitykselle ja toimijuudelle. Kumpikin näkee tunnustuksen perustavana inhimillisen kehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ehtona, mutta Taylor kiinnittää teksteissään enemmän huomiota yksilöiden ainutkertaisuuden ja moninaisuuden näkyväksi tekemiseen, kun taas Honneth painottaa sosiaalisten suhderakenteiden merkitystä identiteetin muotoutumiseen.

Nuoren myönteisen identiteetin rakentumisen edellyttää tunnustusteorian näkökulmasta merkityksellisiä, arvostavia ja pysyviä ihmissuhteita sekä aikaa niiden rakentumiseen, jotta voi syntyä keskinäistä luottamusta. Sijaishuollossa tämä tarkoittaa erityisesti lasten ja nuorten sekä heitä ympäröivien aikuisten – kuten laitosten henkilökunnan – välisten suhteiden laatua ja luonnetta (Marshall ym. 2020). Tunnustuksen puute tai vääristynyt tunnustaminen voi ilmetä tilanteissa, joissa nuoria ei osata kuulla heidän omista lähtökohdistaan käsin. Tällöin heidän kokemuksensa saatetaan sivuuttaa tai tulkita aikuiskeskeisesti, jolloin nuoret asemoituvat pelkästään toimenpiteiden kohteiksi ilman todellista toimijuutta. Myös tarjottu tuki voi näyttäytyä nuorelle ulkokohtaisena tai jopa vahingollisena (Cockburn & Devine 2020; Mitchell 2022). Tunnustuksen mahdollistaminen edellyttääkin sijaishuollon ammattilaisilta ja organisaatioilta aikaa, mahdollisuutta itsetutkiskeluun sekä valmiutta arvioida omaa toimintaansa nuorten kokemusten valossa. Tämä on sijaishuollossa erityisen tärkeää, koska sijoitetut nuoret ovat asemassa, jossa heidän toimijuuttaan rajaavat monitasoiset aikuisten auktoriteettiasemien leimaamat suhderakenteet liittyen esimerkiksi ikään, asemaan, institutionaalisen rakenteeseen tai hallinnolliseen valtaan (Cockburn & Devine 2020). Tunnustaminen ei näin ollen edellytä ainoastaan ymmärtävää, tukevaa ja kunnioittavaa henkilökohtaista kohtaamista vaan myös nuoren aseman tunnustamista oikeuksia omaavana kansalaisena.

Honneth ei sen enempää kuin Taylorkaan tarkastele tunnustusteorioissaan lapsia ja nuoria erikseen, mutta näkemyksemme mukaan heidän ajattelunsa on sovellettavissa myös heihin,

kun heidät ymmärretään aktiivisina toimijoina ja oikeuksiansa haltijoina. Mikäli nuori ei koe tulevansa arvostetuksi yksilönä, hän joutuu jatkamaan kamppailuaan tunnustuksen saavuttamiseksi niin lähisuhteissaan kuin niitä laajemmissa yhteiskunnallisissa rakenteissakin (Thomas 2012). Tunnustusteorioita on kritisoitu muun muassa siitä, että ne ohittavat vallan dynamiikat (McNay 2008) tai kiinnittävät liikaa huomiota mikrotasoiseen vuorovaikutukseen rakenteellisten ehtojen kustannuksella (Garrett 2010). Näitä rajoitteita voidaan kuitenkin osittain ylittää tarkastelemalla lasten ja nuorten osallistumista myös mahdollisina konfliktitilanteina, ei vain aikuisten kanssa tehtävänä yhteistyönä. Tunnustuksen puutteita tai sen vääristyneitä muotoja tarkastelemalla voidaan päästä käsiksi valtasuhteisiin ja -rakenteisiin sekä niistä seuraavaan syrjäyttämiseen ja syrjintään. (Thomas 2012.)

Miten tutkimme nuorten osallistumista sijaishuollossa?

Analysoimme artikkelissamme sijaishuoltoon sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä. Olemme kiinnostuneita siitä, miten lastensuojelulaitoksiin sijoitetut nuoret haluaisivat osallistua lainvalmisteluun tai vastaavaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, sekä mikä heitä motivoisi tällaiseen toimintaan. Aiemmat aihetta käsitelleet empiiriset tutkimukset painottavat, että kysymys sijoitettujen nuorten osallistumisen toteutumisesta ja kansalaispätevyyden edistämisestä kytkeytyy erottamattomasti näiden nuorten hyvinvoinnin kysymyksiin sekä niihin osallisuuden ja osattomuuden, syrjinnän ja ulossulkemisen kokemuksiin, joita nuorilla on arkisissa lähiympäristöissään (esim. Cameron-Mathiassen ym. 2022; Kallio 2022; Rättilä & Honkatukia 2023). Valitsemaamme tunnustusteoreettinen viitekehys tarjoaa välineitä tarkastella, millä tavoin sijaishuollossa elävät nuoret tulevat nähdyiksi, kuulluiksi ja arvostetuiksi tai jäävät vaille tunnustusta. Tavoitteenamme on analysoida, millaisia kokemuksia sijoitetuilla nuorilla on mainituilla ulottuvuuksilla sekä miten kokemukset edistävät tai rajaavat heidän osallistumistaan

niin sijaishuollossa kuin laajemminkin lainvalmistelun kaltaisilla yhteiskunnallisen osallistumisen foorumeilla. Tarkastelemme nuorten kokemuksia ja näkemyksiä laitoksissa elämisestä kolmen tunnustusteoreettisen teeman kautta: analyysimme keskiössä ovat huolenpidon ja arvostuksen kokemukset, mahdollisuudet vaikuttaa omaan arkeen sekä kokemukset omasta asemasta ja osallisuudesta yhteisössä ja mahdollisuuksista osallistua sen toimintaan.

Tutkimus on osa laajempaa hankekokonaisuutta¹, jossa tutkitaan sellaisten ”hiljaisten toimijoiden” asemaa, joiden elämään lait vaikuttavat voimakkaasti, mutta joita harvoin – syystä tai toisesta – kuullaan lainvalmistelussa (mm. Rantala ym. 2025). Lastensuojelun piirissä olevat lapset ja nuoret, erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitetut, ovat yksi hiljaisten toimijoiden ryhmä. Suomessa heitä on noin 17 100, joista huostaanotettuja on noin 11 300 (THL 2024). Osana aineistokokonaisuutta keräsimme vuoden 2023 aikana fokusryhmähaastatteluaineiston lastensuojelulaitoksiin sijoitetuilta 15–17-vuotiailta nuorilta. Haastattelujen toteuttamiseen saatiin tutkimuseettisen toimikunnan puoltava lausunto sekä tutkimusluvut tutkimukseen osallistuneilta laitoksilta ja niiltä hyvinvointialueilta, joiden sijoittamia nuoria laitoksissa asui. Haastattelut toteutettiin kahdessa eri laitoksessa kolmella eri osastolla. Osallistujia oli yhteensä 12: ensimmäiseen haastatteluun osallistui kolme, toiseen neljä ja kolmanteen viisi nuorta. Kukin ryhmähaastattelu sisälsi yhdestä kolmeen keskustelutuokiota, yhteensä noin 4,5 tuntia haastattelupuhetta. Laitokset ja niiden osastot erosivat profiililtaan: yksi osastoista oli erityisen huolenpidon yksikkö, jossa nuorten arkea rajoitettiin voimakkaimmin. Kaksi hankkeen tutkijaa vastasi haastatteluiden toteutuksesta ja niiden tallennuksesta. Haastattelut litteroitiin tekstimuotoon.

Vuonna 2021 valmistunut raportti sijaishuollossa elävien nuorten kuulemisesta lainvalmistelun yhteydessä (Stenvall ym. 2021) antoi viitteitä siitä, että nuorten haastattelut voisivat sujua ilman merkittäviä haasteita heidän saavutettavuudessaan tai haastattelujen läpiviemisessä. Tällä kertaa aineistonkeruussa ilmeni kuitenkin

useita käytännön vaikeuksia, jotka aiheuttivat työprosessiin tuntevia viiveitä. Ensinnäkin nuorten tavoittaminen haastatteluihin osoittautui hankalaksi. Tavoittelimme nuoria ottamalla yhteyttä suoraan laitoksiin ja tiedustelemalla heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseen. Ensimmäisessä laitoksessa kävimme vierailulla kertomassa nuorille tutkimuksesta ja annoimme heille tutkimustiedotteet ja suostumuslomakkeet, jotta he voisivat tehdä itse päätöksen osallistumisestaan. Ratkaisuun päädyttiin, koska lastensuojelututkimuksissa alaikäiset eivät useinkaan saa itse päättää osallistumisestaan, vaan ammattilaiset tai viranomaiset tekevät päätöksen heidän puolestaan ja toisinaan ilman, että nuoria edes informoidaan tutkimusmahdollisuudesta (Kiili & Moilanen 2019). Toteutustapa ei toiminut hyvin, sillä nuorten arjen tilanteet laitoksissa vaihtuvat nopeasti, mieli osallistumisesta saattaa muuttua ja henkilöstönkin työtilanteet vaihtelevat. Koska suora rekrytointi ei tuottanut toivottua tulosta, toisessa laitoksessa aineistonkeruu järjestettiin tiiviimmin yhteistyössä henkilökunnan kanssa. Laitoksen työntekijät tiedottivat tutkimuksesta nuorille, kokosivat halukkaat osallistujat ja vastasivat suostumuslomakkeiden keräämisestä.

Haastattelujen tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, miten lastensuojelulaitoksiin sijoitetut nuoret haluaisivat osallistua lainvalmisteluun ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, sekä mikä heitä motivoi tällaiseen toimintaan. Haastatteluissa tavoittelimme keskustelua osallistumiseen liittyvistä tekijöistä siten, että tutkijat ohjasivat keskustelua, mutta nuorilla oli tilaa pohtia teemoja myös keskenään. Ennen keskusteluja näytimme nuorille lyhyitä, tutkimushankkeessa tuotettuja videopätkiä lainvalmistelusta, jotta aihepiiri tulisi heille tutummaksi (Valtonen 2005). Keskusteluteemat liittyivät muun muassa lastensuojelulakiin ja sen valmisteluun osallistumiseen, osallistumista edistäviin tai estäviin tekijöihin sekä nuorten motivaatioon ja kiinnostukseen yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan. Lisäksi käsitteimme osallistumista sijaishuollon arjessa, jotta pääsimme lähestymään tutkimusaihetta nuorten kokemusmaailman kautta (ks. Eskola ym. 2018).

Aineistonkeruussa ilmeni toinenkin konkreettinen haaste ja hankaluus, joka haastoi tutkimuksemme lähtökohtia ja pakotti miettimään tutkimusasetelmaa uudelleen: nuoret eivät kokeneet esittämiämme lainvalmistelua ja siihen osallistumista käsitteleviä kysymyksiä ja teemoja erityisen kiinnostaviksi tai omaa elämäänsä koskettaviksi. Tämä johti tutkimusryhmän sisäiseen pohdintaan haastattelustrategian tarkoituksenmukaisuudesta eli siitä, millä abstraktiotasolla osallistumisesta olisi mielekästä keskustella ja miten arjen konkreettisia teemoja voisi käsitellä luopumatta alkuperäisestä tehtävänasettelusta. Haastatteluja tehdessä vahvistui käsityksemme siitä, että sijoitettujen nuorten osallistumista tulee tarkastella monimuotoisena ilmiönä, ja nuorille tulee antaa tilaa tulkita ja jäsentää osallistumista omista lähtökohdistaan käsin. Tämä oivallus johdatti osaltaan meidät myös tunnustusteoreettisen näkökulman valintaan: nuorten arkiset kokemukset tunnustetuksi tulemisesta rakentuvat kerroksittain. Vasta kun läheisten suhteiden ja arjen vuorovaikutuksen tasoilla saavutetaan riittävä kokemus tunnustuksesta, voidaan alkaa hahmottaa osallistumista laajemmissa yhteyksissä ja keskustella siitä mielekkäästi nuorten kanssa.

Haastatteluryhmissä oli mukana myös nuoria, joiden osallistuminen näytti perustuvan ulkoiseen motivaatioon, kuten tarjoiluihin tai luvattuihin elokuvalippuihin. Osa heistä käyttäytyi levottomasti ja käytti ilmeisen tarkoituksellisesti provosoivaa kieltä, joka ei liittynyt keskustelun sisältöihin. Pohdimme, miten haastattelujen organisointitapa ja toisaalta nuorten yksilölliset taustat vaikuttivat tilanteiden dynamiikkaan. Sijoitetuilla nuorilla saattaa olla merkittäviä eroja kronologisen iän ja kehitysiän välillä. Nuoren kehitysprofiili, liittyen esimerkiksi tunne-elämään ja kognitiivisiin taitoihin, sosiaaliin suhteisiin tai elämäntapaan ja -kokemukseen, saattaa olla epätasainen (esim. McLeigh ym. 2021; Vasileva & Petermann 2018) ja vaikeuttaa osallistumista keskusteluihin (vrt. Honkatukia ym. 2023). On paljon vaadittu, että tällaisessa tilanteessa olevat nuoret asettuivat heti luottamukselliseen vuorovaikutukseen

tuntemattomien tutkijoiden kanssa. Aiemmissa tutkimuksissa luottamusta on rakennettu viettämällä aikaa nuorten kanssa arjessa jo ennen haastatteluja (Kaukko ym. 2019), mihin hankkeessamme ei ollut aikaresurssia. Halusimme lisäksi tietoisesti testata simuloitua asetelmaa, jossa lainsäätäjät vain saapuisi laitokseen ja yrittäisi tavata sijoitettuja nuoria kuullakseen heidän näkemyksiään.

Haastattelujen edetessä jouduimme kriittisesti pohtimaan, mistä nuoret lopulta halusivat meille kertoa kysyessämme heiltä osallistumisesta lainvalmisteluun. He ohjasivat keskustelun toistuvasti omaan arkeensa huomattavan säädelyissä laitosolosuhteissa: huolenpitoon, epäkohtiin ja toiveisiin toisenlaisesta elämästä. Lähestymistavastamme ja kysymyksenasettelusta riippumatta kaikki ryhmät päätyivät samankaltaisiin teemoihin, mikä osoitti metodologisesti, että arki ja sen kokemukset olivat nuorille merkityksellisiä (ks. Rättilä & Honkatukia 2023). Käsitteet kuten osallistuminen, kansalaisuus ja kansalaispätevyys merkityksellistyivät nuorten puheessa sijaishuollon arjen suhteiden ja toiminnan kehyksessä. Sijaishuoltoyksikkö edustaa näille nuorille julkista kotia, jossa valtiolle siirrettyä vanhemmuutta toteuttavat arjesta vastaavat aikuiset samalla kun heidän asioistaan päätetään paikallisesti sosiaalityössä ja lastensuojelun toimintaa ohjataan ja valvotaan kansallisesti (Bullock ym. 2006; Helavirta 2016). Näissä moniulotteisissa järjestelmissä nuoren kokemus osallisuudesta rakentuu hänen suhteidensa välityksellä, eivätkä suhteiden institutionaalinen etäisyys tai muodollinen valta-asema yksin määrää niiden merkityksellisuutta (Helavirta 2016). Nuorten suhde yhteiskuntaan kiinnittyy heidän tarpeisiinsa ja hyvinvointiinsa. Se rakentuu kuitenkin vaihtelevissa ja monimutkaisissa taloudellisissa, sosiaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä. (Rättilä & Honkatukia 2023.)

Aineiston analyysin aluksi koodasimme litteoidun aineiston aineistolähtöisesti Atlas.ti-ohjelmalla. Koodauksen pohjalta syntyneet alaluokat osoittivat, että nuorten puhe keskittyi ennen kaikkea heidän arkeensa laitoksessa ja vaikutusmahdollisuuksiinsa erilaisten ihmissuhteiden

kautta. Erityisesti suhteisiin painottuvat kuvaukset ohjasivat tarkastelemaan aineistoa tunnustusteoreettisesta näkökulmasta (Honneth 1995) ja aineistonäytteiden koodattuja alaluokkia yhdistelemällä muodostimme teoriaohjaavasti kolme pääteemaa (Braun & Clarke 2006). Nuorten kuvaukset jäsenyivät Honnethin (1995) tunnustusteorian kolmen ulottuvuuden mukaan: rakkaus ja huolenpito, kunnioitus sekä sosiaalinen arvostus. Näiden teemojen valossa analyysi kohdistuu sosiokulttuurisiin ja rakenteellisiin olosuhteisiin, joissa nuorten kokemukset rakentuvat, ei heidän yksilöllisiin piirteisiinsä, kuten kykyihin tai elämänhallintaan (ks. Braun & Clarke 2006; Korkiamäki 2015).

Ensimmäinen tunnustamisen viitekehykseen nojaavan teoriaohjaavan temaattisen analyysin teemoista käsittelee nuorten kokemuksia rakkaudesta ja huolenpidosta niin läheisissä suhteissa kuin laitoksen arjessa toteutuissa ammatillisissa huolenpitosuhteissa. Teema nostaa esiin, millaisia perhe- ja läheissuhteita nuorilla on ollut ja miten laitoksen aikuiset ovat korvanneet tai täydentäneet näitä suhteita. Tarkastelun kohteena on se, miten nuorten perustarpeisiin ja tunteisiin on vastattu ja millä tavoin tämä mahdollistaa tai rajoittaa heidän itseluottamuksensa rakentumista.

Toinen temaattinen kokonaisuus liittyy nuorten oikeuksien toteutumiseen sekä kokemuksiin osallisuudesta ja vaikuttamisesta laitoksessa, johon heidät on sijoitettu. Tarkastelemme nuorten kuvauksia siitä, millä tavoin he voivat osallistua ja saada äänensä kuuluviin ja toisaalta, mitä rajoituksia he kokevat alaikäisinä sijoitettuina. Nämä ainekset kytkeytyvät tunnustusteoriassa itsearvostuksen ulottuvuuteen.

Kolmas teema puolestaan valottaa nuorten kokemuksia laitoksesta yhteisönä. Analysoimme nuorten puheessa korostuvia epätasa-arvon kokemuksia sekä laitoksen toiminnan stigmatisoivaa luonnetta, jotka vaikuttavat itsetunnon rakentumiseen. Aineistositaatit on merkitty tekstissä siten, että ensin mainitaan haastattelun järjestysnumero (H1–3) ja toisena, kuinka mones puhuja nuori ryhmässä oli (P1–5).

Rakkaus ja huolenpito: emotionaalisen tunnustamisen mahdollisuudet ja rajat

Haastatteluissamme laitoksiin sijoitetut nuoret puhuivat kokemuksistaan sekä perhe- ja läheissuhteissa saadusta rakkaudesta että huolenpidosta, jota laitoksen ammattilaiset olivat heille tarjonneet. Usein nämä suhteet eivät kuitenkaan näyttäytyneet yksiselitteisen hyvinä tai turvallisina. Nuorten kuvauksista ilmeni, että suhde vanhempiin saattoi olla ristiriitainen tai etäinen (ks. Cameron-Mathiassen ym. 2022), ja että varhaisessa vaiheessa elämää koettu rakkauden ja huolenpidon puute oli jättänyt jälkensä. Monilla lastensuojelun asiakkaina päätyneillä lapsilla ja nuorilla ei ole ollut mahdollisuutta kokea perustavaa laatua olevaa tunnustamista saamalla rakkautta (Thrana 2016). Tällöin heidän perustarpeensa tulla hoivatuiksi, nähdyiksi ja hyväksytyiksi olivat jääneet täyttymättä. Yksi haastatelluista nuorista kertoi kiireelliseen sijoitukseen päätyneestä tilanteesta, jossa vanhempien välinen valtataistelu oli kärjistynyt nuoreen itseensä kohdistuneeksi väkivallaksi. Tällaiset kokemukset viestivät syvällisestä tunnustamisen puutteesta jo ennen laitossijoitusta:

Mulle väitettiin, että mun vanhempien piti selvittää jotain asioita, vaikka oikeesti se johtui siitä, että mun isä hakkas mua, niin mun piti lähteä pois. Ja sit ne palautti mut sinne takaisin. (H2P4.)

Joidenkin nuorten kokemukset läheissuhteissa koetusta väkivallasta olivat loukanneet heidän fyysistä koskemattomuuttaan ja murentaneet perustavaa tunnetta turvallisuudesta, mikä osaltaan esti tunnustetuksi tulemistä. Rakkauden puute ja huomiotta jättäminen voivat vakavasti heikentää nuoren hyvinvointia ja jättää jälkiä, jotka ulottuvat pitkälle arkeen ja ihmissuhteisiin (Warming 2015).

Toisaalta nuori saattoi kokea, että sijoitus heikensi yhteyttä perheeseen ja läheisiin, jolloin rakkauteen liittyvä tunnustus ei toteutunut laitossijoituksen aikana (ks. Cameron-Mathiassen ym. 2022). Nuorten kertomuksissa sijaishuoltopaikka

saattoi sijaita kaukana, mikä rajoitti tapaamisten määrää ja lyhensi niiden kestoa pitkien matkustusaikojen vuoksi. Jos taas läheiset vierailivat laitoksessa, nuori saattoi kokea, että ohjaajien valvonta rajoitti luonnollista ja yksityistä yhteydenpitoa. Sama ilmiö koski puhelinkeskusteluja. Lisäksi läheissuhteiden ylläpitoa saatettiin rajoittaa virallisilla päätöksillä, mikä lisäsi kokemusta ulkopuolisuudesta ja oman elämänhallinnan puutteesta.

Nuoret kertoivat haastatteluissa, että muut läheiset suhteet, kuten sisarusket tai ystävät, saattoivat muodostua tärkeiksi ja vaalimisen arvoiseksi erityisesti silloin, kun suhteet vanhempiin olivat hankalia ja ristiriitaisia. Laitoksessa asuvien nuorten kaverisuhteet laitoksen ulkopuolelle jäävät kuitenkin usein vähälle huomiolle, eivätkä ne saa samaa painoarvoa kuin perhesuhteet (ks. Cameron-Mathiassen ym. 2022). Laitoskäytännöt voivat tehdä ystävyysuhteiden ylläpitämisestä vaikeaa, sillä kavereita ei välttämättä voi kutsua laitokseen ja tiukka päiväohjelma rajoittaa vapaa-aikaa ja mahdollisuuksia tavata heitä laitoksen ulkopuolella:

Ja sitten se, että olen huomannut, että tää vaikuttaa kaverisuhteisiin. Ei minua enää pyydetä samanlailla yhtään mihinkään mukaan, kun mä oon täällä, niin automaattinen oletus on, että ei se varmaan päase, koska se on tuolla. (H2P4.)

Sijaishuollon tehtävänä on tarjota huolenpitoa nuorille, jotka eivät voi asua vanhempiensa tai muiden läheistensä kanssa. Laitoksessa arkea jakavat paitsi henkilöstö myös muut sijoitetut nuoret, joiden kanssa jaetaan yhteinen elämämpiiri. Niin vertais- kuin ammattilaissuhteisiinkin voi sisältyä sekä tuen että turvattomuuden kokemuksia (ks. Cameron-Mathiassen ym. 2022). Haastattelemamme nuoret luonnehtivat sijoittamista tilanteeksi, jossa heidät ikään kuin heitetään täysin vieraaseen ja uuteen ympäristöön. Samalla kun heiltä odotetaan laitoksen omaksumista omaksi kodikseen, arjen käytännöt eivät välttämättä mahdollista tällaista asettumista. Kaikki nuoret eivät koe laitosta turvalliseksi. Yksi nuorista kertoi seksuaalisesta ahdistelusta, mikä osoittaa, ettei fyysinen koskemattomuus

ole laitoksessa itsestäänselvyys. Myös perustarpeiden täyttymisessä ilmeni puutteita: nuoret puhuivat likaisista huoneista, kuluneista vuodevaatteista ja siitä, miten toistuvat keskustelut esimerkiksi uuden sängyn saamiseksi eivät johtaneet mihinkään:

Just tuli tota mieleen noista petivaatteista. Mä yks päivä vaihoin noit tyynyliinoi, ne on keltasii ne tyynt. Vois kyl vähän niinku alkaa upgreidaa noita petivaatteita. (H3P3.)

Nuoret kuvasivat haastatteluissa molemminpuolista luottamuksen puutetta suhteessa laitoksen työntekijöihin. Heidän kertomuksistaan ilmeni, että yhteisiä keskusteluja valvotaan, heiltä kysellään uteliaasti keskustelujen sisällöstä ja heidän sanavalintojaan kommentoidaan laitoksen yhteisissä tiloissa. Nuoret kertoivat myös, että heitä saatetaan manipuloida tai provosoida tarkoituksellisesti, jotta heidän reaktioitaan voitaisiin käyttää perusteena rajoituksille tai säännöille. Lisäksi vaikeiden asioiden esiin tuominen ei aina johda tuen saamiseen tai asioiden käsittelyyn vaan nuoren kokemat huolet saatetaan kääntää häntä itseään vastaan. Esimerkiksi omasta psyykkisestä pahoinvoinnista kertomista saatetaan käyttää perusteena lisärajoituksille tai aiempien rajoitteiden jatkamiselle:

Niin, enkä mä luota täällä kehenkään ohjaajiin niin paljon, et mä alkaisin puhumaan tääl silleen, että joo, mutta on vähän vaikeeta, koska sit ne on heti. — Ne kääntää sen heti sua vastaan ja on silleen, et joo, sul on nyt niin vaikeeta, että mejän pitää laittaa sut rajoituksiin... (H2P1.)

Nuorten kertomuksista käy ilmi, että rakkauden ja huolenpidon puutteet, joita he ovat mahdollisesti kokeneet jo kotioloissa, saattavat jatkua eri tavoin myös laitoksessa. Läheissuhteiden ristiriitaisuus haastaa perinteisiä käsityksiä perheenjäsenten välisestä rakkaudesta, kiintymyksestä ja niiden ilmaisun tavoista. Kun nuoren elämäntilanne johtaa lastensuojelulaitokseen sijoittamiseen, hänen perustavanlaatuinen tarpeensa tulla rakastetuksi ja hoivatuksi voi jäädä edelleen

täyttymättä. Tällöin pohja itseluottamuksen rakentumiselle jää hauraaksi, eikä sijaishuolto välttämättä kykene korjaamaan tätä perustavaa vajetta. Tämä heikentää nuoren mahdollisuuksia tulla tunnustetuksi myös täysivaltaisena yhteisönsä ja yhteiskunnan jäsenenä.

Oikeudet ja osallistuminen – kuulluksi tulemisen ehdot ja esteet

Rakkauden ja huolenpidon ulottuvuuden tarkastelu toi esiin nuorten kokemuksia emotionaalista tunnustuksesta tai sen puutteesta niin perhesuhteissa kuin laitoksen arjessa. Seuraavassa keskitytään tunnustuksen toiseen ulottuvuuteen: kunnioitukseen ja oikeuksiin. Ulottuvuus liittyy erityisesti nuorten mahdollisuuksiin osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon sekä tulla kuulluksi ja toimia sijaishuollon arjessa. Näiden kokemusten kautta nuorelle rakentuu käsitys omasta asemastaan ja oikeuksiensa rajoista. Itsearvostuksen kehittyminen edellyttää, että nuoret tunnustetaan oikeuksien haltijoina paitsi sijaishuoltoyksikössä myös laajemmin yhteiskunnallisella ulottuvuudella. Mahdollisuus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja tulla aidosti kuulluksi on myös laitokseen sijoitettujen nuorten oikeuksien toteutumisen keskeinen ehto (LOS 1989; LSL 417/2007).

Nuorten haastatteluissa korostui kokemus siitä, että kuuleminen, osallistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään ovat laitoksessa hyvin rajoitettuja. Nuoret kokivat, ettei heidän näkemyksillään ole todellista painoarvoa, vaikka mielipidettä kysytäänkin esimerkiksi rajoittamispäätösten yhteydessä eli silloin, kun kysyminen on henkilöstöä juridisesti velvoittavaa. Yksi nuorista kuvasi, mitä tapahtuu tilanteessa, jossa hänelle ollaan asettamassa liikkumavapauden rajoitusta:

— jos sul vaik laitetaan LVR:rä, tiiät sä, tai et ei pääse pihalle, nii sult pitää lain mukaan kysyy se mielipide ja sä voit vaikka valittaaki siitä, mut ei ne niinku, se mielipiteen kysyminen on, tiiäks, sult niinku kysytään se mielipide, ei se vaikuta, tiiäks, mihinkää. Et on tollasii juttuja, mitkä pitää tehdä, mut ei ne vaikuta mihinkää. (H1P2.)

Myös aiemmat tutkimukset osoittavat samansuuntaisesti, että laitokseen sijoitetuilla nuorilla on enemmän vaikutusmahdollisuuksia arjen pieniin valintoihin kuin päätöksiin, joilla olisi merkitystä heidän elämänsä kokonaiskulkuun (McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018). Haastattelemamme nuoret kertoivat heitä kuultavan esimerkiksi ruokatoiveista tai laitoksen vapaa-ajan toiminnasta. Tosin nuoret kokivat, ettei toiveita aina oteta vakavasti, vaan niitä saatetaan joutua toistamaan useaan otteeseen, mutta silti toiveiden toteutuminen on epävarmaa:

Se on vähän sama asia niinku puhuis jollekin puulle. Ne kysyy sitä, että mitä toiveita teil on vaikka tähän ens viikon viikko-ohjelmaan. Sitten kun sanoo, että voiks mä nyt mennä vaikka pelaamaan jalkapalloa. Sitten, no, laitetaanpas tänne ylös, niin sitten sitä ei koskaan ookaan. (H3P5.)

Nuorten kertomuksista välittyi kokemus siitä, että aikuiset tekevät heidän asioistaan päätöksiä siksi, että katsovat nuorten itsensä olevan liian ymmärtämättömiä osallistumaan päätöksentekoon aidosti. Arjen pyörittämisestä vastaavat laitoksen työntekijät, mutta elämänkulkuun vaikuttavista ratkaisuista päättävät usein etäällä olevat sosiaalityöntekijät. Nuorten näkökulmasta tämä saattaa näyttäytyä mielivaltaisena, etenkin jos he kokevat, ettei sosiaalityöntekijöillä ole riittävästi henkilökohtaista kosketusta heidän arkeensa ja elämäntilanteeseensa. Usein päätökset perustuvat sijaishuoltoyksikön henkilökunnan arvioihin, eivätkä nuorten omat näkemykset tule suoraan kuulluiksi, mikä saattaa vääristää kokonaiskuvaa ja lisätä heidän kokemustaan ulkopuolisuudesta.

Tilannetta vaikeuttaa entisestään sosiaalityöntekijöiden jatkuva vaihtuvuus. Osallistuminen omiin asioihin edellyttäisi pysyvää ja luottamuksellista suhdetta, mutta nuoret kertovat, ettei tällaista suhdetta ehdi muodostua ennen kuin työntekijä jo vaihtuu (ks. myös Cameron-Mathiassen ym. 2022; van Bijleveld ym. 2015). Lyhytaikaiset työntekijät eivät nuorten mukaan aina uskalla tehdä päätöksiä, vaikka siihen olisi selkeä tarve. Yksi nuorista kuvasi turhautumistaan tilanteessa, jossa hän toivoi erityisen huolenpidon päätöksen

purkamista, mutta asia ei edennyt, koska vastuu päätöksenteosta jäi ilman pysyvää käsittelijää:

Ne ei uskalla tehdä niitä päätöksiä mitään. Sitten junnaa vain samassa paikassa. Sitten kun vaihtuu kuukauden päästä, niin se on taas, että en uskalla tehdä päätöksiä. Minä olen vain tämän ajan tässä. (H3P4.)

Nuorten kertomuksista kävi ilmi, että heidän tietonsa omista oikeuksistaan on usein puutteellista. Osa ilmaisi toiveen saada oma asianajaja; joku, joka ajaisi nimenomaan heidän etuaan. Oikeuksien toteutuminen edellyttää nuorilta oma-aloitteisuutta, sillä heidän näkökulmastaan kukaan ei toimi automaattisesti heidän puolestaan. Jotkut nuoret kertoivat lukevansa itse lastensuojelulakia ja ottavansa asioista selvää, mutta korostivat aikuisen tuen merkitystä. Vaikka valittaminen koetusta sijaishuollon epäkohdasta olisi periaatteessa mahdollista, se voi olla vaikeaa käytännössä, etenkin kun apua ei ole helposti saatavilla. Sosiaalityöntekijä nähtiin tahona, jolle epäkohtia voi tuoda esiin, mutta asian eteneminen riippuisi pitkälti siitä, miten työntekijä kuuntelisi ja suhtautuisi:

Jos sul on hyvä sossu ja jos sun sossu puolustaa sua, nii sitte se voi soittaa sinne ja valittaa siitä ja sit se kyl muuttuu. (H1P2.)

Nuorten mukaan lastensuojelulaitos ympäristönä ei juuri tarjoa mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä tai ympäröivään yhteisöön. He vertasivat tilannetta kouluun, jossa oppilaskuntatoiminnan kautta voi osallistua toiminnan kehittämiseen. Ylipäättään alaikäisen on heidän mukaansa vaikea vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, sillä esimerkiksi äänestämisen ei ole mahdollista. Osa nuorista ajatteli, että äänestysikärajan alentaminen voisi lisätä nuorten kuulluiksi tulemistä poliittisessa päätöksenteossa. Osa pohti myös kriittisesti, äänestäisivätkö he kuitenkaan, vaikka ikä sen sallisi.

Nuorten haastatteluista välittyi kokemus siitä, että aikuiset päättivät heidän asioistaan. Osallistumisen mahdollisuuksia ei ollut riittävästi

edes omiin asioihin, saati laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tällaisista lähtökohdista käsin itsearvostuksen rakentuminen saattaa olla hankalaa. Jos nuorille kuuluvat oikeudet eivät toteudu, he eivät voi kokea itseään täysivaltaiseksi kansalaisiksi, mikä heikentää kansalaispätevyiden kehittymistä.

Sosiaalinen arvostus ja yhteisöllisyys – tunnustuksen ja stigman jännitteiset suhteet

Rakkauden ja huolenpidon sekä oikeuksien ja osallistumisen ulottuvuuksien tarkastelu osoitti, kuinka sijoitettujen nuorten itsearvostus rakentuu hauraalle pohjalle, mikäli tunnustaminen ei toteudu arjen suhteissa tai yhteiskunnallisissa rakenteissa. Tunnustusteorian kolmas ulottuvuus kohdistaa huomion siihen, miten nuoret kokevat asemansa osana laitostyhteisöä ja millaisia mahdollisuuksia heillä on rakentaa itsearvostustaan saamansa sosiaalisen arvostuksen ja yhteisöön kuulumisen kokemusten varassa.

Nuorten lähiyhteisönä toimii laitos, sen työntekijät ja muut sijoitetut. Työntekijöillä on valtiollisen vanhemmuuden kautta vastuu nuorten arjen sujumisesta. Laitosarki rakentuu kuitenkin pitkälti institutionaalisen kontrollin varaan: rutiinit, aikataulut ja rakenteet ohjaavat toimintaa (Cameron-Mathiassen ym. 2022; Lausten & Fredriksen 2016). Sijoitettujen nuorten kertomuksissa näkyi, miten käytännöt vaihtelevat laitoksittain: joissain yksiköissä ovet olivat auki ja nuorilla enemmän päätäntävaltaa, kun taas tiukemmin säädelyissä yksiköissä viikko-ohjelma määrittä nuorten tekemisiä tarkasti. Yhteiset toiminnot, kuten viikkopalaverit ja liikunta, eivät nuorten mukaan välttämättä tuntuneet mielekkäiltä vaan rajoittivat omaa vapaa-aikaa ja saattoivat tuntua ristiriitaisilta käytännöiltä. Yksi nuorista kiteytti tämän kokemuksen toteamalla, että vaikka yhteisöllisyyttä halutaan rakentaa, sijoituksen alussa muistutettiin, ettei laitokseen tulla ”hakemaan kavereita”. Toisaalta nuoret, jotka olivat sijoitettuina erityisen huolenpidon yksikköön, pitivät yhteistä ohjelmaa mielekkäänä juuri siksi, ettei heillä ollut juurikaan

mahdollisuuksia kuluttaa vapaa-aikaansa haluamallaan tavalla.

Nuorten arvion mukaan laitoksen toiminoilla pyrittiin rakentamaan yhteisöllisyyttä ja vahvistamaan kokemusta siitä, että he ovat yhteisön arvostettuja jäseniä. Tämä tavoite ei useinkaan toteutunut: nuoret toivoivat voitansa itse valita yhteisönsä sekä päättää, miten ja kenen kanssa viettäisivät vapaa-aikaansa. Yhteisöllisyyden rakentumista haastoi erityisesti se, etteivät säännöt olleet nuorille ja henkilöstölle samat, mikä synnytti kokemuksen epäoikeudenmukaisuudesta:

Ja se, että mikä on ylemmiltä tahoilta, just sossuilta tai ohjaajilta, mikä on sallittua ja mikä ei ole sallittua. Mut et ne voi polkea sinua ihan miten alas vaan. (H2P1.)

Laitosarkea muokkaavat rutiinit ja rakenteet (Lausten & Fredriksen 2016) voivat vaikeuttaa nuorten kohtaamista yksilöinä, vaikka juuri yksilöllinen huomioiminen saattaisi olla keskeinen edellytys yhteisölliselle tunnustamiselle. Nuorten kuvauksissa toistuivat kuvaukset kategorisista, kaikille yhteisistä säännöistä, jotka perustuivat menneisiin tapahtumiin tai aiempien asukkaiden toimintaan laitoksessa. Esimerkiksi tietty toiminta saatettiin kieltää kaikilta, jos joku oli joskus rikkonut sääntöä. Tällainen käytäntö tuotti nuorille kokemuksen, että heitä arvioidaan kategorisesti ja ennakkoluuloisesti, ei omien tekojensa tai tarpeidensa pohjalta, vaan ”sijoitetun nuoren” stereotypian läpi. Nuoret arvioivat, että heidän puheitaan ja käyttäytymistään tulkittiin valmiiden oletusten kautta. Tällaisessa asetelmassa ammattilaisten asenteilla ja suhtautumisella on merkittävä vaikutus siihen, millaisena nuori kokee mahdollisuutensa osallistua yhteisön toimintaan ja tulla tunnustetuksi (McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018).

Nuorten näkökulmasta laitokset näyttäytyivät siis hierarkkisina ja epätasa-arvoisina yhteisöinä, joissa heitä ei arvosteta yksilöinä, vaan heidät kategorisoidaan ongelmallisesti käyttäytyväksi ihmisryhmäksi. Kokemus saatetaan helposti estää nuoria tuntemasta itseään

yhteisönsä täysivaltaisiksi ja arvostetuiksi jäseniksi. Tunnustuksen sijaan he kokivat tulevansa nähdyiksi ennakkoluulojen ja stigman kautta (Blumenthal 2022). Tällainen kielteinen luokittelu voidaan ymmärtää jopa aktiiviseksi negatiiviseksi tunnustamiseksi – prosessiksi, jossa yksilöä ei vain jätetä huomiotta, vaan hänet myös määritellään arvottomaksi. Positiivisen tunnustuksen mahdollisuudet puolestaan avautuisivat, jos nuoret nähtäisiin yksilöinä eikä pelkästään sijoitettuin, jolloin myös stigma voisi lieventyä tai poistua (Sommerfeldt 2022).

Tunnustuksen politiikka ja nuorten osallistumisen edellytykset sijaishuollossa

Olemme tarkastelleet tässä artikkelissa lastensuojelun piirissä olevien nuorten osallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä sekä sitä, millaisin erityisin ehdoin lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollisuudet ja heidän kansalaispäteyytensä rakentuvat. Tutkimusprosessin aikana tehdyt havainnot ja oppimiskokemukset viittaavat sijoitettujen nuorten osallistumisen kysymysten kytkeytyvän erottamattomasti heidän hyvinvointiinsa ja osallisuuden kokemuksiinsa niin arjen lähiympäristöissä kuin lainvalmistelun kaltaisissa yhteiskunnallisissa käytännöissä. Aineistonkeruun aikana tehdyt metodologiset tarkennukset ja nuorten haastattelujen analyysi osoittivat, että sijoitettujen nuorten osallistumisen mahdollisuudet ja esteet rakentuvat kehittäin. Ratkaisevassa asemassa ovat nuorten kokemukset tunnustetuksi tulemisesta läheissuhteissaan, oikeuksiensa subjektina ja yhteisönsä jäsenenä arjen ympäristöissä. Nämä arkiset kokemukset ovat sijoitettujen nuorten välittömän arkipäivän elinympäristön ulkopuolelle laajentuvan kansalaispätevyden ja osallistumisen välittäviä mekanismeja, jopa välttämättömiä reunaehtoja (esim. Percy-Smith & Thomas 2010; Quennerstedt 2010; Skauge ym. 2021).

Haastatteluaineistomme perusteella nuorten kokemukset läheissuhteista ja huolenpidosta saattavat olla ristiriitaisia, eivätkä ne tunnetasolla välttämättä tarjoa riittävää tukea ja

turvaa. Arkielämän perustavanlaatuiset tarpeet eivät läheskään aina ole tulleet tunnustetuiksi, mikä on johtanut enemmän tai myöhemmin huostaanottoon ja sijoitukseen. Nuoret välittivät haastatteluissa kokemustaan siitä, että ”valtiollinen vanhemmuus” ei riittävästi korjaa kumuloituneita tunnustamisen puutteita vaan pikemminkin sijoitus laitokseen vahvistaa kokemusta puutteellisesta, vääristyneestä tai jopa aktiivisesta kielteisestä tunnustamisesta (Honneth 1995; Kallio ym. 2015; Taylor 1992). Sijoituksen aikana ja laitossympäristössä tärkeiden läheissuhteiden ylläpitäminen on hankalaa, fyysinen koskemattomuus ei ole itsestäänselvyys ja joissain perustarpeissa, kuten hygieniatasossa, saattaa esiintyä puutteita. Niin ikään nuoret kuvasivat laitossympäristöä jännitteisenä sekä hierarkkisenä tavalla, joka asettaa heidät alistaiseen asemaan suhteessa työnteekijöihin. Näitä suhteita luonnehti stigmatisoiva kokemus nuorten näkemisestä ja kohtelemisesta ennako-oletusten ja valmiiden luokittelujen valossa, ei yksilöinä. Nuorten ei ole asemastaan käsin helppoa tai välttämättä edes mahdollista kyseenalaistaa tämänkaltaista väärin tunnustamista (Välimäki 2025). Vaikka tyytymättömyyttä nuorten keskuudessa esiintyi, vaikuttamismahdollisuudet epäkohtiin koettiin rajallisiksi, koska kukaan ei vastaa sijoitettujen nuorten kansalaisoikeuksien toteutumisen seurannasta, eivätkä nuoret itse välttämättä tunne oikeuksiaan.

Nuorten kokemusten perusteella sijaishuoltoyksiköissä ei vallinnut yhdenvertaisuutta edistävä, turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Tällaisessa tilanteessa tunnustetuksi tulemisen ja omanarvontunnon rakentumisen kannalta keskeiset kokemukset jäävät vajaiksi, mikä kaventaa nuorten mahdollisuuksia arkea ylittävään kansalaispätevyteen ja osallistumiseen. Pelkän muodollisen osallistumismahdollisuuden avaaminen lainvalmistelun kaltaisille yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumeille saattaakin johtaa ainek-siltaan yksioikoisen kapeaan ja reunaehdoiltaan sokeaan järjestelyyn (ks. myös Thomas 2012). Havaintojen perusteella osallistumisen esteet kietoutuvat syvempiin tunnustamisen puutteisiin, joiden korjaaminen vaatisi sijaishuoltoon sijoitettujen nuorten hyvinvoinnin ja itsearvostuksen

vahvistamista kaikilla kolmella tunnustamisen ulottuvuudella (Kallio 2022; Rättälä & Honkatukia 2023). Arjen kasautuvat kokemukset puutteellisesta tai vääristyneestä tunnustamisesta horjuttavat luottamusta sekä ihmisiin että instituutioihin ja voivat pahimmillaan johtaa arvottomuuden tunteeseen; kokemukseen siitä, ettei oma osallistuminen ole merkityksellistä, eikä se siksi tunnu mielekkäältä (Kallio 2022; Kestilä-Kekkonen ym. 2022; Luhtakallio & Mustranta 2018).

Esitetyt havainnot on suhteutettava tiettyihin analyysin reunaehtoihin ja rajoituksiin. Käsittelemme analyysissämme ainoastaan nuorten kokemuksia ja verrattain pienen haastatteluaineiston valossa. Laitoksiin sijoitettujen nuorten haastatteluista piiryy kuitenkin esiin varsin karu kuva rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa edes omaan elämään, saati sitten osallistua laajempien yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyyn. Nuoria haastateltiin ryhmissä, mikä toi aineistoon oman kriittisen sävynsä. Kokemukset vaikuttivat kuitenkin olevan jaettuja, ja jokainen sai tuoda esiin oman näkökulmansa halutessaan. Laitosarjen kuvaukset ja sen käytäntöjen perustelut tunnustamisen ulottuvuuksilla saattaisivat myös asettua toisenlaiseen valoon, mikäli niistä tiedusteltaisiin nuorten läheisiltä, laitoshenkilöstöltä tai sijoitavilta sosiaalityöntekijöiltä.

Sekä moninäkökulmainen tieto (ks. Pösö 2016) että moninaiset kokemukset tekevät lastensuojelun tiedon arvioinnista ja toimenpiteisiin ryhtymisestä haasteellista, jopa hankalaa. Laajemmin sijaishuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia tarkasteltaessa piiryy kuva vaihtelevasta elämäntilanteesta, joka voidaan kokea monin eri tavoin. Sijaishuollossa eläminen voi tarkoittaa entistä parempaa huolenpitoa ja rauhallisempaa arkea (Laakso 2016; 2019) sekä hyviä ihmissuhteita (Cameron-Mathiassen ym. 2022), mutta erityisesti laitoksissa eläneet nuoret voivat kokea turvattomuutta, osattomuutta, epäoikeudenmukaista kohtelua ja omien kokemustensa vähättelyä (Laakso 2019). Laitosolosuhteissa eläneet nuoret kokevat, että heillä on hyvin rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa heille merkityksellisiin asioihin (McPherson ym. 2021; ten Brummelaar ym. 2018). Laitossijoitus voi myös leimata nuoren

– joko ulkopuolelta annetun stigman tai tilanteesta ja asuinpaikasta syntyvän oman kokemuksen kautta (Blumenthal 2022; Kekoni 2004; Sommerfeldt 2022).

Haastattelemiemme nuorten kertomukset täsmäivät varsin hyvin aiempaan tutkimukseen laitossijoituksessa elävien nuorten kokemuksista ja heidän osallistumismahdollisuuksistaan. Negatiiviset kokemukset ovat esittäjilleen tosia. Ottaen huomioon tutkimuksen kohderyhmän erityisen haavoittuvan yhteiskunnallisen aseman sekä sijaishuollon perustehtävät nuorten kokemukset tulee ottaa vakavasti (ks. Saastamoinen 2021). Suomalaisessa koulukotitutkimuksessa on jo yli kaksi vuosikymmentä sitten todettu, että nuorten äänettömyys, heidän yksilöllisyytensä ohittaminen sijaishuoltotyössä ja sijaishuolto- paikkojen ongelmalliset osallistumiskäytännöt ovat riski, jos ne sysäävät nuoren sivuun omasta elämästään ja sosiaalisista suhteistaan (Kekoni 2004; Pösö 2004). Tutkimuksemme tulokset herättävät kysymään, missä määrin lapsen oikeuksien sopimuksen turvaama osallistumisoikeus (LOS 1989, artikla 12) toteutuu sijaishuoltoon sijoitettujen nuorten arjessa tässä ajassa. Kriittisiä kysymyksiä herää laajemminkin sijaishuoltoyksiköiden toimintakulttuureista, ammattihenkilöstön asenteista tai nuorten sijoitusaikaisen hoidon ja huolenpidon korjaavuudesta.

Loppureflekto: miksi sijaishuollon tieto on hankalaa?

Sijaishuoltoon sijoitettujen tavoittaminen, luokse pääseminen ja äänen kuuleminen tieteellisessä tutkimuksessa voi kokemuksemme mukaan olla hankalaa. Siinä missä avoimessa yhteiskunnassa nuorten laajat edustukselliset elimet keräävät varsin helposti poliittiset aktiivinsa ja lastensuojelujärjestöt saattavat laatia lastensuojelua käsitteleviä selvityksiä järjestelyiltään varsin kevyessä asetelmassa (ks. esim. Paasivirta ym. 2023), sijaishuollon asiakkaita käsittelevä tutkimus on monen sitä kontrolloivan valvontamekanismin takana ja tutkijoilla on vakuutettavanaan monia tahoja tutkimuksen toteuttamisen oikeutuksesta. Sijaishuoltoon sijoitettujen kuulemiseen

edellytetään tutkimuseettisen asiantuntijaelimen puoltava lausunto sekä sijoitettujen hyvinvoinnista vastaavien hallintoelinten ja viranhaltijoiden, kuten hyvinvointialueiden ja lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden sekä lisäksi sijaishuoltoyksiköiden tutkimusluvut. Sijaishuoltoon sijoitettujen alle 15-vuotiaiden haastatteluihin tarvitaan lisäksi heidän huoltajiensa suostumus, joiden saaminen voi olla sattumanvaraista; seikka, joka vaikutti olennaisesti ikäryhmämme valintaan. Pelkkään lupavalmisteluun ja lupien saamiseen kuluu hankeajasta pyöreästi arvioiden vuoden verran ja pidempäänkin, mikäli käsittelyprosesseissa on yhtään viiveitä.

Varsinainen nuorten tavoittaminen saattoi alkaa vasta, kun asianmukaiset luvat oli myönnetty. Ennen lupien hakemista on löydettävä yhteistyökumppanit, joiden yksiköissä haastattelut toteutettaisiin, ja alustavasti sovitava heidän kanssaan tutkimuskäytännöistä. Yhteistyökumppaneiden löytäminen vei hankkeen alusta poikkeuksellisen paljon aikaa, koska emme halunneet käyttää pilottivaiheen toimijoita ja toistaa asetelmaa ”aikuisista portinvartijoina” (ks. Kiili & Moilanen 2019). Sen sijaan halusimme kokeilla nuorten suorarekrytointia. Useat merkittävät sijaishuoltopalveluja järjestävät julkiset ja yksityiset organisaatiot kieltäytyivät yhteistyöstä, näkemysemme mukaan varsin vähäpätöisiin tekijöihin vedoten, mutta saatoimme luonnollisestikin vain kunnioittaa heidän ratkaisujaan. Kokonaisuudessaan sijaishuollon haastattelujen valmistelutyö vei aikaa runsaat kaksi vuotta.

Yhteiskumppanien löytymishaasteiden, verrattain raskaiden lupaprosessien ja sijoitettujen nuorten tavoittamisprosessien jälkeen konkreettisten haastattelutilanteiden organisointiin ja läpivientiin sisältyi haasteita. Hankkeen alkuvaiheissa tieteenalamme tieteellisillä ja käytännöllisillä foorumeilla meitä varoiteltiin toistuvasti sijoitettujen haastattelujen mahdollisista uudelleentraumatisoivista vaikutuksista. Tutkimuskirjallisuudessa on myös pidetty tärkeänä, että nuoret voisivat rekrytoitua kuultavaksi suoraan ja omaehtoisesti (esim. Kaukko

ym. 2019). Kokemuksemme perusteella sijoitettujen suoraan tavoittamiseen ja haastattelujen toteuttamiseen ilman sijaishuoltoyksikön henkilöstön merkittävää tukea kytkeytyy kuitenkin arjen muuttuvista tilanteista aiheutuvia kontekstuaalisia epävarmuus- ja sattumanvaraisuustekijöitä, jotka saattavat vaarantaa koko tiedonkeruun. Pidämmekin tarkoituksenmukaisena, että ennen varsinaista aineistonkeruuta sijaishuoltoyksikössä toteutetaan etnografiselle kenttätutkimukselle tyypillinen valmistava tutustumisjakso. Henkilöstön tuki, riittävä aikaresurssi, sijaishuoltoyksikön toimintaan adaptoituminen ja kuulemiseen osallistumisen palkitseminen on lainvalmistelijankin syytä pitää mielessä silloin kun aikoo suunnata satunnaiselle sijoitettujen kuulemismatkalleen.

Nuorten haastatteluissa kohtasimme myös merkittävän metodologisen haasteen: emme saaneet nuorilta juuri vastauksia alkuperäisiin tutkimuskysymyksiimme tai tutkimuskonsortiomme määrittelemiin kiinnostuksen kohteisiin. Kun nuorilta kysytään yhdestä asiasta ja vastaus käsittelee jotain aivan muuta, mistä on kyse? Onko kyse tutkimusryhmämme ammattitaidottomuudesta, toimimattomista metodologisista ratkaisuista vai jostain muusta? Pyrimme ymmärtämään tätä kysymysten ja vastausten väliin avautunutta kuilua, ja tulkintamme mukaan kyse on ennen kaikkea siitä, että sijoitetut nuoret elävät arkea, joka on äärimmäisen säädeltyä ja jatkuvan valvonnan alla. Tällaisessa tilanteessa ajatus osallistumisesta lainvalmisteluun tai yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen voi tuntua paitsi epärealistiselta myös vieraalta. Vaikka nuori kokisi oman tilanteensa epäoikeudenmukaiseksi, häneltä ei voi automaattisesti odottaa valmiutta tai halua artikuloida tätä yhteiskunnallisten rakenteiden tai säädösten tasolla. Onko siis edes realistista odottaa, että sellaiset nuoret, jotka ovat joko jääneet vaille tunnustusta tai tulleet väärin tai jopa kielteisesti tunnustetuiksi, olisivat aktiivisesti osallistumassa heille kenties hyvin kaukaisiin ja abstrakteihin asioihin kuten yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja lainvalmisteluun (ks. myös Rättilä & Honkatukia 2023)? ■

VIITTEET

- 1 Sile-tutkimushanke toteutetaan vuosina 2020–2026 Helsingin yliopiston, Turun yliopiston ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisenä konsortiohankkeena. Tutkimusta rahoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimiva Strategisen tutkimuksen neuvosto.

KIRJALLISUUS

- Bessell, Sharon (2011) "Participation in Decision-Making in Out-of Home Care in Australia: What Do Young People Say?". *Children and Youth Services Review* 33:4, 496–501.
- Blumenthal, Sara (2022) "Stigmatisation of Youth in Residential Care as Epistemic Violence". *Social Work & Society* 20:1, 1–15.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) "Using Thematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77–101.
- Bullock, Roger, Courtney, Mark E., Parker, Roy, Sinclair, Ian & Thoburn, June (2006) "Can the Corporate State Parent?". *Children and Youth Services Review* 28:11, 1344–1358.
- Cameron-Mathiasen, Jacqueline, Leiper, Julie, Simpson, Jane & McDermott, Elizabeth (2022) "What Was Care Like for Me? A Systematic Review of the Experiences of Young People Living in Residential Care". *Children and Youth Services Review* 138, Artikkelin 106524.
- Cockburn, Tom (2010) "Children and Deliberate Democracy in England". Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from Theory and Practice*. Routledge, London, 306–317.
- Cockburn, Tom & Devine, Dymna (2020) "Recognising Children's Citizenship in the Social Care System". *British Journal of Social Work* 50:7, 2135–2151.
- Eskola, Jari, Lähti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018) "Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas". Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. PS-kustannus, Jyväskylä, 27–51.
- Fraser, Nancy (2003) "Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation". Teoksessa Nancy Fraser & Axel Honneth (toim.) *Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange*. Verso, London, 7–109.
- Garrett, Paul Michael (2010) "Recognizing the Limitations of the Political Theory of Recognition: Axel Honneth, Nancy Fraser and Social Work". *The British Journal of Social Work* 40:5, 1517–1533.
- Harrikari, Timo (2019) *Lastensuojelun historia – Tutkielma oikeussääntelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista*. Vastapaino, Tampere.
- Heimer, Maria, Näsman, Elisabet & Palme, Joakim (2018) "Vulnerable Children's Rights to Participation, Protection, and Provision: The Process of Defining the Problem in Swedish Child and Family Service". *Child & Family Social Work* 23:2, 316–323.
- Helavirta, Susanna (2016) "Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana". Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Vastapaino, Tampere, 188–223.
- Honkatukia, Päivi, Ägren, Susanna & Lähde, Miia (2023) "Exploring the Future Together with Young People. Methodological Considerations on Playfulness, Joy and Silence as Forms of Participation". Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättälä (toim.) *Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the Future*. Routledge, London, 192–207.
- Honneth, Axel (1995) *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Käänt. Joel Anderson. Polity Press, Cambridge.
- Kallio, Jenni (2022) "Siitä tuli ihan hirvee paperisota – kansalaispätevyys nuorten aikuisten institutionaalisissa kohtaamisissa". *Sosiologia* 59:1, 19–34.
- Kallio, Kirsi Pauliina, Korkiamäki, Riikka & Häkli, Jouni (2015) "Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen". Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 90, Helsinki, 9–35.
- Kaukko, Mervi, Korkiamäki, Riikka & Kuusisto, Anna-Kaisa (2019) "Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen – tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa". Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 218, Tiede, Helsinki, 86–102.
- Kekoni, Taru (2004) "Koulukoti kertomuksena". Teoksessa Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 331–352.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Tiihonen, Aino, Sipinen, Josefina, Vadén, Salla, Korventausta, Miikka, Söderlund, Peter, Kestilä, Laura, Hannuksela, Venla & Borg, Sami (2022) *Nuoret kansalaiset: Tilastollinen tutkimus yhdeksäluokkalaisten kansalaispätevyyydestä*.

- Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:11. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Kiili, Johanna (2013) "It's Almost Like Official' – Children's Participation as a Relational and Spatial Question". *Qualitative Studies* 4:1, 56–71.
- Kiili, Johanna (2016) "Children's Public Participation, Middle-Class Families and Emotions". *Children & Society* 30:1, 25–35.
- Kiili, Johanna, Itäpuisto, Maritta, Moilanen, Johanna, Svenlin, Anu-Riina & Malinen, Kaisa (2021) "Professionals' Views on Children's Service User Involvement". *Journal of Children's Services* 16:2, 145–158.
- Kiili, Johanna & Moilanen, Johanna (2019) "Lapset kansainvälisissä lastensuojelututkimuksissa – tutkimuseettinen näkökulma". Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 218, Tiede, Helsinki, 35–57.
- Korkiamäki, Riikka (2015) "Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen". Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 90, Helsinki, 131–164.
- Kosher, Hanita & Ben-Arieh, Asher (2020) "Social Workers' Perceptions of Children's Right to Participation". *Child & Family Social Work* 25:2, 294–303.
- Laakso, Riitta (2016) "Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä". Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Vastapaino, Tampere, 157–187.
- Laakso, Riitta (2019) "Ne näki musta". *Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Lapsen oikeuksien sopimus (1989) "Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus". [https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/Viitattu 27.1.2025](https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/Viitattu%2027.1.2025).
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lausten, Mette & Frederiksen, Signe (2016) "Do You Love Me? An Empirical Analysis of the Feeling of Love Amongst Children in Out-of-Home Care". [Joint Special Issue, Love in Professional Practice] *Scottish Journal of Residential Child Care* 15:3 ja *International Journal of Social Pedagogy* 5:1, 90–103.
- Luhtakallio, Eeva & Mustranta, Maria (2018) *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Into Kustannus Oy, Helsinki.
- Marshall, Gerry, Winter, Karen & Turney, Danielle (2020) "Honneth and Positive Identity Formation in Residential Care". *Child & Family Social Work* 25:4, 733–741.
- McLeigh, Jill D., Tunnell, Karlyn & Lazcano, Cecilia (2021) "Developmental Status of Young Children in Foster Care". *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics* 42:5, 389–400.
- McNay, Lois (2008) *Against Recognition*. Polity Press, Cambridge.
- McPherson, Lynne, Vosz, Meaghan, Gatwiri, Kathomi, Parmenter, Natalie, Macnamara, Noel, Mitchell, Janise & Tucci, Joe (2021) "What Does Research Tell Us About Young People's Participation in Decision Making in Residential Care? A Systematic Scoping Review". *Children and Youth Services Review* 122, Artikkele 105899.
- Mitchell, Mary (2022) "Because I'm a Kid...": The Struggle for Recognition of Children and Young People Involved in Child and Family Social Work". *Child & Family Social Work* 27:3, 526–534.
- Moensted, Maja Lindegaard (2021) "Social Citizenship Aspirations: An Alternative Line of Analysis of the Social Reproduction of Youth Inequality". *Young* 29:3, 236–255.
- Paasivirta, Annukka, Paju, Petri, Jahnukainen, Johannes, Hokkila, Kirsi, Näränen, Nelli, Välimäki, Sanna, Ahvenainen, Armi & Helsten, Sari (2023) *Asiakkaiden ääni lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistuksessa. Loppuraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel (2010) "Conclusion: Emerging Themes and New Directions". Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation – Perspectives from Theory and Practice*. Routledge, London, 356–366.
- Perustuslaki 731/1999.
- Pösö, Tarja (2004) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Tutkimuksia 133. Stakes, Helsinki.
- Pösö, Tarja (2016) "Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta?". Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Vastapaino, Tampere, 7–30.
- Quennerstedt, Ann (2010) "Children, but Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the '3 P's'". *International Journal of Children's Rights* 18:4, 619–635.
- Rantala, Kati, Esko, Terhi, Hämäläinen, Hanna & Salminen, Janne (2025) "Exploring Dilemmas and Depolitization in Inclusive Lawmaking: The Perspective of Silent Agents". *Critical Policy Studies*, 1–16.
- Rättilä, Tiina & Honkatukia, Päivi (2023) "Introduction". Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättilä (toim.)

- Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the Future*. Routledge, London, 1–37.
- Saastamoinen, Kati (2021) *Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020. Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6, Helsinki.
- Sassi, Sinikka (2002) ”Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus”. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalliset kaupunkia suunnittelemassa*. Gaudeamus, Helsinki, 58–74.
- Skaug, Berit, Skårstad Storhaug, Anita & Marthinsen, Edgar (2021) ”The What, Why and How of Child Participation – A Review of the Conceptualization of ‘Child Participation’ in Child Welfare”. *Social Sciences* 10:2, 54.
- Sommerfeldt, Marianne Buen (2022) ”‘Sometimes I Feel at Home’. Adolescents’ Narratives of Everyday Life in Residential Care”. *Journal of Children’s Services* 17:1, 33–44.
- Stenvall, Elina, Hiltunen, Anna & Viskari, Tuomas (2023) *Arjen osallisuus ja palvelut. Lastensuojelussa kasvaneiden lasten ja nuorten kokemuksia. Tutkimusyhteenveto*. SOS-lapsikylä, Helsinki.
- Stenvall, Elina, Tiitinen, Laura, Saarinen, Laura, Pollari, Pasi & Sirtamo, Jukka (2021) *Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:6, Helsinki.
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and “The Politics of Recognition”*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- ten Brummelaar, Mijntje D. C., Harder, Annemiek T., Kalverboer, Margrite E., Post, Wendy J. & Knorth, Erik J. (2018) ”Participation of Youth in Decision-Making Procedures During Residential Care: A Narrative Review”. *Child & Family Social Work* 23:1, 33–44.
- THL (2024) *Lastensuojelu 2024. Tilastoraportti 23/2025*. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Thomas, Nigel (2012) ”Love, Rights and Solidarity: Studying Children’s Participation Using Honneth’s Theory of Recognition”. *Childhood* 19:4, 453–466.
- Thrana, Hilde Marie (2016) ”Love: Recognizing Relationships in Work with Vulnerable Youth”. [Joint Special Issue, Love in Professional Practice] *Scottish Journal of Residential Child Care* 15:3 ja *International Journal of Social Pedagogy* 5:1, 71–89.
- Tisdall, E. Kay M. (2013) ”The Transformation of Participation? Exploring the Potential of ‘Transformative Participation’ for Theory and Practice Around Children and Young People’s Participation”. *Global Studies of Childhood* 3:2, 183–193.
- Turkie, Alan (2010) ”More Than Crumbs from the Table: A Critique of Youth Parliaments as Models of Representation for Marginalized Young People”. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People’s Participation: Perspectives from Theory and Practice*. Routledge, London, 262–269.
- van Bijleveld, Ganna G., Dedding, Christine W. M. & Bunders-Aelen, Joske F. G. (2015) ”Children’s and Young People’s Participation Within Child Welfare and Child Protection Services: A State-of-the-Art Review”. *Child & Family Social Work* 20:2, 129–138.
- Valtonen, Anu (2005) ”Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi?”. Teoksessa Johanna Ruusuvaara & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere, 223–241.
- Vasileva, Mira & Petermann, Franz (2018) ”Attachment, Development, and Mental Health in Abused and Neglected Preschool Children in Foster Care: A Meta-Analysis”. *Trauma, Violence & Abuse* 19:4, 433–458.
- Välimäki, Vesa (2025) ”Stigman ja tunnustuksen dynamiikan analyysi: Mikrotunnustuksellinen lähestymistapa”. *Sosiologia* 61:4, 271–287.
- Warming, Hanne (2015) ”The Life of Children in Care in Denmark: A Struggle over Recognition”. *Childhood* 22:2, 248–262.
- Wyness, Michael (2009) ”Adults’ Involvement in Children’s Participation: Juggling Children’s Places and Spaces”. *Children & Society* 23:6, 395–406.

DODIE BELLAMY

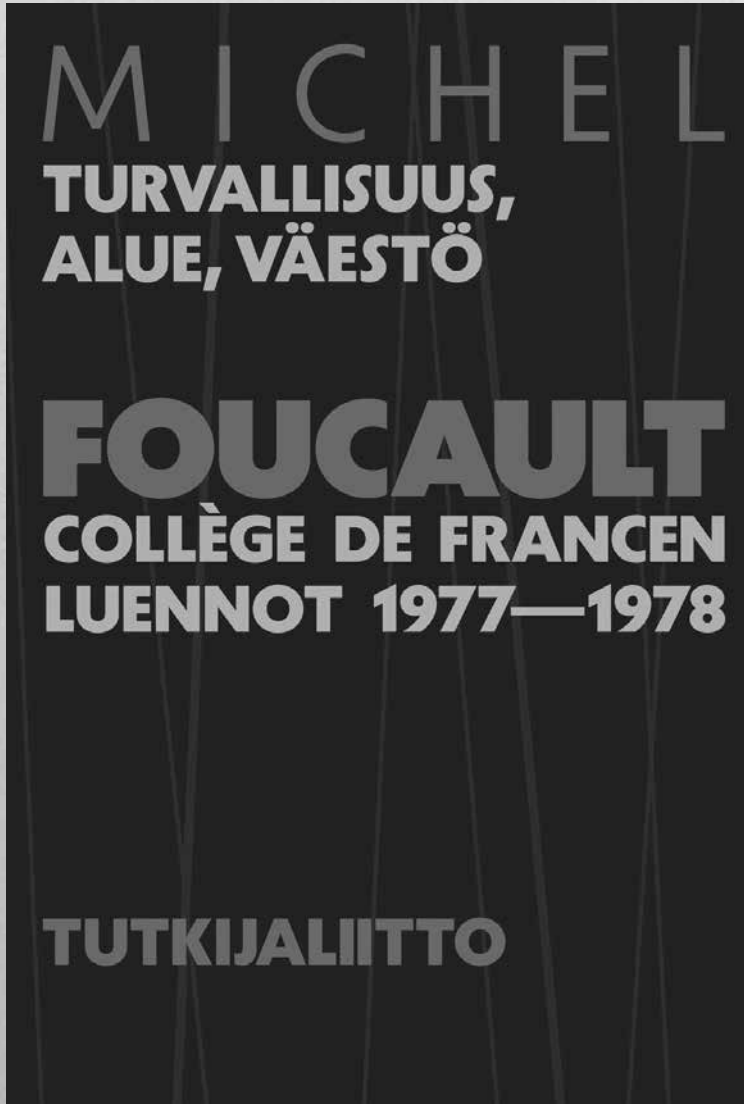
**KUN SAIRAILLA ON
KAIKKI VALTA**

Tutkijaliitto

Suom. Viljami Hukka

Kun sairailta on kaikki valta on alun perin vuonna 2015 ilmestynyt esseekokoelma, jossa tarkastellaan sairautta ja terveyttä, turvaa ja vaaraa, ruumista ja seksuaalisuutta niin henkilökohtaisesta näkökulmasta kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Teos on omintakeinen yhdistelmä esseistiikkaa, fiktiota, kollaasia, pastissia ja fragmentaarista tajunnanvirtaa.

Suom. Antti Paakkari

Postuumisti julkaistut luentosarjat, joita Michel Foucault piti Collège de Francessa, ovat tarjonneet uusia näkökulmia hänen ajatteluunsa. Lukuvuonna 1977–1978 pidetty luentosarja *Turvallisuus, alue, väestö* on Foucault'n myöhäistuotannon kannalta yksi keskeisimmistä. Luennoissaan Foucault kehittää ajatustaan vallan muuntautumisesta biovallaksi, väestönhallinnaksi joka tapahtuu elämää ja terveyttä säätelemällä.

Puolustuspuhe uudenlaiselle vasemmistolle

DOI: 10.51809/TE.164158

CC BY-NC-ND 4.0

Didier Eribon. *Paluu Reimsiin* (*Retour à Reims*, 2009). Suomentanut Timo Torikka. Vastapaino, Tampere 2024. 203 s.

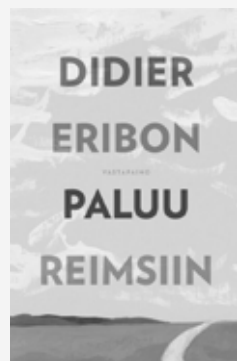
Mohamed Mbougar Sarrin (2022, s. 431) romaanissa *Miesten syvimät salaisuudet* käsitellään mystistä kirjaa, jota päähenkilö kuvaa teokseksi, joka ”on ollut meille merkittävä aina, jo ennen kuin se löytyi, ehkä jo ennen syntymäämme, niin kuin se olisi odottanut meitä ja vetänyt meitä puoleensa.” Juuri tällainen kirja Didier Eribonin omaelämäkerrallinen teos *Paluu Reimsiin* oli tunnetulle ranskalaiselle nykykirjailijalle, Édouard Louisille, josta tuli myöhemmin myös Eribonin läheinen ystävä (ks. Louis 2022). Eribonin teos käsittelee niitä kysymyksiä, jotka muodostivat myöhemmin myös Louisin kirjallisen tuotannon ja poliittisen esseistiikan ytimen: Mikä on yhteiskuntaluokan ja seksuaalisuuden rooli yksilön ja yhteiskunnallisten identiteettien rakentumisessa? Missä määrin yksilö voi paeta yhteiskunnallisen determinismin paineita ja niitä sosiologisia lakeja, jotka ohjaavat käytöstämme ja valintojamme yksilöinä? Miksi ja millä tavoin poliittiset liikkeet pyrkivät tuottamaan, säilyttämään ja uusintamaan yhteiskunnallisia identiteettejä osana niiden poliittista agenda? Kuinka äärioikeiston kasvua ja perinteisen vasemmiston katoamista voidaan ymmärtää ja tutkia erilaisten poliittisten identiteettien muutosten kautta? Missä määrin luokkamobilisaation katoaminen selittää etnonaationalistisen äärioikeiston nousua?

Paluu Reimsiin on monitasoinen teos, joka käsittelee näitä ja monia muita kysymyksiä

autobiografisesta näkökulmasta. Eribon hyödynää niin Pierre Bourdieun sosiologiaa, Jean-Paul Sartren, Michel Foucault’n, James Baldwinin ja Frantz Fanonin ajatuksia, Annie Ernaux’n ja Jean Genet’n romaaneja kuin myös omaelämäkerrallista pohdintaa ja autoetnografista havainnointia. Teos kuvaa Eribonin ”paluun prosessin” omille työväenluokkaisille juurilleen ja pyrki- myksen löytää kadottamansa ja tietoisesti tukahduttamansa ”oman itsen tienoo”, kuten hän asian Genet’tä lainaten ilmaisee (s. 12).

Teoksen ytimessä on vastakkainasettelu Eribonin työväenluokkaisen perhetaustan ja hänen homoseksuaalisuutensa välillä sekä pyrkimys tarkastella, kuinka erilaiset sosiaaliset identiteetit ja niitä määrittävä ”yhteiskunnallinen järjestys pitää meidät kaikki otteessaan” (s. 54). Käyttäen esimerkkeinä itseään ja omaa perhettään Eribon tutkii, kuinka sosiaalisen oppimisen ja yhteiskunnallisten valtamekanismien kautta yksilöön kiinnittyä jo varhaislapsuudesta alkaen tietty normisidonnaisuus: tietoisuus normaalist ja epänormaalista, tavallisesta ja poikkeavasta. Vaikka luokkasuhteet, perityt identiteetit tai yhteiskunnalliset ideaalit ja normit eivät ole täysin tarkkajakoisia tai absoluuttisen määrittäviä – Eribonin oma elämä on myös esimerkki tästä – niiden elämää ja kohtaloita determinoiva voima on käytännössä lähes poikkeuksetta voimakkaampi kuin yksilön kyky vastustaa niitä.

Koko teoksen ja Eribonin sosiologisen havainnoinnin lähtökohtana on yhteiskunnallinen ulkopuolisuus suhteessa niihin ihmisiin ja identiteetteihin, joita hän teoksessaan analysoi (s. 74); yhtäältä työväenluokkainen ulkopuolisuus

suhteessa Pariisiin intellektuellieliitin maailmaan; toisaalta tietoisuus omasta seksuaalisuudesta suhteessa heteronormatiiviseen ja patriarkaaliseen työväenluokkaisuuteen sekä 1900-luvun jälkipuoliskon luokkareduktionistiseen marksilaisuuteen. Lähtökohtana on siis ajatus siitä, että ”hallitsevat eivät kykene näkemään, että he kuuluvat erityiseen, hyväosaiseen maailmaan (samalla tavalla kuin valkoihoinen ei ole tietoinen olevansa valkoihoinen tai heteroseksuaali ei ole tietoinen heteroseksuaalisuudestaan)” (s. 76). Eribon kuvaa omaa luokkahyppyyään ja murtautumistaan irti siitä kohtalosta, johon työväenluokkainen tausta häntä ohjasi (s. 168):

Sartren Genet-kirjassaan tekemä havainto oli minulle keskeinen: ”Tärkeää ei ole se, mitä muut tekevät meistä, vaan se, mitä me itse teemme siitä, mitä he ovat tehneet meille.” Tästä muodostui pian olemassaoloni periaate, askeesin periaate, itseni työstämisen periaate. Sartren virke sai kuitenkin elämässäni kaksinaisen merkityksen. Se päti sekä seksuaalisuuden että yhteiskuntaluokan alueella mutta ristiriitaisin tavoin. Edellisessä tapauksessa kyse oli loukatun seksuaalisen olemiseni haltuun otosta. Jälkimmäisessä tapauksessa kyse oli irtautumisesta yhteiskunnallisista juuristani. Voisin ilmaista sen näin: toisessa tapauksessa minun oli tultava siksi, mikä olin, mutta toisessa minun oli hylättävä se, mikä minun oli määrällä olla.

Lähtökohtanaan Bourdieun sosiologiset kategoriat, Eribon analysoi omaa perhettään ja omaa taustaansa erilaisten strategioiden ja suhteiden kokonaisuutena tai kenttänä, jota määrittää sosiaalinen pääoma; sitä kuinka hänen sieluunsa oli ”kaiverrettu iäksi” luokkayhteiskunnan ”leima” (s. 71, 74). Vaikka Eribon oli aina tuntenut syvällä itsessään kuuluvansa ”tiettyyn luokkaan” (s. 77) ja katsoi aina olevansa ”poliittisesti työväenluokan puolella”, hän kuitenkin inhosi ”kiinnittymistä[än] heidän maailmaansa” (s. 56) – maailmaan, jota määritti väkivalta, homofobia, ulkomaalaisvastaisuus ja ylipäätään patriarkaalinen maailmankuva.

Eribon kuvaa kirjassaan yksityiskohtaisesti, kuinka hänestä tuli ”egoisti”, joka pyrki

pelastamaan itsensä työnväenluokan ahtaista yhteiskunnallisista käsityksistä (s. 88). Aivan kuin työläiskulttuuri, tuo köyhyyden, riiston, ja alemmuuden pääoma, voisi tarttua hänen ihoonsa ”kuin liima” – juuri tämä tausta täytyi tehdä näkymättömäksi, mikäli halusi astua toiseen luokkaan ja elää erilaista elämää (s. 87). Opiskelun ja oman seksuaalisuutensa haltuun ottamisen kautta Eribon loi itsensä uudestaan ja opetteli elämäänsä uudessa luokassa. Eribonin muuttaessa Reimsistä Pariisiin oli hänen ”välttämätöntä opetella puhumaan uudelleen”, pelata tietynlaista ”kaksitasoista kielipeliä”, joka muutui sosiaalisen ympäristön ja rekisterin, tilanteen ja geografian mukaisesti (s. 82–83). Tässä mielessä Eribon toteaa esimerkiksi, että ”kiinnostus taiteeseen opitaan. Minä opettelinkin sen” (s. 82).

Toisaalta jo nuoruudessaan marksilaisessa liikehdinnässä mukana ollut Eribon koki, että suhteessa seksuaalisuuteensa ”marksilaisuudessa ei minulle ollut tilaa” (s. 150). Kuten Eribon korostaa, Ranskan älyllistä keskustelua 1960- ja 1970-luvuilla hallinnutta marksismia määritteli keskittyminen luokkakysymykseen ja täten perustava ”sensuuri” kaikkia muita poliittisten ja kulttuuristen taisteluiden muotoja kohtaan. Kysymykset sukupuolesta, seksuaalisuudesta tai rodullisesta subjektifikaatiosta nähtiin toisarvoisina ja jopa pelkkänä ”pikkuporvareiden puuhailuna”. Eribon korostaakin, että luultavasti juuri tämän virallisen marksilaisuuden katoaminen ”hegemonisena diskurssina” mahdollisti ylipäätään uudenlaisen, intersektionaalisen ajattelun sosiaalisella kentällä. (s. 179–80.) Eribonin paluu luokkakysymyksen pariin voidaankin nähdä yrityksenä muotoilla uutta vasemmistolaista subjektia, joka lähtökohtaisesti ”kuuluu useampaan ryhmään” (s. 178) ja jonka ei tarvitsisi valita eri taisteluiden väliltä.¹

Luokkamobilisaatiosta etnonationalismiin: äärioikeiston nousu

Eribon kritiikin kohteina ovat niin (uus)liberaalit, nuo ””henkilökohtaisten ansioiden’ määräävyyden ideologit” (s. 91) kuin myös psykoanalyttiset

teoriat, jotka tyypistävät pohjimmiltaan yhteiskunnalliset ongelmat perheen sisäisiksi ongelmiksi (s. 73; vrt. Eribon 2005; 2019).

Näistä ja muista kritiikeistä huolimatta Eribonin teos on kirjoitettu ennen kaikkea vastalauseena äärioikeiston nousulle. Kuinka ymmärtää nykyistä ”taantumuksellisen aallon” poliittista paradigmaa, joka on ”vallinnut jo vuosia” sekä yhteiskunnallista prosessia, jonka myötä koko ”poliittisälyllisen kentän, filosofisen ajattelun ja yhteiskuntatieteiden kääntäminen oikeistolaisemmaksi” kävi ylipäätään mahdolliseksi? (s. 151, 172). Eribon tutkii näitä laajoja ja moniulotteisia kysymyksiä oman perheensä kautta: mikä selittää Eribonin perheen muutoksen kommunistien tai vasemmiston äänestäjistä äärioikeistolaisen Front Nationalin ja perinteisen oikeiston kannattajiksi? (s. 95).

Yhtäältä Front Nationalin kykyä houkutella vasemmiston äänestäjät oikeiston leiriin selittää ranskalaiseen yhteiskuntaan juurtunut ”syvä rasismi”, joka oli sekä valkoisten työläisten että muunkin valtaväestön parissa hallitseva piirre. Arabimaista tulleista työläisistä oli puhuttu jo pitkään vihamieliseen sävyyn, mutta 1980-luvulle tultaessa oli arabivastaisuudesta tullut enemmänkin sääntö kuin poikkeus Ranskan (työläis)väestön piirissä. Rasismien kasvun taustalla oli myös ranskalaisen yhteiskunnan muutos, etenkin ”uuden siirtolaissukupolven massamuutto”, mikä näkyi esimerkiksi sosiaalisesti tuettujen asuntojen ja lähiöiden muuttuvassa väestörakenteessa. Kun Eribonin vanhemmat saivat sosiaalisesti tuetun asunnon, näissä asui lähinnä pelkästään valkoisia. 1970-luvulle tultaessa oli arabiperheistä tullut jo enemmistö. (s. 107–108.)

Toisaalta vasemmiston äänestäminen oli jossain määrin nimenomaan äänestämistä omia rassistisia tuntemuksia ja reaktioita vastaan. Vaikka Ranskan kommunistinen puolue joskus flirttailikin avoimesti rasismien kanssa, tuomitsi puolue Algerian sodan aivan kuten ammattiliitot tuomitsivat rasismien yleisellä tasolla. Toisin sanoen, ”rasismi ei vaikuttanut poliittisiin kantoihin” suoraan, sillä arkipäivän rasismi ei tässä vaiheessa vielä yhdistynyt ”välittömimmin ideologiaan aineksiin”. Juuri tämän kytköksen

äärioikeisto pyrki tietoisesti ja onnistuneesti luomaan tarjoamalla uudenlaisen poliittisen diskursusin ja puhettavan, joka ”rohkaisi rasismia ja antoi sille merkityksen julkisessa keskustelussa”. Tämä ”rasismien kristallisoituminen” mahdollisti Front Nationalin nousun. (s. 108–110.) Eribonin oma perhe oli ”malliesimerkki” tästä yhteiskunnallisesta ja poliittisesta muutoksesta, jonka myötä työläisyyden ja vasemmistolaisuuden kategoriat menettivät ihmisiä poliittisesti yhdistävän luonteensa ja korvautuivat ajatuksella etnisestä ranskalaisuudesta. Eribonin tarinassa nimenomaan luokkamobilisaation katoaminen selittää rasismin polarisaation nousua; luokkaan perustuva yhtenäisyys korvautuu nationalistisella ajatuksella etnisesti homogeenisesta kansasta (s. 111–112). Samaan aikaan äärioikeiston nousua määrittää myös nostalginen ja konservatiivinen tapa ymmärtää julkisen ja yksityisen suhdetta, sillä nationalistinen ajatusmaailma kiinnittyy erottamattomasti ajatukseen patriarkaalisista arvoista ja perhehierarkioista (vrt. Robin 2018).

Kolmanneksi rasismien tunkeutumista politiikan ytimeen selittää Eribonin mukaan myös itse vasemmiston ongelmallinen muutos. Teos kysyykin: ”Mikä on se murskaava vastuu, joka virallisella vasemmistolla tässä kehityksessä on?” (s. 95). Eribon paikantaa historiallisen käännekohtan vuoden 1981 presidentinvaaleihin, jotka François Mitterrand voitti onnistuttuaan houkuttelemaan taakseen myös osan kommunistien äänestäjistä. Yhtäältä kyseinen vaalivoitto heijasti kommunistien kyvyttömyyttä tehdä ideologista pesäeroa rahoittajaansa Neuvostoliittoon; toisaalta perinteinen kommunismi oli yksinkertaisesti muuttunut kyvyttömäksi vastaamaan niihin yhteiskunnallisiin muutostarpeisiin, jotka olivat nousseet esiin jo vuoden 1968 aikana. Uuden vasemmistohallituksen, johon myös kommunistit osallistuiivat, epäonnistuminen johti lopulta syvään vasemmiston muutokseen. Vasemmisto hyväksyi uusioikeistolaisten intellektuellien ajamat uudistukset, sysäten itsensä uusliberalismin tielle ja pyyhkien pois ”kaiken sen, mikä vasemmistosta teki vasemmiston” (s. 97).

Puhe riistosta ja vastarinnasta vaihtui retoriikaksi, joka korosti ”tarpeellisia uudistuksia” ja

yhteiskunnan uutta järjestämistä. Luokkasuhteet korvaantuivat ajatuksella yksilön vastuusta samalla kun kaikki maininnat rakenteellisesta epätasa-arvosta katosivat. Eribonin mukaan uusioikeistolaiset intellektuellit onnistuivat houkuttelemaan vasemmiston kohti oikeistoa. Lopputuloksena oli uusi yhteiskuntasopimus, jossa kaikki puhe historiallisen ja yhteiskunnallisen determinismin muodoista katosi kriittisestä yhteiskunnallisesta diskurssista.

Juuri näistä syistä Front National saattoi ottaa haltuunsa vasemmiston jättämän poliittisen tyhjiön. Tämä muutos on kuitenkin monisyisempi kuin aluksi saattaisi olettaa. Eribon katsoo, että Front Nationalin äänestäminen tulee ymmärtää ”ainakin osittain, tavallisen kansan viimeiseksi keinoksi oman kollektiivisen identiteettinsä puolustamiseen tai ainakin oman arvokkuutensa puolustamiseen, jota he kokivat poljetun” (s. 101). Näistä sanoista huolimatta Eribonille on selvää, että Front Nationalin äänestäminen on todellisuudessa myös perustavan ei-rationaalinen ja affektiivinen valinta, joka toimii työläisten omia intressejä vastaan. Mikä siis selittää tämän työväenluokan poliittisen siirtymän kommunismista äärioikeistoon?

Havainnollistaakseen vasemmiston muutosta Eribon viittaa Gilles Deleuzen vasemmistolaisuuden määritelmään, jonka tämä esittää tunnetussa aapishaastattelussaan (Boutang 2004). Deleuzen mukaan sekä oikeistolaisuutta että vasemmistolaisuutta määrittää tietty havainnoinnin tapa: siinä missä oikeistolaisen ajattelun lähtökohtana on yksilö, josta edetään perheen ja kansakunnan kautta kohti yksittäisiä maanosia ja lopulta koko maailmaa², on vasemmistolaisuuden arvohierarkia päinvastainen. Toisin sanoen Deleuzen mukaan vasemmistolaisuuden lähtökohtana on aina laajempi ”horisontti”, kansainvälinen solidaarisuus ja itsekeskeisyyden hylkääminen. Näihin ajatuskulkuihin viitaten Eribon (s. 35) toteaa, että Deleuzen määritelmä

on täysin päinvastainen sen kanssa, mitä vanhempani ruumiillistivat: tavallisen kansan parissa, työväenluokassa, vasemmistolainen politiikka koettiin käytännöllisesti ennen kaikkea arkipäivän kärsi-

myksen vastustamiseksi. Oli kyse protestista eikä poliittisesta projektista, jota olisi innoittanut maailmanlaajuinen päämäärä. Katsottiin lähelle, ei kaukaisuuteen, sekä ajassa että tilassa.

Toisin kuin Deleuze, Eribon pyrkii nimenomaan kytkemään työväenluokan ja sen kamppailut tiettyyn ”historialliseen aikauteen”, sillä työväenluokan todellisuuden ja pyrkimysten muuttuessa koko työväenluokka muuttuu (s. 67). Tässä mielessä Eribonin mukaan myös vasemmiston äänestäjien siirtyminen Front Nationalin äänestäjiksi sekä tämän uuden valinnan itsestäänselvyys – kuka muu puhuu enää perinteisen työväenluokan nimissä? – paljastavat ”ilmeisen yhteiskunnallisen determinismin, joka noudattaa kaikkia sosiologisia lakeja” (s. 89).

Kohti monimutkaisuutta ja ristiriitoja

Nykyinäkökulmasta katsoen Eribonin teosta voi lukea kriittisenä vastakohtana Donald Trumpin varapresidentin J. D. Vancen omaelämäkerralliselle teokselle *Hillbilly Elegy* (2016), joka pyrkii löytämään ruostevelyöhykkeen Appalakkien hypermaskuliinisista ja traditionaalisista moraalikäsitteistä jotain aitoa, kaunista, ehkä välttämätöntäkin. Amerikkalaisen *self made manin* sijaan Eribonin kaavaileman uuden vasemmistolaisuuden ytimessä on jotain paljon haastavampaa: yritys löytää vasemmistolainen poliittinen subjekti, joka pitää kiinni politiikan konkreettisuudesta luopumatta utooppisen mielikuvituksen voimasta. Vaikka teoksen historiallinen narratiivi ja keskeiset argumentit ovatkin usein hyvin lähellä esimerkiksi Tony Judtin (2011) tunnettuja ajatuksia uusliberalismin noususta ja perinteisen vasemmiston kuolemasta tai vaikkapa Karl Mannheimin (1984) käsityksiä poliittisten ideologioiden sosiologisesta luonteesta, vetoaa Eribonin kirja lukijaan nimenomaan henkilökohtaisuudellaan, radikaalilla itsekritiikillään ja samaistuttavalla kerronnallaan.

Vaikka *Paluu Reimsiin* on sinänsä akateeminen ja hyödyntää tutkimusta laajasti, sen romaanimainen kerronta tekee kirjasta helposti

lähestyttävän myös ei-akateemiselle lukijalle. Alkuteos julkaistiin ranskaksi vuonna 2009 ja nyt julkaistava Timo Torikan suomennos on luettavaudeltaan erinomainen. Juha Suorannan jälkisanat myös kontekstualisoivat teoksen kiinnostavalla tavalla. Vaikka suurin osa teoksen teemoista on pysynyt yhtä ajankohtaisina kuin 15 vuotta sitten, jotkut niistä näyttäytyvät nykylukijalle uudessa valossa. Äärioikeiston vaikutusvallan kasvu ja sellaisten populististen tai illiberaalien johtajien esiinnousu, jotka rikkovat ”sovitun pelin säännöt” (s. 36) on valtavirtaistunut aivan uudella tavalla viimeisen 15 vuoden aikana (vrt. Laruelle 2022; Suuronen 2025).

Teoksen argumentaatio herättää kuitenkin paikoin myös kriittisiä kysymyksiä. Eribonin väite siitä, että oikeistoa ei tänä päivänä äänestettäisi yhtä tosissaan ja aidosti kuin vasemmistoa aikaisempina vuosikymmeninä, tuntuu olevan räikeässä ristiriidassa sen kanssa, että Eribon itsekin korostaa vanhemman vasemmiston usein äänestäneen nimenomaan *omia rasistisia ideoitaan vastaan* – rasismia, joka nimenomaan määritteli ranskalaista työläisyhteiskuntaa vasemmiston aiemmasta hegemoniasta *huolimatta*. Eribonin tausta-ajatuksena on kuitenkin epäilemättä ymmärtää (ääri)oikeiston ja nykyisen illiberaalin populismin taustalla olevia yhteiskunnallisia mekanismeja, eikä tuomita näitä liikkeitä ja niitä äänestäviä ihmisiä demokratialle vaarallisiksi, kuten esimerkiksi nykyisessä

populismitutkimuksessa joskus on tapana (esim. Müller 2017).

Vasemmiston lähes mahdottomalta tuntuvana tehtävänä onkin Eribonin näkökulmasta katsoen purkaa suurten kertomusten ”yhtenäisyys ja yksinkertaisuus ja sisällyttää siihen monimutkaisuus ja ristiriidat” (s. 67), olipa kyse sitten työväenluokan luonteesta tai nykypäivän politiikan tutkimusta määrittävästä kertomuksesta demokratialle vaarallisesta ”populismien noususta”. Teoksen viimekätisenä tarkoituksena on havainnollistaa, missä määrin koko poliittisen ja yhteiskunnallisen järjestelmän uudistaminen edellyttää perustavaa ”episteemistä katkosta”, eli perustavaa muutosta siinä tavassa, jolla yksilöt mieltävät itsensä ja mahdollisuuksiensa horisontin ei-reflektiivisessä ja spontaanissa mielessä. Koska yhteiskuntamme muodostuu perustavalla tavalla niistä ”ajatusjärjestelmistä, joista käsin sitä katsoo” (99), tulee kriittisen ajattelun pyrkiä tarjoamaan ”toisenlaisia näkymiä ja luonnostella näin tulevaisuus jollekin, jota voisi uudelleen kutsua vasemmistoksi” (s. 118). Tai kuten Eribon asian myös ilmaisee:

On rikottava ruumiillistuneet havaintokategoriat ja vakiintuneet merkityskehitykset ja siten myös yhteiskunnallisen uusintamisen inertia, jonka vektoreita voima, luokitukset ja kehykset ovat; vasta tämä mahdollistaa uuden näkemyksen maailmasta ja avaisi uudenlaisia poliittisia näköaloja (s. 41). ■

VIITTEET

- 1 Vaikka Eribon vastustaa ajatusta yhdestä kaikenkattavasta poliittisesta taistelusta, on teoksen lähtökohtana kuitenkin ajatus luokkahabituksen pysyvyydestä (s. 90). Tämän luokkasysteemin ytimessä on koulutusjärjestelmä, joka ”sulkee ulos tavallisen kansan lapset, ikuistaa ja laillistaa luokkaherruuden”, jättäen erilaisista taustoista tulevat lapset epätasaroiseen asemaan elämän perustavien kysymysten edessä (s. 94). Havainnollistaakseen tätä Eribon viittaa Richard Hoggartin ajatukseen ”elämänympäristön todistusvoimaisuudesta”, joka tuo esiin alemman luokkataustan arkielämän vaikeuksien sekä toisten parempiosaisuuden kautta (s. 79).
- 2 Juuri tällä tavalla myös konservatismin isäksi usein tituleerattu Edmund Burke (2004, 135) määritteli oman ajattelutapansa kritiikkinä Ranskan vallankumousta kohtaan jo vuonna 1790.

KIRJALLISUUS

- Boutang, Pierre-André (2004) *L'Abecédédaire de Gilles Deleuze*, DVD. Paris: Éditions Montparnasse.
- Burke, Edmund (2004) *Reflections on the Revolution in France*. Penguin, London.
- Eribon, Didier (2005) *Échapper à la psychanalyse*. Éditions Léo Scheer, Paris.
- Eribon, Didier (2019) *Écrits sur la psychanalyse*. Fayard, Paris.
- Eribon, Didier (2024) *Paluu Reimsiin*. Suom. Timo Torikka. Vastapaino, Tampere.
- Judt, Tony (2011) *Huonosti käy maan*. Like, Helsinki.
- Laruelle, Marlene (2022) "Illiberalism: A conceptual introduction". *East European Politics* 38:2, 303–327. <https://doi.org/10.1080/21599165.2022.2037079>
- Louis, Édouard (2022) *Anleitung ein anderer zu werden*. Käänt. Sonja Finck. Aufbau Verlag, Berlin.
- Mannheim, Karl (1984) *Konservatismus. Ein Beitrag zur Soziologie des Wissens*. Toim. David Kettler, Volker Meja & Nico Stehr. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Mbougarr Sarr, Mohamed (2022) *Miesten syvimmät salaisuudet*. Gummerus, Helsinki.
- Müller, Jan-Werner (2017) *What is Populism?* University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Robin, Corey (2018) *The Reactionary Mind: Conservatism from Edmund Burke to Donald Trump*. Oxford University Press, New York.
- Suuronen, Ville (2025). "Antiliberalism and Counter-Enlightenment for the 21st Century: Viktor Orbán's Illiberal Political Ideology." *Government and Opposition, First View*, 1–21. <https://doi.org/10.1017/gov.2025.5>
- Vance, James David (2016) *Hillbilly Elegy: A Memoir of a Family and Culture in Crisis*. HarperCollins, New York.

Julkaistaan joulukuussa 2025

Gilles DELEUZE

ERO TOISTO

SUOMENTANUT
EETU VIREN

Paradeigma

TUTKIJALIITTO

Kymmenen puheenvuoroa yhteiskunnasta on kokoelma saksalaisen filosofin, sosiologin ja taideteoreetikon Theodor W. Adornon esitelmiä vuosilta 1949–1963. Kirja esittelee Adornon konkreettisiin kysymyksiin pureutuvana intellektuellina ja ristiriitoja kaihtamattomana kapitalismikriittikkona, joka tarjoaa tärkeitä avauksia meille, kun pohdimme keinoja ympärillämme roihuavan maailmanpalon sammuttamiseksi.

THEODOR W ADORNO

10

Kymmenen puheenvuoroa yhteiskunnasta

Kaupunkisuunnittelu ja yhteiskuntajärjestys · Sosiologian aktualisuus · Yksilön ja yhteiskunnan suhde tänään · Kulttuuri ja *culture* · Koulutustavoitteet ja opiskelijoiden odotukset · Inhimillinen yhteiskunta tänään · Autoritaarinen persoonallisuus · Improvisaatioita Wedekindistä · Onko taikauskoisuus harmitonta? · Poliittisen koulutuksen käsite

TUTKIJALIITTO

Suomentanut ja jälkisanat kirjoittanut Taneli Viitahuhta
288 sivua

*Kirja on myynnissä hyvin varustelluissa kirjakaupoissa
sekä Tutkijaliiton verkkokaupassa www.tutkijaliitto.fi*

TUTKIJALIITTO.FI

Tieteellinen elämä

Vaikka varsinaiset barometrit ilmaantuivatkin tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun vasta 1900-luvun puolivälissä, sanalla oli jo kauan tarkoitettu myös muuta kuin ilmapuntaria. Luonnontieteellinen huomio siitä, että maapallon ilmakehän paino vaihtelee, oli varmasti 1600-luvulla aluksi puhtaan fysikaalinen, mutta on helppoa kuvitella, että asialle tarjoutui välittömästi toinenkin merkitys: ilmanpaine on jollain lailla yleinen henki, ilmapiiri, mielenmaisema. Ajatus siitä, että joskus ilmanala painaa niskassamme enemmän, joskus vähemmän, ei voi olla muuttumatta fysikaalisesta henkiseksi – puhumattakaan siitä, että ilmanpaineen muutokset saattavat kertoa myrskyn tulemisesta kauan ennen kuin sitä mitenkään muuten on ollut mahdollonta havaita.

Barometrejä julkaistaan Suomessa vuosittain kymmeniä, ja jonkinlaista ilmapuntarin paikkaa ne todella toimittavat. Formaatti on muodostunut nykyään tiukaksi: ne ovat osa sitä prosessia, jolla tieteellinen tutkimus osallistuu yhteiskunnalliseen järjestykseen ja poliittiseen päätöksentekoon. Barometrejä julkaisevat hyvin monenlaiset instituutiot ja niiden aiheet ovat usein julkaisijansa asiantuntijuuden alaa. Tulee myös mieleen väittää, että barometri on nykyään ikään kuin koko instituution yhteiskunnallinen olemassaolo: instituution on julkaistava barometri ollakseen olemassa. Näin lista on kiinnostava: Sitralla on Tulevaisuusbarometri, Nuorisotutkimusseuralla ja Valtion nuorisoneuvostolla on Nuorisobarometri,

Lapsiasianvaltuutetulla on Lapsibarometri ja Tutkimuseettisellä neuvottelukunnalla on Tutkimusetiikan barometri. Sukupolvibarometrin tekijä on keskustalainen E2-tutkimuskeskus, Kansalaisbarometrin taas Helsingin yliopisto. Entä kuka onkaan tehnyt Kestävät kaupunkiympäristöt -barometrin? No grynderi YIT. Tämä on ehkä viimeaikaista, siis että julkaisun tutkimuspohjaisuus ei tee mahdottomaksi sitä että julkaisija onkin yritys. Mutta sinänsä selkeitä intressejä ajavien barometrien perinne on jo vanha: työ- ja elinkeinoministeriö julkaisee Työvoimabarometriä ja EK Vientibarometriä.

Pitkästä historiastaan huolimatta barometri on viimeaikainen ilmiö, tai ainakin niiden määrän räjähdysmäinen kasvu on tapahtunut ihan äskettäin. Kyse on kymmenistä vuosista: esimerkiksi voi ottaa Nuorisobarometrin, joka vuosittain ilmestyvänä juhlii tänä vuonna 30-vuotisuuttaan.

Yleisemmin ja tieteellisesti barometrin historia liittyy ilmeisesti yhtäältä vaalien tulosten ennakoimiseen yleisen mielipidemittauksen muodossa ja toisaalta markkinoiden tarpeeseen ennakoida ihmisten, kuluttajien, mielenmaismaa 1900-luvun alkupuolella Yhdysvalloissa. Toinen barometrien merkkipaalu on niin sanottu Eurobarometri, jota alettiin julkaista 70-luvulla tarkoituksena saada käsitys eurooppalaisten ajatusten ja mielipiteiden mahdollista muutoksista – ja samalla pelkästä ilmanalasta rakennettiin brutaalisti ja hapuillen paljon vahvemmin olemassaoleva asia.

Ainakin tieteellisten instituutioiden barometrit ovat myös muodoltaan hämmäntävän yhdenmukaisia. Niiden pohjana on usein tieteellisesti pätevä kyselytutkimus ja siltä pohjalta tehty analyysi. Mukana on usein vertaisarvioituja artikkeleita sekä puheenvuoroja. Usein barometriin kuuluu myös politiikkasuositukset-osio. Viimeksi mainittu kertookin paljon siitä, millä tavalla barometri juuri on tietty kuva tieteen paikasta yhteiskunnan järjestyksessä: tutkimuksella on paikka yhteiskunnallisissa muutoksissa ja murroksissa kohti parempaa. Barometrien muoto tuntuukin kokoontuvan sen ympärille, että vaikka sen kuvaama ilmiö ei vaikuttaisikaan hyvältä, barometrijulkaisu puhuu äänellä, joka haluaa että kaikki menee kohti parempaa – ainakin barometrin julkaisijatahon näkökulmasta. Tässä mielessä barometri toimii toisin kuin luonnontieteellinen ilmapuntari, joka saattaa todella joskus ennustaa myös katastrofaalista myrskyä.

Formaatti on kiinnostava: vaikka yhteiskuntatiede ja sen tekijät ovat nykyaikana täysin valistuneita sekä haastattelututkimuksen metodisista kysymyksistä että tilastollisten menetelmien rajoitteista, barometreihin kuuluu tieteellisesti katsoen hämmäntävän affirmatiivinen tyyli. Barometrien julkaisutiedotteet muodostuvat usein tällaisista väitteistä: ”Luotetuimpien instituutioiden ja organisaatioiden järjestys on Tiedebarometrissa ollut pitkään sama: puolustusvoimat, poliisi ja yliopistot. Näin oli myös tällä kertaa.” Barometrien tyyli muodostuu varmasti monista tekijöistä ja sitä voi kyllä lukea myötkarvaan, tottakai: jos kerran kyselytutkimuksessa pyydetään ihmisiä arvioimaan eri instituutioiden luotettavuutta, yksinkertaisesti sitä, että ”luottaako” niihin, pitääkö niitä instituutioina jollain lailla neutraaleina eikä ainakaan esimerkiksi korruptoituneena, niin totta kai voi sanoa että suomalaiset ”luottavat” poliisiin. Mutta mitä ihmettä se tarkoittaa – miksi kukaan ikinä luottaisi poliisin kaltaiseen instituutioon? Voihan sitä vaikkapa arvostaa, pitää sen olemassaoloa ja tehtävää yleisen järjestyksen kannalta ymmärrettävänä, mutta mitä vastaajat mahtavat todella tarkoittaa sanoessaan ”luottavansa”, ja voiko siitä päätellä, että suomalaiset ”luottavat poliisiin”.

Vaikuttaa myös, että edellisen kaltaiset tiivistykset barometrien tulosten julkisessa esittelyssä eivät ole tuollaisia sattumalta. Ehkä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvan instituution kontribuutio tunnustetaan vain, jos se jollain tavalla sopii päivänpoliittiseen konsensukseen: kun yhteiskunnallinen järjestys herättää huolta, on hyvä kuulla luottamuksen pysyvän. Logiikka on se, että barometri esittää tutkimuksen pohjalta tietyn huolen, ja sitten barometriin kuuluvassa politiikkasuositukset-osiossa ehdotetaan toimia huolen hälventämiseksi. Esimerkiksi uusimman Nuorisobarometrin tapaan, jossa ensin poimitaan tuloksena esiin, että ”huolestuttava tieto tuoreessa Nuorisobarometrissa on nuorten tulevaisuuskon lasku”, ja sitten valtion nuorisoneuvoston puheenjohtajan suulla todetaan, että: ”Päätöksentekijöiden tulee ryhtyä konkreettisiin toimiin nuorten tulevaisuuskon palauttamiseksi ja luomaan puheessaan toivoa kriisien lietsomisen sijaan”.

Monissa tapauksissa barometrien yhteiskunnallinen vaikuttavuus on jollain lailla harmitonta: tietysti on hyvä, että tutkimus löytää yhteiskunnasta ilmiöitä, epäkohtia, miksei ilonaiheitakin, ja tuo niitä tehokkaasti päivänpoliittiseen ja yhteiseen todellisuuteen. Joissakin tapauksissa on kuitenkin myös paikallaan jupista siitä, mitä ihmettä barometrien tieteellisessä elämässä tapahtuu – tai ajatellaan tapahtuvan.

Ainakin voi sanoa, että jos barometrien vaikutus on jollain lailla konsensushakuihin niin tällainen taipumus sopii hyvin tiettyihin aiheisiin – yhteiskunnallinen järjestys, keskeisten perinteiden ja arvojen tukeminen – mutta tiettyihin aiheisiin se taas ei sovi yhtään. Siksi tuntuu hurjalta lukea vaikkapa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisemaa Tutkimuseettikan barometria vuodelta 2023:

Barometri osoittaa, että tutkimuseettisen tiedon taso Suomessa on hyvä. Vastauksista nähdään, miten tärkeänä aihetta Suomen tiede- ja tutkimusmaailmassa pidetään. Piittaamattomia asenteita ja

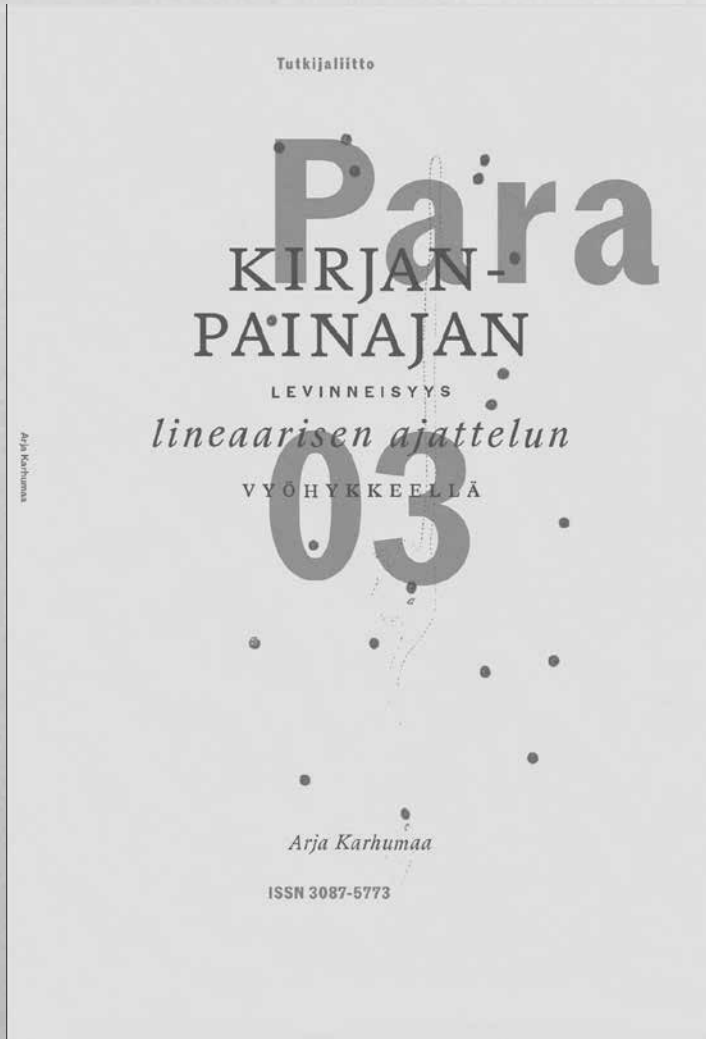
niistä johtuvaa vahinkoa paheksuttiin, ja vähäisistä resursseista johtuvan kilpailun vaikutukset koettiin huolestuttaviksi.

Mitä tämä barometrin johtopäätösluvussa ladel-tu litania tarkoittaa? ”Piittaamattomia asenteita ja niistä johtuvaa vahinkoa paheksuttiin...” Mitä tällä lauseella halutaan saada aikaan? Ilmeisesti sitä, että tutkimusyhteisön sisäinen moraalit vahvistuu – ikään kuin ilman sitä tutkijat tekisivät ihan mitä sattuu. Koska mikään tutkimustulos tämä lause ei ole. Tottakai olisi mahdollista sanoa, että kyselytutkimuksen aineiston perusteella tutkijat paheksuvat ”piittaamattomuutta”, jos sitä olisi kysytty tällä tavalla suoraan. Mutta mitään siihen viittaavaa kysymystä ainakaan barometrin kyselyn julkaistussa lomakkeessa ei ole. Kysymykset, jotka koskevat vastaajien kokemuksia ja ajatuksia eettisistä ongelmista, olivat seuraavat kaksi: ”Kuinka usein olet epäillyt seuraavanlaista tiedevilppiä omassa toimintaympäristössäsi neljän viime vuoden aikana?” ja ”Kuinka usein olet epäillyt seuraavanlaista piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä omassa toimintaympäristössäsi neljän viime vuoden aikana?” Ja mikä kysymys tällaisen väitteen oikeastaan edes voisi oikeuttaa? Vaikka tutkija kysyisikin että ”paheksutko piittaamattomuutta tutkimusetiikasta” ja saisi vastaukseksi ”kyllä” tai vaikkapa ”5” asteikolla 1–5, niin eihän siitäkään voisi tehdä passiivissa ilmaistua johtopäätöstä ”Piittaamattomia asenteita paheksuttiin”.

Jos tämä lause nyt kuitenkin toistuu barometrijulkaisussa ja sen tiedotteissa, niin tuntuu tulevan selväksi, että barometrin tehtäväksi on käsitetty suoraviivainen moralisointi. Mitä muuta tuo voi olla? Olennaista on, että

barometrien esiin nostamat tutkimustulokset kehystetään niin tiukasti moraalisella sanastolla, että paikoitellen tulosten kytkentä kyselyaineistoon hapertuu. Kun ottaa huomioon eettistä ennakoarviointia koskevan viimeaikaisen kritiikin, tuntuu aika uskomattomalta lukea, että tiedeyhteisössä ”paheksutaan”. Kärjistäen voisi kai yhtä hyvin ajatella että tiedeyhteisön tulisi – vaikkapa nyt tieteen etiikankin nimissä – nimenomaan epäillä ja vaikka paheksuakin tieteen etiikaksi nimitettyä oikeaoppisuutta: kuten on useasti todettu, se tekee tieteen käytäntöjen ajattelulle sen karhunpalveluksen, että se ulkoistaa ja muodollistaa tieteen sisäisen ja sisältöläh-töisen autonomisen laadunvalvonnan.

Barometreistä tuleekin tätä kautta mieleen väittää, että ilmapuntarin tavoin ne jollain lailla objektivioivat, tekevät todelliseksi sen, mitä on ilmassa, yleisen tunnun ilmanalasta, ilman että siitä ennen objektivointia voi sanoa sen enempää. Kun ilmapuntari sitten näyttää jotain – olipa se sitten vaikka täysin jumissa tai kalibroimatta – ilmanalan tuntu muuttuu kuin taikauskusta asiaksi, joka jossain hyvinkin epäilemättömässä muodossa on totta. Ja vaikka barometritkin kaiken muun tieteen tavoin ovat avoimia kysymyksille ja debatille, on niissä jotain vastaansanomaton. Muuhun tieteelliseen julkaisemiseen nähden barometrien julkisuus on paljon vähemmän avoin tulkinnoille, kyseenalaistamisille ja debatille. Jollain kummallisella tavalla tieteellisen julkaisemisen piiriin näyttää siis kuuluvan mahdollisuus sanoa että ”poliisiin luotetaan” ja ”piittaamattomuutta paheksutaan”. Voisikin, tai ehkä olisi ihan välttämätöntäkin, höllentää sitä tyylillistä itsestäänselvyyttä joka barometrejä luonnehtii. ■

Arja Karhumaan diagrammaattisessa tutkielmassa kohtaavat kaksi oliota: Ips typographus, kirjanpainajaksi nimetty kuoriainen, ja Homo typographicus, "typografinen ihminen". Teksti sekoittaa tunnettujen tiedonalojen käsitteitä ja tekstilajeja radikaalilla tavalla sekä ravistelee käsityksiä kirjoituksen, painamisen ja ajattelun inhimillisyydestä ja lineaarisuudesta.

NUMERON KIRJOITTAJAT

TIMO HARRIKARI YTT, sosiaalityön professori, Helsingin yliopisto

RIIKKA HOHTI FT, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto

PÄIVI HONKATUKIA VTT, professori, Tampereen yliopisto

ESSI JULIN YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

LAURI JÄNTTI FM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto

JENNI KALLIO YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

VARPU MEHTO FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

MARJA PELTOLA VTT, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

NOORA PYYRY FT, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto

RACHEL SINQUEFIELD-KANGAS KT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

VILLE SUURONEN VTT, tutkijatohtori, Turku Institute for Advanced Studies

VERNERI VALASMO FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

HENRIKA YLIRISKU YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

SUSANNA ÅGREN TaT, Taidekasvatuksen yliopistonlehtori, Aalto-yliopisto

JENNI KALLIO, SUSANNA ÄGREN

Time and Temporality in Youth Studies – Difficult Knowledge or Tools for Self-Understanding?

Time and temporality are fundamentally intertwined with youth and youth research. However, time is more multidimensional and contradictory in young people's lives than is often recognized in youth research discussions based on linearity. When forming a relationship with society, young people negotiate with temporality and time-related social norms. The article regards this as their time work. It suggests that time-sensitivity in youth research might help to 'reveal' time-related tensions amid which young people do their time work and negotiate their societal belonging as an existential question. The article argues that youth researchers possess a special ethical responsibility to support young people in solving these tensions.

KEYWORDS *societal belonging, time, temporality, time work, youth research*

LAURI JÄNTTI, NOORA PYYRY

The Atmosphere of Trust and Non-Representational Knowledge in Participatory Youth Research

This article engages with troublesome knowledge by examining the relationship between the construction of trust and the production of knowledge in participatory youth research. Mobilizing non-representational geographical thinking, this work argues that an atmosphere of trust arises within a field of interconnected affective forces that, though difficult to verbalize, necessarily take place differently in and through each research encounter. This shared atmosphere can therefore be neither reduced to prescriptive guidelines nor comprehensively represented. The difficulty of representation links to knowledge production, and the article challenges researchers to approach both trust and knowing as spatial processes that exceed the individual subject; indeed, scientific knowledge always emerges within its prevailing conditions, as part of the world's abundant eventfulness. Although the atmosphere of trust escapes representation, its energizing charge can be felt. Trust nurtures commitment to what is at hand and creates space for hesitation in the face of what is generally taken for granted. In this way, new routes for knowledge production are opened up.

KEYWORDS *trust, participatory knowledge production, affective atmosphere, youth research, hanging-out-knowings*

RIIKKA HOHTI, HENRIKA YLIRISKU, VERNERI
VALASMO, VARPU MEHTO, RACHEL
SINQUEFIELD-KANGAS

When You Can't Breathe. Atmosphere as a
Perspective to the Relations Between Young
People and the Rest of the Nature in the
Environmental Crisis

In this article, we explore youth within the context of environmental crises, focusing particularly on the changing relations between humans and the rest of the nature, and the methodological challenges associated with this. For us, the atmosphere serves both as a topic and a method of affective and ontological attunement. We present atmospheric ethnographic and arts-based research conducted in a natural history museum in collaboration with young people. We analyze the boundaries between humans and other species, themes of life, death, and biodiversity decline, the multiple scales of environmental crises, and the space of agency for the young people. The study addresses the recent ecological turn in youth research and the emotionalization of environmental studies. We propose that the concept of atmosphere introduces ontological sensitivity and ecological and multispecies reflexivity into environmental research. It offers a way to approach the complex experiences of young people and to shift the discussion of environmental emotions towards a more relational perspective.

KEYWORDS *atmosphere, environmental crisis, young people, multispecies, space of agency*

ESSI JULIN, TIMO HARRIKARI

Recognition and Conditions of Participation in the
Narratives of Youth Living in Residential Care

Minors have the right to participate in personal and societal matters, yet youth in residential care face limited opportunities. Using recognition theory, this study examines how their needs for care, appreciation, and respect are recognised and how this affects their societal participation. Based on three group interviews with 12 youths (ages 15–17), the data were analyzed through theory-driven thematic content analysis. The young participants describe accumulating experiences of non-recognition and misrecognition in their roles as family members, residents of residential care, and citizens. Repeated experiences of unfairness and exclusion may lead to feelings of worthlessness, resulting in a perception that participation is not meaningful.

KEYWORDS *child protection, recognition theory, residential care, societal participation, societal self-efficacy*